Martianus Mineus Felix Capella (2

MARTIANI MINEI

CAPELLAE DE NVPTIIS PHILOLOGIAE ET MERCVRII, LIBRI II.

AD HAEC de ſeptē artibus liberalibus libri eiuſdē ſinguli, utpote de

GRAMMATICA		TERTIVS.
DIALECTICA		QVARTVS.
RHETORICA		QVINTVS.
GAEOMETRIA	LIBER	SEXTVS.
ARITHMETICA		SEPTIMVS.
ASTRONOMIA		OCTAVVS.
MVSICA		NONVS.

Accurate ad ueterum exemplariorum fidem à mendis, quibus ſcatebant, uindicati, omniq; ideo harum artium ſtudioſo, non minus neceſſarij quàm utiles.

BASILEAE EXCVDEBAT HENRICVS PETRVS, MENSE MARTIO, ANNO M. D. XXXII.

NAPOLI

MARTIANI CAPELLAE VITA.

ISTE Martianus genere Carthaginienſis fuit, ſtuduit autem primo Philologiæ, poſtmodum poëtriæ, partim quidem Romæ, & partim in Italia floruit, unde culpat ſe cur deſeruerit philoſophiã, conuerteritq́ ad poëtriã. Aedidit nãq; libros nouem, duos ſcilicet de nuptijs Philologiæ, & Mercurij. Poſteriores uerò de liberalibus artibus, in quibus quædã præfigmenta differens, quædam rei ueritatem exequens operi finem dedit. Interpretatur autem Philologia, amor rationis. Mercurius uerò, quaſi mercatorum Kyrios, id eſt, dominus uel medius, currens ſermo diſcurrens, qa inter mercatores ſermo diſcurrit, quia hermes Græcè, Latinè ſermo dicit. Titulus autem huius operis quatuor dat nomina authori ſuo. Sed cur Mineus dicatur, incertũ eſt, niſi fortè à quadam corporis rubedine. Inprincipio uerò ſui ſeptẽ periochæ, id eſt, circũſtantiæ requirendæ ſunt, quæ ſignificant locum, tempus, perſonam, rem, qualitatem, cauſam, facultatem. Item quos imitatus fuerit, Socratem uidelicet & Epimenidẽ, quæ omnia oſtendunt libri huius auſpicium. præter tempus, quod requirẽdum reliquit, & nec adhuc claret, ſed incertum manet. Titulantur hi duo libri de nuptijs Philologiæ & Mercurij, & non abſq; ratione. Cum enim Philologia, amor rationis interpretatur, Mercurius uerò in ſignificatione ſermonis ponatur, patet profectò, quia quibus ineſt ratio, ac uigor ſapiẽtiæ, quæ propalatur, per ſermonis acumina in ipſis quaſi competentes nuptiæ. Titulus iſte quatuor modis nomina dat ſuo authori, & Martianus ſuũ eſt ipſius authoris proprium. Mineus dictus eſt, ab habitu faciei, id eſt, à caloris qualitate, rubicundus enim fuit, ſicut & Cicero à cicere genere leguminis uocatus eſt, quia candidam & acutam habuit faciem. Felix ad bonum omen pertinet, ſolebant parentes tenerè filios diligentes, huiuſmodi eis nomina imponere ex rebus quas illis optabant, ut fauſtos, uel felices, uel magnos eos uocitarent. Capella dictus eſt, ab acumine ingenij. Capella enĩ cæteris animalibus acutius uidet, unde & Græce dorchas uocat̃, à uerbo dorco, id eſt, uideo. Vel Capella dictus eſt, à petulãtia, & à laſciuia poëtali, ad quã ſe relicta Philoſophia tranſtulit. Poëtarum enim eſt ludere & laſciuire. Philoſophorũ autem rerum ueritatem ſubtili ratione inueſtigare. Siue tertio modo Capella dictus eſt, quia capella auidum animal eſt in paſcendo, & iſte auidiſſime diſciplinas aggreſſus eſt, easq́; carpſit & dilacerauit. Martianus iſte genere afer, ciuis uerò Carthaginienſis, dignitate tamen Romanus extitit, quia oſtenditur ex eo, quod quadrinomius fuit, nulli enim hoc niſi Romano ciui licebat. Floruit uel ſtuduit autẽ partim Romæ, partim in Italia, partim Cartagini. Volens ergo diſputare de ſeptem liberalibus artibus, cõpoſuit hanc fabulam de nuptijs Philologiæ & Mercurij, non tamen abſq; magni ingenij ratione. nam Philologia interpretatur amor & ſtudiũ rationis, Mercurius

dictus eſt, quaſi medius currens, q̄a ſermo inter duos ſeritur. Vel quaſi mercatorum Kyrios, id eſt, dominus, quia ſermo maxime inter mercatores uiget. Philologia ergo ponitur in perſona ſapientiæ & rationis. Mercurius in ſimilitudine facundiæ & ſermonis, ut Cicero dicit: Eloquentiæ ſermonis copia ſine ratione & ſapientia nocet aliquando, rarò aut nunquam prodeſt. Sapientia uerò ſine eloquentia prodeſt ſemper, nunquam obeſt. Cum ergo in ſapiente hæc duo cōuenerint, & acumen uidelicet rationis, & facundia ſermonis, tunc quodammodo ſociantur Mercurius & Philologia, tuncq́ promptiſſimum eſt ad ſcientiam ſeptem liberalium artium poſſe accedere. Introducitur hoc loco quædam ſatyra, id eſt, Venus Martiani amica, hos uerſus in honore hymინei ceciniſſe, qui fertur deus eſſe nuptiarum, id eſt, naturalium conceptionum.

INDEX

MEMORABILIVM RErum quæ his uoluminibus continentur.

Philologiæ, libri primi.

DE uſura centeſima 15.
Euagrius citharista 102.
Iunonis ubera 6.
Lemnius faber 3.
Riſus Iouis 6.
Saturni exitium 6.
Sophiæ laus 2.

Philologiæ, libri ſecundi.

CAlliopæ 21.
Clio 22.
Erato 23.
Euterpe 24.
Genius 28.
Iunonis nomina 25.
Melpomene 22.
Polymnia 21.
Terpſichore 25.
Thalia 24.
Vrania 21.

De arte Grammatica, libri tertij.

ACcentus 43.
Accentus nominũ, pronominũ, uerborum 47.
Accentus aduerbiorum, participiorum, coniunctionum, præpoſitionũ 48.
Accuſatiui caſus accentus 46.
Aduerbium 48.
Analogia quid ſit 49.
Anomala 61.
Coniunctio 48.
Coniugationes quot 56.
Coniugationum forma 57.
Coniugatio prima 57.
Coniugatio ſecunda 58.
Coniugatio tertia 58.
Coniugatio tertiæ producta 60.
Datiui caſus accentus 46.
Diphthongi 45.
Faſtigium quid 43.
Formatio aut pnunciatio literarũ 41.
Grammaticæ officium quid ſit 57.
Grammaticæ partes quot ſint 37.
Interiectio 49.
Literarum origo 36.
Literarum natura 38.
Literarum formatio 42.
Mutæ quomodo connectuntur 40.
Nomen 46.
Participium 48.
Pronomen 47.
Syllabarum iunctura 42.
Syllabarum natura 45.
Syllabarum communium quot modi folio 45.
Verbum 47.
Verborum genera quot ſunt 56.
Verborum modi quot 56.

Dialecticæ, libri quarti.

ACcidens 67.
Aequiuocum quid ſit 69.
Affecta inter ſe 82.
Aliena uerba quæ 69.
Aliena quot modis ſunt 69.
De tribus quæ reſtant, id eſt, quando, ubi, & habere 75.
Declaratiue & ſubiectiue quid ſit 79.
Differentia 66.
Diffinitio 67.
Diuidendi modus 68.
Facere & pati quid 75.
Forma 66.
Genus 66.
Loci quid 70.
Nomen quid ſit 77.
Oppoſita 76.
Partiendi modus 69.
Pluriuocum quid ſit 69.
Primus modus primæ formæ 84.
Proprium 67.
Proloquium quid ſit 79.
Paria quæ ſunt 68.
Qualitas 70. & 72.
Quantitas 70. & 73.

Quibus rebus uerba ſua ſint 69.
Quid interſit inter diuiſionem & partitionem 68.
Quomodo conuertanſ ſyllogiſmi 80.
Relatiuum 70. & 73.
Secundæ formæ ſyllogiſmi prædicatiui primus modus 84.
Situs quid 75.
Subſtantia quid 70. & 71.
Subiectū & de inſubiecto 70.
Sumptum, & quid ſit Illatio 82.
Syllogiſmus 82.
Syllogiſmus prædicatiuus 83.
Syllogiſmus conditionalis 85.
Subſtantia ſecunda 71.
Tempus 71.
Tertiæ formæ ſyllogiſmi prædicatiui primus modus 85.
Totum quid 67.
Verbum quid 77.
Vniuocum quid ſit 69.

Rhetoricæ, libri quinti.

A Pari argumentum 102.
A nota uel Etymologia argumentum 102.
A genere ad ſpeciē argumentum 103.
A ſpecie uel à forma argumentum 103
A ſimili argumentum 103.
A contrario argumentum 103.
A coniunctis argumentum 104.
A conſequētibus argumentum 104.
Ab antecedentibus argumentum 104.
A repugnantibus argumentum 104.
A cōparatione maiorū argumētū 105.
A minorum comparatione argumentū folio 105.
A parium comparatione argumentum folio 105.
A ſcripto argumentum 105.
A neceſſitate argumentum 106.
Ab effectis argumentum 104.
Ab auctoritate & teſtimonio argumentum 105.
Accidens 102.
Animorum commotio 106.
Argumenta 100. & 101.
Auditorum & cauſarum genera 93.
Argumentatio 119.
Deliberatiuum genus 98.
De negocio argumentum 103.
Demonſtratiuum genus 99
Diffinitio 101.
Diſpoſitio 107.
Diſſyllabi uerſus 110.
Elocutio 104.
Elocutio quot modis fiat 112.
Elocutionis figuræ 113.
Exordium 117.
Figuræ ſententiarum 111.
Genus 101.
Iudiciale genus uel examinatio 97.
Memoria 115.
Monoſyllabæ 110.
Narratio 117.
Officium & finis Rhetoricæ 91.
Partes officij Rhetoricæ quæ ſint 92.
Partes orationis 116.
Partitio 119.
Pedes 110.
Principales & incidentes quæſtiones folio 92.
Pronunciatio 116.
Propoſitio 118.
Proprium 102.
Quæſtio Rhetoricæ, aut finita, aut infinita 92.
Qualitas quid ſit 95.
Quæſtionum genera 12. & 91.
Species 101.
Status unde 92.
Status quomodo facile inueniatur 94.
Triſyllabi uerſus 111.
Vbi & unde 92.

Gæometriæ, libri ſexti.

Aegyptus Aſiæ caput 143.
Africa 141.
Africa interior 143.
Africæ ſecundus ſinus 142.
Africæ tertius ſinus 142.
Arabia & Syria 144.
Aſſyria 146.
Babylonia 148.
Cappadocia 146.
Circuitus terræ 129.
Dimenſio terræ 130.
Diuiſio terræ 132.

Diameter 151.
Ergaſtica ſchemata 152.
Europæ primus ſinus 137.
Europæ ſecundus ſinus 137.
Europæ tertius ſinus 137.
Europæ quartus ſinus 140.
Europæ dimenſio à ſeptentrione 141.
Euphrates magnus fluuius 144.
Figura plana 150.
Hemycliſus 151.
India 147.
Inſulæ Siculi freti 136.
Inſulæ Tyrrheni maris 135.
Italiæ deſcriptio 134.
Latitudo terræ 131.
Linea 150.
Longitudo terræ 130.
Macedonia 138.
Mauritaniæ duæ 142.
Mons Pyrenæus 133.
Narbonenſis prouincia 133.
Phrygia prouincia 145.
Planus angulus 151.
Poſitio terræ 127.
Perſicus ſinus 147.
Repetitio aliquarum terrarum 149.
Rotunditas terræ 131.
Sardinia 136.
Sicilia 136.
Schematum genera 151.
Solida figura
Terræ zonæ 128.
Terræ, mariſq; dimenſio 130.
Thracia 139.
Theſſalia 138.
Vrbium conditores 135.

Arithmeticæ, libri Septimi.

Decas 161.
De duobus numeris inter ſe incõpoſitis, & per ſe compoſitis 172.
Dias 157.
Enneas 161.
Heptas 160.
Hexas 159.
Monas 157.
Numerus quid ſit 361.
Numerus par & impar 162.
Numerorum quatuor ſpecies 163.
Numeri perfecti, & imperfecti, & plus quamperfecti 164.
Numeri plani & ſolidi 164.
Numerus quomodo fiat maior minorue 165.
Numerorum partium ratio, & numerus multiplex uel ſubmultiplex 166.
Numerus ſuperparticularis 166.
Numerus de multiplici ſuperparticulari & ſuper patienti 167.
Numerus par & impar, & ex his compoſitus 169.
Numeri incompoſiti 170.
Numeri compoſiti 171.
Numeri per ſe incompoſiti 173.
Octoas 160.
Pentas 158.
Superpartiendi numerus 167.
Tetras 158.
Trias 158.

Aſtronomiæ, libri Octaui.

Acceſſus, defectuſq; dierum ac noctium 196.
Aequinoctialis circulus 185.
Antarticus circulus 185.
Brumalis circulus 185.
Climata octo 196.
Climata ſecundum dies æquinoctiales folio 196.
Coluri circulus 183, & 185.
Fixa ſigna 187.
Iouis ſtella 198.
Lunæ circulus, quod maior ſit quàm terra, & ipſa luna minor quàm tellus folio 192.
Luna minor orbe ſuo 192.
Lunæ meatus 193.
Lunæ partium defectus 198.
Mundus ex quatuor elementis 182.
Mercurij ſtella 191.
Martis ſtella 198.
Orbes planetarum 193.
Orizon 186.
Obliquus circulus 1V4.
Paralleli quinq; 182.
Parallelus primus 183.
Parallelus ſecundus 183.
Parallelus tertius 183.

Parallelus

Parallelus quartus 183.
Parallelus quintus 183.
Planetarum orbes 15.
Quid ſit ſpacij inter circulos 186.
Quibuſdã ſignis ſurgẽtibus, quæ orian
tur, quæ'ue occidant 188.
Quibus temporibus oriantur, aut occi-
dant ſigna 188.
Quod diuerſis circulis diſtribuantur,
quorundam partes ſignorum 184.
Quod pro diuerſitate ſignorũ, dierũ, no
ctiumq́ fiat inæqualitas 189.
Saturni ſtella 196.
Septentrionalis circulus 184.
Signifer 186.
Solis curſus 195.
Solſtitialis circulus 184.
Tropicus 186
Tellus quod non ſit centrum omnibus
planetis 191.
Veneris ſtella 198.
Zodiaci latitudines duodecim partibus
folio 194.

Muſicæ libri noni.

DActylicum genus 222.
De æquali duplo, hemiolo & epi
trito genere 221.
Diaſtema quid ſit 215.
Genera permixta 224.
Generis mixti ſpecies quinq́ 225.
Harmoniæ ſeptem partes 213
Iambica metra 223.
Muſicæ officium 211.
Muſicæ tria genera 213.
Modulatio 218.
Numerorum genera ſeptem 219.
Numerorum tria tempora 220.
Pæonium genus 224.
Pentachordis 218.
Pes quid ſit in numeris 220.
Rhythmica genera tria 221.
Rhythmicum tempus 220.
Rhythmus quid ſit 219.
Sonus 213.
Symphonia 212.
Syſtema quid ſit 216.
Tetrachordorum genera 216.
Tonus 217.
Tropus 211.
Vocis tranſitus 218.
Vox 213.

FINIS.

MARTIANI MINEI FELICIS CAPELLAE AFRI CARTHAGINENSIS, DE NVPTIIS PHILOLOGIAE ET MERCVRII, LIBER I.

TV, QVEM PSALLENTEM thalamis, quem matre Camæna,
Progenitũ ꝑhibẽt copula ſacra deûm:
Semina qui arcanis ſtringens pugnantia uindis,
Complexuq́; ſacro, diſſona nexa foues
Nanq; elementa ligas uicibus, mundumq́; maritas:
Atq; aurã mentis corporibus ſocias:
Fœdere cõplacito: ſub q̃ natura iugatẽ
Sexus conciliãs & ſub amore fidem.
O Hymenæe decens, Cypridis qui maxima cura es:
Hinc tibi nam flagrans ore cupido micat.
Seu tibi quod Bacchus pater eſt, placuiſſe choreas
Cantare ad thalamos, ſeu genitricis habes.
Comere uerniferis florentia limina ſertis,
Seu conſanguineo gratia trina dedit.
Connubium diuûm componens Calliopea
Carminis auſpicio te probat annuere.

DVM crebrius iſtos Hymenæi uerſiculos, neſcio quid inopinum, intactumq́; moliens cano, reſperſum capillis albicantibus uerticẽ, incrementisq́; luſtralibus decuriatũ, nugulas ineptas aggarire nõ ꝑferens, Martianus interuenit dicẽs. Quid iſtud mi pater? quòd nõdũ uulgata materie cantare deproperas, & ritu nictantis antiſtitis, priuſq̃ fores aditumq́; reſerares γυμνολογίζus? Quin potius edoce, quid appor-

portes & quorſum prædicta ſonuerint, reuelato. Ne tu inquam deſipis?
admodumq́; perſpicui operis ἐγυρομνημεῖον noſcens creperum ſapis? nec
liquet Hymenæo perlibante diſpoſita nuptias reſultare? Si uerò cõceptas
cuius ſcaturiginis uena perfluxerint properus ſcrutator inquiris, fabellam
tibi, quam olim ſatyra cõminiſcens, hyemali peruigilio marceſcentes, me-
cum lucernas edocuit prolixitas perculerit, explicabo. Cum inter deos fue-
rint ſacra coniugia procreationis undiq; numeroſæ, liberiq́; præclues, ac
nepotum dulcium ætherea multitudo, & inter ſe quodã cælicolarũ com-
plexu ac fœdere potirentur, præſertimq́; potiſſimos connubialis bearet ad-
iectio, idq́; deditum mundo loquax triuiatim diſſultaret humanitas, poë-
Euagrius citha riſta. tæq; præcipuè Euagrium cithariſtam ſecuti, cecutientiſq; Meonij ſuaui-
loquam ſenectutem, epica uulgo, lyricaq́; pagina cõſonarent. Nec aliquid
dulcius Ioui inter æthereas uoluptates una coniuge loquerentur. Hiſq́; ac-
cederet promptior fides, quæ ſuadente aruſpicio grandæuos pontifices in
teſtimonium conuocat. Cum quid Iupiter hominum uotis trepida curarũ
ambage ſuſpenſiũ, multa implacabilis hoſtia denegaret, exorata eius ma-
trona prouenire, & quicquid ille ex prompta ſententia Parcarũ pugillo aſ-
ſeruante dictauerit: delinitum ſuadæ coniugis amplexibus, iuſſuq́; remoue-
re. Nec ſolum ſuperum regem atteſtabatur uxorium, idq́; etiam Diti pro-
poſitum, idq; Portuno. Certumq́; eſſe Gradiuum Nerienis Nerinæ coniu
gis amore torreri. Aeſculapio quoq; non diſpar affectio, ſimiliq́; perſuaſio-
ne tranſduci Ope coniuga, Cybeleq́; permulſa mœſtiſſimũ ſeniorem deo
rum: Ianúſque Argonam utraq́; miratur effigie. Nam reginam tantũ ma
rito dependiſſe Memphiticã, ut obſita luctu perpetuo nunquàm eum con-
tenta ſit inuenire. Hac igitur fama, hiſq; deorum alternis amoribus mo-
tus, cõcitusq́; Cyllenius, ſimulq́; quòd cunctorum affectiones & thalamos,
dum paret pluribus, conſpicatur, uxorem ducere inſtituit. In quam ſenten-
tiam mater illum anxia cum annua peragratione zodiactea eam in Pliadũ
numero ſalutaret, impulerat, præſertimq́;, quòd palæſtra crebriſq́; diſcurſi
bus exercitum corpus lacertoſis iniuuenilis roboris excellentiam toris uiri-
li quadam amplitudine renidebat. Ac iam pubeſcentes genæ ſeminudũ eum
incedere, chlamydeq́; indutum parua, inuellatumq́;, cætera humerorũ ca-
cumen obnubere ſine magno riſu Cypridis non ſinebant. Rationabili igiť
propoſito conſtituit pellere cælibatũ. Itaq́; pro induſtriæ dignitate, quam
Sophiæ laus. cõueniret accipere, cuncta merito longæ deliberationis alternat. Nam So-
phiam, ipſe miro quidem cupiebat ardore, quòd prudens ſanctaq́; ſit, inte-
meratiorq́; cunctis, pulchriorq́; uirginibus, ſed quòd ſororis eius collactea
& in diſcreto amica fœdere uideret; perindeq́; ad innubas ipſa quoq; tran-
ſiſſe eam in Palladis iniuriam nõ placuit coaptari. Non diſpar illum formæ
deſiderabilis, grataq́; luculentas in manticem quoq; ſuccenderat. Nam &

nobilitas

nobilitas generis illam, quippe Pronoẽs maior eſt filiarum, & prouidũ per-
ſpicacis prudentiæ commendabat ingenium. Sed ipſis diebus fortè immẽſi
amoris impatientia, ultro iuuenem cõſecuta, Apollini fuerat copulata. Vo
luit ſaltem Endelechiæ ac Solis filiam poſtulare, quòd ſpecioſa quàm maxi
me, magnaq́ꝫ deorum ſit educata cura. Nam ipſi ψυχῆ natali die Dij ad con
uiuium corrogati multa contulerant. Iupiter quippe Diadema, quod æter
nitati filiæ honoratiori detraxerat, capiti eius appoſuit. Iuno quoqꝫ ex pur-
gatioris auri ſplendente uena, addiderat crinibus ſociale uinculum. Trito-
nia etiam interula, reſoluto ricinio, Strophioq́ꝫ inſtar flammaiũ cocco,
atqꝫ ipſo ſacri pectoris ac prudentis amiculo uirginem uirgo contexit. De-
lius quoque, ut ramale laureum geſtitat, diuinatrice eadem coniectura-
liq́ꝫ uirga, uolucres illi, ac fulgurum iactus, ac ipſius meatus, cæli ſyderũq́ꝫ
monſtrabat. Aniæ autem prænitens ſpeculum, quod inter donaria eius
adytis Sophia defixerat, quo ſe renoſcens etiam originem uellet exqui-
rere, clementi benignitate largita eſt. Lemnius quoque faber inſopibilis illi *Lemnius faber.*
perennitatis igniculos, ne caligantibus tenebris, nocteq́ꝫ cæca opprimerẽt,
incendit. Omnes uerò illecebras circa ſenſus cunctos appoſuit Aphrodite.
Nam & unguentis oblitam, floribusq́ꝫ redimitã, halatu paſci, foueriq́ꝫ do-
cuerat, & melle permulſerat, & auro atqꝫ monilibus inhiare, membráque
uinciri honorationis celſæ affectatione pſuaſerat. Tunc crepitacula, tinni-
tusq́ꝫ, quis infanti ſommum duceret, adhibebat quieſcenti. Præterea ne ul-
lum tempus ſine illecebris oblectamentisq́ꝫ decurreret, pruritui ſubſcalpen
tem, circa ima corporis appoſuerat uoluptatem. Sed uehiculum ei atque
uolatiles rotas quis mira poſſet uelocitate diſcurere tradiderat ipſe Cylleni
us: licet etiã aut compedibus illigatam memoria prægrauarit. His igitur
ψυχὴν opimam ſuperis, ditemq́ꝫ muneribus, atqꝫ multa cæleſtium collati-
one decoratam, in cõnubium Arcas ſuperiorũ caſus optabat. Sed eam Vir-
tus, ut adhærebat fortè Cyllenio, pené lachrymans nunciauit impotẽtiam
pharetrati, uolitantisq́ꝫ ſuperi de ſua ſocietate correptam, captiuámque
adamantinis nexibus à Cupidine detineri. Super his igitur uirginum thala
mis, dum eum deliberatæ ſortis blandimenta fruſtrantur, nec facilè quæpi-
am præter eam quæ congrua parilitate tonantis nurus deligeretur, occur-
rit, amplius deliberandum ſuggerit Virtus. Neqꝫ eum ſine Apollinis conſi-
lio quicquàm debere decernere, aut fas ab eius congreſſibus aberrare. Cum
zodiaca eum hoſpitia permeantẽ nunquàm abeſſe menſtrua præcurſione
permitteret, igitur conſtitutum, ubicunq́ꝫ locorum frater eſſet, adiretur.
Ac tunc uolatilẽ uirgam, uti ſecum mundi penita permeare, æthereosq́ꝫ
receſſus irrumpere parili uelocitate poſſet, Virtuti de more permittit, ipſe
pedibus talaria nectit aurea, & nunc in Phanis, quibus aut uaticinia obli-
quis fundebantur ambagibus, aut denunciata pecudum cæde, phyſiculatis

extorum proficijs uiſcera loquebantur, quibuſq; ſortitus excedere, uel lo-
gia pſonare, ſagaci cum inueſtigatione diſquirũt. Sed his Adytorum faſti-
† uitijſq; gijs, ſpecubuſq; uiduatis, abſq; Lauri arentis paucis admodum folijs, † ui-
tibuſq; ſemiuulſis, quas in Cumano antro poſt Sibyllam tineatũ morſus,
carieſq; carpebãt, nihil eius potuit inueniri. Per aëreos etiam tractus, qui-
bus formare ſolitus, & uolucrũ diuerſos meatus, & Oſcinũ linguas, & præ-
petis omnia pennæ, fruſtra, incaſſumq; diſquiritur. Iam pridem quippe of-
fenſus cõtamine monendorũ, dedignatur Augur Pythius nuncupari. Item
cum in Helicona, Delon, Lyciumq; ſectantur. Sed alibi lauros primoreſq;
arenteſq; hederas, alibi cariantem tripodem, crepidaſq; ſitu murcidas, præ-
ſagiorumq; interlitam memoriã reperierunt. Tandem fama nunciante
cognoſcunt, quòd Phœbo gaudet Parnaſia rupes: Licet inde quoq; ad Indi-
ci montis ſecretum, obumbratũq; ſcopulum, nube perpetua poſterius mi-
graſſe perhibebãt, tamen Cirrheos tunc receſſus, & ſacrati ſpecus loquacia
antra cõueniunt. Illic autem circunſtabat quicquid imminet ſæculorũ, For-
† uidebantur tunæ, Vrbium, Nationumq; omnium Regum ac totius populi † uideba-
tur. Aliæ tranſacti curſus emenſo fugiẽtes conſiſtebant. Aliæ ſub cõſpectu,
adueniebantq; quàm plures, atq; ita nonnullis eminus uaneſcebat diſpera-
ta prolixitas, ut uelut fumidæ caligationis incredibilis haberetur aura. In-
ter hæc mira ſpectacula, fortunarumq; curſus, motus nemorum etiam ſu-
ſurrantibus flabris, canora modulatio melico quodam crepitabat appul-
ſu. Nam eminentiora prolixarum arborũ culmina, perindeq; diſtenta acu-
ro ſonitu reſultabant. Quicquid uerò terræ confine ac propinquum ramis
adclinibus fuerat, grauitas rauca quatiebat. At media ratis per annexa ſuc-
centibus duplis, ac ſeſquialteris, nec non etiam ſeſquitertijs, octauis, etiam
† concinnebant ſine diſcretione iuncturis: licet interuenirent limata, † concinebant. Ita fie-
bat, ut nemus illud harmoniam totam, ſuperumq; carmẽ modulationum
congruentia perſonaret. Quod quidem exponente Cyllenio uirtus edicit,
etiam in cælo orbes parili ratione aut concentus edere, aut ſuccentibus con
uenire. Nec mirum, quòd Apollinis ſylua ita rata modificatione congrue-
ret, cum cæli quoque orbes idem Delius moduletur in ſole: hincq; eſt, quòd
ille Phœbus, & hic uocitetur Auricomus. Nam ſolis Auguſtum caput ra-
dijs perfuſum, circũactumq; flammantibus, uelut auratam Cæſariem, ru-
tili uerticis imitatur. Hinc quoq; Sagitarius, hinc quoq; Vulnificus, quòd
poſſit radiorum iaculis icta penetrare. Demonſtrabat præterea Cyllenius
Virtuti amnes quoſdam cælitus defluentes, quos tranſeundos eſſe perhibe
bat, ut ad eum ipſum quem reperire curæ eſt, peruenirent. Verum eoſdem
amnes diuerſicolor fluẽtorum diſcrepantium unda raptabat. Quippe pri-
mus diffuſioris ac prolixi ambitus gurges liuentis aquæ uolumine nebulo-
ſo, atque algidis admodum pigriſq; curſibus heſitabat. Interius lactis in-
ſtar

ſtar alius candidæq́; lucis mitis per omnia, quietusq́; motu undas uolue-
bat argenteas. Tertius uerò † Minio, rubeoq́; igne rutilantes, feſtinataq́; †alias nimio
rapiditate præcipites, † fragroſosq́; curſus anhela ſulphureus celeritate tor †flagroſosq́;
quebat. Qui hunc ſequebat̃ auratus, ac fulgidus, & flammis coruſcantibus
rutilans, ſed diuerſitate fluminum utrinq; coniunctus, quibuſdam riuulis
intermixtis, quantũ penſabat moderatio temperabat. Verum interior illo
electro purior reſplendebat amnis, quem præter cæteros fortunarum ille
conſiſtens populus appetebat quarum alias eius odor & halatus illexerat,
alias lenis undæ canori permulſere modulatus. Guſtum autem, hauſtumq́;
quàm plures ex eodem dulciſſimo gurgite ſitiebant. Nec deerat, qui eadem
foueri abluiq́; lympha ac ſe in illam iacere cupiebant. Præterea duo reſtri-
ctiores, ac ſinu, ambituq́; paruo raptabantur interius: quorum uterq́; pro
aliorum uicinia & confinio coloratus, exiguum proprij ſaporis hauſtum,
multa mutabilis admixtione traxerat. Nam alter nimia celeritate feſtinus,
ac plerũq; conſiſtens, relabensq́; ferebatur. Alius uerò quandam undarum
originem geſtans flexuoſisq́; anfractibus errabundus ſpumabat cunctis ſe-
minibus fluentorum. Hi igitur curſus diſcoloris amnes prædictas rerum,
nationũq́; fortunas immerſis primo finibus ambiebant. Tunc diuerſa un-
darum, uiolensq́; rapiditas, ſingulas quasq́; peruadens improuiſa ui per de
cliuis aluei præcipites lapſus, rapidis turbinibus pertrahebat, ita ut alius eaſ
dem plerũq; alteri transfunderet fluuios, † & quam ille exercitam longa col †quanquàm
liſione uexa uexat, alter aut ripæ redderet aut amne merſaret. Non tamen
fortunas om̃es illi ſanguineus aut cæruleus inuolutas gurgite rapiebat. Ple
runq; illius lactei renitens unda repente correptas eminentis tractus uerti-
ce ſubuehebat. Aliquando etiam ſublimitas, atq; fluctu elatiore ſuſpenſas
in illum cruentæ ſimilitudinis reiciebat æſtum, aut in torrentẽ liuidum uo-
randas hiatu piceo deſpuebat. Alterna igitur permixtione fluuiorũ ille For-
tunarum populus agebatur. Neq; enim ulla prorſus erat, quæ ab omni im-
munis incurſu, cunctoq́; eſſet gurgite feriata. Deniq; Virtus ſecuta Cylle-
nium, dum ſola cunctos interritê tranſmearet: licet eam magno flagore col
liſerit: tamen opprimere nequiuerunt. Tandem trans fluuios qui ad quod-
dam Phœbi ſpectaculum ferebantur, cum uirtute Mercurius † conſiſte- †, conſtiterunt
runt. Ac tunc Latoium conſpicati, edito confidentem, arduoq́; ſuggeſtu,
atque in conſpectu quatuor Vrnulas ad opertas uiciſſim alternis inſpectio-
nibus enudare, quæ diuerſa ſpecie, metallisq́; formatæ. Nam una ex ferro,
quantum conici potuit, duriore. Alia ex argenti fulgentiore materie. Ter-
tia liuentis plumbi fuſili robore uidebatur. At uerò propior deo perlucen-
tis uitri ſalo renidebat, ſingulæ autem rerum quædam ſemina, elementá-
que geſtabant. Nam flamma flagrantior, & ab ipſius ceecaumenis exancla-
ta fomitibus ex ferri prædicta anhelabat urna: quæ tamen Vertex Mulci-

feri dicebatur. Alia etiam, quæ fuerat ex argenti materie, præferebat ſere-
Riſus Iouis. na fulgentia, & uernantis cæli temperie renidebat. Hanc dicebant Riſum
† frigoris Iouis. Illa uerò metalli grauioris plena undoſæ Hyemis, atq; algidi † rigo-
Saturni exitium ris, nec non etiã pruinarũ. Hæc Saturni uocabatur exitium. At uerò ſali re-
† ſitæ ſplendentis atq; ad ipſius Dei dextera † ſita aëris totius ſeminibus erat re-
Iunonis ubera. ferta. Hanc Iunonis ubera memorabãt. Ex his igitur urnis Deus alternatim, quantũ diſpoſitis ſat erat, hauriebat. Nam quotiens orbi complacito uitalis ſpiritus ſalubres miniſtrabat auras, ex illa argenti clementia aëris hauſti permiſcens ſemina temperabat. Cum uerò peſtem diram cõmeritis mortalibus minabatur, aëris ſimiliter anhelos ignes, aut torpentis frigoris uenena miſcebat, & in affligendum meare cogebat orbem. Tali Dei temperamento Virtus admonita, magiſq; cum eum ſalutaris auras miſcere conſpiceret, Cæci poëtæ Graium uerſum, Mercurio cõprobante cõmemorat.

φοιβο χρυσοκόμη. λοιμοῦ νεφέλην ἀπ' ἔρυκε

Ex quo peſtem fugari poſſe Mercurius, ſi uoces primæ ueſtigijs eius accederent, admonebat. Subdendæ tamen Clario fidibus perſonanti, atque inter ſerta laurigera infularum lubrico, implexóque crine redimito talia conferentes, ut procul Pythius aduentare conſpexit, cauſamq; aduentus primis aſpectibus recognouit, throno quo inſidebat exurgens, Muſas iuſſit occurrere. Quæ licet in Maiugenæ officium properare uiderentur, ſatis tamen inceſſibus mouebantur. Ac tunc Germano in participatum operis, conſeſſumq; ſuſcepto, prior orſus eſt Phœbus.

ANxia cum trepidis nutat ſententia rebus,
Fluctuat incertis aut ſors ignota futuris
Conſultet mortale genus, quodq; indaga ueri
Cura facit dubium, uel ſpes incerta fatigat.
At præſcire deis uacuum eſt, cunctatio nulla eſt;
Quod ſuperi uoluere, licet de pectora fixis
Præoptare caret ſi quod placet, atq; neceſſe eſt.
Sed tibi quod nondum uenit manſura uoluntas:
Conſilium uis ferre meum, ſic ſemper ab omni
Velle capis ſocium, faciunt atq; addita mentem.
Eſt igitur priſci generis doctiſſima uirgo
† Parnaſo Concia † Parnaſo, cui fulgent ſydera cœtu,
Cui nec tartareos clauſtra occultare receſſus,
Nec Iouis arbitrium rutilantia fulmina poſſunt,
Fluctigena ſpectans quali ſub gurgite Nereus:
† receſſus Quæq; tuos norit fratrum per regna † recurſus
Peruigil in modico penetrans archana labore,

Quæ

Quæ poſſit docta totum præuertere cura,
Quod ſuperis præſcire datum, quin crebrius † in nos † hymnos
Ius habet illa deos urgens iniuſſa coactos.
Et quod nulla queat ſuperûm temptare poteſtas:
Inuito ſcit poſſe Ioue, ut ſtent ardua magno.
Alterutrum cumulat parilem meruiſſe iugalem.

His Apollinis dictis lætabunda Virtus, quòd tam excellentis Virginis ſuaſum uidet eſſe coniugium, ut nihil amiſſum ex ſupradictarum duceret dignitate, nomen tamen eius inquirit. Quod ubi cognouit Philologiã eſſe, de qua fœdus inſtabat, tanta gratulatione alacritateq; concutitur, ut aliquanto de ingenito rigore deſcendens, etiam corpore moueretur. Quippe propinquam eſſe commemorat, & laudatæ illius Mantices patronam, in ipſam quoque Sophiam ſupellectilis multæ remuneratione largiſſimã. Nam ψυχὴν incultam ac ferino more uerſantem, apud hanc aſſerit expolitam: ita ut ſi quid pulchritudinis, ornatuſque geſtaret, ex Philologiæ ſibi cultibus arrogarit: quæ ei tantum affectionis impenderit, ut eam ſemper immortalem facere laborarit. Nihil igitur immorandum. Quippe cum impiger gerendorũ ſciat eſſe Cyllenius, ſed acceptis Apollinis fatibus reſpondit ipſe Maiugena.

Certum eſt lauripotens, decuſq; diuûm
Noſtrum ex contiguis uenire pectus;
Et quicquid ſocium ciere numen
Iunctus compererim probare rerum.
Sed nunquàm mage uelle diſparamus:
Et fit collibitum manere iuſſis,
Quam cum Deliaco meare fatu
Cura atque arbitrio monemur iſto.
Hunc quippe ambiguum nefas putamus:
Et quæcunq; fuit perit uoluntas
Quocirca officio decentiore
Paret † præcluibus libens profatis † nobilibus
Archas in thalamos uenire iuſſus.
Sed tu Delie, quo tonantis extet
Compar propoſitum, uolenſq; nutus
Inſtes, nam ſolitus ciere pectus:
Et præuerſa uigil monere ſenſa:
Illum contribuas † manere iuſſis: † ſuere
Et cœptis ſacra fulſerit uoluntas.

HAec dicente Mercurio, quin potius inquit, Virtus: uterque ueſtrũ
Iouem uoce conciliet. Nam & hic eius conſiliorum conſcius & tu
præceptionis archanus. Ille mẽtem nouit, tu uerba cõponis. Phœ/
bo ſucuit inſtante concedere tibi ſectus ſolitus aperire. Addo quòd uos nun
conuenit quàm diſparari, & licet hic curſor Appollinei plerunq; axis celeri/
† captat tate uincatur, ac remorata ſtatione conſiſtens † captetur: demumq; feſtina
ta præuertere: tamen dum conſequitur, ita libratus anteuenit, ut ceſſim
plerũq; recurſitans gaudeat occupari. Vnà igiť ueſtrum Iouem pia pigno/
† Phœbo ra cõuenite. Certũ quippe eſt, quòd & † Phœbo cõniuens ſplendore ſuccum
bat, & cũ Stilbonte incedens, connubiorũ copulis allubeſcat. His dictis, Vir
tus præcedẽtis officio ac Mercurialis uirgæ perflatione cõcuſſa, in cælum
itura ſuſtolliť. Augurales uerò alites, ante currum Delio conſtiterunt, uti
quis uelet, uectus aſcenderet. Nam futura plerũq; conformãs, his præſagi/
re cõſueuerat. Petaſo autẽ, ac talaribus cõcitatis, cœpit præire Mercurius.
Sed ſcandente Phœbo, Muſarũ pediſſequus, adhærensq; comitatus, can/
denti canoraq; alite uehebať. Tunc uerò conſpiceres totius mundi gaudia
conuenire. Nam & tellus floribus lumina, quippe ueris deum conſpexerat
ſubuolare Mercuriũ, & Apolline conſpicato aëria temperies, ſudis tracti/
bus renidebat. Superi autem globi, orbesq; ſeptemplices, ſuauis cuiuſdam
melodiæ harmonicis tinnitibus concinebant, ac ſono ultra ſolitum dulcio/
re, quippe Muſas aduentare præſenſerant, quæ quidem ſigilatim circulis qui
busq; metatis, ubi ſuæ pulſum modulationis agnouerant, conſtiterunt. Nã
Vrania ſtellantis mundi ſphæram extimam concinit, quæ acuto raptaba/
tur ſonora tinnitu. Polymnia Saturnium circulum tenuit. Euterpe Iouia
lem. Erato ingreſſa Martium modulatur. Melpomene medium ubi Sol
flammanti mundum lumine cõuenuſtat. Terpſichore Venereo ſociatur
auro. Calliope orbem complexa Cylleniũ. Clio citimum circulum, hoc eſt
in luna collocauit hoſpitium. Quæ quidem graues pulſus modis rautiori/
bus perſonabat. Sola uerò (quod uector eius Cygnus impatiens oneris at/
que etiã ſubuolãdi alumna ſtagna petierat,) Thalia derelicta in ipſo floren
tis campi ubere reſidebat. Interea tractus aëreos iam Phœbus exierat,
cum ſubito uitta crinalis immutari in radios, laurúſque quam dexte/
ra retinebat, in lampadem mundani ſplendoris accenditur. Fiúntque uo/
lucres, qui Currum Delium ſubuehebant anheli flammis lucis alipedes.
Atq; diẽ pallio rutilante ac reſerato ſtellãtis poli lumine Sol repente clarus
emicuit. Cyllenius quoque in ſydus uibrabile aſtrúmque conuertitur. At/
que ita methamorphoſi ſupera pulchriores per Geminos proprietate qua
dam ſigni familiaris inuecti Auguſto refulſere cælo, ac mox Tonantis pa/
latium petiuerunt. Qui poſtquàm introgreſſi & coram data copia fandi,
ut uidit clarius conſortio patrẽ Iunonis hærẽtem, quàm nouerat ſuffragari
plurimum

plurimum ac fauere connubijs, lætus primo omine ipſamq́ꝫ cōcilians, in cuius arbitrio † poſitam mariti nouerat uoluntatem ita mitis affatur. † alias non additur.

POſſem minore ambigens fiducia
Solum Tonantem pignoris pro fœdere
Pube da uix dum uel paterna contremens
Præcepta adire, ni iugata cælitum
Omen pararent proſperum conſortia
Tabensq́ꝫ diuûm nunc moueret nexio:
Iunone thalamos quis rogare conſcia
Nolet deorum? cum futura pronuba
Eadem profectò quæque ſuffragabitur.
Iugalis ergo blanda nutus præſtruæ
Noſtriſq́ꝫ ſuada quo alubeſcat niſibus:
Te nunc parentem, principemq́ꝫ maximum
Fatumq́ꝫ noſtrum, quippe Parcarum chorus
Humana penſat, tuq́ꝫ ſortem cælitum:
Tuumq́ꝫ uelle eſt ante præſcientias:
Ac mente geſtas, quicquid inſtabit deis:
Cuiuſq́ꝫ nutu gignitur neceſſitas
Futura cuius † illigat decretio: † aliàs alligat
Inſtatq́ꝫ quicquid uelle uel ſerum potes.
Te ne igitur illo quo benignus numine es
Depoſco cæli blanda temperatio:
Piumq́ꝫ culmen iure qui diuûm pater
Concede proli quo nepotum proueh at
Numerum ſupernis: Aſtra quem uibrant polis.
Maie tuumq́ꝫ flagitat pignus ſacrum
Thalamis iugetur uirginis doctiſſimæ
Sed te ſi parentis cura ſtringit pia:
Par eſt deorum conuoces cœtum potens
Connubium ipſa ſanciens cum coniuge:
Quo prolis extent lege ſupera nuptiæ:
Perpesq́ꝫ uinclum cælitum ſignet decor.

HIc poſtq̃ Delius conquieuit, cōuerſus ad cōiugē Iupiter, quid eius uoluntas haberet, inquirit. Verū illa multa rōne ꝑmulſa, primo q̃ ei, q̃ placiditatē afferre ſolitus Phœbus orabat, quiq́ꝫ etiā à ſe eiuſdem filias eruditas ad parentū quoq; cōſpectū fecerat ſubuolare. Dehinc nuptijs Iuno non ſolita refragrari, tum etiam Cyllenium diligebat, quòd eius uberibus

uberibus educatus poculũ immortalitatis exhauſerat: perindeq́ꝫ & matris
gratiã conferebat. Accreſcebat uotis, quòd multa eam Clarius cõciliatione
deuinxerat, faciendũ pfecto accelerandũq́ꝫ perſuadet, ne itidem Cyllenius
Cypridis lactatus illecebris Hermaphrodito fratrẽ gignere ſucceſſus opta/
ret. Stimulabat paululũ Iouẽ, ne uxoris Cyllenius fotibus repigratus ſom/
nolento repẽte marcore torperet, & iam uelut maritali feriatus uacatione
diſcurſare ſub præceptis Iouialibus denegaret. Nam illum iam pridem ait
Philologiæ ſentio amore torreri, eiuſq́ꝫ ſtudio cõparatas habere quàm plu/
rimas in famulicio diſciplinas. Ipſumq́ꝫ linguæ inſignis ornatibus fandi ni/
miam uenuſtatem, quo placeret uirgini conſecutũ. Deinde barbito aura/
taq́ꝫ cheli, ac doctis fidibus perſonare. Addo quòd celebrat mirabile præſti/
gium, elegantiamq́ꝫ pingendi cum uiuos etiã uultus æris, aut marmoris ſi/
gnifex animator inſpirat. Totũ certè cõplacitum eſt, quicquid comit deco/
rem iuuenalẽ gratiarum. Se igitur eos iampridem amore mutuo colliga/
tos iccirco paulũ diſtuliſſe, ne in thalamũ primæua affectione feſtinãs, cũ
diſcurrendũ eſſet totis noctibus repigritior paululũ ſimularet anomalum.
Tunc Iuno, at qui nait eiuſdẽ conuenit uirginis ſubire uinculũ, quæ illũ etiã
quieſcere cupientẽ conuenire nõ pferat. An uerò quiſq́ eſt, qui Philologiæ
ſe aſſerat per uigilia laborata, & lucubrationũ perenniũ neſcire pallorem?
Quæ autẽ noctibus uniuerſis cælũ, freta, tartaraq́ꝫ diſcutere, ac deorum
omniũ ſedes curioſæ indaginis pſcrutatione tranſire, quæ textũ mundi, cir
† poloſe culorumq́ꝫ uolumina, uel orbiculata parallela, uel obliqua decuſata, † polos
& limmata, axiumq́ꝫ uertigines, cum ipſorũ puto ſyderum multitudine
numerare, niſi hæc Philologiæ gracilenta quadam affixione conſueuit?
Quotiens deos ſuper eiuſdem coactione & conſtantia cõqueſtos, cum eos
connubiæ aut intempeſtæ noctis ſilentio quieſcentes ad ſe uenire inaudi/
ta quadam obſecratione compelleret. Tam uerò abeſt, ut ſub hac poſſit pi/
greſcere, intricariq́ꝫ Cyllenius, ut commotis ab eadem, ſuſcitatiſq́ꝫ pennis
extra mundanas petere latitudines urgeatur. Cur igitur rex optimè diffe/
runt nuptiæ, cum pro ſola Athlantide ſolertia duos uigiles repromittam?
Hæc cum Iuno affixa, ut adhærebat elatiori plurimum Ioui acclinatis eius
auribus intimaret, de quodam purgatioris, uibratioriſq́ꝫ luminis loco alla/
pſa, ſenſim Pallas coruſca deſcendit, atq; ita ut uidebatur uertici Iouiali in/
hærere, ſuperuolans tandem cõſtitit ſublimiore quodam annixa ſuggeſtu.
Quam cum Iupiter, ut iugali elatior adhærebat, de proximo, contiguoq́ꝫ ſu
ſpexit, ſic exorſus: O uirgo noſtri pars melior oportunè uotis intermixta
Maiugenæ, quæ ſiue Deliacis uocibus permulſa deſcendis, ſiue abſque te Io
uis non erat formare conſilium, ſeu conſenſus noſter, ne mutilus uidere/
tur, approperas: noueris tamen Philologiæ Cyllenium nuptias poſtula/
re. Nondum mea prompta ſententia eſt. Expecto quid ſuadeas. Noui

quippe

quippe quam eiuſdem uirginis inceſſabilis labor tibi ſemper acceptus, & ut è tuis numeretur illa pediſſequis. Par eſt igitur ipſa tu præſertim decernas, quicquid de eius cōnubio prouiſura diſpēſas. Tunc Pallas aliquāto ſubmiſſior, ac uirginalis pudoris rubore ſuffuſa, oculoſq; peplo, quod rutilū circum caput geſtabat obnubens, improbabat aliquantulū, quod ſuꝑ nuptijs uirgo conſulitur, præſertimq; eius, quam ꝓpter cōſociationis officia manere cuperet ſemꝑ intactam. Dedignat̃ præterea huiuſmodi adhibere conſenſum. Cum ita expers totius copulæ cenſeat̃, ut neq; de ulla cōmixtione progenita neq; ipſa procreari quicquam Arithmetica teſte monſtret̃. Ac tunc ſeptem radiorum coronam ſoliuaga uirginitas renudauit, ne futurarū cauſis & copulis intereſſet. Quia tamē eius optauerat Iupiter, exegeratq; conſilium, ſuadet deos maritos, dearumq; grandeuas in hæc decernenda conduci. Quippe † conuenit Cyllenio, ut pro officiorum premijs potiſſimorū, [† conuenire.] fauor cælitum eius uincla ſanciret. Auguſtius quoque fieri Iouiale decretum cum cœtu deorum atteſtāte depromitur, ipſamq; nupturam deo conuenire non poſſe, niſi ſuper ſenatusconſulto mortalis eſſe deſineret. Id genus plurima ſuadente Tritonia, Regum † coniugium uterq; conſentit. [† coniugum.] Ac mox Iouis ſcribæ præcipitur pro ſuo ordine, ac ratis modis cælicolas aduocare, præcipueq; ſenatores deorum, qui penates ferebantur tonantis ipſius. Quorum nomina quoniam publicari ſecretum cæleſte non pertulit, ex eo quòd omnia pariter repromittunt, nomen eius † conſenſione perfecit. [† alias ca] Vulcanum uerò Iouialem ipſe Iupiter poſcit, licet ille nunquàm de ſede coruſca deſcenderet. Tunc etiam ut inter alios potiſſimi rogarentur ipſius collegæ Iouis, qui biſſeni cum eodem tonante numerantur, quoſq; diſtichon complectitur Ennianum:

Iuno, Veſta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Mars.
Mercurius, Iupiter, Neptunnus, Vulcanus, Apollo.

ITEM ex his ſeptem reſidui, qui inter. xij. non uocant̃, poſt hos quam plures alti pro ſuis gradibus cælites, ac deorum omnium populus abſq; impertinentibus conuocandi. Nec mora milites Iouis per diuerſas cæli regiones approperant; quippe diſcretis plurimum locis deorū ſinguli manſitabant. Et licet per zodiacum tractum nonnulli ſingulas uel binas domos animalibus titularint, in alijs tamen habitaculis commanebant. Nam in ſexdecim † diſcernitur cælum omne regiones. In quarum prima ſedes habere memorantur poſt ipſum Iouem dij cōſentes, Penates, Salus ac Lares [† diſcerni diſcitur.] Ianus, Fauores, Opertanei, Nocturnuſq;. In ſecunda itidem manſitabāt præter domum Iouis quæ ibi quoq; ſublimis eſt, ut eſt in omnibus Prædiatus, Quirinus, Mars Laris militaris, Iuno ibi quoque domicilium poſſidebat, Fons etiam, Lymphæ, Dijq; Nouenſiles. Sed de tertia regione

unum

unum placuit corrogari. Nam Iouis ſecūdani, & Iouis Opulentiæ, Mineruæq́ domus illic ſunt conſtitutæ. Sed omnes circa ipſum Iouem fuerant in præſenti. Diſcordiam uerò ac Seditionem, quis ad ſacras nuptias corrogaret, præſertimq́ cum ipſæ Philologiæ ſemper fuerit inimicæ: De eadē igiť regione ſolus Pluton, quòd patruus ſponſi eſt, conuocatur. Tunc Lynſa ſylueſtris, Mulciber, Lar cæleſtis, necnon etiam militaris, Fauorq́ ex quarta regione uenerunt. Corrogantur ex proxima, tranſcurſis domibus coniugū Regum, Ceres, Tellurus, Terræq́ pater, Vulcanus & Genius. Vos quoque Iouis filij Pales & Fauor cum Celeritate Solis filia ex ſexta poſcimini.
†ſed Nam Mars Quirinus & Genius ſuperius ſūt poſtulati. † Sic etiam Liber ac Secundanus Pales uocantur ex ſeptima. Fraudē quippe ex eadem poſt longam deliberationem placuit adhiberi, quòd crebro ipſi Cyllenio fuerit obſecuta. Octaua uerò tranſcurritur, quoniam ex eadem cuncti ſuperius corrogati, ſolusq́ ex illa Veris fructus adhibetur. Iunonis uerò hoſpitæ Ge-
†Neuerita. nius accitus ex nona. Neptune autem Lar omnium Cunctalis ac † Nerita,
†Coſſe. tuq́ † Conſe ex Decima conueniſtis. Venit ex altera Fortuna & Valitudo, Fauorq́, Paſtor manibus refutatis: quippe hi in conſpectū Iouis non poterant aduenire. Ex duodecima Sancus tantūmodo deuocatur. Fata uerò ex altera poſtulantur. Cæteri quippe illic Dij Manium demorati, bis ſeptena Saturnus, eiusq́ cæleſtis Iuno conſequenter acciti. Veiouis, ac dij publici Terquino ex limite cōuocantur. Ex ultima regione Nocturnus, Ianitoresq́ terreſtres ſimiliter aduocati. Ex cunctis igitur cæli regionibus aduocatis dijs, cæteri quos Azonos uocant, ipſo cōmonente Cyllenio conuocantur. Tunc elementorū præſules, atq; utilitatis publicæ, mentiumq́ cultores, omnisq́ populus poteſtatū, quis Numæ multusq́ ſucceſſor indicat. Qui confeſtim omnes imperio Iouis conuocati, in aulam cælitē cū uibrantibus uenēre ſyderibus. Tunc Ianus in limine, milites q́ Iouis ante fores regias conſtiterunt, ingreſſuros etiā cunctos nominatim uocabat fama præconans. Ad intra conſiſtoriū regis quædam fœmina, quæ Adraſtia dicebatur, Vrnam cælitem, ſuperamq́ ſortē irreuocabilis raptus celeritate torquebat, excipiebatq́ ex uolubili orbe decidentes ſpæras peplo inflexi pectoris Imarmine. Cloto uerò, Lacheſis, Atroposq́, quoniam ſententias Iouis orthographæ ſtudio ueritatis excipiunt, utpote librariæ ſuperum, Archiumq́ cuſtodes cum in ſenatum curiamq́ contrahi, & ipſum Tonantē ex uuijs induſiari publicè cernerent, magiſtratus in acta, cæleſtiumq́ conſultum, ſtilos acuunt, ceraſq́ componunt. Tunc Iupiter publica & quæ ſenatum contracturus aſſumit indumenta percipiens, apponit primum uertici regalis ſerti flammantē coronam, contegitq́ ex poſticis caput quodā uelamine rutilāte, quod ei præſul operis Pallas ipſa texuerat. Dehinc ueſti admodū candidæ obducit amictus hyalinos, quos ſtellantibus oculis interſtinctos

ſtinctos crebri uibratus ignium luminabant. Tunc duos globoſos orbes, quorum unus auro, electro alius prænitebat, dextra porrectiore corripuit Leua enneaphthongon chelin intenti ſimilis imprimebat. Calceos autem ſmaragdineæ fluctu uiriditati herboſos ueſtigijs eius tellus annexuit. Inſidebat autẽ ex pauonum pennis intertextæ, oculatæq; pallæ, ex qua multicoloribus notulis uariata pictura uernabat. Sub calceis uerò ſuſcinum deprimebat. Huius ſuggeſtui Iunonis ſubditus conſeſſus, haud indecenter ornatus, ipſa uerò tecto capite, lacteo quodã galumnate, prænitebat. Cui gemmis inſitum diadema precioſis: nam neq; Scythidis uireta, nec Ceraunorũ uibrans fulguransq; lumen, nec flucticolor hiacynthi credebatĩ abeſſe profunditas. Sed totum illud ſertum capitis fulgurantis Thaumantias obtuliſſe † reginæ cælitum ferebatur. Ipſius uerò diuæ uultus aſſidua perlucens gratia, fratri conſimilis, niſi quòd ille immutabili lætitia renitebat: hæc cõmutationũ aſſiduarum nubilo crebrius turbidabatĩ. Nam ueſtis eius hyalina, ſed peplum fuerat caliginoſum: quòd tamẽ ſi appulſu cuiuſdam luminis tangeretur, inter obumbranteis nebulas ſudæ perſpicuitatis gratia prænitéret. Hæc fulmen dextra, leua ſonorum bombis terrentibus ſuſtinens tympanum, ſub quibus plurimũ ſudans ima ſubiecta roſcidis uidebatur inundare fluoribus. Huius uerò calcei admodum furui: quorum maximè ſolea atræ noctis nigredine coloratur. Nam eiuſdem genua, zona quidem diuerſicolor ambiebat, quæ nunc perfulgido reſplendebat orbe, nunc uaneſcentis gratia tenuata uarietas, ita penitus † obliquabat, tanquàm nihil habuiſſet antè diſcolorum. His autem uterq; indumentis decenter ornati, ante conſeſſum in ſuggeſtu ſydereo poſitã quandã ſphæram cælatam uarietate multiplici conſpicanĩ, quæ ita ex omnibus compacta fuerat elemẽtis, ut nihil abeſſet, quicquid ab omni creditur natura contineri. Illic omne cælum, aẽr, freta, diuerſitasq; telluris, clauſtraq; fuerant tartarea. Vrbes etiam, compita, cunctorumq; ſpecies animantium, tam in ſpecie quàm in genere numerandæ. Quæ quidem ſphæra imago quædam uidebatur, ideaq; mũdi. In hac quid cuncti, quid ſinguli nationum omnium populi quotidianis motibus agitarent, pede ire formãtis ſpeculo relucebat. Ibi quem augeri, quem deprimi, quem naſci, quẽ occidere Iupiter uellet manu ꝓpria ipſe formabat. Quam terrarum partem diſperdere, quam beare, quam uaſtam, quãq; celebrem cuperet, fictor arbitrarius uariabat. Hoc igitur fatum publicum conſpicans, cõponensq; Deorum ſenatum, iuſſit admitti. Quamuis intus, quos innominabiles † ſacra uis teſtatur, intrarẽt, tamen etiã primatibus diuũm, præſertimq; parentibus uterq; conſurgunt. Verum ſator eorum greſſibus tardus, ac remorator incedit, glaucoq; amictu tectus caput. Prætendebat dextra flammiuomũ quẽdam draconẽ, caudæ ſuæ ultima deuorantem, quem credebat anni numerũ nomine perdocere. Ipſius autem canicies pruinoſis

† aliàs non additur

† ablegabat

† Iouis uis

niuibus candicabat, licet etiam ille puer poſſe fieri crederetur. Eius coniunx grandæua, corpulentaq́ꝫ mater: quamuis fœcunda circũfuſaq́ꝫ partubus tamen floridam, diſcoloramq́ꝫ ueſtem herbida palla contexuerat. In qua totus gemmarũ, metallarorumq́ꝫ cenſus, atqꝫ omnium prouentus, frugesq́ꝫ ſationum, larga admodum ubertate ferebant. Huic Veſta quæ etiã coæua eius fuerat, adhærebat. Quæ quòd nutrix Iouis ipſius, ſuoq́ꝫ eum ſubſtentaſſe gremio ferebat, caput regis auſa eſt oſculari. Poſt hos candida cum ſorore Sol auratus expetitur: qui mox ut cœpit ingreſſui propinquare, purpuræ rutilantis puniceus quidam fulgor anteuenit, & roſulenti ſplendoris gratia totam aulæ ipſius curiam obſtupefactis cæteris ornatibus illuminauit. Aſt ubi primos honorati capitis radios ingreſſurus immiſit, ipſe etiã Iupiter paululũ retrogreſſus ſub immẽſi nitoris lumine caligauit. Sphæræ uerò orbesq́ꝫ quos dextra ſuſtinebat, ueluti ſpeculo cognati luminis refulſere. Iuno autẽ diuerſi coloris illuſtris ornatibus, ac uaria uelut ſpeculo cognati luminis gemmarũ luce reſplendens, candentibus ſerenis enituit. Erat enim illi in circulum ducta fulgens corona, quæ duodecim flammis ignitorum lapidum fulgorabat. Quippe tres fuerant à fronte gemmæ: Lychnis, Aſtrites, & Ceraunos, quæ eius effigiem reuerendã à cognitione cõſpicientium uibrantes radiorũ fulgoribus occulebãt: Quarũ, alia Cancri cerebro, Leonis oculis altera, Geminorũ fronte aſſumpta tertia dicebat. Aliæ ſex ex utroq́ꝫ latere rutilabãt. Quarũ Smaragdus una Scythis altera: Iaſpis tertia uocabatur. Inter quarũ uirorem fœta mari † per lumina coruſcat, fronti quædã interioris ſuauitas reſplendebat. Hiacynthos, Dendrites, etiã Eliotropios utrinqꝫ cõpacti. Qui lapides coloribus ſuis terras ratis temporũ uicibus herbidabant, quos ei ad obſequiũ numinis recurrentis Ver dicebat & Autumnus munere contuliſſe. Poſterior autẽ pars corona Hydatide Adamante & Cryſtallo lapidibus alligabat. Hos enim Hyems undoſa genuerat. Ipſius uerò Diui auro tinctã cæſariẽ, comasq́ꝫ crederes bracteatas. Facie autẽ mox ut ingreſſus eſt, pueri renitentis inceſſu medio iuuenis anheli in fine ſenis apparebat occidui, licet duodecim nonnullis formas cõuertere crederet. Corpus autem eius flammeũ totum, pennata ueſtigia, pallium coccineum, ſed auro plurimo rutilatum. Siniſtra autem manu clypeum coruſcantem, dextra ardentem facem præferebat. Calcei uerò ſimiles ex Pyropo, quem iuxta lunam leni quodam, teneroq́ꝫ uultu ex fraterna fulgorẽ lampada reſumebat. Poſt hos admiſſi fratres Iouis, quorum alter maritima ſemper inundatione uiridior. Alius lucifuga inumbratione palleſcẽs, in capite uterqꝫ dominandi ſertum pro regni cõditione geſtabat. Nam unus albidi ſalis inſtar candidum atqꝫ ſpumarũ canicie concolorũ, alter hebenum ac tartareæ noctis obſcuritate furueſcens. Qui quidẽ multo ditior fratre, & ſemper eorũ, quæ gignuntur, cõquiſitionibus opulentus. Alius uerò propter molem, elationemq́ꝫ

† lumina coruſcatus

tionemq́; corporis renudatus, ac deſpuens, diuitias oppreſſione quæſitas. Verũ utriq; diuerſa coniunx. Nam hic nudus omniũ nutricem, deorũq́; hoſpitam ſecum ducit. Ille puellam acceſſibus gratulantẽ, quæ ita plærũq; frugem expoſcentibus tribuit, ut magni numinis uota ſint eidẽ redhibere centeſima. Dehinc admiſſi tonantis ipſius filij. Inter quos primus quidẽ ruber iuuenis, ac uorax omniũ, ſititorq́; etiam ſanguinis gradiebat̃. Alter ſuauis & comis, falcem dextra, leuaq́; geſtans cratera ſomnificũ, ac pronus in petulantiam ferebat̃. Huius greſſus incerti, atq; Olacis temeti madoribus implicati. Poſt hos duorũ una quidem germanaq́; facies, ſed alius lucis ſydere, noctis alius refulgebat. Dehinc quidã roboris inauditi & extirpandis ſemp̃ aduerſitatibus p̃paratus: Sed eius miros lacertos, rictusq́; cleoneos limis † Iuno cernebat: quis inter eos decernẽtes fœminæ: quarum una uirgo ferebat̃. Alia generationũ omniũ mater, illi arcus cum pharetra, huic roſis decuſati uinculatis ſertata contextio. Quam & conſpicere nitentẽ, & fantem audire dulces illecebras, & attrahere fragrantiſſimi ſpiritus halatibus redolentẽ, & oſculis lambere, & cõtingere corpore, eiusq́; uelles cupidine ſuſpirare. Quæ quidem licet amorũ, uoluptatũq́; mater omnium crederet̃, tamen eidem deferebant pudicitiæ principatũ. Cum his grata Ceres admodũ grauis fœmina, alumnaq́; terrarũ, ac nutrix mortaliũ uidebat̃. Quidã etiã claudus faber uenit: qui licet crederet̃ eſſe Iunonius, totius mundi ab Heraclito dictus eſt demorator. Tunc etiã omniũ garrula puellarũ, & contrario ſemp̃ fluibunda luxu, leuitate pernix deſultoria geſtiebat. Quam alij ſortem aſſerunt: Nemeſimq́; nonnulli, Tychenq́; quàmplures, aut Nortiã. Hæc autẽ quoniã gremio largiore totius orbis ornamenta portãbat, & alijs impartiens repentinis motibus cõferebat, rapiens his comas puellariter, caput illis uirga cõminuens, eiſdemq́; quibus fuerat eblandita ictibus crebris uerticem cõplicatisq́; incondylos digitis uulnerabat. Hæc mox ut facta cõſpexit omnia, quæ gerebant̃ in Iouis cõſiſtorio ſubnotari, ad eorũ libros & pugillarem paginã cucurrit, & licentiore quadã fiducia, quæ cõſpexerat inopinata deſcriptione corripuit, ut quædã repẽte prorũpentia, uelut rerũ ſeriẽ p̃turbaret. Alia uerò quæ cauſarũ ratio p̃ſpecta uulgauerat: quoniã facere improuiſa nõ poterat, ſuis tamẽ opibus arrogabat. Poſt hãc uulgo cæteri deuenêre. Iupiter tunc ſolio reſedit, præcepitq́; cunctos pro meriti ordine reſidere. Tũcq́; ſubſellia flammabũda cœtũ ſuſcepêre ſydereũ. Verum quidã redimitus puer ad os compreſſo digito ſalutari, ſilentium commonebat.

De uſura centeſima.

† oculis aliàs adduxr

Conticuere omnes, intentiq́; ora tenebant. Tunc Iupiter cæpit:

Ni noſtra aſtrigeri nota benignitas
Conferre arbitrium cogeret intimum:
Et quicquid tacito uelle fuit ſatis
Id ferre in medium collibitum foret:

Poſſem certa meis promere ductibus.
Nec quiſquàm illicitis tollere niſibus
Concertans cuperet iuſſa deum patris.
Sed triſtis melius cenſio clauditur:
Atque infanda præmit ſenſa ſilentium:
Ne uulgata ciant corda doloribus.
At cum læta patrem promere gaudia:
Et certo deceat fœdere pignora
Palàm perpetuis iungere nutibus
Caſſum eſt nolle loqui ſenſa decentia.
Vobiſcum ergo di grata propinquitas
Conferre ſtudium eſt, uota propaginis
Aequum quippe puto, fœdere cælitum
Quæ ſectanda forent orſa probarier.
Noſtri Maiugenam pignoris inclyti
In noſtris merito degere ſenſibus:
Quæ nec fruſtra mihi inſita charitas:
Vt ſueuit patria ſtringere pectora
Nam noſtra ille, fides, ſermo, benignitas:
Ac uerus Genius fida recurſio:
Interpresque meæ mentis honos ſacer.
Hic ſolus numerum promere cælitum,
Hic uibrata poteſt noſcere ſydera.
Quæ menſura polis, quanta profunditas.
Qualis ſit numerus Marmoris hauſtibus:
Et quantos rapiat margine cardines.
Quæque elementa liget diſſona nexio:
Perque hunc ipſe pater fœdera ſanctio.
Sed forſan pietas ſola recenſeat:
Quæ parens probitas munera penſitet
Qui Phœbi anteuolans ſæpe iugalibus
In ſortem famuli nonne relabitur.
Hic quoque ſic patrius ſeruit honoribus:
Vt dubium proprium quis mage uendicet
Illum connubio rite iugarier.
Suadentem meritis ſæcla laboribus.
Et robur thalamo flagitat additum.
At Virgo placuit docta quidem nimis
Et compar ſtudio. Sed cui terreus
Ortus propoſitum in ſydera tendere

Plerumque

Plerunq; & rapidis præuolat axibus:
Ac mundi exuperat ſæpe means globum
Cunæ ergo officiant, quo nihil æditæ
Cenſendum ſuperi: quique crepundia
Terris recolitis ueſtra tenerier:
Quæ occultant adytis ſacra latentibus
Iungantur paribus, nam decet auſpicijs:
Et noſtris cumulent aſtra nepotibus.

SEd poſtquàm finem loquendi Iupiter fecit, omnis deorum ſenatus in ſuffragium concitatur, acclamantq́ꝫ cuncti, fieri protinus oportere, adijciuntq́ꝫ ſententiæ Iouiali, ut deinceps mortales, quos uitæ inſignis elatio & maximũ culmen meritorũ, ingeniumq́ꝫ in appetitũ cælitem propoſitũq́ꝫ ſydereæ cupiditatis extulerit, in deorum numerũ coaptent. Ac mox inter alios, quos aut Nilus dabat aut Thebæ, Aeneas & Romulus, alijq́ꝫ quos poſtea aſtris doctrinæ nomẽ inſerunt deſignari Cælites nominentur, ut poſt mẽbra corporea deorũ fierẽt curiales. His quoq; annuẽte Ioue, iubet quædã grauis, inſignisq́ꝫ fœmina, quæ † Philologia dicebat, hoc ſupi ſenatuſcõſultũ æneis inciſum tabulis, ꝑ orbes & cõpita publicare. Tũc Iuno condicit, ꝓpter prædictorũ thalamũ iuuenũ, & nuptialia ꝑagenda, uti poſtridie omnis ille deorũ ſenatus in palatia, quæ in Galaxia Iouis habitationẽ potiſſimã faciũt, diluculo cõuenirẽt. His igit actis ſolio rex ipſe ſurrexit, omniſq́ꝫ ille deorũ numerus ſedes proprias, curſuſq́ꝫ repetiuit.

† Philoſophia

MARTIANI CAPELLAE DE NVPTIIS PHILOLOGIAE ET MERCVRII, LIBER II.

Ed purum aſtrificis cælum ſcandebat habenis
Nox reuocans merſo fulgentia ſydera phœbo
Ardua tunc ſenior ſuccendit plauſtra Bootes
Et ſpiris toruo nituerunt aſtra Draconi.
Auratis etiam flagrans ſplendebat in armis:
Qui trahit æſtifero fulgentem Sirion ortu.

Hocquoq; nyſiacis quod ſparſum floribus ardet
Multiplici ambitum redimitur lumine ſertum.
Virginis interea ad trepidas perlabitur aures
Fama Iouis magno dum complet tecta boatu.

Deniq; ipſa compertis ſuperũ decretis, adultaq́; iam nocte Philologia per-
uigilans, multa ſecum ingenti cura anxia retractabat. Ingrediendũ primo ſe
natũ deũ, Iouisq́; ſubeũdos in præmeditata uiſione cõſpectus, exiliendũq́;
ſibi in ſuperã cælitũq́; ſortẽ. Deinde ipſi ſociãdã eſſe Cyllenio. Quẽ licet mi
ro ſemper optarit ardore, tamẽ uix cũ poſt unctionẽ palæſtricã recurrentẽ
dum flores ipſa decerperet, prælectis quibuſdam herbuſculis conſpicata,
quid quod utrum ſibi hæc nuptialis conduceret amplitudo, anxia dubita-
bat. Nam certè mythos poëticæ etiam diuerſitatis delitias mileſias, hiſtori
asq́; mortalium poſtquàm ſupera conſcenderit, ſe penitus amiſſuram, non
caſſa opinatione formidabat. Itaq; primò conducat ne connubiũ, atq; æthe
rei uerticis pennata rapiditas apto ſibi fœdere copuletur, ex nuptiali con-
gruentia numero conquirit, moxq́; nomen ſuum Cyllenijq́; uocabulum.
Sed non quod ei diſſonãs diſcrepantia nationum, nec diuerſi gentium ritus
pro locorum cauſis cultibusq́; finxêre. Verum illud quod naſcenti ab ipſo
Ioue ſyderea nuncupatione compactum, ac per ſola Aegyptiorũ commen-
ta uulgatum, fallax mortalium curioſitas aſſeuerat, in digitos, calculumq́;
diſtribuit. Ex quo finalem utriq; literam ſummit, quæ numeri primũ, per-
fectũmque terminum claudit. Dehinc illud, quod in Fanis omnibus ſolidi-
† Binium tate cybica dominus adoratur. Literam quoque, quâm † uim mortalitatis
† loco proximo aſſerere prudens Samius extimauit, in † locũ proximũ ſummit, ac ſic mille
ducenti, decem & octo numeri effulſerunt. Quos per nouenariam regulam
diſtribuens, minuensq́; per monades decadibus ſubrogatas, in tertium nu-
merum perita reſtrinxit. Suum quoque uocabulum per ſeptingentos ui-
ginti quatuor numeros explicatum, in quaternariũ duxit. Qui uterq; numẽ
rus cõgruenti ambobus ratione ſignat̃. Nam & ille, quod ratio principium,
medium finemq́; diſpenſat, pro certo ꝑfectus eſt. Quippe lineã facit ſolus,
& ſolidorũ frontes incunctãter abſoluit. Nam longitudine profunditateq́;
cenſent̃. Dehinc numeri triplicatio prima ex imparibus κύβον gignit. Tres
autem Symphonias quis ignorat in muſicis? Numerusq́; impar maribus
attributus. Omne uerò tempus tribus uicibus uariatur. Atque idem nume
rus ſeminarium eſt perfectorũ: ſexti uidelicet atque noni, alterna diuerſita
te iuncturæ. Ritè igitur deo attribuitur rationis. Philologia autem, quòd
etiam ipſa doctiſſima eſt: licet fœminis numeris æſtimetur, abſoluta tamẽ
ratione perficitur. Nam quaternarius ſuis partibus complet decadis ipſius
poteſtatem: ideoque perfectus eſt, & habet̃ quadratus & cubus, ut ipſe Cyl
lenius, cui anni tempora, cæli clymata, mundiq́; elementa conueniunt. An
aliud

aliud illa ſenis Dei ratio, qui Mathentetraden nõ tacuit, confitet̃: niſi pfectæ
rationis numerũ. Quippe intra unum ſecundum Triaden ipſum bis binũ
tenet. Quis collationibus Symphoniæ peragunt̃. Nam tres ad quatuor epi
tritus uocitatur Arithmetica ratione, ac Diateſſeron in muſicis perhibetur.
Item intra cum iacent tres ad duos, quæ hemiolos forma eſt, ſymphoniáq;
ſecundam, quæ Diapente dicitur, reddunt. Tertia ſymphonia eſt, quæ Dia
paſon in melicis perhibetur, diplaſióq; conficitur: hoc eſt uno duobus col-
lato Igitur quaternarius numerus omnes ſymphonias ſuis partibus perfe-
ctus abſoluit, omniáque mela harmonicorũ diſtributione conquirit. Hanc
igitur diſcutiens numeri congruentiam, perita uirgo gratulatur. Deinde
utrunq; conſociat, & trias quaternario conſociata heptaden facit. Qui nu-
merus rationis ſuperæ perfectio eſt, ſicut etiam † ὁμαλῶν illa docet plenitu- † ἰσίμαλον
do. An aliud fatalis temperamenti curſus, ſyderũmque circuli, motuſq; te-
ſtantur, intráq; latebras uteri ſeptimo menſe abſoluta mortalitas. Dehinc
quod trias triplicata, nouẽ numeros facit. Quaternarius autẽ per διπλάσιον
geminas octonariũ reddit. Nouem uerò ad octo epogdoi numeri efficiunt
iunctionem, tantumq; penſat in numeris, quantũ ſymphonia diapaſon in
melicis: quæ tonum facit, qui eſt conſonæ unitatis continua modulatio. Ex
quo nihil eſt quòd diſcrepet, aut reſultet in medio, conſentaneáq; congruit
iugitate. Ergo prædictorũ nominum numerus concinebat. Sic igitur rata
inter eos ſociatio copulam nuptialem uera ratione conſtrinxit, ex quo com-
modiſſimum ſibi connubium lætabunda alio mentis fluctu multiuida con-
citauit. Nam nihil differens animo decori, formæ ac ſubſtantiæ cœpit for-
midare corporeæ. Quippe perferendos flammarum cæleſtium globos, &
ignes ardentium ſyderum mortalibus adhuc artubus & macilenta gracili-
tate ſiccatis, non incaſſum tremebunda formidat. Sed aduerſum illã quod-
dam abderitatæ ſenis † Alyma, cui multa † lapillis, ſurculiſq; pmixtis herba- † Alumna † Alumnis
rum etiam membrorumq; conceſſerat, præparauit. Colchica etiã in centũ
uoces continuata fiducia adamantini cacuminis impreſſione ſignat̃. Quid
aduerſum ignes ſuperos deorũ confinia præparata decoris incuriam uenu-
ſtatis etiã lumine ſubmouebat. Deniq; reuibratu ſuo corpori menſis appo-
ſito, irrorati liquoris illiniebat unguentum. Sed cum talia uirgo componit,
pediſſequa eius Periergia incertum utrum ſit à matre uirginis miſſa, an ſua,
utpote eius collectca, trepidatione ſollicita quid ageret, cõſpicatur. Quam
cum diſponentem prædicta rimatim ab hoſtio ſpeculabunda cognoſceret,
aliam eius ancillã, cui Agrypnia uocabulum eſt, atque intra cubiculũ præbe-
bat excubias, adorſa eſt increpare quòd paululũ conniuere ſeruandi decoris
gratia uirginem non ſciuiſſet. Cum ipſa hæc cuncta, ſi Philologia iniunge-
ret, ualeret implere. Nam iam multa aſſerit circuiſſe, mancipiáq; dotalia.
Quid ſolertiæ, quid ornatus, quid deniq; indumentorũ ſummerent compe-

 riſſe.

riſſe. Non ſibi quoq; neſcitum, quid ſponſus ipſe perageret, quid Iouis in palatio ageretur. An Leucothea ſuccenderet facem, lumenq́; purpureum, & an Solis remigia uigilarent. Sonipesq́; Phoſphori comeretur. Id genus innumera, quæ curioſis perſcrutationibus aſpexerat, aſtruebat. Verum ſecretum cubiculi repente Phroneſis mater irrupit. Quam cum uirgo conſpiceret, ad eam accurrens, honorandumq́; pectus exoſculans, præparatorum poëmatum conſciam fecit. Verum illa exuuias filiæ, ornatusq́; detulerat, quis induta deorum ſociari cœtibus non paueret. Itáque ueſtem, peplumq́; lactis inſtar fulgidum dedit. Quod uel ex illa herbarum felicium lana qua induſiari perhibēt indicæ prudentiæ Vates, accolasq́; montis Vmbracij. Et quantum oſus eius telluris apportat excandentis Byſſi netibus uidebatur. Dehinc apponit uertici Diadema uirginale: quod maximè medialis gemmæ lumine prænitebat. Ex qua Galeata quædam, obtectaq́; uultum Virgo inſtar ſecreti Troiani penitus inciſa reſplenduit. At cingulum, quo pectus ancteret, ſibi prudens mater exſoluit. Et ne Philologia ipſius Phroneſis careret ornatibus, eius pectori, quo uerius comeretur apponit calceos prætera ex papyro textili ſubligauit: ne quid eius membra polluerer morticinum. Acerra autem multo aromate grauida ta, eadēmque candenti manus Virginis † oneratur.

† operantur

ET iam tunc roſeo ſubtexere ſydera peplo
Cœperat Ambronum promens aurora pudorem
Cum creperum lux alma micat gemmata decore:
Cum nitet aurato fit & cum Phoſphorus aſtro
Tunc candens tenero glatiatur rore pruina:
Et matutina greges quatiunt in paſcua caulas
Languida mordaces cum pulſant pectora curæ:
Et fugit expulſus Lethea ad littora ſomnus.

ECce ante fores quidam dulcis ſonus multifidis ſuauitatibus ſuſcitator, quem Muſarum conuenientium chorus impendens nuptialibus ſacramentis modulationis doctæ tinnitibus concinebat. Nam nec tibiarum mella, nec ex fidibus ſonitus, nec hydraularū harmonica deerat plenitudo. Sed in blandum collata cantum, ac modificato fine cōpactum uoci uirginum complementi ſpaciū ratum fecere ſilentium. Ac tunc ille omnis chorus canoris uocibus, dulciq́; modulatu præuertit omnes organicas ſuauitates, & cum ſacræ numeris cantilenæ hæc dicta funduntur:

Scande cæli templa Virgo
Digna tanto fœdere

Te

Te ſocer ſubire celſa
Poſcit aſtra Iupiter.

TVNC VRANIA CAETERIS PAVLVLVM RETICENTIBVS, SIC COEPIT:

Sydereos cœtus & culmina ſacra polorum
Nil iam conijciens numine fiſa uide.
Olim diſquirens nexos quid torqueat orbes:
Nunc præſul cauſas raptibus ipſa dabis
Quæ circos textura liget, quæ nexio claudat:
Ambiat & quantos orbita curua globos:
Sydereos curſus, quid cogat, quid'ue retardet
Quis lunam flammet, uel minuat radius
Qui cælum ſtellet fomes, & quanta † reuoluat, † reuoluit
Quæ ſit cura † dies, uel modus aſpicies. † Dijs

Scande cæli templa Virgo
Digna tanto fœdere.
Te ſocer ſubire celſa
Poſcit aſtra Iupiter.

TVNC CALLIOPE:

Semper complacitis amica muſis:
Cui magneſia poculum fluenta
Et fons Gorgonei tulit caballi.
Vertex aonidum uirens Choraulis
Cui frondet uiolas parante Cyrrha
Tu uatum mela dulcibus camœnis
Et ſcis Pindaream chelim referre.
Te dictante fides ſacrumq́ plectrum
Mouit threicium ſonare carmen.
O lux noſtra ſacros probare cantus
Sueſce, atq; organicis beare circis.

Scande cæli templa Virgo
Digna tanto fœdere.
Te ſoeer ſubire celſa
Poſcit aſtra Iupiter.

AC SIC POLYMNIA:

Tandem laboris fructus æthram fulgidam
Diuûmq́ ſedes, ac Iouis conſortia
Prouecta carpis † inclytoq́ numine † inditoq́ nomine

Cruenta

Cruenta dudum quæ iugare rhythmica
Ac diſpari mixta ſueta regula
Mox quid iacente, quid iugata linea
Trigonus recuruet, circulusq; torqueat
Melos probare, ac tonos & Cruſmata
Artesq; cunctas ſolita, quæ cælitum
† ad acta Poſſunt parare mente † ad alta culmina.

Scande cæli templa Virgo
Digna tanto fœdere
Te ſocer ſubire celſa
Poſcit aſtra Iupiter.

TVNC MELPOMENE.

Sueta coturnatos ſcœnis depromere cantus
Soccumq; ferre comicum,
Et reboare tua tulimus quæ carmina cura
Melo fauente rhythmico,
Nunc tibi Virgo cano ſpes atq; aſſertio noſtri,
Tenore uerſa carminis.
Nam thalamum redimire iuuat, tu ſerta probato
Tuis placere ritibus,
Digna maritali ſemper uidearis olympo,
Decentiorq; cælitum.

Scande cæli templa Virgo
Digna tanto fœdere,
Te ſocer ſubire celſa
Poſcit aſtra Iupiter.

AC SIC CLIO.

Tu quæ Rethorico clangere ſyrmate:
Atq; reum rabido abſoluere pectore
Quæ nunc ſenſa ligans horrida nexibus:
† Soritans † Soritas cumuli acceſſibus aggerans.
Nunc quid grammatica ſtringere regula:
Quid fandi ambiguis conterat ordinem.
Docti canis ſolers ludere ſenſibus:
Nunc ſtellata poli conſpice limina:
Et candore ſacro Aetheris utere:
Quem uero precium eſt noſcere lumine.

Scande cæli templa Virgo
Digna tanto fœdere
Te ſocer ſubire celſa
Poſcit aſtra Iupiter.

MOX ERATO.

Caput artibus inclyta Virgo
Cui panditur aula Tonantis:
Merito tibi ſubditur Orbis
Rationibus ante repertus:
Sacra fulgura cur rutileſcant:
Fragor intonet unde reſultans:
Quid agat per aperta † madorem † madores
Modo nubibus imbrificatis.
Quid euntibus agmine nimbis
Reuocet nitidiſſima uerna
Rotet omnia circulus anni
Properantia claudere ſæcla.
Quid habent rationis operta
Canimus tibi cognita ſoli.

Scande cæli templa Virgo
Digna tanto fœdere.
Te ſocer ſubire celſa
Poſcit aſtra Iupiter.

AC TVNC TERPSICHORE.

Læta honoris meritis aſtra Virgo conſpicis
Hoc tibi ſollers parit ingenium labosq́;
Iſta peritis tribuit cura uigil lucernis.
Perdia pernoxq́;,ſacris nanq; onerata chartis
Quicquid agentes ſtoaſi præſcia dant futuris
Semper anhelis docilis fomitibus tuliſti.
Nam ſaboorum rapidis quid uapor edat aris:
Fumida quid thuricremis aura paret fauillis
Omnia uel certa ferant uocibus auguratis
Intrepidis nec dubitans fatibus anteuortis.

Scande cæli templa Virgo
Digna tanto fœdere.
Te ſocer ſubire celſa
Poſcit aſtra Iupiter.

DEHINC

DEHINC EVTERPE.

Virgo perite præuia ſortis:
Quæ potuiſti ſcandere cælum:
Sacra'que caſtis dogmata ferre:
Noſcere ſemet quis ualuere
Quique uidentes lumine claro
Numina fati & geniorum.
Cernere uultus.
Quæ'que Platonis, Pythagoræ'que
Eſſe dediſti ſydera mentes:
Tu'que caducis mortalibus'que
Nube remota cernere iuſti
Numina cæli.
Iure ſenatum ſcande tonantis:
Quam decet unam Mercuriali
Fœdere iungi.

Scande cæli templa uirgo
Digna tanto fœdere:
Te ſocer ſubire celſa
Poſcit aſtra Iupiter.

DEINDE THALIA.

Beata uirgo tantis
Quæ ſyderum choreis
Thalamum capis iugalem
Ac ſic fauente mundo
Nurus adderis tonanti:
At cuius eſſe diui
Tibi contigit maritam
Eius meante penna
Qui ſolus aſtra mundi
Præteruolans perrexit
Rapidis uigil procellis:
Qui cum ſuperna tranat:
Freta & tartarum recurrit
Qui ſolus ante currum
Et candidos iugales
† Altipotens parentis
† Almipotens Memorem ciere uirgam
Qui fata ſuccidentis

Separat

Separat libens Oſiris
Sationibus grauari
Genitalibus repertis
Quem ſcit pater deorum:
Cui lacteam papillam
Gaudens dedit Nouerca:
Cuius uigente uirga
Dirum ſtupet uenenum:
Cui uirus omne fanti
Orbem facit gemellum
Eſt doctus ille diuûm:
Sed doctior puella
Nunc nunc beantur artes:
Quas ſic ſacratis ambo
Vt dent meare cœlo
Referent caducis aſtra:
Ac lucidam uſq; ad æthram
Pia ſubuolare uota
Per uos uigil decensq;
† Nus mentis ima complet: † Noys
Per uos probata lingua
Fert gloria per æuum:
Vos diſciplinas omnes
Ac nos † ſacrate Muſas. † conſecrate

Dum hæc igitur Muſæ nunc ſolicanæ, nunc concinentes interſerunt, uiciſſimq; mela dulcia geminantur, ecce quædam matronæ ſobrio decore laudabiles, nec cõquiſitis ſigmẽtis circa faciem uultuoſæ: uerum ſimplici quadam comitate prænitentes, in penates Virginis, thalamumq; conueniunt. Quarũ una intenta circũſpectione cautiſſima, & omnia rerum uigili diſtinctione diſcriminãs, dicebatur Prudentia uocitari. Huius germana ſua, cunctis attribuens, nullumq; eo, quo nõ merebatur, afficiens, Iuſtitiæ ferebaẽ ſortita uocabulum. Verum tertia contemptis muneribus, atq; abſtinentia prædicanda ex morum Temperãtia nomen acceperat. Quæ ſupererat fortiſſima, ac tolerandis omnibus aduerſis ſemper infracta ſubeundis etiã laboribus robore quoq; corporis præparata, Viriũ uocabulum poſſidebat. In amplexum eius, oſculumq; deferuntur, atq; eam cum intra cubiculum conſpicerent, per omnia trepidantem, & uelut lucifugam hæſitationibus torpentem, pectus eius, faciemq; tractantes, in cõſpectum omniũ & publicam uenire faciem compulerunt. Poſt has ingreſſa quædam grauis, crinitaq; fœmina, & ex eo quod per ipſam Iupiter aſcenſum cunctis in ſupera tribuerit

C admodum

admodum glorioſa. Quam cum Virgo cõſpiceret, ad eam omni ſtudio, af-
fectuꝗ cõcurrit: quippe quadã fiducia cõpertorũ. Ipſa eidẽ ſcandendũ cælũ
fuerat augurata, & nunc ad eam in nuptias corrogandã ab ipſo tranſmiſſa
Maiugena. Præterea tres puellæ uultu, decoreꝗ parili, ac uenuſtate lucu-
lentæ, ſertis religatæ inuicẽ manus, roſarumꝗ ſpeculis redimitæ, ad Virgi-
nem cõuenêre. Quarũ una deoſculata Philologiæ frontẽ, illic ubi pubem ci-
liorum diſcriminat glabellæ medietas. Alia os eius, tertia pectus apprehen-
dit. Videlicet prima: ut lætos oculis afflaret honores. Secunda gratiã eius
linguæ inſpirabat. Animo tertia comitatẽ. Quippe illæ Charites diceban-
tur. Et quicquid apꝓhenderant, uenuſtabãt. Quæ quidẽ uirginẽ poſtꝗ lu-
mine repleuere, Muſis admixtæ, etiã geſticulationes cõſonas, atꝗ hyme-
næa dedêre tripudia. Sed ecce magno tympani crepitu, crotalorũꝗ tinni-
tu uniuerſa diſſultãt, eouſꝗ, ut Muſarũ cantus aliquanto bombis tympani
obtuſior redderet̃. Et cũ ſonitu introfert̃ lectica interſtincta ſyderibus: cui
ritu myſtico crepitus præcinebãt, qua mos fuerat nubẽtes Deas in cæle-
ſtis thalami ꝓuenire conſortia. Ante hanc quædã auguſtioris uultus fœmi-
na, ac ſacro lumine, æthereoꝗ reſplẽdẽs uenerabili antiſtitio præminebat.
Quam cũ om̃es qui affuere, cõſpicerẽt, reueriti inclytã maieſtatẽ, ut deorũ
om̃ mũdiꝗ cuſtodẽ, huic Athanaſiæ nomẽ fuit. Et heus inq̃t, Virgo præ-
cepit deorũ pater: hac regali lectica in cæli palatia ſubueharis: q̃ quidẽ nul-
li fas attrectare terrigenæ. Sed nec tibi quidẽ ante noſtrũ poculũ licet. Et
cum dicto leniter dextra cordis eius pulſum, pectusꝗ pertractat, ac neſcio,
qua intima plenitudine diſtentũ magno cũ turgore reſpiciens, niſi hæc in-
quit, quibus plenum pectus geris coaptiſſima egeſtione uomueris, forasꝗ
diffuderis, immortalitatis ſedem nullatenus obtinebis. At illa om̃i niſu, ma-
gnaꝗ ui, quicquid intra pectus ꝓſenſerat, euomebat. Tũc uerò illa nauſea,
ac uomitio laborata, in omnigenũ copias conuertit̃ literarũ. Cernere erat,
qui libri, quantaꝗ uolumina, quod linguarum opera ex ore uirginis deflue-
bant. Alia ex papyro, quæ cedro perlita fuerant, uidebant̃. Alij carbaſinis uo-
luminibus cõplicati libri, ex ouillis multi quoꝗ tergoribus. Rari uerò i phyl-
lire cortice ſubnotati. Erantꝗ quidam ſacra nigredine colorati, quorum
literæ animantiũ credebant̃ effigies. Quaſꝗ librorũ notas Athanaſia cõſpi-
ciens, quibuſdã eminentibus ſaxis iuſſit aſcribi, atꝗ intra ſpecum per Aegy-
ptiorũ abdita collocari. Eademꝗ ſaxa ſtellas appellãs, deorũ ſtemmata cõ-
tinere. Sed dum talia uirgo undanter euomeret, puellæ quàm plures, quarũ
artes aliæ, aliæ dictæ ſunt diſciplinæ: ſubinde, quæ uirgo ex ore effuderat,
colligebant. In ſuum unaquæꝗ illarũ neceſſariũ uſum, facultatemꝗ corri-
piens. Ipſæ etiã Muſæ præſertim Vrania, Calliopeꝗ innumera gremio cõ-
geſſere uolumina, in alijs quippe diſtinctæ ad tonum, ac deductæ paginæ
in alijs circuli, lineæꝗ, hemiſphæria quæ cum trigonis & quadratis multi-
angulæꝗ

angulæꝗ formæ Protheorematū, uel elemētorū diuerſitate formatæ. Dehinc pictura animaliū membra multigenū in unam ſpeciē cōplicabat. Erāt etiam libri qui ſonorū mela ſignataꝗ numerorū, & cantandi quædā opera præferebant. Poſtꝗ igit̃ illam bibliothecalē copiam nixa imitatus Virgo diffudit, exhauſto pallore confecta, Athanaſiæ opem quæ tanti laboris conſcia fuerat, poſtulauit. Tum illa, ut refectior cælum, ſublimisꝗ cōſcendas, hoc tibi accipe ſorbillandū. Ac tunc matri Apotheoſi, quæ cum illa fortè cōuenerat, etiam pridē libros, qui ex Philologiæ ore defluxerant, manu contingens, ac dinumerās conſecrabat, auferens quandā globoſam, animatāꝗ rotunditatē ſummit, ac uirgini porrigit hauriendā. Verum ipſa ſpecies oui interioris coccino circūlita exterius rutillabat. Ac dehinc perlucida inanitate, albidaꝗ humore, interiore tamen medio ſolidior apparebat. Quam cū Philologia ſuſciperet, quoniā poſt tanti laboris afflictiones, æſtusꝗ mentis plurimū ſitiebat, reſeratis eius rotūditatis archanis, poſtquàm rem dulciſſimam comperit, totam incunctanter exhauſit.

Continuoꝗ noua ſolidantur membra uigore:
Et gracilenta perit macies, uis terrea cædit:
Aeternumꝗ uenit ſine mortis legibus æuum.

Verum diua cū immortalitatis eam poculū cerneret ebibiſſe, quo è terris illam cælū pergere, immortalēꝗ factam, uelut ænigmate redimiculi ꝑdoceret, ex herba quadā rureſtri cui ἀείζωον uocabulū eſt, uirginē coronauit, præcipiēs omnia, quæ adhuc mortalis aduerſus uim ſuperā in præſidiū coaptarat, ut expelleret: quippe caducæ, mortalisꝗ ſubſtātiæ iſthæc eſſe minima memorabat. Quæ quidem omnia eidem mater abſtraxit, poſtꝗ eā mūdana tranſcēdiſſe ſtudia recognouit. Tunc Philologia ex aromate præparato, acerraꝗ ꝓpria, Athanaſiæ primitus ſupplicauit, matriꝗ eius gratiā multa litatione pſoluit, quòd nec Vedium cum uxore cōſpexerit, ſicut ſuadebat Etruria. Nec Eumenidas ad chaldæa miracula formidauit: nec igne uſſerit eam, nec lympha ſublucrit, nec animæ ſimulachrū Syri cuiuſdā dogmate uerberarit, nec Phaſi ſenis ritu Charontis manibus inuolutam immortalitatē mortis auſpicio cōſecrauit. Interea conſcendere iuſſa lecticam, quæ in ſuggeſtu maximo, quoniā uidebat̃ difficile admodū ſibi, ne dicā impoſſibile deputabat. In quam rem conſequēter implendā alumnū ſuum dilectū præ ceteris cōuocauit. Quo innixa omnē difficultatē ſuperæ conſcenſionis euicit. Verū idem, qui Labor ab eadē uocabat̃: nō ſolū in lecticæ culmē eam ſuſtulit, uerū cælum cū domina impiger ꝑmeauit. Quippe cōſociata ſibi quodā puero renidēti, qui nec uoluptuariæ Veneris filius erat, & tamē Amor à ſapientibus ferebat̃, à fronte lecticam ſubuehere moliuntur. Nam poſticam Epimelia, & Agrypnia dilecta uirgini ſuſtulere mancipia. Sic enī Athanaſia præceperat, ut uterꝗ ſexus cum Philologia cælum poſſet aſcendere.

dere. Præcedit illico conſcendentē Muſarum concinentiuū pompa, & præ-
dictorū comitū uenerabilis multitudo. Periergia uerò alijs comitata pediſ-
ſequis, dotalibusq; mancipijs curioſè uniuerſa ꝑſcrutans, atq; interrogans
ſequebať. Verum ad culmina arcis aëriæ comitatus ille cum uirgine ꝓpin
quabat. Et ecce aduenire ſubitò deorum ꝓnuba nunciať, anteq; Concordia,
Fides, Pudicitiaq; præcurrūt: nam Cupido corporeæ uoluptatis illex, licet
eam ſemꝑ anteuolet, Philologiæ occurſibus non auſus eſt intereſſe. At ubi
in cōſpectum nubētis diua ꝑuenit atq;, ut mos uirginis erat, litauit aroma-
Iunonis nomina. tibus, Deam talibus deprecabať: Iuno pulchra, licet aliud nomē tibi conſor
tium cæleſte tribuerit, & nos à iuuando Iunonem, unde & Ioue dicimus,
nominemus. Si te Lucinā, quòd lucem naſcentibus tribuas, ac Luceſiā con
uenit nuncupari. Nam fluuoniā, februalēq;, ac februā mihi poſcere nō neceſ-
ſe eſt, cū nihil contagionis corporeæ ſexu intemerata ꝑtulerim. Interducā
†Ciniam & domiducā, Vnxiā, † Cinthiam mortales puellæ debēt in nuptias cōuoca-
re, ut earū & itinera ꝓtegas, & in optatas domos ducas, & cū poſtes ungēt,
†Soticenam fauſtū omē affigas, & cingulū ponentes in thalamis nō relinquas. † Sotige-
nam te, quas uel in partus diſcrimine, uel in bello ꝓtexeris, precabunť. Popu
†curitam lonam plebes † curitim debent memorare bellātes. Hic ego te aëriā potius
ab aëris regno nuncupatā uoco. Da noſſe poſcenti, quid hæc aëria latitudo,
atq; athomis ꝑlucentes cōcurrentibus campi animantiū gerāt, quidue hic
dicať numinū ſubuolare. Nō eñ de humilitate aëris illius quæro, qui uolu-
cribus ꝑmeať, quē Olympi mōtis cacumē excedit: qui uix decem ſtadiorꝫ
altitudine ſublimať. Sed elata diſquiro. At iam fas puto quicqd, περὶ εὐδαι
μονίας lectitās intellexerā, conſpicari. Hic Iuno cōſcendentis precibus nō repu
gnans, eā ſecū in arces ducit aërias, atq; ex hinc multarū diuerſitates edo-
cet poteſtatū. Illi inquit, quos ignitæ ſubſtātiæ, flāmatisq; ſuſpicimus, ab
ipſo æthere, ſphæræq; ſuꝑioris ambitu, uſq; ad ſolarē circulū demeātes, ipſi
dicunť Dij, & cælites alias ꝑhibenť: cauſarūq; latētiū archana cōponūt. Sūt
eñ puriores, nec admodū eos mortaliū curarū uota ſollicitār ἀπαθεῖς: perhi
benť. Illic Iouem regnare certiſſimū eſt. At intra ſolis meatū uſq; ad lunarē
globum, ſecundæ beatitatis numina, ſuꝑarisq; potētiæ, per quæ tamē ua-
ticinia, ſomniaq; ac prodigia cōponunť. Hæc aruſpicio extra phyſiculāt ad-
†hominibus monentia quædā, uocesq; trāſmittūt, auguratisq; loquanť † ominibus. Ple
runq; eñ quærentes admonēt, uel ſyderis curſu, uel fulminis iaculo, uel oſtē
†noui aliis addi taria † nouitate. Sed quoniā unicuiq; ſuꝑiorū deorum ſinguli quiq; deſer-
tur. uiunt, ex illorū arbitrio, iſtorumq; comitatu, & generalis omnium præſul,
& ſpecialis ſingulis mortalibus Genius admoueť, quem etiā Præſtitem, qđ
præſit gerundis omnibus, uocauerunt. Nā & populi Genio, cum generalis
poſciť, ſupplicant, & unusquiſq; gubernatori proprio dependit obſequium.
Ideoq; Genius diciť: quoniā cum quis hominum genitus fuerit, mox eidē
Genius. copulatur,

copulatur. Hic tutelator, fidiſſimusq́; germanus, animos omnium, mẽtẽſ-
que cuſtodit. Et quoniã cogitationũ archana ſuperæ annunciat poteſtati,
etiã Angelus poterit nuncupari. Hos omnes Græci δαίμονας dicũt, ἀπὸ τοῦ
δαήμονας εἶναι. Latini Medioximos uocitarũt. Qui quidem omnes minus lu-
cidæ, ſplendentisq́; naturæ, quàm illi cæleſtes, ſicut conſpicitis, approbãtur.
Nec tamen ita ſunt corpulenti, ut hominũ capiantur obtutu. Hic ergo la-
res, hic poſt membrorũ nexum degunt animæ puriores, quæ plerunq;, ſi me-
ritorum excellentia ſubuehantur, etiam circulum Solis ac flammantia ſe-
pta tranſiliunt. Dehinc à lunari circulo uſq; in terram, quicquid interpatet,
interſticij proprij partitione diſcernit. Et ab orbe lunari interfuſa medietas
diſparat. Sed ſuperior portio eos ſicut conſpicis claudit: quos ἡμιθέους dicũt,
quoſq; Latinè Semideos cõuenit memorare. Hi animas cæleſtes gerũt, ſa-
crasq́; mentes, atq; ſub humana effigie, in totius mundi cõmoda pcreant.
His animus datus ex ſempiternis ignibus, quæ ſydera, ſtellasq́; uocamus.
Qui quidẽ plerunq; ſui miraculo fidem fecêre cæleſtiũ, ut in ortu Herculis
geminatæ noctis obſequiũ, ſerpentesq́; idem paruus oblidens, uim numinis
approbauit. Tages ſulcis emicuit, & ritũ ſtatim gentis, Sypnumq́; mõſtra-
uit. Ammon apparuit cũ cornibus arietinis & ueſtimento lacinio, ac ſitien-
tibus undã fontis exhibuit. Quid loquar eos, qui primi mortalibus uſum re-
rum, maioraq́; cõmoda præſtiterũt: ut uitẽ Dionyſius apud Thebas: Oſi-
ris apud Aegyptios hauſtũ uini, uſumq́; cõperiens: frumentũ Iſis in Aegy-
pto: Triptolemus apud Atticos docuêre. Eadẽq; Iſis lini uſum, ſementẽq;
monſtrauit. Cõminuẽdæ frugis, farrisq́; fragmẽta Pilumno ſignat Italia.
Aſſcribit Aſclepio Græcia medicinã. Alij quoq; huius generis homines in di-
uinandi uſum & præſcientiã, pcreati, ut Carmẽtis in Archadia, ab effuſo per
uaticinia carmĩe memorata. Sibylla, uel Erythrea, quæq; † Cumena eſt, uel † Cymea
Phrygia: quas non decẽ, ut aſſerũt, ſed duas fuiſſe non neſcis, id eſt, Erophilã
troianã Marmẽſi filiã & Symmachiã Hyppotenſis filiã quæ Erithrea pro-
genita, etiã Cumis eſt uaticinata. Ex hac diuinandi poſſibilitate Amphiara-
us, Mopſusq́; celebrati. A medietate uerò aëris uſq; in montiũ, terræq; con-
finia, Emithei, heroësq; uerſant. Qui ex eo quòd Heram terrã ueteres di-
xerunt, Heroës nuncupati. Ibiq́; manes, id eſt, corpori humano præſules at-
tribuit, qui parentũ ſeminibus manauerũt. Deniq; hæc omnis aëris à luna
diffuſio, ſub Plutonis poteſtate conſiſtit: qui etiam Sumanus dicit, quaſi
ſummus Maniũ. Hic luna, quæ huic aëri propior eſt, Proſerpina memo-
ratur. Verum illi Manes quoniã corporibus illo tempore tribuuntur, quo
fit prima conceptio, etiam poſt uitam hiſdem corporibus delectantur, atq;
cum his manentes, appellant Lemures. Qui ſi uitæ prioris adiuti fuerint
honeſtate, in lares domorũ, urbiumq́; uertuntur. Si autem deprauãtur ex
corpore, Laruæ perhibentur, ac Maniæ. Manes igitur hic tam boni quàm

truces ſunt conſtituti quos Agathos & Cacos Dæmonas memorat Graia
† tmontuona diſcretio. In his etiã locis Summanes eorumq́ præſtites mana atq;† man-
tuona. Dij etiam, quos Aquilos dicunt. Item Fura, Furinaq́, & mater Ma-
† tripotes nia: Intemperiæq́, & alij † triptes diuorũ degunt. Circa ipſum uerò terræ
circulum aër ex calore ſupero, atq; ex halatu, mandoreq́ infero turbidatus,
egredientes è corporibus animas quodam fluenti æſtu collidens, non facilè
patitur euolare. Hincq́ tractum Pyr Phlegetonta ſollertia poëticæ adum
brationis alluſit, atq; in eo perenni ſtrepitu uolutata colliditur animarum,
quas Vedius adiudicarit. Impietas, id eſt, Pluton: quem etiã Ditem, Ve-
iouemq́ dixere. Ipſam quoq; terrã, † aqua hominibus inuia eſt, referciunt
† quæ longæuorum chori, qui habitãt ſyluas, nemora lucos, lacus, fontes, ac fluui
† Foni os appellãturq́ Panes, Fauni, † Fones, Satyri, Syluani, Nymphæ, Fatui,
Fatuæq́, uel Fantuæ, uel etiam Fanæ, à quibus fana dicta, quòd ſoleant di-
uinare. Hi omnes poſt prolixum æuum moriuntur, ut homines, ſed tamen
& præſciendi, & incurſandi, & nocendi habent præſentiſſimã poteſtatẽ. In-
ter priores igitur Genios tua adhuc mortalis Virginis Diua cõſiſtet. Nam
† eccum † eccam tibi, Iuno æetherea, ſeu Veſta eſt, ut iam immortali, diuæq́ præci-
pit dicens: Iam ſede in concilio Iouis directa. Demumq́ de acerra Virginis
partẽ ſummit. Tunc portitores diuæ correpta lectica, magno eam molimi-
ne ſubuexere. Sed poſtquàm centum uiginti ſex millia ſtadiorum aëria ſub-
uecti leuitate conſcenderant, ac tonum primum phthongis compleuere cæ-
leſtibus. Lunarẽ ingreſſa circulum Virgo, Diuæ congruis nidoribus ſuppli
cando, de proximo conſpicatur globoſum quoddam, tenerumq́ corpus, ſu-
perni roris leuitate compactum, inſtar ſpeculi prænitentis, adiaculati fulgo-
ris radios reuibrare. In eo ſiſtra Niliaca, Eleuſinaq́ lampas, arcusq́ Dicty n
næ, tympanaq́ Cybeleia uidebantur. Triformis etiam, diſcolorq́ uertigo
terribili quadam maieſtate rutilabat. Quæ licet cornigera, & parum crede-
retur aſpera, egeſtionibus opportuna: tamen & felem & ceruam. etiã con-
uerſiones bis binas uultibus præferebat. Ex hinc medio quàm ad lunã con-
ſcenderat, ad Cyllenij circulum uenit. Quo hemitonio ꝑmeato, multiplex
ei, utpote nubenti Dominæ miniſtrorũ populus occurrit lætabũdus. Inter
quos ſplendentis formæ, habitusq́ fœmina, ac promptæ ubertatis ornati-
bus opulenta, Virgine ſalutata, uſque in eius oſculum confiſa peruenit. Sed
mirabatur illa obſequentiũ multitudo, quæ ſicut Syrus quidam aſtruit in
numero duorum millium fuerat cõſtituta, quòd fœmina, quam Hetruſci
dicebãt, ipſi deo nuptam fuiſſe Cyllenio: nulla prorſus inuidia titillata, Vir
ginem complexa conſtrinxerat. Hæc autem Facundia, nam illi hoc erat uo
cabulum, in Philologiæ penatibus ſe ortam, educatamq́ memorabat. Nec
indignum eſſe, quòd ſibi alumna prælata eſt, quæ & ſibi ſemper ornatum
& pabulum multis præbuerat diſciplinis. Venit etiam quædam decens, ac
pudiciſſima

pudiciſſima puellarum: quæ præſul domus, cuſtosq; Cylleniæ, Verũchemis, aut Aſtrea, aut Erigone dicebatur: ſpicas manu, cellatamq; ex hebeno pinacem argumentis talibus afferebat. Erat in medio auis Aegyptia, quæ Ibia memoratur ab incolis. Sed cum petaſo uertex, atq; os pulcherrimũ uidebatur: quod quidem ſerpentis gemini lambebat implexio. Subter quædam prænitẽs uirga, cuius caput auratum, media glauca, piceus finis extabat. Sub dextra teſtudo,† minitasq; nepa, à leua caprea. Sed Diloſon alitẽ, † minitansq; quæ ſit oſcinum mitior in certaminis temptamenta pulſabat. Ipſa uerò Ibis prænotatũ gerit nomen menſis cuiuſdã memphitici. Hanc tabellam cum ingeſtam ſibi conſpiceret Virgo uenerata, licet ſponſi cognoſceret argumentum, tamen nõ auſa eſt ſine ſupplicatione tranſire. Tunc etiam candidior Athlantidum Iouis congreſſu, pignorisq; culmine prouecta ſuperuenit, quæ quidem ne innurus officio ſine bilance libra apparere dignata eſt. Quam uirgo uenerata, quoniã ſatis † ſociam filio recognouit, duabus cum † ſocia filio eſt lucrorum potẽte dicatis cœpit honorare pecudibus. Hinc feſtinatur aſcenſus, & uſque in Veneris circulũ hemitonio tranſuolatur, ipſaq; Venere, quæ nuptijs allubeſcebat, quãtum decebat orata, hoc in ea perhibetur intuita, quòd admodum pulchra, tamen Anthias draconibus circumflexa, crebroq; capillitio uulſa, ambifariumq; Nitalſecum congreſſa mitificat. Mox ſtudiũ in ſolarem laborare circum, quippe ſeſcuplo fatigabat aſcenſum: qui tonus ac dimidius habebatur. Ibi quandam nauim, totius naturæ curſibus diuerſa cupiditate moderantem, cunctaq; flammarum congeſtione pleniſſimam, beatis circumactam mercibus conſpicatur. Cui nautæ ſeptem germani, tamen ſuiq; conſimiles præſidebant. In prora, felix forma depicta leonis in arbore, Crocodili in extimo uidebatur. In eadem uerò rate fons quidam lucis ætherex, archaniſq; fluoribus manans, in totius mundi lumina fundebat. Quo uiſo Philologia conſurgens, totaq; ueneratione ſupplicans, ac paululum conniuens oculos deum talibus deprecabatur:

Ignoti uis celſa patris, uel prima propago,
Fomes ſenſificus, mentis fons, lucis origo,
Regnum naturæ decus, atq; aſſertio Diuũm:
Mundanusq; oculus, fulgor ſplendentis Olympi
Vltra mundanum fas eſt cui cernere patrem:
Et magnum ſpectare deum, cui circulus Aethræ
Paret, & immenſis moderaris raptibus orbes.
Nam medium tu curris iter, dans ſolus amicam
Temperiem ſuperis, compellens, atq; cohercens
Sydera ſacra deum, cum legem curſibus addis.
Hinc eſt quod quarto ius eſt decurrere circo:

Vt tibi perfecta numerus ratione probetur:
†dans tu Nonne ac principio geminum † tu das tetrachordon?
Solem te Latium uocitat, quòd ſolus honore
Poſt patrem ſis lucis apex, radijsq; ſacratum
Bis ſenis perhibent caput aurea lumina ferre:
Quòd totidem menſes, totidem quòd conficis horas
Quatuor alipides dicunt te flectere habenis.
Quòd ſolus domites, quam dant elementa quadrigam.
†luces Nam tenebras prohibens, retegis quod cerula † lucet.
Hinc Phœbum perhibent prodentem occulta futuri.
Vel quia diſſoluis nocturna admiſſa Iſæum
Te Serapim Nilus, Memphis ueneratur Oſirim.
Diſſona ſacra mitram, Ditemq;, feruntq; Typhonem
Atys pulcher item, curui, & puer almus aratri.
Ammon & arentis Libies, ac Biblius Adon.
Si ua rio cunctus te nomine conuocat orbis.
Salue uera deûm facies, uultusq; paternæ
Octo & ſexcentis numeris, cui litera trina
Conformat ſacrum nomen cognomine, & omen
Da pater æthæreos mentis conſcendere cœtus:
Aſtringerumq; ſacro ſub nomine noſcere cælum.
Augeat hæc pater inſignis memorandus ubiq;.

His audita deorũ ſedes iuſſa eſt permeare, uerũ Hemitonio ſubleuatam Pyrois circulus immoratur, in quo Iouis fuerat maximus filiorũ. Ex quo circulo uiſus Pyr Phlegeton amnis ad infra demeare. Quo tranſgreſſo, neq; em̃ labor fuerat, Hemithonij interiecta tranſcurrere: in Iouialis ſyderis peruenere fulgores: cuius circulus Phthongo perſonabat. Illic ſydus erat temperamenti uiuifici, ac ſalubris effulgẽtia, blandisq; uibrata candoribus. Cuius quidẽ lucis natura ex calidis, humidisq; cõmixtionibus candẽs, quadã pſperitatis tranquillitate rutilabat. Verũ ibi ſydus Iouis: nam ipſe totius mundi membra colluſtrans, ad deorũ imperiũ dicebañ, & ſenatũ cælitẽ cõmeaſſe. Hunc etiã prætergreſſa circũ, ac parili interiectione ſublimis, deorum rigidiſſimum creatorẽ in algido hærentẽ, pruinisq; niualibus conſpicata, uerum idem, quẽ circuire nitebatur, orbis melo Dorio tinniebat Sed ipſi præſuli nunc draconis facies, nunc rictus leonis, nunc criſtæ cum aprinis dentibus uidebantur. totoq; exitialis ſæuiebat horrore. Cui tamen poteſtas pro circi grãditate maior, ac prælata cæteris habebatur. Denique arpis, bombisq; perterrita, tam intolerãda cõgreſſione, Virgo diffugit. Inde maximis conatibus ſeſquiplo itineris euehuñ. Nã tono ac dimidio ad ipſius cæleſtis ſphæræ globũ, ac laqueatũ ſtellis ambitũ perueniñ. Sicq; ſex tonorũ cõſcen

ſionibus

ſionibus & ſtadiorũ defeſſa laſſitudine fatigati. Cũ Diapaſon ſymphoniã quicqd emẽſi erãt aduerterẽt cõſonare, pfectione abſolutæ modulationis, poſt labores maximos recreati, paululũ conquierũt. Ipſa quoq; Philologia lectica diſſiliẽs, cũ immẽſos luminis campos, æthereæ trãquillitatis uerna cõſpiceret, ac nunc tot diuerſitates cerneret, formasq; decanorũ, tũc octoginta quatuor liturgos cælo miraret aſtare. Videretq; præterea fulgẽtes crebrorũ ſyderum globos, & circulorum alterna illigatione texturas. Ipſam uerò quæ ambitum coërcet ultimum, ſphærã miris raptibus incitatam, polosq; & axem ex cæli ſummitate uibratum, pfundam tranſmeare terrã, atq; ab ipſo totam cæli molem, machinãq; torqueri: tanti operis, tantæq; rationis † patrẽ, deũq; nõ ſciens ab ipſa etiã deorum notitia ſeceſſiſſe. Quoniam extra mundanas beatitudines eum trãſcendiſſe cognouerat, empyrio quodam, intellectualiq; mũdo gaudentẽ, iuxta ipſum extimi ambitus murũ annixa genibus, ac tota mẽtis acie coartata, diu ſilentio deprecaẽ. Veterũq; ritu uocabula quædã uoce mẽtis inclamãs, ſecundũ diſſonas nationes numeris uaria ſono ignota iugatis, alternatisq; literis inſpirata, uenerat q; uerbis intellectualis mundi præſules deos: eorũq; miniſtros ſenſibilis ſphæræ poteſtatibus uenerãdos: uniuerſumq; totũ infinibilis patris, pfunditate coërcitũ. Poſcitq; quoſdã tres deos, aliosq; dici, noctisq; ſeptimo radiatos. Quãdam etiã Fontanam Virginẽ deprecaẽ. Secundũ Platonis quoq; myſteria ἅπαξ καὶ δὶς οὐσία poteſtates. His diutiſſimè florem ignis atq; illã exiſtentẽ ex nõ exiſtẽtibus ueritatẽ, toto pectore deprecata. Tum uiſa ſecernere ἀποθέωσιν ſacraq; meruiſſe. Quippe quidã candores lactei fluminis tractu ſtellis eſflammãtibus defluebant. Lætabunda igiẽ, gratesq; teſtata, iter in Galaxeum flectit, ubi Senatũ deũm à Ioue nouerat cõgregatũ. Erat autẽ ibi Iouialis domus, quæ ex granditate mira, mundanũ ambitũ poſſideret, & decore conſpicuo fulgorẽ ſyderum uinceret, & nouitate ſitus ſigniferũ circulum decuſaret. Præterea tanto ſplendore renidebat, ut argenti crederet fabricata materia. Ibi ſepta cadẽtia, culmẽq; ſeptatũ, limbis niualibus albicabant. Vbi iam Iupiter cũ Iunone, omnibusq; Diuis in ſuggeſtu maximo, ac ſubſellijs lacteis reſidens, ſpõſales præſtolaẽ aduẽtus: qui ſimul Muſarũ uoces, ac diſſonis mela dulcia cantilenis, Virgine adueniente percepit. Priore loco præcepit uenire Cylleniũ, Cum quo Liber & Delius fidi, amantiſſimiq; germani, Hercules etiã uterq; Caſtorũ, Gradiusq;, & quicquid deorũ de Ioue pgenitum eſt, Cyllenij adhærebat officio. Elementorũ quoq; præſides, angelicíq; populi pulcherrima multitudo, animæq; præterea beatorum uete rum: quæ iam cæli templa meruerant, greſſus Maiugenæ ſequebantur. Linum, Homerum, Mantuanumq; Vatem redimitos, canentesq; conſpiceres: Orpheum atq; Ariſtoxenum fidibus perſonantes. Platonem, Archimedemq; ſphæras aureas deuoluentes. Ardebat Heraclytus. Vdus Thales, circumfuſus

† deum, patrẽq;

circumfuſus athomis Democritus uidebať. Samius Pythagoras cæleſtes
quoſdam numeros replicabat, Ariſtoteles ꝑ cæli quoq; culmina Endelechiã
ſcrupuloſius requirebat. Epicurus uerò mixtas uiolis roſas, & totas apporta
bat illecebras uoluptatũ. Zeno ducebat fœminã ꝓuidentẽ. Archeſilas collũ
intuens columbinũ. Multuſq; præterea palliatorũ populus ſtudijs diſcrepã
tibus diſſonabat. Qui quidẽ omnes inter Muſarũ carmina cõtinentiũ audi
ri, licet ꝑſtreperẽt, nullo potuere rabulatu. Veniente igiť, introgreſſoq; Cyl
lenio, om̃is ille deorũ ſenatus, ueneratus uerticẽ ingrediẽtis, exurgit. Ipſe Iu
piter cum ꝓpter ſuum conſeſſum Pallade à dextra ſociata mediũ collocauit.
Nec longo interiecta ipſa quoq; Philologia ambita Muſis, ac matre præam
bula corrogať. Qua ingrediẽte, ac Veſtæ deũ nutrici, eidemq; pediſſequæ
acerrã illam Olacem aromatis refundente, omnis ille ordo cælicolũ portio-
nes ſibi competẽtes attribuẽs, Arabicis lætabať halatibus. Verũ Virgo ut.
eſt per omnia uerecunda, licet à Ioue eius aſſidere confinio iubereť, tamen
ibi potius uoluit, ubi Muſas conſpexerat, admota Palladis cõſortione reſi-
dere. Tunc exurgens Virginis mater poſcit de Ioue, ſuperiſq; cunctis, uti
ſub conſpectu omniũ, quicquid ſponſaliũ nomine præparauerat Maiuge-
na, tradereť, ac demũ dos à Virgine non deeſſet. Tũcq; tabulas ac Papiam,
† popeamq; † pompeãq; legẽ ſinerẽt recitari. Cuius petitioni iuſtiſſimæ, deorũ ſenatus
attribuit, ut in cõſeſſu cælitũ offerẽda ꝓbareń. Hinc Phœbus exurgit, fra-
tris officiũ non detrectans, ac ſingulas ex famulicio, dilectoq; Cyllenio inci-
pit admouere, quæ tam pulchræ cunctis quàm ornatiſſimæ refulſere.

Tranſcurſa lector parte magna fabula:
Quæ tam moroſis implicata ductibus
Tenui lucernam palpitare lumine
Coëgit inſtans innitens crepuſculum:
Ac in roſetis purpuraret culmina
Aurora primo conuenuſtans habitu
Surgens feneſtras diſſicaret lumine:
Adhuc iugata compararet pagina
Quocunque ducta longiorem circulum.
Nunc ergo mythos terminatur infiunt
Artes libelli, qui ſequentes aſſerent.
Nam fruge uera omne fictum dimouent:
Et diſciplinas annotabunt ſobrias
Pro parte multa, nec uetabunt ludicra.
Habes quid inſtet, ſi poteſtas cælitum
Faueantq; Muſæ & Chelis Latoia.

Finis ſecundi libri Philologiæ.

MARTIANI CAPELLAE DE ARTE GRAMMATICA LIBER III.

RVrſum camœna paruo
Phaleras parat libello:
Et uult amica fictis
Commenta ferre primum:
Memorans frigente uero
Nil poſſe comere uſum:
Vitióque dat poëtæ,
Infracta ferre certa:
Laſciua dans lepori:
Et paginam uenuſtans
Multo illitam colore,
At quin prioris ille
Titulus monet libelli
Mythos ab ore pulſans:
Arteſq; uera fantes
Voluminum ſequentium
Præcepta comparare,
Ad hæc iocante rictu:
Nil mentiamur inquit:
Et ueſtiantur artes.
An tu gregem ſororum
Nondum dabis iugandis,
Et ſic petent notandis
In cælitum ſenatum
Aut ſi tacere cultum.
Placet ordo quis probatur
Certe loquentur illæ:
Quicquid erat docendum
Habituſq; conſequentur
Aſomato in profatu.

Hæc

Hæc nempe ficta uox eſt
Et deuius promiſſi es:
Cur ergo non fateris
Ni figminis figura
Nil poſſe comparari?
His me camæna uicit:
Fugis, iugabo ludum.

Literarū origo.

ADmouerat igitur Latoides unam de priori loco Mercurialiū miniſtrarum, ætate quidem lōgæuam: ſed comitate blandiſſimam, quæ ſe in Memphide ortam, Rege adhuc Oſire memorabat, diuq́ʒ obtectam latibulis ab ipſo repertam, educatamq́ʒ Cyllenio. Quæ fœmina, licet in Attica ubi maiore æui parte floruerat, ſe aſſereret incedere palliatā, tamen ritu Romuleo, propter Latiale Numen, & olim caput, propterq́ʒ Martiam gentem, Venerisq́ʒ propaginem, ſenatum deúm ingreſſa eſt penulata. Geſtabat hæc autem teres quoddam ex compactis annexionibus ferculum, quod leui exterius Elephanto prænitebat. Vnde uelut medendi ſollers magiſtra, curandorum uulnerum inſignia proferebat. Nam ex eodem ſcalprum primo uibranti demonſtrabat acumine: quo dicebat circūcidi infantibus uitia poſſe linguarum. Dehinc quæ uigello quodam puluere, qui ex fauilla confectus, uel ſæpia putaretur illato per canulas eadem reſanari. Tunc etiam quoddam medicamē accerrimū, quod ex ferulæ flore, caprigeniq́ʒ tergoris reſectione confecerat, rubri admodū coloris exprompſit, quod monebat faucibus admouendum, cum indocta ruſticitate uexatæ, fœtidos ructus uitioſi oris exhalant. Demonſtrabat etiam quendam gratiſſimum guſtum Veſperæ multo, oliuoq́ʒ laboratū. Quo depulſa uocis inſuauiſſimæ diritate, canoros etiā fieri poſſe memorabat. Arterias etiā pectusq́ʒ cuiuſdā medicaminis adhibitione gargarizando purgabat. In quo & cæra fago illita, & gallarum, gummeosq́ʒ commixtio, & Niloticæ fruticis collemmata notabantur. Quæ uis Epithematis licet memoriam, intentionemq́ʒ procuraret, tamen natura ſui etiam uigilias inferebat. Protulit quoq́ʒ limam quandam artificialiter expolitam, qua octo partibus auratis, uelut diuerſis nexionibus interſtincta uibrabat, ex qua ſcabros dentes, uitiliginesq́ʒ linguarū & ſordes, quas in Soloë quadam ciuitate cōtraxerant, leui ſenſim attritione purgabat. Hæc abſtruſa noſce carmina, numerosq́ʒ multifidos crebræ ſupputationis opere putabatur. Deniq́ʒ quotiens curandos acceperat, mos eius erat de nomine primo tractare: Caſus etiam non tacebat, quanti uel uitia creare poſſent, uel prudentiſſimè declinari. Tunc genera rerum, uerba etiā curandorū cum ratione captabat, ne ut fieri ab ægrotantibus moris eſt, nomem pro nomine commutarent. Tum uerborum

Modos:

Modos, Tempora, Figuraſq́;, & Schemata requirebat. Iubebátque alios quis plenitudo obtuſior, atq́; immobilis torpor inſederat, gradus percurrere, ſcandereq́; quàm plurimum operum: Præpoſitionibus, aut Coniunctionibus, aut Participatis inſiſtere, totaq́; curandos arte fatigari. Hanc igitur fœminam, tali multorum curatione callentem, cum deorum nonnulli Iatricem, alij Genethliacem, diuerſis rerum operibus æſtimarent, adderetur q́; fidei medendi ſollertia, quòd eam opitulari poſſe oris uitijs, nec Pallas denegaret, nec ipſe Maiugena. Inconſentaneũ tamen uidebatur incedere medicam penulatam. Idcircoq́; ab ea & nomen & officium ſuum, ac totius expoſitio artis exquiritur. Tunc illa, ut familiare habebat, exponere percunctata, ac docere facile quæ ab eadem quærebant: penula à dextra cum modeſtia, uerecundiáque reuelata, ſic cœpit: γραμματικὴ dicor in Græcia, quòd γραμμὴ linea, & γράμματα literæ nuncupentur. Mihiq́; ſit attributum literarum formas pprijs ductibus lineare. Hincq́; mihi Romulus literaturæ nomen aſſcripſit, quamuis infantem me liieratione uoluerit nuncupare, ſicut apud Græcos γραμματιστικὴ primitus uocitabar. Tunc & antiſtitẽ dedit, & ſectatores impuberes aggregauit. Itaq́; aſſertor noſtri nunc literatus dicĩ, literator antea uocabatur. Hoc etiam Catullus quidem non inſuauis poëta commemorat dicens: Munus dat tibi ſylla literator. Idem apud Græcos γραμματοδιδάσκαλος uocitatur.

Quid ſit officium Grammaticæ.

Officium uerò meũ tunc fuerat, doctè ſcribere, legereq́;. Nunc etiã illud acceſſit, ut meũ ſit eruditè intelligere, probareq́;. Quæ duo mihi uel cum philoſophis criticiſq́; uidẽtur eſſe communia. Ergo iſtorum quatuor, duo actiua dicenda ſunt, duo ſpectatiua. Siquidẽ impendimus actionem, cum quid conſcribimus, legimúſue. Sequentium uerò ſpectaculo detinemur, cum ſcripta intelligimus, aut probamus, & licet inter ſe quadam cognatione coniuncta ſint, ſicut cæteris artibus comprobatur. Nã & actor cognoſcit primo, quæ ualeat actitare, & aſtronomus quædam facit, ut per ea cognoſcat, quæ debeat comprobare. Promittit etiam utrunq́; Geometres, quippe formas theorematum cum rationibus certis efficit, & cognoſcit.

Quot ſint partes eius.

Partes autem meæ ſunt quatuor: literæ, literaturã, literatus, literatẽ. Literæ ſunt quas doceo, Literatura ipſa, quæ doceo, Literatus, quẽ docuero, Literatè, quod peritè tractauerit, quem informo. Profiteor autem de orationis natura, uſuſq́; tractare. Natura eſt ex quibus formet oratio. Vſus, cum eadem utimur, appellatur. His etiam materies admouetur, ut de qua re dicendum ſit, exiſtimemus. Oratio uerò ipſa tribus gra

dibus eruditur, id eſt ex literis, ſyllabis & uerbis.

De natura literarum.

VErum in literis gemina quæſtio diuerſatur. Nanq; aut naturales ſunt aut effectæ. Natura enim inſinuante, earum nomina in loquẽdi ſubſtantiã procreat, Artificioſa uerò formatio, earũ lineas quas ſcribimus, deſignauit. Ad hoc, ut præſentes unà, uti abſentes alia potuiſſet. Atq; ita ex hac parte, qua ſcribiť mutæ: ex illa qua legiť, uocales ſunt appellatæ. Siquidem hæc auribus tantum, illa ſolis oculis ualeat comprehendi. Literæ igiť aliæ ſunt, quæ per ſe efficere totum ualeant, aliæ quæ nihil.

Nam uocales, quas Græci ſeptem, Romulus ſex, uſus poſterior quinq; cõmemorat, Y uelut Græca reiecta. Hæ tamẽ in Latio nunc produci, nũc contrahi, nunc acui, nũc grauari, uel etiam circũflecti: nunc aggregari, nunc diſtrahi ſine iactura ſui nominis poſſunt. Modo ſolæ ſyllabas formãt, nunc conſonantes utrinq; ſuſcipiunt. Vocaleſq; nonnullæ modo ſe inuicem mutant, nuper ſibi cum decore ſuccedunt: quippe A plerunq; in E tranſuertitur. Nam capio cepi facit: nunc in I, ut ſalio, inſilio: nunc in O, ut plauſtro, ploſtro: uel in V, ut arca, arcula. Item E litera, in primum A reformatur: ut ſero, ſatum: uel in I, ut moneo, monitus: uel in O, ut à tegendo, toga: uel in V, ut à tego, tugurium. Similiter I quoq; uocalis, in A conuertitur, ut ſiquis, ſiqua. In E, ut fortis, fortè. In O, qui, quo. In V, ut ibi, ubi. Nõ aliter O litera in A tranſit, ut creo, creaui: uel in E, ut tutor, tutela: uel in I, ut uirgo, uirginis: uel in V, ut uolo, uolui. Item V ſimili ratione conuertitur in A, ut magnus, magna: in E, ut ſydus, ſyderis: in I, ut telum, teli: in O, ut lepus, poris. Sic igiť trãsformatæ, nunc utrinq; poterũt copulari, nũc ex altero, nunc ex neutro, nũc aliquas partes orationis terminãr, nũcq; nullas.

Quod uocales utrinq; aliquando copulantur.

NAm A primum utrinq; ſibi aſſociat V & I literas: nam & aurum dicimus & uarus & Ianus & Aiax. Ex uno autem latere ſuſcipit E, ut Aeneas. Ex neutro uerò O. Finit fœmina nomĩa, ut dea. maſculina, ut Iugurtha. Neutra in ſingulari numero tantũ Græca, ut toreuma, peripetaſma. In plurali autem Latina, ut monilia. In uerbis imperãdi modi, ut canta, ſalta.

E autem uocalis duarum Græcarũ literarum uim poſſidet. Nam cum corripitur E, Græcum eſt, ut ab hoc hoſte. Cum producitur ŋ eſt, ut ab hac die. Ac maximè tunc circumflexum accentum tenet. Hæc duas uocales, id eſt, I & V ex latere utroq; complectiť, ut in euro, ueientano: & in eia, iecore. Finit uerò neutra noĩa, ut monile. Fœminina etiã, ſed Græca, ut Calliope. Pronomina, ut ille, iſte. Neutrum etiã totius generis, ut quinq;, licet ἄπτωτον ſit. Item E uerba imperatiui modi, ut ſede, curre. Modi infinitiui, ſcribere, ſcripſiſſe.

I uerò

I uerò litera, cunctis utrinq; uocalibus ſociatur. Nam A complectit̃, cum dicimus Ianuarie & Aiax. E autẽ, ut teneat, docuerũt exempla ſuperius demõſtrata. O autẽ literæ copulatur in nomine, Iouis & Oinone: Oiſus etiã dicitur. Sic enim ueteres uſum dixêre. V autẽ in iuuando, & uita: hæc aliquando uocalis geminam ſyllabam facit, Finitq; omniũ generum nomẽ, ut frugi: numerũ itidem omniũ generum, ut uiginti. Item uerba modi indicatiui, ut noui, memini. Imperatiui, ſali, ueni. Infiniti, iaculari, luctari.

O uerò litera, quibus uocalibus, qua uerò ex parte cohæreat, ſupius memoratũ. Finit autem nomina maſculina, ut Cato. Fœminina, ut Iuno. Numerũ omniũ generũ, ut octo. Itẽ uerba actiua, canto, laudo. Modi imperatiui tantũmodo inuenit̃, ut cedo. Aduerbiũ, ut ſubitò. Præpoſitionẽ, ut pro.

V autẽ litera uocalibus omnibus utrinq; coit, præter O antelatũ. Sola etiã V, ſui generis literã nõ geminat, ſed cõiũgit, ut uulgus, Vulcanus. Finit articulos, ut tu. Nomina neutra, ut cornu, genu: nullũ autẽ uerbũ claudit.

De Semiuocalibus.

HActenus de uocalibus. Non enim uocales aſtruere, ſed omẽs literas ſum iuſſa monſtrare: uerũ reliquas quæ ſequunt̃, conſonantes eſſe non dubiũ eſt. Quæ item diſcernunt̃, in ſemiuocales & mutas: quarum exequar rationẽ. Quippe F litera quæ eſt ſemiuocaliũ prima, duas tantũmodo conſonantes prælata complectit̃, L & R, ut dicimus flauus & frugi. Vocales uerò cõplectit̃, ita ut I & V uocales ſibi præferri phibeat, nullũ autem claudit finitiua ſermonẽ. L uerò litera, tripliciter ſonat. Nã exilem ſonũ reddit, cum geminatur, ut ſollers, Salluſtius. Mediũ autẽ cum terminat nomina, ut ſol, ſal. Item leniter ſonat, cum uocales anteuenit, ut lapis, lepus, liber, locus, lucerna. Plenũ uerò ſonum habet, cum ei præferunt̃ literæ P G C F, ut in Plauto, glebis, Claudio, flauo. L autẽ nunq; ulli ſemiuocali, uel mutæ præponit̃, quæ pro D in præpoſitione accipit̃, cum & A præfertur, ut allidit, alligat. Hæc autem prælata præpoſitione ſeruat̃, ut illepidus, illotus. Vtrinq; autẽ uocales amplectit̃, & nomina nõnulla determinat. In maſculino Sol, in fœminino Tanaquil: in neutro A E I præcedẽtibus, ut bidental, mel, ſil. Aduerbia etiam claudit, ut ſemel. M uerò litera tam in ſermonis initio, quàm in medio eſſe, & in ultimis poteſt, ut mores, umbra, triticũ Ex conſonantibus ſola M præcedit N, ut Memnon. Subſequitur ſolam S, ut Smynthius. Mutaturq; in N nonnunq;, ut cũ dicimus nunquis. Terminatq; neutra, ut aurum & argentum. Item Monoptota, ut nequam. In genere maſculino accuſatiuũ ſimplicem, & duplicẽ genitiuum. Item participia & uerba, & aduerbia, ut tractũ, legam, curſim. Numerum etiã omnium generũ ut nouem, decem. N autem litera, plenior apparet in primis & ultimis, ut Neſtor. tibicen. In medijs exilior, ut mane, damnũ.

Ex cõſonantibus ſequit̃ M literã, ut Memnon. S autem præcedit, ut fons, mons. Conuertit̃ etiã in M, cum eam ſequunt̃, B P M, ut dicimus, imbuit, impulit, imminet. Eadem nomina terminat: maſculinũ, ut Tibicen. Fœminínum Græcũ, ut Syren. Neutrũ, ut culmen. R uerò uocales utrinq; cõplectitur. De conſonãtibus S ſoli præponit̃, ut ſors, fors, & X duplici nonnunq̃, ut arx. Cõuertit̃ in L N & S, ut niger nigellus, femen, feminis, gero, geſſi. Finit nomina maſculina poſt omnes uocales, ut par, pater, uir, nitor, fur. Fœminina poſt E & O, ut mulier, ſoror. Neutra poſt oẽs præter I, ut calcar, piper, marmor, ſulphur. Finit uerba & aduerbia, ut uenor uador. S nonnulli literã non putauerũt. Nam Meſſalla quendã ſibilum dixit, quæ tamen utrinq; P literæ copulat̃, ut ſpado, pſitacus, & C Q T ſequentes. amplectit̃. ut ſcaurus, ſquama, ſtella. In plures etiã trãſitum facit, ut in L. Dicimus enĩ modus, modulus: in N, ſanguis, nis: in R, flos, floris: in D, cuſtos cuſtodis: in T, nepos tis. Terminat etiam maſculina & fœminina poſt omnes uocales, Neutra poſt A O V ut uas os, nemus. Huic literæ Diuus Claudius P adiecit, aut C, ꝑpter ψ & χ Græcas, pſalterium, ſacſa.

X autem nemo literam putat, quoniã duplex eſt. Conſtat enim ex G & S, ut rex. regis; aut ex C & S ut nux nucis. In V aliquando transfert̃, ut nix, niuis: & C, ut pix picis & in T, ut nox, noctis. Hæc in Latinis nunq̃ ponitur prima, apud Græcos autem ponitur, ut in Xantho. Et maſculino & fœminino omnibus uocalibus ſociatur, ut Aiax, frutex, calix, uelox, pollux: & fœminino, fax, lex, lodix, uelox, lux neutrum nullum claudit.

De Mutis.

TRanſactis ſemiuocalibus, mutæ ſunt perquirendæ: quæ ideo hoc nomine nũcupant̃, quoniã niſi illis uocales aſſociatæ ſuccurrerint, intra oris ſonitum ante auſpicia moriunt̃. B prima, omnibus uocalibus utrinq; connectitur: præfertur conſonantibus L & R, ut bleſus, & breuis. Trãſi in C, ut ſuccurrit. in F, ſufficit: in M, ut ſummittit: in P, ut ſupponit: in S, ut ſubſtulit. Finit nihil, niſi tres præpoſitiones, ab, ob, ſub. C uocales utrinq; collaterat, cõſonantes quaſdã præcedit L T R M N, ut clarus tectum crus, acmon, Cnidus. Finit articulos, quos ꝑnomina uocãt, hic, hæc, hoc Et aduerbia, ut ſic, huc, hic. Sola mutarum antecedentẽ uocalem ꝑducit, & pro duplici habet̃, ut hic, hæc, hoc. D utrinq; uocales tenet. Præponitur R literæ in Druſo: M literæ nunq̃ præfertur in Latinis: in Græcis autẽ aliquãdo, ut Dmolus Sic & N, ut Ariadne. Trãſit in C, ut accidit: in G, ut aggerat: in L, ut alligat: in P, ut apponit: in R, ut arripit: in S, ut aſſidet: in T. ut attinet. Finit articulos neutralis generis. ut illud, iſtud: & præpoſitionẽ, ut apud. G omnibus uocalibus præfert̃, ſequitur A literã, ut in aggere, quæ quotiens geminat̃, adiungit̃. Præfert̃ R literæ, ut graue:

L, ut

L, ut gladius: N, ut ignis. In C quoq; cõuertiẽ, ut rego, rector. Nihil quoq; concludit. H, aſpirationis notã eſſe certiſſimũ eſt, quæ quando uocalibus accidit, ut hoſpes, hæres, tranſit in X. ut traho, traxi. Hanc Græci diuiſerunt. Nam pars eius dexterior aſpirationis nota eſt, ſiniſtra contrariæ ſignificationis. K uerò nũc nota putatur eſſe, nunc litera, nam eius effectus C integrare non dubium eſt abſq; his, kapita, kalendæ, kalumniæ. P autẽ cõuenit utrinq; uocalibus, R literæ præponiẽ, ut prãdere. L, ut placet: Ptholomæus: S, pſitacus: N, ut inſypnis. Terminat uerò nihil. Q quidã literã non putabãt, & uincerent, niſi in equo & equitatu appareret expreſſe. Hæc nunquàm ſine duabus uocalibus ponitur, quarũ prior erit V, & ſic cæteræ conſequenter, ut quartus, queſtus, quirites, quotus, equus. Conſtat autem ex C & V, ideóq; duplex & compoſita diciẽ, nec geminaẽ. Nullã ſingularem literam comprehendit, finit nihil. T uocales ex utroq; concludit, in coniunctionibus & præpoſitionibus præcedit: L in Tlepolemo: M in Tmolo: N, in potnia, R in Troia. Finit neutra, caput, ſincipur, Laet. Articulos terminat, ut quot, tot. Verba, ut legunt. Aduerbiũ & interiectionẽ, ut at at. Z à Græcis uenit, licet etiam ipſi primo C Græca utebanẽ: nam cetum dicebant, quẽ nunc zetum dicunt: tamẽ hæc gemina ab ipſis etiã habetur. Nam A T & C cõponitur: quã, ut aduertas duplicem, nunq; poterit geminari. Hæc præponiẽ M literæ, ut Zmirna. Ex his igiẽ uniuerſis decem & octo literæ neceſſitatẽ cunctæ cõſcriptionis abſoluũt. Placet enim mihi: Y in uocalium numerũ congregari. Neq; ſine hoc hiacynthus, aut Cyllenius poterit annotari. Sic igiẽ erit, ut ſenæ fiant uocales. Semiuocales & mutæ duodecim. H enim aſpirationi dabitur: ſuperuacuæ'q; erunt Q & K. X autẽ, ut duplex ſine elemẽti cardine nõ probaẽ. Z uerò à Latinis excluditur, decẽ & octo numero, ſicut dictũ eſt ſupſidunt. Quæ tamẽ cum ſuperuacuis, reiectiſq; cunctis ex unius uocis ſonitu conformatæ, diuerſas naturalis harmoniæ cauſas ſub oris concinentia repperrerunt.

De formatione literarum.

NAnq; A ſub hiatu oris congruo ſolo ſpiritu memoramus.
B labris per ſpiritus impetum recluſis edicimus.
C ſuper molaribus linguæ extrema appulſis exprimitur.
D appulſu linguæ circa ſuperiores dentes innaſcitur.
E ſpiritus facit lingua paululum preſſiore.
F dentes labrum inferius deprimentes lingua, palatoq; dulceſcit.
G ſpiritus cum palato.
H contractis paulum faucibus uentus exhalat.
I ſpiritus prope dentibus preſſis.
K faucibus, palatoq; formatur.

 L lingua

L lingua palatoq́ dulceſcit.
M labris imprimitur.
N lingua dentibus appulſa collidit.
O rotondi oris ſpiritu comparatur.
P labris ſpiritus erumpit.
Q appulſu palati ore reſtricto.
R ſpiritum lingua criſpante corraditur.
S ſibilum facit dentibus uerberatis.
T appulſu linguæ dentibus impulſis excuditur.
V ore conſtricto labriſq́ promulis exhibetur.
X quicquid C & S formauit exibilat.
Y appreſſis labris ſpirituq́ procedit.
Z uerò iccirco Appius Clau. deteſtať, q̀ dentes mortui dum exprimiť, imitatur.

Præſtricta eſt curſim rationis regula primæ:
Quæ multis tendi ſueta uoluminibus.
In qua iuncturis quid nectat litera utrisque:
Quo admittat ſociam, uel faciat latere.
Quæ quo tranſiliat conuerſis legibus uſu:
Et transformatum nomen habere uelit.
Quas oris ſonis, uel quas modulatio linguæ
Gignant. & pulſu rupta labella ſuo
Nunc iam compactis curſanda eſt ſyllaba formis:
Vt faſtigetur longa, breuiſq́ fuat.
Hæc duo percurram, iuncturas litera quippe
Præueniens docuit ſub ratione pari.
Hoc igitur ſubdens nectendum concipit ordo.
Si ueſtrum ſuperi comprobat arbitrium.

Hæc cũ Grãmatice diceret, eamq́ pgredi Iupiter, Deliusq́ præciperet, hic Pallas de iunctura ſyllabarũ inqt: dum hæc literatura deproperat partem hiſtoricã prætermiſit. Quo uirginis obiectu pterrita, ſcio inquit, mihi plurima tranſcunda, ne minutiora nectendo, faſtidiũ ſuperæ beatitatis incurrã. Propoſito meo igiť p cõpendioſos calles feſtina pfungar, ne denſis obumbrata ramalibus, uelut ſenticoſæ copiæ denſitate ſylueſcam.

De iunctura ſyllabarum.

SYllaba igiť dicta eſt, quòd iunctis literis ſonitũ ſimul accipiẽtibus informeť. Cuius (ut dixi) tres partes eſſe non dubiũ eſt, de Iunctura, de faſtigio aut de longitudinibus. Iuncturæ ſunt genera quatuor, duo naturalia, duo hiſtorica. Naturalia ſunt cũ quæriť una quæq́ ſyllaba, utrũ ex una an gemina, an neutra parte iungať. Et utrum literæ, quæ inter ſe copulari

pulari nõ poſſunt, adiecta alia litera ſocient̃, ut M & N, dum nõ coëant, uocali antecedẽte ſocianẽ, ut in amni & ſomno: quæ iuncturarũ genera ex hoc quòd in literis memorata ſunt, tranſeãt. Hiſtorica uerò illa cõiunctio eſt, cũ ex literis, quæ inter ſe poterũt copulari, diuerſitas fandi non eaſdem, nec pares numeros ſociarit. Scribimus nos enim Muſarũ primã ſyllabã, duabus literis: Græci tribus. Lucillius in datiuo caſu A & E, coniungit, dicens Huic Terentiæ Orbiliæ: Lucinius A & I: & Lucretius crebro: & noſter Maro Aulai, Pictai. Item duæ iuncturæ ſũt, cum ſociamus ſyllabas propter pedẽ uel uerſum. ut duæ in unam repente depereãt, ut in Synaliphe: uel cum literæ excluduntur è uerbo, ut in Eclipſi.

De Faſtigio.

HActenus de iuncturis, nunc de faſtigio uideamus, qui locus apud Græcos περὶ προσῳδίαν appellat̃. Hic in tria diſcernit̃: Vnaquæq; enĩ ſyllaba aut grauis eſt, aut acuta, aut circũflexa: & ut nulla uox ſine uocali eſt, ita ſine accẽtu nulla. Et eſt accentus, ut quidã putauerũt, anima uocis, & ſeminariũ Muſices: quòd omnis modulatio ex faſtigijs uocũ, grauitateq; componitur: ideoq; accentus quaſi accantus dictus eſt. Omnis igit̃ uox Latina ſimplex ſiue cõpoſita, habet unũ ſonũ, aut acutũ, aut circũflexum; duos autẽ acutos, aut inflexos habere nunq; poteſt, grauis uerò ſæpe acutum habet in prima ſyllaba. Si dicas Cælius: in ſecũda Salliuſtius: in tertia Curiàtius inflexũ item in prima, ſi dicas coẽlum: ſyllaba antẽpenultima nunq; acuit̃, natura ipſa, ſed præcedẽs eius, id eſt, ab ultima tertia, ſiue breuis, ſiue longa ſit, ut Cicero, Cælius. Flexus autẽ ſonus in ea tantũmodo ſyllaba cõſiſtit, quæ præcedit ultimã, nec aliter q; ut ipſa natura longa ſit, & ultima tantũ breuis, ut Galênus. Aut ſi ultima lõga, aut ſi penultima natura uel poſitione longa, licet ultima breuis, acutus tamẽ ſonus fiet, ut Galeni, Camilli. Inflexi ꝓpriũ eſt hoc, ut niſi longis natura ſyllabis nõ adhæreat. Acutus autẽ & in longis, & in breuibus inuenit̃. Omnis autem uox. aut acutum, aut circũflexum ſonũ habeat. neceſſe eſt, etiã ſi monoſyllaba ſit. Monoſyllabæ enĩ graui carent. Omnis uox monoſyllaba, cũ aliq̃d ſignificat, ſiue breuis eſt. ſiue poſitione longa, acuetur, ut dicimus fár, árs. Si autem natura longa, flectet̃, ut lûx, môs. Diſſyllabæ uerò priorẽ acuũt uel breuis eſt utraq;, ut cítùs. Vel cũ poſitione longa eſt utraq;. ut ſôllêrs.. Vel altera poſitione longa, ut cohôrs Si uerò prior ſyllaba natura longa eſt, & ſequẽs breuis, flectet̃ prior, ut lûna. Si poſterior longa erit poſitione, uel natura prior acuet̃, ut códèx, dóctè. Nulla enĩ longa inuenief̃ grauis in diſſyllaba. prior in triſyllabis ſi media breuis fuerint: quam penultimã dicimus, non dubiè graui accentu pronunciat̃, ac ſtatim prima eius, hoc eſt tertia ab ultima acuetur, ut in Câtulo. Si uerò eadẽ lõga eſt. intereſt quemadmodum ſit longa. Si enĩ natura longa eſt, breuiſq; ultima, media flectit̃, ut Ce

Accentus.

thêgus, Mancinus. Si uerò media lõga erit natura, & extrema lõga, media acueť, ut Catóni, Ciceróni. Vel ſi poſitione longa erit, media acuta durabit, qualiſcũq; nouiſſima fuerit, ut Catúllus, Catúllo, Metéllus, Metéllo. Pronomina autẽ quæ duplici declinanť, id eſt, aut corripiunť, aut ꝓducunť, mediã ſyllabã in gtõ caſu acuũt, ipsíus, illíus. Horũ ſi ſecundæ breues fiant, primæ acutæ erunt, ut ípſius, íllius. Horum ſi ſecundæ breues fiant, primæ acutæ erunt, ut ípſius íllius. Si uerò longæ erunt, mediæ primæ graues, ſecundæ inflexæ erũt, ut occidit ſol, & occídit hoiẽm. Ergo primæ acutæ ſunt, cũ mediæ breues. Cũ uerò mediæ lõgæ uel acutæ, uel inflexæ, aut acutæ, cum lõgæ ultimæ, ut tenebræ, latèbræ, manipli. Hæc à ſupioribus quæ ſũt alis, ut Catullus, Salluſtius, hoc differũt, q̄ illa cõſonãtes diſcretas habẽt: hæc quis & ipſam penultimã poſitione habent longã, nulla tamẽ in ſecunda ſyllaba ex conſonãtibus ſibi retinent, ſed in tertia ſunt duæ. Ideoq; factũ eſt, ut media hæc nomina, tenebras & latebras, acuto accẽtu prima ſyllaba ꝓferret, ac maniplos & feneſtras penultima ſyllaba acuta diceret: quod quidã illud genus ſyllabæ penultimæ omnino breue putauerũt, qa nõ terminareť conſonãte. Quidã quia licet nõ terminareť conſonãte, ꝓxima ſyllaba incipet à duabus conſonãtibus & q; natura literarũ L & R mollis eſt, nunc longã, nunc breuẽ ſyllabã efficiat. Nulla autẽ uox Romana duarũ uel pluriũ ſyllabarũ acuto ſono terminať. Inflexũ autẽ non, aliâs poſtremũ habet, niſi cuius poſterior pars in ſyllabã natura longã excurrit, ut ergô & ponê. Contextus orationis plerũq; adimit his, aut mutat ꝓprios ſonos, ſingulis uocibus adimit his, quæ referunť ad aliquid ſequens, ut præpoſitionibus, ante urbem. Nam hic ante perdidit acutũ ſonum prioris ſyllabæ. Item poſt mutas mutať accentus adiunctis uocibus, que, ue, ne: cum tamẽ complexiua coniunctione, que, ue: cũ expletiua, ut: Latiumque augeſcere uultis. & Stimulóue meum cor, apud Actium in Pelopidis. Nunq; migrabit acutus ſonus de primis ſyllabis in poſtremas, præter particulas cõiunctas, quarũ hoc ꝓprium eſt acuere partes extremas uocum quibus adiunguntť. Græca nomina cum in Latinũ uertuntur, noſtra regula ꝓnunciať, niſi maneant Græca. Olympus igiť & Caucaſus, ſicut Latina ꝓferunť: quam acuere uel flectere debeanť ſecundũ rationem ſupraſcriptã apparet. Sed ſi maneť Græca, & huic regulæ in peregrinis uocibus accedimus, neceſſe eſt tamen in obliquis caſibus acutos ſonos in medijs ſyllabis ſeruent, quoniam apud Græcos quoq; nõ alio accẽtu hæc enunciari audimus. Acutus accentus notať uirgula ſiniſtra parte in dextrã aſcendẽte '. Grauis autem ſiniſtra ad dextram deſcendes '. Inflexi ſignum eſt ſigma ſuper ipſas literas deuexum ^. Accentus partim faſtigia uocamus, quòd literarum capitibus apponantur: partim cacumina tonos uel ſonos, Græcæ προσῳδίας. Sciendum etiam uni uocabulo accedere omnes tres accentus poſſe, ut eſt Argiletum.

De natura

De natura ſyllabarum.

MEmoratum arbitror cōpetenter quæ ſint, & quemadmodū uertantur faſtigia ſyllabarū. Nunc earum longitudines intimabo. Vnaquæq; ſyllaba aut breuis eſt, aut longa, aut comunis. Breuis eſt, cum uocalis corripit̃, ac nullis conſequētibus adiuuatur: aut cum correpta forma, uel litera terminat̃. Longa autē, duobus modis efficitur Natura & Poſitione. Natura, cū uocalis produciẽ, aut cum ſyllaba circūflexū accentum tenet uel acutum inpenultima: aut cū monoſyllaba una quæq; uocalis eſt, aut cum diphthongo reperitur. Vel cum prima ſyllaba ſub alia forma cuiuſcunq; uerbi compoſita, nec uocalem, nec acumen mutat Poſitione, cum breuē uocalem, aut duæ cōſonantes ſequuntur, ſiue in eadem ſyllaba, ſiue in ſequēti ſiue in ambas diuiſæ, aut in altera ſyllaba tria duplex una. Duplices autem ſunt X & Z: aliquando I & C fieri poſſunt duplices, ut ſi I inter uocales ſit, ut aio, Troia Item C, ut: Hoc erat alma parēs. Hæ autem conſonantiū uel dupliciū, quæ breues adiuuant formæ, tūc poſſunt, ſi in eodem ſermone claudantur. Cæterū proximi ſermonis conſonantes, nihil adiuuant præcedentē: licet Virgilius refragetur dicens: Arma uirūq; cano Troiæ. Et item Fonteſq;, fluuioſq; uoco. Diphthōgi autē ſunt, Ae, Oe, Eu, Au, Ei, Abſq; his ſyllabis, nulla diphthongus memoratur.

Literæ duplices *Diphthongi.*

De communibus ſyllabis.

COmmuniū autē ſyllabarū modi ſunt octo. Nam primus eſt cum correptā uocalem ſequit̃ ſubiecta conſonantibus liquida eſt em̃ lōga, ut: Vaſto Cyclopis in antro. Breuis, ut: Vaſtoſq; ab rupe Cyclopas. Secundus modus cum correpta uocalis in unam definit conſonantem ſequēte N, eſt enim longa, ut: Terga fatigamus haſta. Breuis: Quiſquis honos tumuli. Tertius, cum correptā uocalem duæ cōſonantes ſequunt̃, quarum prima S litera ſit, eſt em̃ longa, unde: ſpiſſa coma: Breuis: Ponite ſpes ſibi quiſq; ſuas. Quartus locus, cum breuis ſyllaba partē terminat orationis eſt enim longa in cōmate, ut eſt: Nam tibi Tymbre caput Euandrius. Breuis: Hoc caput ô ciues. Item alter locus ex diphthongo fit cōmunis: longa ut. Muſæ Aonides. Breuis Inſulæ Ionio in magno. Cum uocalis enim ſequitur, poteſt diphthōgus fieri breuis, ut: Sudibúſue præuſtis. Alius locus, cum longam uocalem, alia uocalis ſequitur, eſt enim longa. O ego infelix, quē fugis. Breuis Sub Ilio alto. Alius locus, cum pnomen C litera terminat̃ uocali ſequente, eſt em̃ longa: Hoc erat alma parens. Breuis Solus hic inflexit ſenſus. Alius locus, cū correptā uocalē ſequit̃ Z, eſt em̃ longa, ut: Mezenti ducis exuuias. Breuis, Nemoroſa Zacynthos. Dicta natura in tribus generibus ſyllabarum, ſupereſt ut finales dicantur, in quibus artis auctoritas & canonica forma conſiſtit, ac prius de nomine retractandum,

De nomine.

De Nomine

Nominatiuus. NOminatiuus caſus ſingl'aris A litera terminatus, breuis eſt, ut can
tilena, Iulia. E litera finitus in Græcis, longus eſt, ut Euterpe. I au
tem terminatus, longus eſt, ut frugi. O finitus in Græcis, longus
eſt, ut Dido. V terminatus, longus, ut cornu. Al finitus, breuis, ut tribunal.
El, breuis, ut mel. Il, breuis, ut uigil, excepto uno hetruſco, Tanaquil. Ol, lon
ga eſt, ut Sol. Vl, breuis, ut cõſul. M terminatus, breuis, ut tectũ: licet huius
rarò currat exẽplũ, q̃a inter uocales M depheſum, uelut Metaciſmi aſpita
te ſubtrahit̃. An finitus, ꝑducit̃, ut Titan. En in neutris breuis eſt, ut carmẽ:
in alijs generibus, lõgus eſt, Lien, Siren. On terminatus, lõgus eſt, ut Mẽ-
non. Ar terminatus in monoſyllabis tantũ lõgus eſt, ut nar, far. Er finitus in
Latinis, breuis eſt, ut puer, excepto monoſyllabo, uer: in Græcis, ꝑducit̃,
ut aẽr. Ir terminatus, corripit̃, ut uir. Or terminatus, breuis eſt, ut auctor.
Vr terminatus, corripit̃, ut murmur, excepto uno monoſyllabo, fur. As fini
tus in Latinis nominibus, ꝑducit̃, ut facultas, pauptas. In Græcis tũc tantũ
breuis eſt, cum gtũs dos fuerit terminatus, ut Archas, dos. Es terminatus in
Græcis noĩbus, breuis eſt, ut Anchiſes: in Latinis ſi q̃ntæ declinatiõis fuerit,
ꝑducit̃, ut dies. Si tertiæ, tũc lõgus eſt: cũ gtũs ſingularis nõ creſcit ſyllaba,
ut labes: uel creſcẽs E ꝑductã ante ultimã ſyllabã retinet, ut q̃es, q̃etis: nam
ſi eã in T mutauerit, ut miles, militis, aut corripuerit, ut ſeges, ſegetis, cor-
ripit̃. exceptis his Ceres, pes atq; in ſimilibus. Is finitus, breuis eſt, ut agilis.
Os terminatus tunc eſt in Latins breuis, cũ genitiuus ante ultimã ſyllabã
nõ habet naturaliter longam, ut os, oſſis In Græcis tunc, corripit̃, cum ge-
nitiuus diphthongo terminat̃, ut φύλος τοῦ φίλου. Vs finitus, breuis eſt, ut
doctus. Sed lõgus fit, ſi genitiuus ſyllaba creuerit, & ante ultimam I aut V
productam habuerit, ut uirtus: & in uno inflexibili, ut pus. T terminatus,
corripitur, ut caput. C finitus, duo tantum nomina facit, ut alec, quod pro-
Genitiuus. ducitur, & lac de cuius declinatione dubitatur. Genitiuus ſingularis, tunc
producitur, cum aut nominatiuo ſimilis eſt, ut ſenatus: aut diphthongum
Datiuus. habet, ut Iuliæ. aut I terminatur, ut docti: in cæteris corripitur. Datiuus ſin
gularis producitur, ut Pompeio. In Græcis, corripitur, ſi I litera finiatur,
Accuſatiuus. ut Palladi Accuſatiuus ſingularis in Græcis tunc tantum, corripitur, cum
A uel On terminat̃ ut Theſea, Delon: in Latinis uerò, breuis eſt, ut doctũ.
Vocatiuus. Vocatiuus ſingularis A literata terminatus, in Latinis oĩbus, uel in Græcis
fœmininis corripit̃, ut tabula, muſa: in maſculis, lõgus eſt, ut Aenea. E termi
natus in Latinis breuis eſt, ut docte: in Græcis ꝑducit̃, ut Titide: exceptis
his, quæ ñtũs Græcus os terminat, ut Phœbos phœbe I terminatus in La
tiois lõgus eſt, ut Mercuri. in Græcis corripit̃, ut Nai. O terminatus in La
tinis, breuis eſt, ut Cato licet Virg. cõtra ſentiat: in Græcis, ꝑducit̃, ut Dido.
V terminatus, produc[illegible]t̃, ut cornu. In cõſonantes uerò deſinens, nominati-
ui ſequitur

ui ſequitur regulam, exceptis Græcis nominibus, quæ ſæpe mutant uarieta te linguarũ, ut Diomedes. Ablatiuus ſingularis ſemp producit, abſq; cũ E terminat, in his dũtaxat nominibus, quæ tertiæ fuerint declinationis, ut pariete. Nominatiuus & Vocatiuus plurales in maſculino & fœminino genere, producunt, ut fluctus, terræ. In neutris breues ſunt, ut fata. In Græcis uerò, cum A uel S terminati fuerint, ut rhetores, poëmata. In alijs uerò longi ſunt, ut muſæ. Genitiuus pluralis breuis eſt, ut doctorum: in Græcis longus, ſed Græca declinatione, ut Philemωn. Datiuus pluralis & Ablatiuus, ſi is fuerint terminati, producuntur, ut doctis. Si bus, corripiuntur, ut hominibus. At ſi Græca ſit declinatio, In terminatus datiuus, corripitur, ut arcaſin, aliâs longus eſt. Accuſatiuus pluralis in omnibus maſculinis uel fœmininis producitur, ut doctos, Iulias: in neutris corripitur, ut mœnia. In Græcis uerò ſi as fuerit terminatus, & uenit à genitiuo os finito, corripit, ut Archadas, aliâs producitur, ut muſas.

De Pronomine.

IN omnibus pronominibus ſingularis nominatiuus correptus inuenit, exceptis duobus monoſyllabis, tu & qui. Genitiuus ſingularis I uel E platus, longus eſt, ut mei, meæ. Aliâs breuis eſt, ut illius. Datiuus ſingularis ſemper ꝓductus eſt, ut noſtro: exceptis mihi, tibi, ſibi, quæ indifferenter accipiuntur. Accuſatiuus ſingularis, corripitur, ut illum, exceptis me, te, ſe. Vocatiuus ſingularis à nominatiuo ſuo non diſſentit. Ablatiuus ſingularis longus eſt, ut ab illo. Nominatiuus & Accuſatiuus plurales, tunc tantũ corripiuntur, cum A fuerint terminati, ut noſtra. Genitiuus pluralis nunq; producitur, ut illorum. Datiuus & Ablatiuus plurales is terminati, producunt. Bus finiti, corrripiuntur.

De uerbo.

IN omnibus uerbis, Modis, Tẽporibus, Numeris, Perſonis, Cõiugationibus, hæc uniformis eſt ratio. Quæcũq; perſona A fuerit terminata, ꝓducitur, ut canta. E finita, breuis eſt, ut lege, niſi à ſecũda cõiugatione ueniat, ut doce, tunc eñi longa eſt. I terminata pſona ſemp producit, ut nutri. O quæ finitur, correpta eſt, ut audio: licet auctoritas & in his diſcrepet. Nam primæ coniugationis primam perſonam, Virgilius longam facit, ut Canto quæ ſolitus. &: Terra tibi mando. Tamẽ monoſyllaba etiam producenda ſunt, ut do, ſto, flo. V terminata perſona, producitur.

Am quæ finitur breuis eſt, ut legebam. Or finita, corripitur, ut legor. S litera terminata uerba producunt. Si penultima litera A uel E fuerit, ut amas, doces, excepto monoſyllaba, es, is: & quæ ex eo fiunt, ut ades. Si uerò I ante S habuerit, corripitur, ut legis, legitis, excepta ſecunda perſona indicatiui modi, temporis præſentis, numeri ſingularis, à quarta coniugatione, producta, ut nutris, audis. Et à uerbo uolo, uis.

Si uerò

Si uerò V ante S habuerit, correpta erit, ut nutrimus. T litera terminata correpta ſunt, ut legit. C finita producunt, ut produc. Participia licet per caſus flectantur, à nominibus tamen omni ratione diſſentiunt.

De Aduerbio.

ADuerbia monoſyllaba, ut huc, uel quæ ex his fiunt, ut illuc. omnia producentur, exceptis bis, ter. Quæ uerò A finiuntur, longa ſunt, ut unà, Quæ in E deſinunt, producunt, ut doctè, pulchrè: exceptis quæ aut non comparantur, ut ritè: aut in comparatione deficiunt, ut bene, impunè. Quæ I finiuntur, longa ſunt, ut heri, præter ibi & ubi: & quæ componuntur ex ipſis, ut ſicubi. Item quaſi corripitur. Quæ O finiuntur, à ſeuenientia breuia ſunt, ab alijs ducta producũtur, ut falſò. licet auctoritas uariet. Quæ V finiuntur, longa ſunt, ut noctu. Quæ L terminantur, corripi debent, ut ſemel. Quæ M, N, R, finiũtur, breuia ſunt, ut curſim, forſitan, fortiter. Quæ S terminãtur, tunc tantũ producta ſunt, cum ante eam A habuerint. Quæ C finiuntur, producta ſunt, ut illuc.

De Participio.

OMnium participiorum temporis futuri Nominatiuus ſingularis; breuis eſt, ut lecturus. Genitiuus & datiuus ſingularis producuntur, ut lecturi, lecturo, excepto præſentis temporis Participio, qđ genitiuum corripit, ut amantis. Accuſatiuum & uocatiuũ breues eſſe conſtat, ut lecturum, lecture. Ablatiuus ſingularis tantũ corripitur, ut amante, legente. Nominatiuus & accuſatiuus plurales, ex maſculini & fœminini generis participijs, producuntur, ut lecturi, lecturos. In neutris corripiunt, ut lectura. Genitiuus pluralis breuis eſt, ut lectorum. Datiuus & ablatiuus pluralis, is terminati, producti ſunt. Bus finiti breuiantur.

De Coniunctione.

COpulatiuæ & diſiunctiuæ & expletiuæ coniunctiones breues ſunt, niſi poſitio fecerit longas. De cauſalibus uerò & rationalibus, quæ A terminãtur: exceptis ita & quia, ꝓductæ ſunt, ut propterea, & interea. Quæ I terminantur excepta una, niſi, producuntur, ut ſi. Quæ in N deſinunt, ſi ante eam I habuerint, producuntur, ut ſin: alias breues ſunt. Cæteras uerò omnes correptas eſſe conſtat.

De Præpoſitione.

PRæpoſitiones quæ in A exeunt, ſolæ productione lætantur, ut contra & extra, & una monoſyllaba à. Ablatiuæ præpoſitiones omnes corripiuntur, exceptis monaſyllabis quæ uel ex uocalibus conſtant, uel uocalibus terminantur, ut è: & de utriuſq; caſus præpoſitiones correptas eſſe non dubium eſt.

De Inter-

De Interiectione.

INteriectiones longæ ſunt, ſi monoſyllabæ fuerint, ut heus. Si uerò diſ-ſyllabæ uel triſyllabæ erunt, quoniam ſpeciem retinent partium orationis, exemplo earum, quarũ ſimiles erunt, iudicandæ ſunt, ut pape. Hæc ita ut dixi per omnes partes orationis in ultimis ſyllabis obſeruanda ſunt, exceptis poſitione & diphthongis.

Expleta curſim ſyllabarum pagina eſt.
Iuganda demum uerba, nam probabilis
Hic ordo rebus quiq; diſgregabitur
In bina demum prima nam proportio
Dicenda eſt, Grai Analogiam quam uocant:
Ac mox repulſa, quæ nouantur regula
Vulgo docti quæq; Anomala nominant.
Bis quarta fandi quis paratur portio:
Veluulneratur doctus oris integer.
Quantumq; ſolo inditum libellulo.
Poteſt probare ſerium faſtidium.

De Analogia.

ANalogia eſt igitur, quæ Latine proportio dicĩt, obſeruatio ſimiliũ inter ſe loquelarũ. Nam primũ, omnia nomina Latina duodecim literis terminanĩ: uocalibus quinq;, & ſemiuocalibus ſex, atque una muta: T, ut caput. A igitur uocalium prima, terminat maſculina, ut Catilina, Iugurtha: fœminina, ut aduena Fœminina etiam Græca, ut Helena, Andromacha. Pronomina quoq;, ut altera ſola illa. Quibus ſi detrahas A & L, & Vs addas, genitiuũ ſingularem feceris, ut dicimus alterius, ſolius, illius. Si uero I, datiuum, ut alteri, ſoli. Illa uerò quæ ſunt Græca neutra, ut poēma, toreuma, tres caſus in utroq; numero ſimiles habent. In genitiuo ſingulari Tis aſſumunt: in datiuo S amittunt: & in E correptam ablatiuũ finiũt, atq; in plurali, datiuo & ablatiuo, genitiui ſingularis formam ſeruãt, licet & Bus poſſunt aſſumere.

E correpta nomina terminata, quæ Latina ſunt, neutra ſunt, ut monile, ſedile. Hæc præter caſus, quos ſimiles habent, datiuum & ablatiuum confundunt, ut huic, & ab hoc monili, ſedili: quoniam ablatiuus ſi in E exierit, quatuor caſus ſimiles faciet, quòd neutrorum nominũ declinatio non admittit. Nam quæ E producta in nominatiuo finiuntur, Græca ſunt generis fœminini, ut Agaue, Autonoë Græcorũ more ſunt declinanda, ut nominatiuus, datiuus, uocatiuus & ablatiuus pares ſint: Genitiuus S, accuſatiuus N finiantur. Quæ autẽ nomina E in A conuertunt, ut Andromache,

E Andromacha,

Andromacha,ſic declinantur, ut Latina in A exeuntia.

I litera terminata Latina nomina, totius generis ſũt. ac monoptota, ut frugi, nihili. Gummi autẽ & ſinapi peregrina ſunt, neutri generis, & tantũ numeri ſingularis, ſed caſus eodẽ modo decurrũt. excepto genitiuo, qui S recipit, ut ſinapis, gummis quamuis recte dicatur, hæc gummis.

O litera nullum nomen in neutro finitur: nam aut maſculina ſunt, ut Cicero: aut fœminina, ut Iuno, hirundo: aut utriq; generi cõmunia, ut homo, quorũ declinationes in duas ſpecies exeunt: nam aut O literam in obliquis caſibus retinent, ut unio, unionis: aut in I mutant, ut cupido inis, crepido, dinis: utraq; autem ſyllabam creſcunt in obliquis caſibus, præter uocatiuum ſingularem. Caro autem præter hanc Analogiã, ut declinetur, conſuetudo obtinuit. Item anio, & quæ in ſua declinatione unica ſunt, & ſine exemplis ſimilium declinant̃. Faciũt eñ huius carnis, anienis. Duo & ambo cum ſint ſemper pluralia. nõ ſunt annumeranda his, quæ ſupra dixi, ſua inconſuetudine declinantur. Græca nomina quæ O litera finiunt̃, ea quæ à prima poſitione in noſtram formam tranſierunt. ut leo, draco ſic declinantur, ut Cicero, Milo. Ea uerò quæ primam ſui poſitionem integram ſeruant, ut Io, Ino Græco more declinantur, ut faciant in genitiuo Ios, Inos. accuſatiuo Ion, Inon, & cæteris caſibus ſimiliter, quanq; conſuetudo hanc Io dicat. Turbo, ſi nomen eſt proprium, ut Cicero declinatur. Si autem uim uenti ſignificat aut puerilis ludi inſtrumentum, ut cupido declinatur.

V litera tantũ neutra finiunt̃, ut cornu, ueru, quod in plurali facit uerua. Apud ueteres etiã ſpecua dicebant̃. Horũ nominũ, plurales declinationes carent dubitatione. Nam tres caſus, ut in noĩbus neutris ſimiles ſunt. Item datiuus & ablatiuus in Bus ſyllabã exeunt. Datiuus & ablatiuus ſingulares in genitiuo plurali V m ſyllabam iungunt. Quærit̃ autẽ de genitiuo ſingulari quẽ alij in V s, alij in V literam egerũt. Nec nõ datiuo, quẽ alij in I agunt, ut genui, cornui. Quidã ueteres ſecuti ablatiuo ſimilẽ faciunt, huic genu, cornu: quoniã pluraliter, genibus & cornibus, amiſſa'q; ultima ſyllaba relinquitur. Datiuus ſingularis, ſicut fit in ciuibus, & ſuauibus. Et quoniã genibus & cornibus dicimus, I litera in locũ V trãſit, ſicut & optimũ & maximũ item dicimus, cũ optumus & maxumus diceret̃. Sed aliqui ſunt, qui genitiuo caſui, genuus & cornuus dicant, ſed non debet genitiuus plures habere ſyllabas, q̃ datiuus & ablatiuus. Quamuis ergo diſſimilia ſint, ſenatus & exercitus tamẽ ſic genus & cornus in genitino dicendũ eſt, quẽadmodũ ſenatus & exercitus. Præterea quæcũq; nomina uel participia genitiuo ſingulari in Is exeunt, datiuo plurali ſyllaba creſcunt, ut Catonis, Catonibus: ſecundum quam rationẽ ſi eſſet genuus, genuibus feciſſet, & ſyllaba creſceret.

L litera finita nomina, duplicem formã habent. Prima eſt, in qua maſculina ſũt, ut Hannibal, Haſdrubal, neq; alia ferè ꝓpria quàm punica: excepto

Solis nomine. Itē fœminina, ut Tanaquil, nomē Hetruſcū. Et cōmunia, ut uigil pugil: quæ oīa eaſdē declinationes habent. Altera ſpecies neutrorum, ut mel fel, quæ hoc differunt à ſuperiori declinatione, quia cū monoſyllaba ſint, L literā per obliquos caſus gemināt. Nā de ꝓconſule in nominatiuo q E litera finiunt naturam Pro præpoſitionis intuenť. Pro quippe ablatiuo tantū præfert. Nō reſpiciūt, cum ꝓconſul dicitur, non duabus uocibus, ſed cōpoſito nomine dici, ut ꝓcurator, propugnator. Nec quicq̄ obeſſe exemplo, quod hæc nomina poſſunt uerba ex ſe facere, ut ꝓcuro, ꝓpugno. Nam præpoſitio perit: proconſulo autē non facit, licet conſulo faciat. Tamē ſi ꝓconſulo dicať in caſu nominatiuo monoptoton erit. Sed ꝓpter conſuetudinem proconſul dicať, ut declinari poſſit quemadmodū illa quæ L litera terminanť, ut uigil, pugil, mugil: quoniā in plurali gtō mugilū dicimus, & pugilū. Nā ſi mugilis eſſet ntūs, ut agilis, mugiliū faceret, ut agilium. M litera etiam neutra finiunť, ut telum, ſcamnū. Sed hoc animaduertamus, cum nominatiuo I ante ultimā ſyllabam habent gtō ſingulari: item datiuo & ablatiuo pluralibus, eandē geminare debent, ut liliū, foliū. Quoniā genitiuus aut pares ſyllabas ntō habet, ut ſcamnū ſcamni aut plures, ut caput capitis: pauciores nunq̄. Præterea datiuus O litera finitus, in I eam cōuertit, ut ſcamno, ſcamnis. Sed conſuetudo & auctoritas ueterū ingeni, conſili, imperi, per tres ſyllabas maluit dicere. Vaſum an uas dici debeat, quæriť. Quoniam quæcūq; neutra nō M litera nominatiuo finiunť ſi pluralē recipiāt, datiuo & ablatiuo in Bus cadunt. Itaq; monile, monilibus genu, genibus pecus pecoribus, nomē nominibus, marmor, marmoribus: ſecundūq; uas uaſibus facere debuit, & in genitiuo horū uaſium: quoniā quæcūq; neutra ſingularia ablatiuo E litera finiunť, genitiuū pluralem totidē ſyllabarum habent, quot ablatiuū ſingularem, ut à nemore, nemorū, capite, capitum. Sed hoc nomen per Anomaliā declinať, & erit ſingulari nominatiuo Vas, gtō uaſis, datiuo uaſi, ablatiuo à uaſi. Plurali autē ſic declinabiť, ut ſcamna. Lucretius tamen gtō uaſi. ut: Rariq; facit lateramina uaſi. N litera terminantur maſculina, ut flamen, pecten Cōmunia duobus generibus, ut tibicen, fidicen, quod frequentiſſimi auctores non probant: nam etiā tibicinam, & fidicinam dicunt. Item neutra, ut nomen, flumen, quæ omnia manifeſta declinatione uno modo declinantur. Altera ſpecies eſt generis maſculini, quæ E literā ante extremā N ſeruat, ut lien, ren, quæ tamen ipſa quoq; in cæteris ut ſuperiora declinanť. Gluten quoq; his ſimile eſt, licet Salluſtius glutinū dixerit. Item fœminina quaſi ſimilia uidenť. Nam ren ſingularis nominatiuus necullus alius ablatiuo excepto in uſu eſt. Græca quæ N finiunť, præcedentes habēt literas A E I O V, ut Alcman, cephen, delphin, phœton, creun. Ex quibus, quæ An, En, In, terminanť, exemplo ſupiori declinanť, ut fulmen, numen, fidicen. Quæ uerò On finiunť, ſi ꝓducta On Græce declinantur,

nanť;ut Leon. Eandẽ literã & apud nos ꝓducũt, ut Cicero, Scipio. Ea autẽ
quæ ex ꝓductione nti caſus corripiunť, in reliquis figuratiõibus, ut Amphi
on, Creon, Agamemnon, admittũt apud nos N literã in ntõ, & cõparabunť
his Latinis, quæ cõuerſis caſibus correpta efferunť, ut uirgo, turbo. Quæ
apud Græcos recipiũt T literã, apud nos quoq; eãdẽ habebũt, ut Phyton,
Phytonis. R litera præcedẽte A terminatorũ, ut Cæſar, lar, far. par, impar,
una forma eſt, niſi quòd neutrũ in reliquis caſibus R literam geminat, ut
far. Poëtarũ uerò licentia hæc nõia pluraliter dixit. cum oĩa nomina, quæ
pondere aut menſura extimamus. pluralẽ numerũ non admittant, ut aurũ,
plumbũ, triticũ, oleũ. Errãt ergo q pariũ dicũt: quoniã hæc in plurali tripto
ta ſunt, ut hi cæſares hos cæſares, ô cæſares. Nec põt actũs I habere ante S,
ſi gtũs ante V R habeat. Videnť tñ qui pariũ dicũt, ntũm pluralẽ generis
neutri intueri, & quoniã paria dicunť, ut ſuauia, facere pariũ, ut ſuauium.

R litera præcedẽte E terminatorũ ſpecies ſunt ſex. Prima, quæ gtõ caſu
nullum incrementũ admittit, & in I literã mutatur, ut aper, niger, macer:
apri, nigri, macri. Scd'a hæc, tener, lacer, puer, teneri, laceri, pueri. Tertia,
ut imber, uter, quæ à ſupioribus hoc differt, quòd hæc in gtõ S literam acci
pit, & datiuo I finitur, & non creſcit, ut ſecunda ſpecies, & in gtõ plurali Ium
literis finitur. Quarta, ut pater, mater, frater, quæ datiuis pluralibus, nõ ut
prima ſpecies apris, ſed fratribus facit. Nec ut ſecunda ſyllaba creſcit & in
gtõ plurali V m ſyllabã habet. Dicimus eñi fratrũ, patrũ, nõ ut tertia utriũ
imbriũ. Præterea tres caſus ſimiliter habet, hi patres, hos patres, ô patres.
Cum imber & uter, hos imbris & uteris faciat. Quinta ſpecies eſt, ut paſſer
anſer, later, mulier. quæ à ſecunda ſpecie hoc defferũt, quòd illa cũ incremen
to ſyllabæ I litera finiunť. ut gener generis: hæc in S exeunt, ut paſſer, paſſe
ris, & in cæteris diſcrepãt. Piper nãq; cicer neutra in quinta ſpecie habenť.
Nam ut paſſer ita declinanť in numero ſingulari, quem nunq; egrediunť.
Sexta ſpecies, ut neuter, uter: neutrius eñi & utrius facit, & declinanť, ut cæ
tera pronomina, quæ in Ius literas genitiuos, & in I datiuos, agunt. Præ
terea eos genitiuos & datiuos communes habent, cum reliquis generibus
in fœminino neutroq;. R litera præcedente I una tantum ſpecies eſt uir.
R litera præcedente O terminatorum ſpecies ſunt duæ. Alia quæ per ob
liquos caſus producũtur, ut ſopor, ris, color, ris: alia corripiunť, ut arbor, ris:
ſed uno modo declinãtur. Caſtoris & Hectoris genitiuos ueteres produxe
runt, ſed nos corripimus: quoniã Græci hotũ nominũ gtõs corripiunt. R
litera præcedẽte V terminatorũ ſpecies ſunt duæ. Prima, ut ſatur, quæ gtõ
I finitur, ut ſaturi. Secũda, quorũ gtũs in Is literas uenit, ut ſulphur, ris, Au
gur, ris. Neutra autẽ quæ Vr literis finiunť, alia retinẽt V literã, ut ſulphur
ris. alia in O mutant, ut ebur, eboris. S litera finitorum nominum formæ
ſunt octo. Nam aut A litera præponiť, ut Mœcenas, ciuitas. aut E, ut uer,
res, moles

res moles:aut I,ut panis: aut O, ut cuſtos,nepos:aliâs V,ut ligus,uetus:aliâs R,ut iners:aliâs N,ut ſerpens:aliâs P,ut præceps. S autem litera præcedente A,ſpecies ſunt duæ. Prima ut Mæcenas,lenas. Secunda,ut noſtras, priuernas,quæ à ſuperioribus hoc differunt, quòd cõmunia ſunt omnibus generibus,& aſſumere debent I literam in genitiuo plurali. Quæ neutralibus in plurali nominatiuo,accuſatiuo,uocatiuo familiaris eſt. Igitur noſtratium,priuernatiũ dicemus:quia ſunt hæc noſtratia priuernatia: ſed & prægnatium & optimatiũ dicimus, quia accuſatiuus pluralis I literam habet, ut hos & has,optimatis,& has pregnatis,q̃uis ueteres pregnatũ & optimatum dixerunt. Prægnas autem fœminini & neutri generis eſt. As & Mas cum ſint monoſyllaba,Analogia non tenentur, ſed ꝓpria quadã declinatione aſſis & maris faciũt,& in plurali aſſium & mariũ. Phas & nephas,aptota ſunt. Græca nomina,quæ apud nos in As exeunt,tres ſpecies habent. Prima eſt, ut Olympias, pythias, nam Olympiadis & pythiadis facit. Secunda ut Pallas, Thoas,Athlas:nam Pallantis,Thoantis, Athlantis facit. Tertia, ut Aeneas Pythagoras,lycas. nam facit Aeneæ,Pythagoræ, lycæ. Quãdo noſtra ratione noia quæ genitiuo in E exeunt,nominatiuo A finiuntur,ut Catilinæ,Catilina. Sed hæc Græca ſunt,non ntõ S literam retinẽt. Quædam tamẽ perdunt S literã in nominatiuo, ut Nicea, Medea. Ergo in his ntis conſuetudo ſeruãda eſt. S litera præcedẽte E terminatorũ ſpecies ſunt quinq;. Prima,quorum ntũs & aĉtũs & utũs plurales,ſimiles ſunt, ſed gtũs pluralis in V m exit,ut Hercules proles,Herculũ prolum. Secunda ſpecies eſt,quæ à ſuperiore hoc differt,quòd genitiuũ pluralẽ in ium cõpellit, accuſatiuũ in S,ut nubes,rupes,cautes. In qua forma maſculina nõ habent̃. Tertia,quæ etiã ſi aliquam inter ſe habẽt differentiam, in declinatione tamen quoniã incremento ſyllabarũ pares ſunt in obliquis caſibus, in unam ſpeciẽ rediguntur̃, ut Ceres, bipes, merces. Maſculina autẽ in exempla non ſunt, niſi Græca, ut Chremes, Laches. Quarta ſpecies non differt à præcedẽte, quòd obliquos caſus E in I cõpellit: cum ſuperior S literã ſeruat: uidelicet quoniam in nominatiuo non ut ſuperiora E ꝓducũt, ſed contrahũt ut hoſpes, antiſtes, ales, comes. Quinta ſpecies à ſuperiore hoc differt, quòd gtũs aucta ſyllaba I litera finitur, qui etiã datiuus habebatur, accuſatiuo in Em exit, ab latiuo in E productã, cui adiecta Rum ſyllaba genitiuũ pluralem facit. Cuius numeri nominatiuũ cum prima poſitione & uocatiuo ſingulari confundit, datiuũ & ablatiuũ Bus ſyllaba finit, ut facies dies, ſpes, acies. Sed cõſuetudo, rei, & ſpei, corripuit fortaſſe, quòd monoſyllaba ſunt. S litera præeunte I terminatorũ alia creſcit per obliquos caſus, alia intra modum poſitionis continetur, duntaxat in numero ſingulari. Eorum igitur quæ nõ creſcunt, ſpecies ſunt duæ. Prima, generis maſculini, ut ſcrobis, menſis: licet Lucanus exiguam ſcrobem dixerit. Fœminini & communis, ut canis, iuuenis,

quorum declinatio liquet. Secunda ſpecies, hoc à ſuperiore differt, quòd ablatiuũ in I litera finit, actũm in Im & ſunt duo ſola maſculina liguris, tyburis. fœminina, clauis, peluis, turris, claſſis, caſſis. Hanc rationẽ declinãdi manifeſtam, diminutio facit, quæ producta in omnibus iſtis pronunciat̃. Itaq; quotiens dubitamus de nominum enunciatione, diminutionẽ eius conſulimus. Eorum quæ ſyllaba creſcunt, ſpecies ſunt duæ: quarũ altera corripit I literam, in qua forma ſunt maſculina, ſanguis, puluis lapis. fœminina, cuſpis, caſſis, in quibus mutant maſculina hoc, quòd alia in declinatione I cõſeruãt: alia in E tranſeunt. Item quòd alia tis: alia ris ſyllaba in genitiuo finiuntur. Altera ſpecies I literam producit in nominatiuo, ut glis lis, ſamnis quam & in obliquis ſimiliter conſeruant. In genitiuo plurali I ante Vm ſyllabam dicimus glirium, litium, ſamnitiũ, non ut ſuperiora, lapidum, cuſpidũ, caſſidum. S litera præcedente O terminatorũ, cum ſit paruum diſcrimẽ, una ſpecies poteſt eſſe: nam cum omnia in obliquis ſyllaba creſcant, hoc differũt, quòd quædã in genitiuo S literã in T: quædã in D: quædã in R conuertũt, ut nepos, tis: cuſtos, dis. Monoſyllaba maſculina, ut flos, floris ros, roris. Itẽ neutrũ, os, oris. In oſſibus antẽ nominatiuũ conſuetudo facit, os, cõtra rationẽ, quoniã in genitiuo R non habet. Sed nec oſſum poteſt dici, quoniam neutra quæ nominatiuo M terminantur, Bus ſyllabam non admittunt numero plurali. Ergo in monoſyllabis Analogia non tenet̃. S litera præcedente V terminatorũ ſpecies ſunt ſex. Prima, genitiuus I ſimplice, uocatiuus E terminatur, ut Marcus, ſextus: genitiuus, ut Marci, ſexti, uocatiuus, ut Marce, ſexte. Secunda ſpecies à ſuperiore hoc diſtat, quòd genitiuo I geminat, & in uocatiuo I terminatur, ut Antonius, Iulius, huius Antonij, Iulij facit, & ô Antoni. Iuli: in cæteris cũ ſuperiore conſentit. Tertia ſpecies, ntũm cum uocatiuo miſcet, & gtõ eaſdem literas producente cõſeruat, datiuo V & I, ablatiuo V, actõ Vm terminat̃ ut ſenatus fluctus, exercitus, quæ pluraliter ntũm cũ actõ & utõ in Vs ꝓductã agunt, gtũm in Vm, dtũm & ablatiuũ in Bus ſyllabã. Quarta ſpecies incremẽtũ ſyllabæ ꝑ obliquos caſus accipit: ita tñ ut aliquã uarietatẽ inter ſe habeãt. Quædã em̃ V literã retinẽt aliâs correptã, aliâs ꝓductã, ut ligus, liguris palus dis: uirtus, tis. Quædam eandẽ V literã in E uel in O mutant, ut uetus, ueteris: uenus, ueneris: nemus nemoris. Quædã tamẽ uno modo declinant̃. Laus & fraus, cum ſint monoſyllaba, & duas uocales habeãt iunctas, in eadẽ ſpecie habent̃, quia ſimiliter ſyllaba creſcunt. Quinta ſpecies ꝓnominũ, quæ Vs terminantur, ut unus, totus ſolus, quæ hoc modo declinant̃, Vnus, unius, uni, unum unc ab uno: uni, unorum, unis, unos, uni, ab unis. Sexta in Eus, ut inuleus eculeus, à utõ E litera geminata efferunt̃, ut eculee, inulee. Sed quidã malunt in Eu, ut Tideu, utõ Græcè dicere. S litera I præcedẽte finita neutra monoptota ſunt, ut treſſis, ſexis. S litera præcedẽte V, duæ ſpecies ſunt. Prima, quæ in I geni-

in I gtũm agit,& pluralẽ non habet,ut uulgus,pelagus, uirus. Lucretius uiri dicit,quanq̃ rectius inflexum maneat. In ſecunda ſpecie ſunt,quæ ꝑ obliquos caſus creſcunt & gtõ ſingulari in Ris literas exeunt,ut genus nemus. Ex qbus quædã V in E mutant,ut olus,oleris: ulcus, ulceris Quædã in O nemus,nemoris pecus pecoris. In dubitatione ueniunt ſtercus & fœnus in E,an in O mutent: quoniã quæ in Nus ſyllabã finiunt, V in E mutant, ut uulnus,genus,funus, & funeratus dicimus: fœnus eñ exẽplo non debet nocere, cum inter dubia genera ponat̃. Itẽ ueteres ſtercera tos agros dicebant, non ſtercoratos. S litera finita noĩa,præcedẽtibus N uel R,oĩa ſunt unius generis,niſi quæ ante S, R habent,interdũ D recipiunt,ut ſecors ſecordis. Interdũ T,us ſollers,iners In plurali quoq;, excepto gtõ & actõ,omnibus caſibus ſimiliter declinant̃. Nam quædã in Vm genitiuo,accuſatiuo in Es exeunt,ut Mars,Aruns. Quædã in Ium,ut ſapiens,patiens ; & ob hoc accuſatiui eorũ in Is exeunt. Pleraq; autẽ ex his nomina tribus generibus, communia ſunt, & I literã quam habent neutra in ntõ plurali dant, etiã gtis reliquorum generũ cum quibus communia ſunt. T litera neutra tantũ noĩa quædam pauca finiunt̃, ut Git, quod non declinat̃, & caput, ſinciput. Quidã cum lac dicunt, adijciunt T ꝓpter quod facit lactis. Sed Virgilius: Lac mihi non æſtate nouum, non frigore deſit. Quippe cũ nulla apud nos nomina in duas mutas exeunt, & ideo ueteres lacte in ntõ dixerunt. X litera terminatorũ, quædã in gtõ plurali, in quibus omnia cõmunia in Ium exeunt, & ob hoc accuſatiuo in I & S. Plurima uerò gtõ in V & M non præeunte I, & ob hoc in E & S, actõ exeunt. Nam in relquis conſentiũt, utpote cũ ſingulariter omnia in ntõ habẽt, X exigũt, gtũm in I & S agunt datiuũ in I literã: ablatiuum E uel I definiãt, adiectaq; M actũm definiunt, implentq;. Pluraliter uerò datiuũ & ablatiuũ utiq; Bus ſyllaba finiũt. Nã de cæteris qbus diſſidẽt ueteres, quidã atrocũ & ferocũ. Qua ratione omniũ X litera finitorũ una ſpecies uidebit̃. Huic enim X literæ omnes uocales præferuntur, ut capax, frutex, pernix, atrox, redux. Ex his nominibus, quæ in nominatiuo producunt̃, quædã corripiũt̃, quædã conſentiũt in ntõ, in obliquis autẽ diſſentiunt. Pax enim & rapax , item Rex & pumex: item nux & lux primam poſitionem uariant. At nix & nutrix, item nox & atrox, ſic enim in prima poſitione conſentiuns, ut diſcrepent per obliquos. Et illud animaduertendũ eſt quædã ex his X literã in G, & quædã in C per declinationes compellere. Lex enim legis, grex, gregis facit: & pix, picis nux nucis. Nam in his, quæ non ſunt Monoſyllaba nonnunq̃ X litera genitiuo in C conuertitur, ut frutex, fruticis ferox, ferocis facit. Suppellex autem & ſenex, & nix priuilegio quodam contra rationem declinantur. Quoniam ſupellex duabus ſyllabis creſcit, quod uetat ratio, & ſenex, ut in nominatiuo, item in genitiuo diſſyllabum manet. Cum omnia X litera terminata creſcant, & nix nec in C conuertitur, ut pix:

Nec in G, ut rex, ſed in V: conſonans, cum in uocalem tranſire non poſſit. In plurali autẽ genitiuo ablatiuus ſingularis formas uertit. Nam in A aut O terminatus, in Rum exit: E correpta in Vm: producta in Rum, I terminatus in Ium: V terminatus in Vm. Datiuus & ablatiuus plurales: itẽ aut in Is exeunt, aut in Ibus, quæ præcepta in ſcholis ſunt tritiora, ſed quotiens in Is exeunt, longa ſyllaba terminantur: quotiens in Bus breui.

De Generibus uerborum.

DEcurſis nominum regulis æquum eſt conſequentia dicere, canoneſq; uerborum. Genera uerborum ſunt quinq;, Actiuum, Paſſiuum, Neutrum, Commune & Deponẽs. Actiuum eſt, quod in O exit, & agendi ſignificationem habet, ut lego, ſcribo, canto, & cætera huiuſmodi. Paſſiuum uerò in R, & patiẽtis ſignificationem monſtrat, ut legor, ſcribor. Neutrum in O, & neque agentis, neque patientis plenã ſignificationem habet, ut ſudo, dormio. Neſcio enim agat quis, aut patiatur. Cõmune & Deponens in R exit, ſed hoc intereſt, quòd in communi duæ ſunt ſignificationes agentis, & patientis. Cum enim dicimus oſculor, neſcis utrũ potius oſculor te, an oſculor à te. In deponenti autem, aut agentis effectus eſt, ut luctor: aut patientis, ut morior. Eſt etiam imperſonale, ut ſudatur, curritur, quod ideo ſic uòcatur, quòd cum omnes perſonas contineat, nullam habet certam.

De Modis uerborum.

VErborum autem modi ſunt quinque, ſed alij ſex, alij ſeptem, alij octo, alij nouem, pauci etiam decem dixerunt. Qui uerò quinq; dicunt, hos aiunt indicatiuum, imperatiuum, optatiuum, coniunctiuum, infinitiuum, quem & perpetuum dicimus. Qui ſex memorant, addunt promiſſiuum. Qui ſeptem, imperſonalẽ. Qui octo, percunctatiuum. Qui nouem ſubiectiuum, & à coniunctiuo eum ſeparant. Qui decem etiã hortatiuum aſſcribunt: ſed hos ſuperflue adiectos ratio non admittit.

De Coniugationibus.

COniugationes autem, quas Græci *συζυγίας* appellant, tres eſſe nõ dubium eſt. Quæ in uerbis actiuis neutralibúſue in ſecunda perſona, tempore præſenti monſtrantur. Nam quotiens finalis ſyllaba in As exit prima: in Es ſecunda: in Is tertia, ut cantas, uides, audis: ſi producta ſit, hæc tertia: nam ſi correpta ſit curris. Harum omnium coniugationum uerba in prima poſitione ante ultimam literam tres tantum uocales recipiunt, E I V: ut ſedeo, lanio, irruo. Conſonãtes autem omnes, exceptis F K & Q, ut libo, uoco, cado, lego, traho, impello, amo, cano, ſcalpo, curro, laſſo, peto, nexo. His accidunt I & V, loco conſonantium poſitæ ut aio, adiuuo.

iuuo. Sed nec F excludunt, cum dicamus triumfo, quanq̃ à Græcis ueniat, & per P & H potius ſcribat. Præterea ab eo quod dicimus faris & fatur, primam uerbi perſonam uolũt For. De Q litera dubitatur: nam dicimus eliquo & æquo. Et in huiuſmodi uerbis V litera nec uocalis locum, ut eſt irruo: nec conſonantis, ut eſt adiuuo, ualeat obtinere.

De Formis.

HArum omnium coniugationũ indeclinãdo formæ ſunt triginta ſex: exceptis defectiuis & imperſonalibus, & inchoatiuis. Primæ coniugationis uerba, quæ uel, O litera nulla alia præcedente uocali terminant̃, uel præeunte uocali qualibet, formas habent quatuor. Secundæ cõiugationis uerba formas habẽt ſex. Tertiæ coniugationis correpta uerba formas habẽt uiginti ſic: Quæcũq; uerba indicatiuo modo tẽpore præſenti, pſona prima, I O literis terminant̃, formas habẽt ſex. Quæ V O formas habẽt duas. Quæ nulla præcedẽte uocali O litera terminant̃, formas habẽt duodecim. Tertiæ cõiugationis pductæ uerba, quæ indicatiuo tpe præſenti, prima pſona, I O literis terminant̃, formas hñt qnq;. Quæcũq; autẽ uerba cuiuſcũq; cõiugationis indicatiuo modo tpe præſenti, pſona prima, uel nulla præcedẽte uocali, uel qualibet alia præcedẽte O litera terminant̃. Eorum declinatio hoc numero formarũ continet̃, de quibus ſingulis dicam.

De Prima coniugatione.

PRimæ cõiugationis uerba indicatiuo modo, tpe præſenti, perſona prima, aut O litera nulla alia præcedente uocali terminant̃, ut amo canto: aut Eo, ut commeo, calceo: aut Io, ut lanio, ſatio: aut Vo, ut æſtuo, cõtinuo. Primæ cõiugationis uerba imperatiuo modo tpe præſenti ad ſecundã pſonã, A litera pducta terminant̃, ut amo, ama: canto, ta. In infinitiuo modo ad impatiuũ modũ Re ſyllaba manente pductione terminantur, ut amo, amare canta, cantare. Itẽ prima cõiugatione, quæ indicatiuo modo tpe præterito, ſpecie abſoluta, adiecta ad impatiuũ Vi ſyllaba, manẽte pductione terminat, ut cõmeo, cõmea, cõmeaui: lanio, lania, laniaui: ſatio, ſatia, ſatiaui. Eodẽ modo tpe ſpecie inchoatiua, adiecta ad imperatiuũ modũ Bam ſyllaba terminantur, ut cõmea, cõmeabã lania laniabã. Itẽ prima coniugatio eodẽ modo, eodẽ tpe, ſpecie recordatiua, adiectis ad imperatiuũ modũ, Ve & Ram ſyllabis M terminat partes, ut cõmea, cõmeaueram: lania, uerã: æſtua uerã. Primæ coniugationis eodẽ modo tpe futuro, adiecta ad imperatiuũ modũ Bo ſyllaba terminant̃, ut commea, bo: lania; abo. æſtua, bo. Quæ uerò indicatiuo modo tẽpore præſenti ad primã perſonam, O litera nulla alia præcedente uocali terminant̃, ea iudicatiuo modo tpe præterito ſpecie abſoluta, & exacta quatuor modis pferunt̃. Eſt cñ primus, q ſimilẽ his regulã habet, quæ indicatiuo modo tẽpore præſenti prima perſo-

ma perſona penultimã uocalẽ habent, ut amo ama amaui, amabã amaue‑ram, amabo amare. Secundus eſt, qui O in I cõuertit, & penultimã in præterito pfecto, & tertiã ab ultima in plusq̃ pfecto pducit, ut adiuuo a diuui adiuuerã. Tertius, qui ſimilẽ qdẽ regulã habet primi modi, ſed ſubtracta A litera diſiungit, ut ſeco ſecui ſecabã, ſecabo ſecare. Facit em̃ in ſpecie abſoluta ſecui, & exacta ſecuerã. Quarta eſt, quæ per geminatiõnẽ ſyllabæ pferť, ut ſto ſta ſteti ſteteram, ſtabo ſtare. Huic ſimile, do da dedi, correpta litera A, contra regulam in eo quod eſt dabam dederam, dabo dare profertur.

De Secunda coniugatione.

SEcundæ cõiugationis uerba indicatiuo modo tẽpore præſenti, perſona prima, E O literis terminantur, ut uideo uides, moneo nes. Secundæ coniugationis uerba imperatiuo modo, tempore præſenti, ad ſecundam perſonam, E litera producta terminantur, ut uideo uide, moneo mone. Secundæ coniugationis uerba infinitiuo modo adiecta ad imperatiuum modum re ſyllaba, manente pductione terminantur, ut uide uidere, moneo monere. Secundæ coniugationis uerba indicatiuo modo tempore præterito ſpecie abſoluta, & exacta, ſeptem modis declinantur. Et eſt primus, qui formam regulæ cuſtodit. Nam forma hæc eſt, cum ſecundæ coniugationis uerbum indicatiuo modo tempore præterito quidem pfecto adiecta ad imperatiuũ modum ui ſyllaba, manente pductione terminať. ut deleo dele leui. Pluſq̃ perfecto autem adiectis ad imperatiuũ modum, ue & ram ſyllabis terminanť, ut dele deleueram. Secũdus eſt. cum indicatiui modi, primæ pſonæ, E & O literis terminatæ tranſeũt in I. ut ſedeo ſedi, & in exacta ut ſederã. Tertius eſt, cũ E & O in V & I mutantur, ut caleo calui, moneo monui, caluerã, monuerã. Quartus eſt, cum E & O in I mutãt, & conſonantẽ quæ præcedit in S, ut mulgeo mulſi mulſerã. Quintus eſt, cũ E & O in I præcedens uerò conſonans in X mutatur, ut lugeo luxi luxerã. Sextus eſt, qui per duplicatiõnẽ ſyllabæ pfertur, ut ſpondeo ſpoſpondi ſpoſponderam. Septimus eſt, qui reſoluitur in formam paſſiuorũ, ut audeo auſus ſum es eſt. auſus eram eras erat. Secundæ coniugationis uerba indicatiuo modo ſpecie inchoatiua adiecta ad imperatiuũ bam ſyllaba, manente pductione terminanť, ut uide uidebã, moneo monebã. Secũdæ cõiugationis uerba indicatiuo modo tẽpore futuro adiecta ad imperatiuũ modũ bo ſyllaba, manẽte pductione terminanť, ut uide uidebo, moneo monebo.

De Tertia coniugatione correpta.

TErtiæ coniugationis correptæ uerba indicatiuo modo tpe præſenti pſona prima, aut O litera nlľa alia uocali præcedẽte terminanť: ut lego legis, peto petis, aut rapio rapis, facio facis: aut uo, ut induo induo. Tertiæ coniugationis correptæ uerba, quæ indicatiuo modo

tempore

tempore præſenti, O litera nulla præcedente uocali terminanẽ, eadem im‑ peratiuo modo, tempore præſenti, perſona ſecunda E correpta præcedẽte conſonante primæ poſitionis terminantur, ut lego lege, peto pete. Quæ V & O, ea impatiuo modo V & E retinebũt, ut induo indue, irruo irrue. Tertiæ cõiugationis correptæ uerba infinitiui modi adiecta ad imperati‑ uum modũ, re ſyllaba manente correptione terminanẽ, ut legere, petere. Tertiæ cõiugationis uerba quæ indicatiuo modo tpe præſenti, pſona pri‑ ma, I O literis terminanẽ. ea præteritũ pfectũ & plusqperfectũ ſex modis enunciãt. Primus eſt, q tertiæ cõiugationis pductæ, integrã regulã ſequiẽ, hic eſt q impatiui modi regulã in pductionẽ uertit, & in abſoluta ſpecie aſ‑ ſummit ui ſyllabã, & in exacta ue & ram, ut cupio piui ueram. Hæc eadẽ tñ interdũ ſublata V litera in abſoluta ſpecie, & geminata I: in exacta uerò correpta eadẽ pnunciaẽ, ut cupij cupierã. Secundus modus eſt, qui primæ poſitionis uerbo O literã deponit, & præeuntẽ ſyllabã, ſeu mutata uocali, ſeu pſeuerãte, pducit, ut facio feci. fugio fugi. In exacta uerò ſpecie I depoſi‑ ta. & in E mutata, ram ſyllabã aſſummit, ut fecerã fugerã. Tertius modus eſt, cũ I & O in V & I cõuertunẽ, ut elicio elicui elicuerã. Quartus, depoſi tis I O literis, & præeunte cõſonante per S geminũ enunciaẽ, ut percutio percuſſi percuſſerã. Quintus, qui per X, ut aſpicio aſpexi aſpexerã. Sextus, qui per geminationẽ ſyllabæ enunciatur, ut pario peperi pepereram.

Tertiæ cõiugationis correptæ uerba, quæ indicatiuo modo tẽpore præ ſenti, pſona prima, O litera terminanẽ, ea præterito & abſoluto, & exacto duobus modis enuncianẽ. Et eſt primus cũ primæ poſitionis uerba O in I cõmutãt, ut induo indui induerã. Secũdus, qui per X, pnunciaẽ, ut inſtruo inſtruxi inſtruxeram. Tertiæ correptæ uerba, quæ indicatiuo modo tem‑ pore præſenti, pſona prima, O litera nulla alia uocali præcedẽte terminan tur, ea indicatiuo modo tẽpore præterito ſpecie abſoluta & exacta duode cim modis declinanẽ. Et eſt primus, qui tertiæ cõiugationis productæ inte gram formam ſequiẽ, ut ſupra oſtendimus. In his uerbis, quæ tertiæ coniu gationis correptæ, indicatiuo modo tempore præſenti, pſona prima, I O literis terminanẽ, ut eñ eſt cupio cupiui cupiuerã, ſic peto petiui petiuerã: hæc quoq; V literam interdũ ſubtrahunt, & I geminãt, ut petij petierã. Secũdus eſt, cum O in I conuertiẽ, qui primæ poſitionis uerbi O literã in I cõmutat, & præeuntẽ ſyllabã, ſeu mutata uocali, ſeu pſeuerante pducit. Depoſita etiã conſonante ſi fuerit media, in quam prima uocalis delinat, ut ago egi egeram, lego legi legerã. Eorũ autẽ quæ in conſonantẽ exeunt, ex‑ empla ſunt hæc, frango fregi fregerã. fundo fudi fuderam. Quartus eſt, qui mediam conſonantẽ deponit & præeuntẽ uocalem corripit ut findo fidi fi‑ deram, ſcindo ſcidi ſcideram. Quintus. O litera depoſita V & I aſſuminit, ut molo molui molueram, colo colui colueram. Sextus, qui depoſita O S

& I aſſumit ut carpo, carpſi, carpſeram: ſcribo, ſcripſi, ſcripſerã. Septimus, qui O depoſita & præeunte conſonante, per S, geminum pronunciaẽ, ut meto, meſſui, meſſuerã. Octauus, qui ſimili correptione per unum S, præeunte uocali producta declinaẽ, ut trudo, truſi, truſerã. Nonus, qui per X, pronunciaẽ, ut expungo, expunxi, expunxeram, ungo, unxi, unxeram. Decimus qui per geminationẽ primæ ſyllabæ profertur, ut pungo, pupugi, pupugeram: curro, cucurri, cucurreram. Vndecimus, qui uerborũ compoſitorum, ultimã ſyllabam geminat, ut trado, tradidi, tradideram: reddo, reddidi, reddideram. Duodecimus, qui in formam paſſiuorũ reſoluitur, ut fido, fiſus ſum, es, eſt: fiſus eram, eras, erat. Hæc omnia tertiæ coniugationis correptæ uerba indicatiuo modo tempore præterito ſpecie inchoatiua, adiecta ad imperatiuũ modum, bam, ſyllaba præcedente conſonante primæ poſitionis uocali E adiecta, productione terminanẽ, ut lege, legebam: pete, petebam: exceptis his, quæ I ante O habuerint: ea enim adiecta I litera ad imperatiuum modum, & adiecta bam, ſyllaba producta E terminantur, ut rapio, rape rapiebam.

Tertiæ coniugationis correptæ uerba indicatiuo modo tempore futuro ſublata E litera, & adiecta am ſyllaba, terminanẽ, ut lege, legam: pete, petam: indue, induam: exceptis his, quæ I ante O habuerint in prima poſitione: ea enim E in I conuertunt, & aſſumpta am ſyllaba, faciunt futurũ, ut rapio, rape, rapiam: facio, face, faciam.

De producta tertiæ.

TErtiæ coniugationis uerba productæ indicatiuo modo tempore præſenti perſonæ primæ, aut E O literis terminanẽ, ut adeo, adis: prodeo, prodis. Aut I O, audio, audis: nutrio, nutris. Tertiæ coniugationis productæ uerba imperatiuo modo, tempore præſenti, in ſecunda perſona I producta terminanẽ, ut adeo, adi prodeo, prodi: audio, audi. nutrio, nutri. Hæc infinitiuo modo adiecta ad imperatiuum modum Re, ſyllaba, manente productione terminanẽ, ut adi, adire: prodi prodire. Tertiæ coniugationis uerba, quæ indicatiuo modo tempore præſenti, perſona prima, E O literis terminanẽ, ea modo indicatiuo, tempore præterito, ſpecie abſoluta, adiecta ad imperatiuũ modum ui ſyllabã terminantur, ut adeo, adiui. Exacta autem uerba, u eram, ut adiueram: ſed conſuetudo ſæpe breuitatem appetens, V literam ſubtrahit, & abſoluta ingeminat I, ut adij, prodij, adieram, prodieram. Inchoatiua quoq; ſpecie adiecta ad imperatiuum modum, bam ſyllaba terminanẽ, ut adibam, prodibam. Quæ uerò indicatiuo modo tempore præſenti, perſona prima, I O literis terminanẽ, ea tempore præterito abſoluta ſpecie, & exacta forma; quinq; modis enuncianẽ, & eſt primus ſimilis ſuperiori, ut nutrio, nutriui, nutriueram, nutrij, nutrieram;

eram. & audi audieram, ut apud Virgi. Audieras & fama fuit. Specie tantum inchoatiua diſtant. Omnia enim tertiæ coniugationis, ꝓducta uerba quæ indicatiuo modo, tempore præſenti, perſona prima, I O literis terminantur, ea eodem modo, tempore præterito, ſpecie inchoatiua E producta manente, nouiſſimæ ſyllabæ adijciunt Bam, ut audiebam, ueniebã, operiebam: quãq; hæc ueteres ſine E litera ꝓnunciabant, ut Virgi. Nutribat Tyrusq; pater cui regia parẽt Armẽta, & cætera. Secũdus modus eſt, cũ O amiſſa præcedens ſyllaba producit, ut uenio, ueni, ueneram. Tertius, cũ I & O in V & I mittunt, ut operio, operui, operuerã. Quartus, qui depoſitis I &, O præcedentẽ conſonantẽ in S cõuertit, ſartio, ſarſi, ſarſerã. Quintus, qui per X enunciat, ut uincio, uinxi, uinxeram. Tertiæ coniugationis productæ uerba, quæ indicatiuo modo, tempore præſenti, E O literis terminant, ea tempore futuro, eodem modo, Bo ſyllaba adiecta ad imperatiuum modum terminant, ut adeo, adi adibo: prodeo, prodi, prodibo. Quæ uerò I O adiecta ad impetatiuũ modum Am ſyllaba terminant, ut audio, audi, audiam nutrio, nutri, nutriã. quamuis Terentius protulerit ꝑ Bo, inde apparet geminã eſſe pronunciationẽ. Dixit enim: Sciboiam ubi ſiet.

Indicatiuo modo, tempore præſenti, eorũ, quæ E O literis terminant, ſunt uerba, quæ à diuerſo præſenti, præteritum ſimile habent, ut luceo, & lugeo, luxi enim facit. Idem cernit & creſcit creui facit. Sunt alia, quæ una uerbi poſitione duas coniugationes teneant, ut pando & mando, faciũt enĩ pandas & pandis, mandas & mandis. Verba caſibus iungunt, interdum ſingulis ita: genitiuo, ut miſereor tui datiuo, ut ſuadeo tibi: accuſatiuo, ut moneo te: ablatiuo, ut utor illo. Interdum duobus, ut ablatiuo & accuſatiuo, ut fungor hanc rem, & illa re. Hæc ſatis ad exempla Analogiæ dixiſſe ſufficiat. Quæ enim his formis conſpecta fuerint, non teneri pro certo anomala iudicanda, quæ ſtrictim, exigueq; memorabo, ut cõtra rationem etiam uſum quendam uſurpaſſe detegamus, aut etiam contra regulam defeciſſe.

De Anomalis.

CVm in nominatiuo ſingulari, reus & deus ſimilia ſint, quare plurali hi rei dicuntur, & uſus dicit, hi dij contra regulam, cum dici tantũ dei deberet, præſertim cum genitiuus nominatiuo ſuo duabus ſyllabis non debeat longior inueniri quàm hic eueniet, ſi dicamus deorum. Cum Thoas, & Eas, cum ſimilia ſint, Thoantis, & Eantis, faciant Aeneas non facit Aeneantis, ſed Aeneæ. Cur cum hic biceps & triceps dicamus, genitiuus duabus contra regulã ſyllabis creſcat, & bicipitis & tricipitis dicamus? nõ bicipis aut tricipis. Vnde uenit, ut aliger, frugifer, accipiter habeant oẽs caſus, Iupiter duos habeat? Cum ſanctus, pius, bonus, ſimilia ſunt, cur dicimus ſanctior, & pijor non dicimus? Deinde ſanctior, ſanctiſſimus: bonior,

boniſſimus non dicamus. Cum dicat Virgilius: Phandi atq; nephandi. Cũ à nefando dicatur nefarius, à fando, farius non dicitur. Quare ſe iunctus amiſſa præpoſitione dicitur iunctus, ſecurus & ſedulus eadem perdita non ualeãt memorari. Cum dicamus, ſinguli uiri, ſingulæ mulieres, ſingula ſcrinia, quare nõ dicimus, ſingulus uir, ſingula mulier, ſingulum ſcrinium. Cũ uenor, piſcor, aucupor, ſimilia ſint: cur uenator, & piſcator dicitur, & aucupator non dicitur, ſed auceps. Cur uolo non habet imperatiuum. Cur fare primam uerbi perſonam non habet. Quare ſoleo præteritum perfectum non habet. Cum canta & laua ſimilia ſint, cur cantaui faciat, & lauaui non faciat. Item coruſco & tono, coruſcaui facit, tonaui non facit. Quid quòd ego unum caſum recipit. Cum calciatus, armatus, togatus, penulatus paria uideantur, quare calceo & armo dicimus togo, & penulo, non admittitur. Nominatiuus ſingularis in Vs exiens in omnibus poſitiuis, E productam habet in aduerbijs, ut doctus, doctè, auarus, auarè: parcus, parcè, Bonus & malus cur corripit in aduerbio, E, bene & malè. Cum habilis habiliter dicamus cur facilis faciliter non dicimus. Item cum difficulter dicamus, cur faculter dici non poterit. Cum audax audacter dicatur: cur uerax ueracter non dicimus, ſed ueraciter. Cur ſingulatim dicimus, binatim, ternatimq; nõ dicimus: & alia huiuſmodi, quæ poſſem, innumera memorare ni ad cætera properarem.

Hæc cum Grammatice uelut rerum exordium inſtauratura dixiſſet, propter ſuperi ſenatus, Iouisq; faſtidium, Minerua talibus interuenit. Ni fallor, octo partes orationis uelut incunabula repetitura intimare diſponis. Adijcies ſolœciſmorum cauſas, barbarasq; formas, tum alia loquendi uitia, quæ apud uates inclytos plurimum celebrata, quæ nunc Tropos, nunc Metaplaſmos nunc Schemata figurarum, ex eodemq; cũcta uitia, uelut de coris fonte manantia, quæ atteſtantur, aut neſcientis errorem, aut affectatam, doctoribus uenuſtatem. Quæ ſi ab ſcholaribus inchoamentis in ſenatum Cælitum ducis, decurſæ peritiæ gratiam deformabis. Nam ſi rhythmicum quid, metricumq;, ſicut inter Cirrhatos audes, aſſumpſeris, profecto Muſices impetu, cuius prævertis officium, diſcerpſeris. Formam igitur prædictæ præceptionis abſolueris: ſi præcipuis memoratis iam te ab inchoamentorum uulgarium uilitatibus uindicaris. His Germaniæ uerbis cum ſponſo Delius anteibant, & Grammaticam ad Virginis tranſire obſequia compulerunt. Ac tunc aliam fœminarum pari ſponſalium munere cõferendam clarius intromiſit.

Finis Tertij libri.

MARTIANI

MARTIANI CAPELLAE DE DIALECTICA, LIBER IIII.

HAec quoq; contortis ſtringens effamina nodis,
  Qua ſine nil ſequitur, nilq; repugnat item,
In cœtum ſuperum ueniens primordia fandi
  Aduenit, & ſcolicum præſtruit Axioma.
Ambiguis memorans uocem conſiſtere uerſus
  Nil normale putans, ni fuat aſſocium.
Sed licet ipſe modos demum bis quinq; profatus.
  Pallens afflictim uerſet Ariſtoteles,
Stoica circuerant, ludantq; Sophiſmata ſenſus.
  Perdita nec unquàm cornua fronte ferant.
Chryſippus cumulet, proprium conſummat aceruum
  Carneadesq; parem uim gerat helleboro.
Nullus apex tot prole uirum par accidit unquàm.
  Nec tibi tam felix fortis honos cecidit.
Inter templa deum fas eſt Dialectica fari:
  Et Ioue conſpecto iure docentis agis.

QVæ igitur introgreſſa eſt Delio conuocante pallidior paululũ fœminina, ſed acri admodũ uiſu, & uibrantibus continua mobilitate luminibus, cui crines tortuoſi, decentiq; inflexione criſpati, & nexiles uidebantur. Qui tamen deducti per quoſdam conſequentes gradus, ita formam totius capitis circulabãt, ut nihil deeſſe cerneres, nihil ſuperfluum detineres Cui quidẽ pallium, Athenarumq; ueſtitus, ſed geſtamen in manibus fuerat inopinum ac prorſus gymnaſijs omnibus inexpertũ. In leua quippe ſerpens gyris in manibus inuolutus. In dextra formulæ quædam florẽtibus diſcolora uenuſtate, cæteris ſolerter effigiatæ latentis hami nexu interitus tenebatur. Sed quoniam eius leua ſub pallio occullebat, inſidias uiperinas, cunctis dextera præbebatur. Deniq; ex illis formulis ſiquis aliquam percepiſſet, mox apprehenſus hamo ad latentis anguis uiroſos circulos trahebat. Qui tamen mox emergens, primo ſpinoſorũ

 dentium

dentium acumine uenenato, aſſiduis hominem motſibus affligebat. Dehic ambitu multiplici circumactum, ad conditiones propoſitas cohartabat. Si autem quamlibet formulã nullus uellet aſſumere, quibuſdam obuijs interrogatiunculis occupabat, aut latenter in eos anguem ſerpere ſtimulabat, donec nexilis complexio circumuentos ad interrogantis arbitrium ſtrangulãret. Ipſa autem fœmina contractioris uidebatur corporis, habitusq́ furui. Verum dum alibus hirta ſetis, neſcio quid uulgo inexplanabile loquebatur. Nam uniuerſalẽ dedicatiuam particulari abdicatiuæ obliquã, licet ambas poſſe uertiet aſſerebat, uniuocis æquiuoca cõnectendo, ad ſolam ſe diſcernere uerum quid falſum ue ſit, uelut quadam diuinantis fiducia loquebatur. Hæc ſe educatã dicebat Aegyptiorũ rupe, at quin Parmenidis, exide Gymnaſium atq; Atticam demeaſſe illicq́ uerſipellis ſtudij calumniãte propoſito, etiam Socratis, Platonisq́ amplitudinẽ mancipaſſe. Hanc igitur fraudulenta ſemper argumentatione uerſutam, ac de circumuẽtis pluribus gloriantem, cum Cyllenius Ciryceo geminus anguis aſſurgens allambere fœminam crebris linguarum micatibus attemptaret, tuncq́ etiam Tritonida Gorgo cognoſcentis, quoniam gaudio ſibilaret, nimirum inquit Bromius, qui facetior eſt Deorum, eamq́ penitus neſciebat. Hæc autem ex harenis Libiæ anhelantis adducitur, quòd & capillicium implexum docet, & amicitia uenenorũ, aut fidendum forma copulam eſſe Maſicæ nationis. Ita nanq; agnitione uiperea, & blanda anguium adulatione diligitur. Quod ni eſt, ex illius hami fraude colligitur, quòd circulatrix bellaciſſima, & metarum Marſicarum incola comprobat. Quo dicto, cum complures deorum, quantum decuetat, arriderent, Pallas aliquanto concuſſior, Iocum emergentis inhibuit, memorans hanc admodum ſobriam, quod quibuſdam diuis penitus denegatum eſt, etiam inter germanas quæ probandæ ſunt acriores à nullo poſſe, cum aſſerta protulerit derideri. Illa autem, quæ argumentũ uerοſæ aſſertionis acrimoniæq́ detulerat, tradere eam iubet, ac ſe ad inſinuandæ ſollertiæ habitum cõparare. Tunc lubrici anguis circulatos orbes & hiatus, cum Grammatice, quæ inſinuatione peracta prope aſtabat accipere formidaret, ipſi diuæ, quæ etiam Meduſæos crines edomuit, cum figuris illicibus & hamatis illis formulis cõmittunt. Ita crinali decore mera Cecropis, atq; Attica comprobatur. Maximeq́ quòd eam Palliatorum populus & Graiæ iuuentutis electio ſequebatur: prudentiam fœminæ, ingeniũq́ mitata. Iupiter autem iudicantis, implendisq́ uirtutibus poſterã Romuleis uirtutibus Graiam eſtimans leuitatem, quicquid noſſet illa latiali promere cepit facultate. Ac mox Dialectica, quanq́ parũ digne Latinẽ loqui poſſe crederet, tamẽ promptiore fiducia, reſtrictisq́ quadã obtutus uibratione luminibus, etiam ante uerba formidabilis ſic exorſa:

Ni Varronis

NI Varronis mei inter Latiales gloriaſcelebrati mihi eruditio,induſtriaq; ſuppeteret, poſſem fœmina Doricæ nationis apud Romuleæ uocis examina,aut admodum rudis,aut ſatis barbara reperiri. Quippe poſt Platonis aureum flumen, atq; Ariſtotelicam facultatem,M. Terentij primam me in Latinam uocem pellexit induſtria, ac ſandi poſſibilitatē per ſcholas Auſonias comparauit. His igitur præceptis parere colluctans, nec Graios deſeram ordine diſſerendi,nec Laurentis aſſertionis effamina remorabor. Ac prius illud cōpertū uolo, mihi Romanos, Togatamq; gentem uocabulū nondum nouare potuiſſe, ac Dialecticen, ſicut Athenis ſum ſolita nuncupari, meiq; prorſus iuris eſſe quicquid artes cæteræ proloquuntur. Nam neq; ipſam, quam aures ueſtræ probauere Grammaticam, neq; alterā opinionis ire eluen facultate, uel illam formarum diuerſa radio, ac puluere liniantem ſine meis poſſe rationibus explicari, quis dubitet? Quippe in ditione mea, iureq; conſiſtunt, ſex Normæ, quis conſtant cæteræ diſciplinæ. Nam prima eſt de loquendo. Secunda de eloquendo. Tertia de proloquendo. Quarta de ꝓloquiorum ſumma. Quinta de iudicando, quæ pertinent ad iudicationē poëtarum & carminum. Sexta quæ dicenda Rhetoribus commoda eſt.

In prima autem parte quæritur, quid ſit genus, quid forma, quid differētia, quid accidens, quid uerò proprium, quid definitio, quid totū, quid pars, qui in diuidendo modus, qui in partiendo, quid ſit æquiuocum, quid uniuocum, quid, ut ita dicam, pluriuocum. Debetis quippe inſolentiam perferre ſermonis qui Graiam diſſertare Latialiter cōpuliſtis. Quæ ergo rebus uerba ſua ſint, quæ aliena, & quot modis aliena ſint, quid ſit ſubſtātia, quid qualitas, quid quantitas, quid relatiuum, quid loci, quid temporis, quid ſitus, quid habitus, quid facere, quid pati, quid proloquia: & quot modis ſibi opponantur, hæc in prima noſtri parte cenſentur.

In ſecunda uerò, quam de eloquendo diximus, quæritur quid ſit nomē, quid uerbum, quid ex his iunctum, quæ ex his ſubiectiua pars ſententiæ ſit, quæ declaratiua, qui ſubiectiuæ modus ſit, qui declaratiuæ, quatenus nomē accipiatur, quatenus uerbum, quatenus ſit perfecta ſententia, ut poſſit eſſe proloquium.

Excipit hāc pars tertia de proloquendo. In ea quæritur quantum ad ꝓpoſitum hodiernæ ſufficiat breuitatis, quæ ſint differentiæ proloquiorum in quātitate, quæ in qualitate, quid uniuerſale ſit, quid particulare, quid indefinitum, quæ ſint aientia, quæ negantia, quam uim habeant ſingula, quē admodum inter ſe affecta ſint. Hinc progreditur ad quartam partē, quam eſſe diximus proloquiorū ſummam. In ea quæritur quid ſit ſumptū, quid illatio, quid ſyllogiſmus, quid ſymperaſma, quid prædicatiuus ſyllogiſmus, quid conditionalis, & quid inter ſit, quot formæ ſint prædicatiui generis, &

F 3 quæ

quæ ſint, utrum certum ordinem teneant, & ſi tenent, quid ſit eiuſdem ordinis ratio, quot modis habeant ſingulæ: & utrum hi modi certum ordinem teneant. Et ſi ita eſt, quæ ſit eiuſdem ordinis ratio.

Deinde conditionalis ſyllogiſmi quot primi modi, ac neceſſarij ſint, qui etiam iſtorum ordo ſit, quid inter ſe differant. Hæc ſunt quæ præſenti arbitror cognitioni, aſſerendisq́; ſufficere, quid ergo genus ſit, exordia repetens, quo uniuerſa diſcurram, primitus intimabo.

De Genere.

GEnus eſt multarũ formarum per unum nomẽ cõplexio, ut animal, forma eius, ut homo, ſeu equus, & cætera. Sed nonnunq̃ aliquæ formæ ita generi ſubijciunt, ut etiã ipſæ alijs ſub ſe poſitis genus eſſe poſſint, ut hominum genus, quod animali forma eſt, Barbaris & Romanis genus, & uſq; eo genus eſſe poteſt: donec eius formas diuidens ad indiuiduũ aliquo ueniãs, ut ſi homines diuidas in maſculos & fœminas. Item maſculos in pueros, adoleſcentes, & ſenes. Item pueros in infantes, & loquentes. Item puerum, ſi uelis diuidere, in catamitũ, aut alium quẽpiam certæ perſonæ puerum, non eſt genus, quod iam ad indiuiduum peruenit. Vti autẽ eo genere debemus, quod eſt præſenti negocio proximum, ut ſi de homine quæratur, eius genus animal debemus aſſumere, quod ei proximum eſt. Nam ſi ſubſtantiam dixerimus, quantum ad rationem pertinet, uerum eſt quantum ad neceſſitatem ſuperfluum.

De Formis.

FOrmas eaſdem dicimus, quas & ſpecies. Formæ ergo ſunt, quæ ſubditæ generi tenent diffinitionem eius & nomen, ut homo, equus, leo, quoniam formæ ſunt animalis, poteſt & homo & equus & leo animal dici. Et corpus anima participans nomen, quæ definitio generis eſſe cognoſcitur.

De Differentia.

DIfferentia eſt ſufficiens ad id, quod ſuſceperis diſcretio, ut ſi quæratur, quid inter hominẽ interſit & equũ, ſufficit ut dicamus, quòd homo bipes eſt, equus quadrupes. Animaduertere autẽ debemus quia multæ ſunt in rebus ſingulis differentiæ, unamquãq; rem diſſimiliter nos poſſe diuidere, quoties in ea poterimus, alias atq; alias differentias inuenire. Nam ſi animal uoluerimus diuidere, poſſumus in ſexus, quòd alia ſunt maſculina, & alia fœminina. Poſſumus in ætates quòd alia ſũt ortiua, alia iuuentutis, alia ſenilia. Poſſumus in quãtitates, quòd alia ſunt parua, alia magna, alia media. Poſſumus in uarietatẽ motus, quòd alia ſunt gradiẽtia, alia ſerpentia, alia natantia, alia uolantia. Poſſumus in habitaculorũ diuerſitates, quòd alia ſunt aquatilia, alia terrena, alia aëria, alia, ut nonnulli dicunt, ignea.

ignea. Poſſumus in linguæ ſonū, quod alia ſunt loquētia, alia gemētia, alia latrantia, alia ululantia. Sciamus tñ & ſingulas pfectas eſſe diuiſiones. & omnes in ſingulis inueniri. Nam maſculina animalia poſſunt & ab ortu recentia, & parua, & gradientia, & terreſtria, & bipedalia, & loquētia eſſe. Ergo quauis uti licet, ea tñ debes, quæ eſt apta ſuſcepto negocio. Nam ſi tibi ſit de hominū laude dicēdum, in rationabilia & ſtolida diuidere oportebit, ut eò facile poſſit intelligi, inter omnia animalia rerum natura quanti homines habuerit, quibus ſolis ſe ad cognoſcendam ratiocinari permiſit.

De Accidente.

Accidens eſt, quod nonniſi eidem formæ, ſed non ſemper euenit, ut Rhetorica non niſi homini accidit, ſed ei poteſt nō accidere, ut quāuis ſit aliquis homo, non ſit tamen orator.

De Proprio.

Propriū eſt, quod & eidē formæ, & ita ſemp accidit, ut unamquāq; rem ab omniū cōmunione diſcriminet, ut in homine riſus. Nā nec ridere quiſq; niſi homo poteſt, nec homo, cū uoluerit, quantum in eius natura eſt ridere nō poteſt. Et differētia ꝓprio eò diſtat, quòd differentia unamquāq; rem ab eo tantū diſtinguit: unde quæſtio eſt: ꝓpriū uerò ab omnibus. Nā cū hominē à leone ꝑ uiolētiā uolētes diſcernere, dixerimus, quòd leo ferus eſt, homo autē mitis, id ſolum uidemur diſcernere, quòd ad ſuſceptū negociū ꝑtinet. Dicendo eñ leo ferus eſt, homo mitis, nec hominem ab alijs mitibus animalibus, nec leonem à cæteris beſtijs ſeiunximus. Dum uerò riſibile animal hominem dixerimus, eò à cæterorum animantium generalitate diſcreuimus.

De Diffinitione.

Diffinitio eſt, cū inuoluta uniuſcuiuſq; rei notitia, apertè, ac breuiter explicaī. In hac tria uitanda ſunt. ne quid falſum, ne quid plus, ne qd minus ſignificeī. Falſum eſt hoc modo, homo eſt animal immortale, aut irrationale. Quāuis eñ homo eſſe animal uerum ſit: falſum tamē eſt, immortale, aut irrationale eſſe. Plus eſt hoc modo, Homo eſt animal mortale. Ex hoc eñ quis breuiter dictū ſit, plus tamē eſt, quòd ad oīa animalia pertinet. Minus ſignificaī hoc modo. homo eſt animal grammaticū. Quāuis enim non ſit, niſi homo animal grammaticū, non tamen omnis homo grammaticus. Diffinitio plena eſt hoc modo, homo eſt animal rationale mortale. Addendo enim mortale, ſeparauimus à dijs: addendo rationale, ſeparauimus à feris.

De Toto.

Totum eſt, quod duabus pluribuſue in ſe partibus poſitis non ſemp nomen, diffinitionē tamen nunq; accommodat. Et hoc non niſi in in diuiduis inuenitur. ut ſi hominem deſignemus, & eius partes

ſingula mēbra faciamus. Intelligimus id ipſum totū eſſe, quia certū hominem conſtituimus, & diffinitionē & nomen ipſius totius non poſſe in partes cadere. Nō enim aut brachiū ſolū, aut caput hominē dicere poterimus, aut ipſius diffinitionē ſingula membra recipiūt. Sed animaduertēdū eſt, quòd aliquando omne pro toto dicere poſſumus, ſed alio quodā intellectu. Nam totū etiā in ſingulis, & omne in multis agnoſcit. Nam cum dicimus homo Cicero, quia unus eſt, in eo totus intelligitur. Homo autem, quia imperitus & artifex, & uir, & mulier eſſe poteſt, omne melius accipimus.

De Parte.

PArtes ſunt, quæ in toto eſſe intelligunt, & ex quibus totum conſtat.

Qui in diuidendo modus.

DIuidere uſq; eo debemus, donec ad indiuiduū ueniat, & hoc fit, cū p differētias ad paucitatē genera redigimus, & eis ita formas ſubijcimus, ut & ipſæ ſinglæ alijs ſub ſe poſitis, etiā genera eſſe poſſint: ut animal ſi breuiter primo diuidere uoluerimus, p differentias poſſumus: quod alia ſunt gradientia, alia ſerpentia, alia natantia, alia uolātia. Hinc itē id eſt de ſingulis formis poſſumus genera facere, ut ſi dicamus animalia gradientia genus eſſe, & ei formas ſubijcimus, quòd alia ſunt humana, alia ferina. Et ex his poſſunt eſſe aliæ formæ, p quas ſi neceſſe fuerit, ad indiuiduum poterit pueniri. Sed hoc non in omni aſſertione facere oportet, ſed in ſubtili quadā diſputatione. Tunc autē in oratione hoc modo poſſumus diuidere cū id exigit obſcuritas cauſæ, quòd ſi cauſa nō ſit obſcura, diuiſionis quidem ratio ineſſe & tractari debet, ſed multum apparere non debet.

Qui in partiendo modus.

PArtiendi differentiæ nō frequēter occurrunt, atq; ita ſine his infinita poteſt eſſe partitio, ſi uſq; ad indiuiduū uoluerimus puenire. Nā ſi certū hominē p toto dicamus, & eius ptes breuiter colligere uoluerimus, differentiæ non ſuppetunt partiri, & certarū partium nominibus uti cogimur, ut dicamus caput & pedes, & reliqua, quæ ſic complecti breuiter uoluerimus, quoniam differentiæ deſunt, non poſſumus ſingula colligere, quia multa ſunt, & aut impoſſibile erit, aut longum.

Quid interſit inter diuiſionem & partitionem.

INtereſt autem inter diuiſionē & partitionē, quòd in diuiſione per formas currimus, in partitione p partes. Formæ autē ſunt quæ generi ſubijciunt, & eius diffinitionē tenere poſſunt & nomen. Partes ſunt quæ in toto ſunt, & diffinitionē nūquàm, nomē interdum totius recipere poſſunt. Poſſumus tamē unā eādemq; rem & p toto, & pro genere accipere, ſed alia quadā ui, ut eſt homo, quē ſi in adoleſcentē, ſenē & puerū diuidere uoluerimus,

mus genus eſt & formæ eius. Quē ſi in caput, pedes & manus partiri uolue rimus, totū eſt & partes eius, quia adoleſcēs, ſenex & puer, quas formas eſſe diximus, & nomē hominis recipiūt. & diffinitionē, ut & ſenex dicat̃, homo animal rationale, mortale, & puer, & adoleſcens. Caput uerò & pedes, quas partes dicimus, neq; diffinitionem hominis, neq; nomen accipere poſſunt, quia nec caput poteſt dici homo animal riſibile, nec pedes, nec manus.

Quid ſit Aequiuocum.

AEquiuocū eſt, quando multarū rerum unum eſt nomē, ſed non eadē diffinitio, ut leo Nam quantum ad nomē pertinet, uerus & pictus & cæleſtis leo dicitur. Quantum ad diffinitionē, aliter uerus diffinitur, aliter pictus. & aliter cæleſtis.

Quid ſit Vniuocum.

VNiuocum eſt, quando duarum aut plurium rerum unum nomen eſt & diffinitio, ut ueſtis. Nam & birrus & tunica nomen ueſtis habent, & diffinitionē poſſunt accipere. Ergo hoc uniuocum in generis ſerie intelligit̃, quòd & nomē & diffinitionem dat formis ſuis.

Quid Pluriuocum.

PLuriuocum eſt, quando multis nominibus una res dicitur, ut gladius: nam & enſis & mucro idem ſignificant.

Quæ rebus uerba ſua ſint.

REbus uerba ſua ſunt, quæ naturalia, atq; etiam propria dicimus, ut lapis, lignum & cætera.

Quæ Aliena.

ALiena ſunt, quæ ratione aliqua mutant̃, uel, ꝑpter neceſſitatem, uel propter decorem, ut dicimus uites gemmare, & lætas ſegetes. Hic enim quoniam ꝓprium deficit, alieno uſi ſumus. Neq; enim aut uites aliud quàm gemmare, aut ſegetes aliud quàm lætas poſſumus dicere. Propter decorem autem dicimus fluctuare ſegetes. Poſſumus enim aliud moueri dicere, ſed quoniam ornatum non eſt, alieno utimur.

Quod modis ſunt aliena.

ALiena uerba tribus modis fiunt, aut per ſimilitudinē, aut per cōtrariū, aut ꝑ differentiā. Per ſimilitudinē, ut ſunt, quæ in Grāmaticæ tropis numerātur, ut hoc ipſum, quod dixi fluctuare ſegetes. Ex hoc genere ſunt etiā illa, quæ ex toto partē, aut ex pte totū ſignificāt: in hūc modū, ut decēter uerborū habeāt ꝓpinqtatē. Hæc enī ſimilitudinis genere placuit includi. Per cōtrariū uerba dicunt̃, qñ cōtra quod dicimus, accipiunt̃, ut Parcas dicimus fata, cū nō parcāt: & lucū, cū nō luceat. Hoc Grāmatici κατ' ἀντίφρασιν uocant. Per differentiā aliena uerba ſunt, cū ſine ulla ratione ex

aliis

alijs aſſumuntur,ut ſi hominem neq; corpore durum,neq; ingenio ſtolidũ lapidem dicamus,ſed his uti non conuenit. Stultum eſt enim aut nihil ſigni ficantia uerba,aut nimis aliena proferre. Proprijs autem & ſimilibus & cõ trarijs uti phas eſt.

Quid ſit ſubſtantia.

ANtequàm de hac dicam,quædam docenda ſunt. Omne quicquid di cimus,aut ſubiectũ eſt,aut de ſubiecto,aut in ſubiecto. Subiectum eſt prima ſubſtãtia,quod ipſum nulli accidit. Alij inſeparabiliter. Et tamẽ alia accidunt,ut Cicero eſt nomen,ſed quod eo nomine ſignificat, de ſubiecto eſt:quod de ipſo ſubiecto dicit̃,& dat ei & diffinitionẽ ſuam,& no men,ut homo. Nam & homo Cicero eſt, & animal rationale mortale. Ita & nomẽ & diffinitio,quæ eſt de ſubiecto,eidẽ ſubiecto acceſſit:ideoq; hoc, quod de ſubiecto dicit̃ in generibus uel in formis inuenit̃. In ſubiecto eſt, qđ neq; nomẽ neq; diffinitiõẽ dat ſubiecto,ſed in ipſo ſubiecto,ita eſſe intelli gitur,ut ſine eo eſſe nõ poſſit, ut Rhetorica Nam nec nomen eius poteſt ſubiectũ recipere,nec diffinitionẽ. Neq; enim aut Rhetorica Cicero,aut be ne dicendi ſcientia Cicero,in eo autẽ intelligit̃,cum id ipſe uocari nõ poſſit.

Quid de ſubiecto & in ſubiecto.

DE ſubiecto & in ſubiecto eſt,ut diſciplina. Nam eadẽ Rhetoricæ de ſubiecto eſt,Ciceroni in ſubiecto. Prima ergo ſubſtantia ſubie ctum eſt. Secunda,quæ de ipſa prima dicitur, ut ſit Cicero prima ſubſtantia homo,& animal ſecunda. Iam in ſubiecto omnes cõſequẽtes præ dicationes eſſe intelliguntur:itaq; de ſingulis uideamus.

Quid Qualitas.

QValitas eſt ſecundum quam dicimus quale eſt,ut candor. Et ex hoc in telligi licet,& qualitatem in ſubiecto eſſe,cum candor neceſſario in ali quo ſit,ſine quo eſſe nõ poſſit,utiq; ipſum aliquid in quo eſt: ſubiectum eſt.

Quid Quantitas.

QVantitas eſt,ſecundum quam dicimus quãtum eſt,ut bipedale. Etiã iſta in ſubiecto intelligi neceſſe eſt.

Quid Relatiuum.

REIatiuũ eſt,quod ad aliquid uocant,ut pater, frater. Et hæc utiq; ita in ſubiecto ſunt: nã neceſſe eſt,ut hæc nomina ad aliqđ ſint,& nõ nulla ſunt,de qbus dicant̃. Illa quæ dicunt̃,in anima uidebuntur.

Quid Loci.

QVid loci,id eſt,quod dicimus Romæ, Roma ſubſtantia eſt,ipſi Ro mæ hoc accidit.

Quid

Quid Temporis.

QVid temporis, ut heri, nuper, ueſperi. Quorũ motu tempus intelligitur, ſubſtantiæ ſunt, ut ſol, cuius curſu tempus intelligimus: & quæ aliquam intelligentiã morulæ in nobis faciunt. Quid ſitus, utputa iacet, ſedet. Quid habitus, ut calciatus, armatus. Quid facere, ut ſecare, urere. Quid pati, ut ſecari, uri.

Quid Subſtantia iterum.

SVbſtantia eſt homo, & hæc illi accidit. Vel aliter, Secunda ſubſtãtia eſt, quæ pertinet ad inuiſibilia. Prima ſubſtantia eſt, quæ nec in ſubiecto inſeparabiliter, neq; de ullo ſubiecto prædicatur. Inſeparabiliter autem ad hoc diffinitioni adiectum eſt, quòd omnis prima ſubſtantia q̃uis in loco aliquo ſit, tamẽ ab eo ſeparari & migrare poteſt, ut Cicero ita in curia eſſe intelligit̃ ut inde poſſit aliquo diſcedere. Et pars primæ ſubſtantiæ; quamuis in toto ſit, non tamen inſeparabiliter. Nam ſiue re ipſa, ſiue cogitatione ſeparari à corpore noſtro brachiũ poteſt. At uerò Rhetorica ita eſt in animo Ciceronis, ut etiam ſi aliquo caſu eſſe deſtiterit, non tamen intelligatur migrare: quoniam nec cum eſſe cœperit, intelligitur aduenisſe.

Quid Secunda.

SEcunda ſubſtãtia eſt, quæ de prima, ut dictum eſt, prædicat̃, ut homo de Cicerone, & animal de homine & Cicerone. Et quicq̃d genus eſt primæ ſubſtantiæ, ſecunda ſubſtãtia eſſe intelligit̃. Ita ergo ſubſtãtijs omnibus cõmune eſt nõ eſſe in ſubiecto. Primo uerò, nec de ſubiecto eſt ſubſtantia. nec intendi nec remitti poteſt, id eſt, recipere magis & minus. Siquidẽ nemo homĩe alio magis homo eſt, & nec ipſe unus homo magis cras erit hõ, q̃ hodie fuit, & in diuerſis nõ magis equus, equus eſt, q̃ homo, hõ. Hoc aũt obſeruandũ eſt in ſubſtãtijs inter cõſortes ſuas, id eſt, ut primã primæ cõpares, ſecundã ſecundæ. Nã ſi ſecunda primæ cõpares, magis ſubſtantia eſt prima q̃ ſecũda. Prima eñ rem magis declarat, Secũda uerò habet quandã cõmunionũ ambiguitatẽ. Nã cũ dico Cicero, iam quoddã indiuiduũ, certũq; ſignifico. Cũ dico homo, quoniã cuncti ſumus huic appellatiõi ſubditi, incertũ eſt quẽ ſignificẽ. Ita ergo fit, ut magis ſit ſubſtãtia prima, q̃ ſecũda, q̃a rem certius oſtẽdit. Magis ergo & minus ſubſtãtia nõ recipit inter cõſortes ſuas. Itẽ ſubſtantia cõtrariũ nihil habet. Nã nihil homini aut equo contrariũ. Sed ſi quis dixerit, Clodiũ Ciceroni fuiſſe contrariũ, intelligit nõ ipſas ſubſtãtias fuiſſe cõtrarias, ſed qualitates, quæ in ipſis erant, ut malitiã bonitati, aut uitiũ uirtuti aut iniuſtitiã iuſtitiæ. Videt̃ autẽ ſubſtãtiæ ꝓpriũ, quòd una, eadẽq; capax eſt cõtrarioꝝ quadã ſui ꝑmutatione, ut lapis, cũ idẽ ſit, poteſt nũc albus eſſe, nũc niger: idẽ tñ lapis eſſe nõ deſinit. Et Cicero primo ſtultus, poſtea ſapiens, idem tamẽ Cicero eſſe non deſinit.

De Qualitate.

De Qualitate.

QValitatem eſſe diximus,ſecundum quam dicimur quales. Qualitatum forma una eſt,in qua diſpoſitio quædam & habitus mẽtis eſſe intelligit̃,ut in omnibus perceptis artibus. Sapientia, Grammatica, Rhetorica,cæteriſq;,quæ ita hærent animo,ut difficile amitti poſſint. Sed in his aliqua perfecta ſunt,aliqua imperfecta:ut ſiquis Grammaticæ arti operam dederit,in pleriſq; tamen fallatur. Nondum poteſt dici habitus,ſed tamẽ dicit̃ diſpoſitio. Ita non omnis diſpoſitio habitus, omnis autem habitus diſpoſitio eſſe intelligit̃. Secunda ſpecies eſt earum qualitatũ,quas rectè paſſibiles dixerimus,ut dulce atq; amarum, calidum uel frigidum. Non quòd ex his eædem ſubſtantiæ aliquid patiant̃,ſed quòd ſenſus noſtros aliquid pati cogant. Cogit enĩ aliquid pati, ut tangentem calor,& dulcedo guſtantẽ. Item quæ nobis ex aliqua paſſione naturæ inoluerint,ſecundũ quas pallidus quiſq;,uel ruber dicitur non tamẽ ita,ut quis aliqua repentina cauſa uel pallet uel rubet. Nam ipſæ paſſiones rectius nõ qualitates appellantur. Siquidem ſecundũ has non dicimur quales. Non enim ſequitur,ut qui pallet,ſit pallidus,aut qui amat ſit amator:aut qui eſt ebrius ebrioſus. Illæ igitur paſſiones ſunt,& non qualitates. Tertia ſpecies eſt earum qualitatum, quæ non ex eo quòd iam quiſq; eſt, ſed ex eo,quod eſſe poteſt intelligunt̃,ut dicimus fragile lignum,non quòd iam fractum ſit,ſed quòd frangi poſſit. Nam & palæſtricũ corpus,duobus modis dicimus, & id quod palæſtra compoſitũ eſt,& id quod natura ita formatũ,ut huic arti accomodatũ ſit,quãuis ea non ſit imbutum illud tamen à palæſtra rectè dicit̃ palæſtricũ,quod ipſius artis habet effectũ. Nõ autẽ inuenit̃ ipſius qualitatis nomen unde ſit denominatũ & deriuatum palæſtricũ illud, quod nondũ eſt,ſed eſſe poteſt. Quare cognoſcendũ eſt,dici quaſdã ſubſtantias ex qualitatibus,quarũ nomina non inueniunt̃. Nam,ut bonum dicimus à bonitate,non ita optimũ ab optimitate. Ita ergo palæſtricum, quod intelligimus ex eo quo percipere poſſit palæſtram,non habet certum qualitatis nomen, ex quo dictum uidetur,conſtat tamen à qualitate eſſe dictum. Quarta ſpecies earum qualitatũ,ſecũdum quas formas,figuraſq; intelligimus,ut quadrum,rotundum,pulchrum, deforme & ſimilia. Recipit qualitas magis & minus:nec tamẽ oĩs. Nihil enĩ quadrũ magis altero quadro,quadrũ eſt. Magis autem aliquid candido candidum dici poteſt. Et quæſtio eſt in pleriſq;, utrum ne magis iuſtus altero dici poſſit. Pleriq; autem ſubtiliter uidentur attendiſſe,qui qualitates ipſas non dicunt recipere magis & minus, ſed ea, quæ ab his denominant̃,ut iuſtitia ſit ipſa una quædam perfecta notio,ut non dici poſſit magis hæc iuſtitia,quàm illa eſt. Dici tamẽ poteſt magis hic iuſtus quàm ille,eſt. Item dici non poteſt magis hæc ſanitas quàm illa eſt: dici tamen poteſt magis ſanus hic quàm ille eſt Ex quo fit,ut ſubſtãtia non

recipiat

recipiat magis & minus: qualitates quidem per ipſas ſubſtantias poſſint recipere. Item contrarium qualitas habet, nec tamen omnis. Nam ſanitati cum ſit imbecillitas contraria, nihil eſt quadro rotundóue contrarium. Videndum eſt autem, quoniam quicquid contrariũ qualitati eſt, qualitas ſit, neceſſe eſt. Dulcedo autem qualitas, qualitas igitᷣ amaritudo, & ſimilia.

De Quantitate.

QVantitas bipartita eſt, quòd alia diſcreta eſt, alia continua. Diſcreta, ut numeri & orationes. Continua, ut lineæ, ac tempus. Itẽ alia quãtitatis diuiſio eſt, quòd alia ſitum quendã partium habet, alia nõ habet. Nam linea ſitu quodam partium intelligitur. Siquidem dici poteſt quæ pars eius quo loco ſit, dextrámq́ ac ſiniſtram uidetur habere. At uerò numerus aut oratio aut tempus nihil horum habent, quãuis ordinem habere poſſint, ut ſit in his aliquid primum & ſecundum & ultimum, & medium, nihil tamen quod in loco intelligatur. Quantitas omnis caret contrario. Quid enim bipedali, tripedaliue cõtrarium. Et ſiquis dixerit contraria eſſe magis & minus, quæ uidentur eſſe uerba quantitatis, ſciat non eſſe diffinitam quantitatẽ. Itaq; ſi dicat aliquid maius eſſe, uidetᷣ eſſe ei contrariũ, quod maius eſt. Si certum quæſiuero, quo minus eſt, & reſpõderit: quod tripedali apparet nihil eſſe contrariũ. Ipſa autẽ quæ ſibi dicuntur maiora & minora, relatiuè dici manifeſtum eſt. Quodlibet eñ minori comparatũ maius eſt, idemq́ maiori cõparatum minus eſt. Si igitᷣ maius & minus contraria ſunt, cogimur confiteri, quod ualde abſurdum eſt, poſſe alicui rei uno tempore ſimul euenire contraria. Rurſus aliud abſurdum cogimur intelligere, unam eandemq́ rem ſibimet eſſe cõtrariam. Siquidem res una diuerſis quantitatibus comparata, poteſt eodem tempore maior & minor eſſe. Quantitas non recipit maius & minus. Non enim quinq; magis quinq; ſunt, quàm duo duo, aut item duo magis alijs duobus duo ſunt, aut magis cras duo erunt, quàm hodie ſunt. Eſt autem proprium quantitatis, quod ſecundum hanc dicimus par & impar, ut qualitatis propriũ eſt, quod ſecundum hanc dicimus ſimile atq; diſſimile, quamuis diuerſis rebus utrũq; liceat abuſiuè uſurpari.

Quid Relatiuum.

REIatiuum eſt, quod hoc ipſum, quod dicitur alicuius eſt, uel ad aliquid quolibet modo referri poteſt, ut filius non ſine patre uel matre, & ſeruus non ſine domino poteſt intelligi, neq; ſine his illi uiciſſim. Dicuntur autem relatiua tribus modis. Aut alicuius, ut filius: aut alicui ut uicinus: aut ad aliquid, ut duplum, quoniam duplum ad aliquid ſimplũ eſt. Omnia relatiua his ad quæ referuntur, uice mutua reſpondent. Nam quemadmodũ filius patris filius eſt, ſic pater, filij alicuius pater eſt. Et re-

ſpondent ita, ut aliqua ijſdem caſibus reſpondeant, aliqua caſus mutēt. Nā quod de filio dixi, idem de ſeruo dicere poſſumus. Quoniam ſeruus domini ſeruus eſt, & dominus ſerui dominus. Hæc ita ſibi reſpōdēt ut eoſdē caſus in conuerſione cuſtodiāt. Ita quoq; duplum ad ſimplum eſt, ita maior minore aliquo maior eſt, & minor maiore aliquo minor eſt. Manifeſtū eſt ergo ita caſus in conuerſione ſeruare. At uerò ſciētia cū ſit relatiua: alicuius enim rei ſcibilis ſcientia eſt, in conuerſione ad id quod refertur, caſum mutat. Nam quod dicimus ſcientia ſcibilis rei eſt, non poſſumus dicere ſcibilis res ſcientiæ eſt, ſed ſcibilis res ſcientia ſcibilis eſt. Item ſenſus alicuius rei ſenſibilis ſenſus eſt. Cōtra ſenſibilis res, ſenſu ſenſibilis eſt. Hæc ergo nō ut quæ ſupradicta ſunt, ſeruatis hiſdem caſibus ſed mutatis conuertunť. Quædā relatiua his, ad quæ referunť, & in tēpore cōcordant, eaq; ſimul eſſe incipiūt, ſimul deſinūt, ut ſeruus eſſe nō poteſt, niſi cū eſſe cœperit dominus. Et cum dominus eſſe deſierit, ſeruus eſſe deſinit. Et itē dominus, cū ſeruū nō habuerit, dn̄s dici nō poteſt. At uerò noſcibilis res prior eſt natura q̄ notio. Nam ſi noſcibilia tollas, notio nō erit. At uerò ſi notionē tollas, poteſt aliq̄d eſſe noſcibile q̄uis deſit ille, q nouit. Relatiua poſſunt habere cōtraria, ſed nō oia. Nāq; inſciētiæ ſcientia cōtraria, inimicitiæ amicitia. At uerò duplo nihil cōtrariū, neq; maiori uel minori, quia quiſqs iſta cōtraria putauerit, cogiť confiteri unā eādemq; rem uno atq; eodem tēpore poſſe ſibi eſſe contrariā: ſiquidē maior minori cōparatus maior eſt. Itemq; maiori cōparatus minor eſt uno atq; eodem tēpore, quod contrarijs euenire nullo modo poteſt. Nā quo tēpore homo ſtultus nō eodem tēpore ſapiēs eſſe poteſt. Neq; quo tēpore albus eſt, eodem tēpore niger eſſe poteſt. Quod q̄a euenire nō poſſe in maiore & minore oſtēdimus, fateamur neceſſe eſt maius & minus non eſſe cōtrariū. Ita duplū ſimplo nō eſſe cōtrariū, quoniā hoc idē duplū poteſt eſſe ad aliq̄d ſimplū. Non igiť oīa relatiua poſſunt habere cōtrariū. Itē maius & minus quædā recipiūt, quædā non. Nā magis hic amicus illo eſt, hoc magis duplū illo duplo eſſe nō poteſt, ꝓpterea q̄a ſi duplū eſt, ita duplum eſt, ut plus aliq̄d minúſue ſi fuerit, non ſit duplū. Quæriť utrū aliqua ſubſtātia dici poſſit relatiuè ſed de prima ſubſtātia dici non poſſe relatiuè, nulla quæſtio eſt. Non eīn Cicero alicuius dici poteſt, aut ad aliq̄d referri. Itē equus iam qs equus, ut Rhœbus nō alicuius eſt hoc ipſo, quòd Rhœbus eſt, ſed quòd iumentū eſt, alicuius iumentū eſt. Nō ergo prima ſubſtātia relatiuè dici poteſt, neq; pars eius quælibet quæ ſine dubio ipſa prima ſubſtātia eſt. Nam quēadmodū Cicero prima ſubſtantia eſt, ita manus eius: manus uerò non eius, ſed ſpecialiter manus. Secundæ etiā ſubſtātiæ relatiuè dici nō poſſunt. Non eīn ſua conuerſione reſpondēt, ut ſi dicamus, Manus Ciceronis, nō Cicero manus Cicero eſt, neq; ipſa manus ob hoc manus quia Ciceronis eſt; ſed quia ita affecta eſt, manus dicitur, non quòd alicuius ſit. Non ergo ut

diximus,

diximus, prima ſubſtantia, neq; partes eius relatiuè dici poſſunt. Quæritur ergo de partibus ſecundæ ſubſtãtiæ. Nam de ipſa ſubſtantia nulla quæſtio eſt. Nõ enim homo alicuius homo, ſed manus ſpecialiter alicuius hominis manus eſt. Et ut mutata conuerſione reſpondeat, alicuius manuati manus eſt, ut poſſumus ita conuertere, qa & manuatũ aliquid manu manuatũ eſt. Item ungula non primæ ſubſtãtiæ ungula, ſed alicuius ungulati ungula, qa & ungulatũ aliquid ungula ungulatũ, ut mutuã poſſit habere conuerſionẽ, quod relatiuis eſſe diximus ꝓpriũ. Si ergo maneat illa relatiuorũ diffinitio ut relatiuũ ſit quicquid alicuius dici poteſt, difficile reſiſtimus: dici partes ſecundarũ ſubſtantiarũ relatiuè. Si uerò illa diffinitio eſt mutata, ita ut relatiua ſint ea quæ ad aliquid referunt̃, excepto eo, quod in aliquo ſunt, nulla incidit in hanc diffinitionẽ ſubſtantia. Quemadmodũ ſeruitus, excepto eo, ꝙ in eodem ſeruo eſt, idem in aliquo homine refert̃ ad dominũ At uerò penna ita pennati alicuius penna eſt ut excepto eo, quod in aliquo pennato eſt, ad nihilũ referri poſſit. Sanè admnonẽdi ſumꝰ, ne nos pudeat uerba noua facere pro neceſſitate cõuerſionis. Nam ſi mutua conuerſio nõ reſpõdeat, nõ relatiuè nunciamus hoc modo: Cũ dico pennã, uolẽs eam oſtẽdere relatiuã, non me pudeat pennatũ aliquid ꝑpter conuerſionẽ dicere. Eſt enim pennatum ita uſitatum, ut aures non offendat Si de pede agatur, non pudeat ſimili deriuatione fingere notum conuerſioni uerbũ. Item ſcire oportet eum qui relatiuum aliquid, ad quid referatur, ignorat: nec omnino utrum ad aliquid referri poſſit id, quod dicit ſcire poſſe, hoc modo: cum dicis, hoc duplum eſt, noſti ſimplum eius, id eſt, ad quod duplum ſit. Aut ſi illud ignoras nec omnino utrum duplum ſit, ſcire potes.

Quid Facere & Pati.

FAcere & pati poſſunt habere contrarium, ut calefacere, refrigerare, & calefieri & refrigerari. Habẽt etiam magis & minus, ut magis & minus urere, magis & minus uri.

Quid Situs.

SItus omnis denominatiuè dicitur, ut ſedere à ſeſſione, ſtare ab ſtatione Et quamuis nonnũquàm nomina deficiant, ex quibus ſitus denominatur, ratio tamen non deficit.

De tribus, quæ reſtant, id eſt, Quando, Vbi, & Habere.

DE illis tribus, quæ reſtant, ſupradicta exẽpla ſufficiũt. Quando enĩ dicimus tẽpus ut heri, cras: Vbi, ut Romæ, Athenis: Habitũ, ut calciatũ, armatũ, quid horũ recipiat magis & minus, cũ in ſermone inciderit, facilis apparet. Iſtæ ſunt decem prædicationes, ex qbus aliquid neceſſario ſingulatim enunciamus. Nã quicqd omnino dixerimus, quod aliquid ſignificet: nondũ tamẽ intelligi poſſit, an uerũ an falſum ſit, unũ eſt de

 his decem

his decem, exceptis duntaxat illis uerborum quodammodo articulis. Sunt enim pleraq; à Grammaticis in orationis partibus enunciata, quæ omnino nō per ſe nihil ualēt, aut aliquid ſignificāt plenū, niſi cum fuerint uerbis adiuncta, ut coniunctiones, & præpoſitiones, & quicquid tale illi docent.

De Oppoſitis.

Reſtat ut de oppoſitis dicamus. Sunt autem oppoſita, quæ ſibi ueluti ex aduerſo uidentur obſiſtere ut contraria: nec tamen omnia quæ opponuntur, ſibi contraria ſunt, ſed omnia contraria oppoſita ſunt. Opponuntur autem ſibi ita, ut aut relatiua opponātur, ut magnū paruo, & dimidium duplo. Aut contraria, ut ſtultitia ſapientiæ. Aut ut habitus orbationi, ut cernentia cæcitati. Aut ut aientia negationi, ut Cicero diſputat, Cicero non diſputat. Hæc autem inter ſe nonnihil differunt Nā relatiuum relatiuo ita opponitur, ut hoc ipſum, quod opponitur eius ſit cui opponitur, aut ad id quocunq; modo referatur. Nam dimidium opponit̄ duplo, & eiuſdem dupli dimidium eſt. Ita ergo illi opponitur, ut eius ſit, cui opponitur. Et paruum opponitur magno, ut eius ſit ita ut ipſum paruum ad hoc magnum, cui opponitur paruum ſit. Contraria uerò ita ſibi opponuntur, ut non eorum ſint, quibus opponuntur, ſed ad ea quocunq; modo referantur. Siquidem ſtultitiæ ſapientia ita contraria eſt, ut non eiuſdē ſapientiæ ſtultitia ſit, ſed ut ad illam ſit ſtultitia. Sciendum eſt tamen quædam contraria medium habere, quædam non habere. Nanq; ſunt alia, quæ ita, ut in ea re, in qua eſſe poſſunt, alterutra uice neceſſario inſint, & medio careant, ut ſanitas & imbecillitas. Hæc duo contraria natura inſunt corporibus animalium, atq; ita uice alterutra neceſſario inſunt, ut diximus, ut in quo animalis corpore ſanitas non eſt, neceſſario imbecillitas ſit. Et in quo imbecillitas non eſt, neceſſario ſanitas ſit At uerò candidum & nigrum cum ſint contraria, & naturaliter in corporibus inueniant̄, ꝓpterea medio non carent: q̄a non eſt neceſſe corpus aliquod candidū eſſe, aut nigrū. Poteſt em̄ ita deeſſe candidū, ut non ſit nigrū atq; hoc modo ex aliqua parte. Ergo color aliqs medius inueniri poteſt, ut luteus uel uiridis. Habitus & orbatio ita ſibi opponunt̄, ut in ea re, cui euenire poſſunt, alterꝝ eorum neceſſario inſit: ex illo dūtaxat tēpore, quo ea natura eſſe ꝑmittit, ut dentatū eum dicimus, qui dentes habet. Edentulū uerò non illum dicimus, qui dentes non habet, ſed cui natura ineſt, ut habeat ex illo tēpore, quo iam natura ꝑmittit, ut habeat. Nam neq; lapidē rectè dicimus edentulū, qui nunq̄ dentes habet. Neq; infantē, qui quis aliquando habere poſſit: nondū tamen illo tēpore ut habeat natura ꝑmittit. Hoc ergo tertiū gen9 oppoſitorꝝ differt à primo relatiuorum, eò quòd cernentia ita opponit̄ cæcitati, ut eiuſdē cæcitatis non ſit, aut ad eam quodāmodo referat̄. A ſecundo genere, id eſt contrariorꝝ illud

differt

differt ab his dũtaxat contrarijs, quæ non habent mediũ, quod cernentia & cæcitas intelligunt, ut erga oculos alterũ eorũ neceſſario non ſit. Ergo hoc differunt ab his contrarijs, quæ habẽt mediũ, quia illorũ alterum non neceſſario ineſt ſubſtantiæ: horum autẽ medium neceſſario. Ab his non contrarijs, quæ medio catent, hæc ipſa oppoſita differunt, quod illa rei, cui natura inſunt omni tempore alterutra uice accedant, neceſſe eſt, ut corpori animalis ſanitas & imbecillitas. Alterũ eorum ſemp eſt in corpore animalis. Hæc autẽ poſſunt aliquo tempore ei rei, cui natura ineſſe poſſunt, utriq; deeſſe aliquando, ut infans, dum nondum tẽpus eſt, quo dentes habere poſſit, neq; dentatus, neq; edentulus dicit. Et oculi alicuius animantis nondum adueniente tẽpore quo uidere poſſent, neq; cæci, neq; uidentes dicunt: & tunc aliquid medium non contrariorũ, quæ medio carent, duæ ſpecies ſunt, id eſt, eorum quæ alterutra uice accedunt rei, in qua eſſe poſſunt, nullo medio intercedente, ut ſanitas & imbecillitas. Et eorum, quæ ſimul deeſſe poſſunt ſubſtantiæ, in qua non ſimul eſſe poſſunt, & tunc cum ſimul deſunt, nihil medium intercedit, ut cernentia & cæcitas, uel habitus & orbitas. Quartum genus oppoſitorũ eſt: aientia & negantia, ut Cicero diſputat, Cicero non diſputat. Hæc à ſuperioribus differunt, quòd illa ſingulatim dici poſſunt, hæc non niſi connexè dicuntur. A relatiuis hoc differunt, quòd illa etiam relatiuè dicuntur: hæc autẽ non relatiuè. Non enim diſputans ad non diſputantem refertur. A contrarijs hoc differunt, quòd illa ſi connexè dicantur, tãdiu aut uera, aut falſa ſunt, quãdiu eſt illud, in quo ineſſe poſſunt. Cum autẽ hoc eſſe deſtiterit neq; uera, neq; falſa ſunt, ut ſtultus eſt ille & ſapiens eſt ille q̃diu uiuit. Horum alterum uerum eſt, cum ipſe eſſe deſtiterit, utraq; falſa ſunt, quia ille qui non eſt, neq; ſtultus. neq; ſapiens eſſe poteſt. At uerò, Cicero diſputat & Cicero non diſputat: ita ſibi opponuntur, ut & dum uiuit Cicero, alterum uerò eorum neceſſario ſit, & ipſo mortuo. falſum eſt quidẽ, quod diſputat. Verum tamen eſt, quòd Cicero non diſputat. Hoc enĩ modo diſcernunt hæc ab habitu atq; orbatione. Nã q nõ eſt, neq; cæcus eſt neq; uidens. Nec ſanè moueare, quod uidemur iam de proloquijs aliquid dixiſſe, de quibus poſtea dicendum eſt. Hoc nãq; factum eſt occaſione oppoſitorũ.

Quid ſit Nomen.

NOmen eſt quod quamlibet rem ſignificat, & per caſus flecti poteſt. Vel eſt, quod tam corpus quàm rem ſignificat.

Quid ſit Verbum.

VErbum eſt quod aliquid ſignificat, & p tẽpora flecti poteſt, ut Cicero nomẽ, diſputat uerbũ. Hæc ab inuicẽ ſeparata, non nihil quidẽ ſignificant. Verumtamẽ uel falſum dici non poſſunt. Cum autẽ fuerit cõiuncta, iã poſſunt & affirmari & negari, ut Cicero diſputat, iam dici poteſt, Cicero non diſputat. Eſſe autem debet nominatiuus caſus nominis

& tertia uerbi ꝑſona. Prima ꝑſona ſignificat aliquid, quod iam negari uel
affirmari poſſit. Et in hominē tantū cadit. In ea autē intelligit̃ nomē: etiā ſi
non dicat̃, ut diſputo, plenū eſt: etiā ſi non dicam ego. Item ſecunda ꝑſona,
& ipſa iam ueritati aut falſitati obnoxia eſt. Sed etiā ipſa in hominē cadit,
& ei nec rectè dicimus diſputas qui nec audire, nec intelligere quod dicitur,
poteſt. Ergo & hoc cum dicat̃ ſine nomine, tñ ibi nomē intelligit̃. Aliter fi-
guratè utimur ſiue prima, ſiue ſecunda ꝑſona, ut aut loquentem eum indu
cas, qui loqui non poteſt, aut ad eum conuertamus orationē, qui neq; audi-
re, neq; intelligere poteſt. Tertia uerò ꝑſona non hominis tantum eſt, ſed
aliarum etiā rerū, & ſimul ac dicta fuerit, non continuo intelligit̃, niſi fortè
de eo dicat̃ aliquid, quod de eo ſolo poteſt intelligi, ut cū dicimus pluit. Plu
it iam poteſt eſſe uerū aut falſum, cū non addamus nomē, qa notū eſt quod
pluat. Cū uerò dicimus diſputat cum aliqd iam ſignificet, non tamē uerum
aut falſum dici poteſt ſi nomē non addat̃. Et q̃uis de homine hoc tantū poſ
ſit intelligi, qa nō de uno dici poteſt, neceſſario ſubdendū eſt nomen. Et re-
ſiſtit cum dicimus, tertia uerbi ꝑſona eſt, & exigit nomē nō hominis tantū,
ſed cuiuslibet, quod reſiſtere poteſt. Prima igit̃ & ſecunda ꝑſona, & de ho-
mine tantū poſſunt intelligi, & ſolæ dictæ, poſſunt aut uerè aut falſè dici, qa
cū his etiā nomina intelligunt̃. Tertia uerò & non omnis ſola dici poteſt, &
non de ſolo homine intelligit̃. Quod ergo fuerit ex nominatiuo caſu nomi-
nis & tertia uerbi ꝑſona coniunctū, ꝓloquiū dicit̃, ita ut etiā neceſſario aut
uerū ſit aut falſum, aut dubiū. Nāq; homo animal eſt, omnes iudicamus ue
rum eſſe, & omne animal homo eſt, omnes iudicamus falſum. Dubiū, ille di-
ſputat: quamuis neceſſario aut diſputet, aut non diſputet: nobis tamē du-
bium eſt alteꝝ qa nihil horū intelligimus neceſſariū eſſe, ſed qd hoꝝ ſit, ne
ſcimus. Vbi uerò illa uerba ſunt, quæ impꝑſonalia dicunt̃, non ex ntō caſu im
pletur ſententia, ſed alios caſus recipit, ut diſputat̃ cum dicit̃, plena ſententia
eſt ſi ablatiuū adiungas, hoc eſt à Cice. Et pœnitet cum dicit̃ plena ſentētia
eſt, ſi actūm iungas id eſt, Ciceronē, & ſunt multa alia. Illud tñ conſtat ꝑſo-
nalia uerba non implere ſententiā, niſi cum ntō caſu, & tertia uerbi ꝑſona.
Sunt etiā ſententiæ quæ q̃uis conſtēt ex nomine & uerbo, affirmari tñ aut
negari non poſſunt: quæ non ꝓloquia, ſed eloquia dici nonnullis placuit, ut
eſt modus imꝑatiuus. Cum dicimus curre, iam plena ſententia eſt. Nā nec
ſolū intelligi, ſed etiā fieri poteſt, quod dicis, tamē negari non poteſt. Non
eñi hoc negat qui dixerit, noli currere. Hoc eñi non eſt aduerſum ei, quod
dictum eſt curre, ut hoc ſit uerū, illud falſum, ut poſſit naſci quæſtio. Nā de
aientia & negatione quæſtio ſine dubio naſcit̃, ut ille currit, ille non currit.
Quæſtio eſt, utrū currat uel non currat. Curre autē, & noli currere, non fa-
cit quæſtionē utrū currat. Nulla quidē quæſtio hic poteſt intelligi, utrū cur
rere debeat. Hoc eñi ex aientia & negatione natum eſt, ut currere debet, &

currere

curřcte non debet: hoc facit optatíuus modus. Cũ eñi plena ſit ſententia, cũ dicímus, utinam ſcribam, & utinã non ſcribã, nõpoteſt hinc naſci quæſtio, utrum ſcribar, ſed pleraq; talia ſunt, hæc ad exemplũ ſufficiãt. Quod ergo fuerit iunctũ ex nõie & uerbo, ſi plenũ nomẽ & plenũ uerbũ ſit, neceſſario facit ſententiã, ſed nõ neceſſario facit ꝓloquiũ. Si eñi eſt, qđ iam eſt, affirmari & negari poteſt. Et prædiximus multa dici plena ſententia, quæ tamẽ affirmari non poſſunt, & negari non poſſint. Plenũ igiť ꝓloquium eſt, omnis homo animal eſt. Et q̃uis natura illud exigat, ut primo nomẽ, & poſtea uerbũ dicať, ut dictũ eſt, nõ deſinit uerũ eſſe ꝓloquiũ: etiã ſi dicas, aĩal eſt oĩs homo. Quicqd acceſſerit huic ſententiæ, cui parti accedat, diligẽter uidendum eſt.

Quid ſit Declaratiuẽ, & quid Subiectiuẽ.

NAm ſunt ꝓloquĳ partes duæ, quæ in nomine una ſubiectiua dicit, quæ in uerbo altera declaratiua dicitur. Subĳcitur enim quid ſit, & declaratur, quid de illo poſſit intelligi. Cum ergo dicimus, Cicero diſputať. Si accedat huic ſententiæ in Tuſculano, declaratiuẽ acceſſit. Si accedat Romanus, ſubiectiuẽ. Item ſi accedat prudenter & copioſẽ, declaratiuẽ Si dicitur cum Catone, declaratiuẽ acceſſit. Quicquid igitur nominatiuo caſu accedit, ſubiectiuẽ accedit. Quicquid declaratiuẽ accedit, uarĳs caſibus & modis accedit. Nam ſubiectiuẽ non poſſunt alĳ caſus accedere, declaratiuẽ non niſi uarĳ, excepto nominatiuo. Illud tamẽ ſciendũ poſſe fieri, ut uerbum ſit in ſubiectiua, nomẽ in declaratiua: ſed ita uerbum in ſubiectiua ut aliquod ꝓnomẽ ſecum uice nominis teneat. Ita etiã nomen eſt in declaratiua, ut teneat ſecum aliquod uerbũ, ex quo eius uicem impleat. Velut ſi dicamus, qui diſputat, Cicero eſt, qui diſputat, ſubiectiua eſt. Cicero eſt declaratiua: ſed illam ſubiectiuã ꝓnomẽ facit, hanc declaratiuã uerbũ. In hac igiť parte illud dicimus, quẽadmodũ iuncta ſunt, nec tñ poſſunt plenam facere ſententiã, & ſi faciunt, quemadmodũ ueritati & falſitati nõ ſint obnoxiæ ſententiæ q̃uis ſint plenæ: & quẽadmodũ ad id perueniať, ut iam non ſolum plena ſententia ſit, ſed etiam neceſſario uera, aut falſa.

Quid ſit Proloquium.

TErtia pars ſequiť, in qua dicendũ iam eſt de ipſis ꝓloquĳs, ad quorum intellectũ in ſupiori pte ꝑuenimus. Proloqa igiť differẽtias habẽt binas, in quãtitate & q̃litate. Quãtitatis differẽtia eſt, ꝙ alia ſunt uniuerſalia, alia ꝑticlaria, alia indefinita. Vniuerſale eſt ut oĩs homo animal eſt. Particulare, ut qdã hõ ambulat. Indefinita, ut hõ ãbulat. Quod igiť indefinitẽ dicimus, neceſſario particulariter accipimus, non neceſſario uniuerſaliter. Quoniã id potiſſimũ numerandũ, quod ſecurũ habet intellectum indefinium pro particulari accipiť. Erũt ergo duæ differẽtiæ in quãtitate, quòd aliud eſt uniuerſale proloquium, aliud particulare. In qualitate

item duæ, quarum altera dedicatiua, altera abdicatiua. Dedicatiuum eſt, ut omnis uoluptas bonum. Abdicatiuum, omnis uoluptas non bonum.

Quomodo conuertantur.

VNiuerſale igitur dedicatiuũ non neceſſario ſequit̃ conuerſio. Nõ enim, ſi omnis homo animal eſt, omne animal homo eſt. Vniuerſale autẽ abdicatiuũ neceſſario ſequit̃ conuerſio. Si eñ omnis uoluptas bonũ non eſt, omne bonũ non eſt uoluptas. Et ſi omnis homo nõ eſt animal mutũ, omne animal mutũ non eſt homo. Particulare autẽ dedicatiuum habet neceſſario conuerſionẽ. Nã ſi quidã homo animal eſt, quoddã animal homo eſt. Particulare uerò abdicatiuũ nõ habet neceſſariã cõuerſionẽ. Nõ eñ, ſi quoddã animal nõ eſt ratiõale, quoddã rõnale nõ eſt animal. Vniuerſalis ergo dedicatiua & particularis abdicatiua nõ neceſſario recurrunt. Vniuerſalis autẽ abdicatiua, & particularis dedicatiua, neceſſario conuertunt̃. Ita tñ, ut facta cõuerſione, in dedicatiua particula negatio maneat. Nã utiq; cõuerſio ita fit, ut quæ particula fuit declaratiua, eadẽ ſubiectiua ſit. Ergo cũ dico, omnis uoluptas bonũ non eſt, omnis uoluptas ſubiectiua, bonũ non eſt, declaratiua. Si conuertã, om̃e bonũ uoluptas nõ eſt, facta eſt quidẽ ſubiectiua, quæ fuit declaratiua, negatio tñ hanc particulã tenet, quæ facta eſt declaratiua Et ſi uelim ſic dicere, nulla uoluptas bonũ eſt, conuertendũ eſt ſic, nullũ bonum uoluptas eſt. Sed ꝓpter duo ꝓloquia, quæ diximus nõ neceſſario conuerti, debemus intelligere omnia, quæ ꝓloquijs attribuũtur ꝑ quæ rectê, aut nõ rectè ꝓponi poſſunt, ut uerũ aut falſum poſſint oſtendere. Hæc autẽ quinq; ſunt iam ſuperius demonſtrata, Genus Species, Differẽtia, Accidẽs, Propriũ. Ex his duo ſunt, quæ faciunt illa ꝓloquia recurrere, alia tria nullo modo. Nãq;, ut om̃is homo animal eſt rõnale mortale, ita omne animal rõnale mortale homo eſt. Et quẽadmodũ, omnis homo riſibilis eſt, ita omne riſibile homo eſt. Rurſum in particulari abdicatiua uidendũ eſt, qd ſit ꝓpriũ nõ eſſe, ut eñ ꝓpriũ eſt hominis eſſe riſibile, ita ꝓpriũ eſt riſibile nõ eſſe præter hoĩem. Ergo ſi ꝑticulare abdicatiuũ ꝓponamus ſic, qddã riſibile nõ eſt præter hominẽ, recurrit ſine dubio qddã præter hominẽ nõ eſſe riſibile. Item quiddã inanimũ irrationale immortale nõ eſt homo, quiddã homo non eſt inanimũ irrõnale immortale. Itẽ ſunt aliæ cõuerſiones, quæ faciunt eaſdẽ ꝓloquiorꝝ particulas indefinitas eſſe negatione, ſcilicet de loco migrante. Nã particulæ indefinitæ fiunt hoc modo, homo non homo, animal non animal. Et ideo indefinitum eſt, quia negas tñ hoc eſſe, iam non dicis quid ſit. Cum ergo dico, omnis homo animal eſt, ſi uelim rectẽ conuertere, adhibeo negationes, ut fiant particulæ indefinitæ. Si eñ uerum eſt omnis homo eſt animal, & ueꝝ eſt, om̃e non animal non homo. Hac cõuerſione uſus eſt in Rhetoricis Cicero. Deinde ſi cõſtitutio, & ipſa pars cõſtitutiõis eius quælibet intẽtionis depulſio eſt, quæ intẽtionis

depulſio

depulſio nõ eſt, ea nec cõſtitutio eſt, nec pars cõſtitutionis. Itẽ particularis abdicatiua poteſt hoc modo cõuerti. Si enĩ, quoddã animal hõ nõ eſt, quoddã non hõ animal eſt. Et in hac cõuerſione obſeruãdũ eſt, ubi nõ eſt negatio, cũ directo ꝓponimus, ibi fit dum cõuertimus. Hãc uiciſſim cõuerſionẽ recipiunt duo ꝓloqa, quæ illã primã nõ recipiebãt. Solũ uniuerſale abdicatiuũ non aliã recipit. Vocet̃ ergo docẽdi cauſa illa prima cõuerſio: hæc ſecunda. Hæc autẽ ꝓloquia quẽadmodũ inter ſe affecta ſint, hoc modo manifeſtius apparebit.

De Affectis inter ſe.

QVatuor lineis quadrata formula exprimat̃, in primo angulo ſupioris lineæ ſcribat̃ uniuerſalis dedicatiua, & in alio eiuſdem angulo uniuerſalis abdicatiua. Itẽ infra ad primũ angulũ inferioris lineæ particularis dedicatiua, ad angulũ reliquũ particularis abdicatiua Deinde ducãt angulares lineæ, & ab uniuerſali dedicatiua ad particularẽ abdicatiuã, & ab uniuerſali abdicatiua ad particularẽ dedicatiuam.

Duæ igit̃ ſupiores ſimul cõfirmari non pñt, ſimul negari pñt Nã nõ põt ſimul uera eſſe, omĩs uoluptas bonũ eſt, & omĩs uoluptas nõ eſt bonũ. Pñt autẽ ſil̃ eſſe, nõ oĩs uoluptas bonũ eſt, nõ oĩs uoluptas nõ eſt bonũ. Duæ uerò inferiores uiciſſim ſil̃ negari nõ pñt, ſil̃ cõfirmari pñt. Nã nõ utiq; põt ſil̃ negari,

negari,non quædam uoluptas bonum eſſe: & non quædam uoluptas non bonum eſſe. At uerò poteſt & quædam uoluptas bonum eſſe, & quædã uoluptas bonum non eſſe. Angulares autẽ neq; ſimul affirmari, neq; ſimul negari poſſunt. Nã ſi uerũ eſt,omnis uoluptas bonũ eſſe, falſum eſt, quædã uoluptas non eſſe bonũ. Nã ſi uerum eſt,omnis uoluptas bonũ eſt, falſum eſt, quædã uoluptas non eſt bonũ. Itẽ ſi uerũ eſt, omnis uoluptas non eſt bonũ, falſum eſt, quædã uoluptas eſt bonũ. Hoc item contingit, ſi particularem uiciſſim nomines. Itẽ ſi uerũ eſt, quædã uoluptas non eſt bonũ, falſum eſt, oĩs uoluptas bonũ eſt. Itẽ ſi uerũ eſt, quædã uoluptas bonũ eſt, falſũ eſt, oĩs uoluptas nõ eſt bonũ. Itẽ uniuerſalis dedicatiua cõfirmata, pticularẽ ſuã neceſſario confirmat, negata nõ neceſſario eã negat. Nã ſi uerũ eſt, om̃is uoluptas bonũ eſt, neceſſario uerũ eſt, quædã uoluptas bonũ eſt. At uerò ſi ſupiorẽ negem, hoc modo, nõ om̃is uoluptas bonũ eſt, poteſt fieri, ut quædam uoluptas bonum ſit. Particularis item dedicatiua, confirmata non neceſſario uniuerſalem ſuam confirmat, negata neceſſario illam negat. Nam ſi uerum eſt, quædam uoluptas bonum eſt, non ſequitur, ut omnis etiam uoluptas bonum ſit. Si uerò quædam uoluptas bonum non eſt, falſum eſt, om̃is uoluptas bonum eſt. In duabus reliquis hoc obſeruabis.

Quid ſit Sumptum, & quid Illatio.

PLenam ſententiã cum ꝓpoſuerimus, aliquid ex ea uolentes efficere, & cũ conceſſa fuerit, ſumptũ dicĩ. Huic etiã uni ſententiæ alia certa ratione debet innecti, & utiq; ꝓpter id, quod inferre uolumus, concedenda. Et hæc cum conceſſa fuerit, ſumptũ dicĩ. Ex duobus ſumptis ratione ſibimet nexis, conficitur illatio. Quæ illatio ſumptum, ꝓpterea dici non poteſt, quia non expectas ut hoc etiam tibi aduerſarius concedat, ſed eo inuito ſequiĩ, ſi modo ratione ſeruata fuerit illatum. Et ut hoc planũ fiat exemplo, putemus quæſtionẽ eſſe: Vtrum uoluptas utilis ſit. Si ꝓponamus ita, omnis uoluptas bonum eſt, plena quidem ſententia eſt, & ſumptũ efficitur. ſi hoc aduerſarius concedat, quo conceſſo adiungenda eſt alia ſentẽtia, omne autem bonum utile eſt. Si etiam hoc conceſſerit, efficitur ſumptum. Ex quibus duobus ſumptis etiam inuito eo ſequitur, omnis igitur uoluptas utilis eſt.

Quid ſit Syllogiſmus.

HOc totũ, quod conſtat ex duobus ſumptis & illatione, ratiocinatio à nobis, à Græcis συλλογισμὸς appellaĩ. Eſt ergo rõcinatio ex duobus pluribúſue conceſſis, ad id qđ non conceditĩ, neceſſaria ꝑuentio. Poſſunt ergo plura eſſe ſumpta, ſed minus à duobus eſſe nõ pñt. Etenĩ eſt integra rõcinatio, ſi ad illud, qđ uolumus oſtẽdere, utile eſſe uoluptatẽ, tribꝰ etiã ſumptis ꝑuenire uelimus, ut om̃is uoluptas ſcđm naturã eſt, omne qđ ſecundũ naturã eſt, bonũ eſt, om̃e bonũ utile eſt, omnis igiĩ uoluptas utilis eſt. Ex

eſt Ex hoc apparet plura etiam licere addere, ſi opportuerit. Nonnũquàm etiam concludimus inferentes non quidem id quod conficitur, ſed quod ex ipſo, quod inferre debemus neceſſario conficitur, hoc modo. Omnis uirtus bonum eſt, omne bonum utile eſt, omnis igitur uirtus non nocet. Inferendum erat, omnis igitur uirtus utilis eſt. Et ex eo neceſſario ſequitur non nocere. Quod enim utile eſt, nunquàm nocet. Hoc à Græcis συμπέρασμα dicitur, à nobis dici poteſt confinis concluſio Ratiocinacio igitur ſiue proprium & ſuam ſiue cõfinem habens concluſionem, diuiditur in duo genera, in prædicatiuum & conditionale.

Quid ſit prædicatiuus ſyllogyſmus.

PRædicatiuus eſt, in quo ſumpta ita ſibi innexa ſunt, ut aliquo extrinſecus addito ſuppleantur, ut hoc quod ſupradictum eſt, omnis uoluptas bonum eſt, omne bonum utile eſt. Videmus itaq; nec totum quod ſuprapoſitum eſt dictum, ſed unam inde partẽ ſumptã declaratiuã quæ ſecundo prologo facta eſt ſubiectiua, quod proloquium ſecundum, ut impleret ſententiam, aliquid petiuit extrinſecus, id eſt, utile eſt. Huius illatio conficit̃ ex eo quod acceſſit, & ex eo, quòd non eſt repetitum, id eſt, omĩs igitur uoluptas utilis eſt. Huius generis tres formæ ſunt. Prima eſt, in qua declaratiua particula ſuperioris, ſumpti ſequẽtis efficitur ſubiectiua, aut ſubiectiua ſuperioris. Declaratiua ſequentis, declaratiua ſuperioris, fit ſubiectiua ſequentis, ut in ſuperiori propoſito exẽplo. Subiectiua ſuperioris fit declaratiua ſequentis. Si hoc modo uelis cõuertere, omne bonum utile eſt, omnis uoluptas bonum eſt, omnis igitur uoluptas utilis eſt. Secunda forma eſt, in qua declaratiua ſuperioris ſumpti, eadẽ eſt etiam declaratiua ſequentis, ut omnis uirtus bonum eſt, & omnis uoluptas non eſt bonum, omnis igitur uoluptas non eſt uirtus. Tertia forma eſt, in qua ſubiectiua ſuperioris ſumpti, eadem eſt etiam ſubiectiua ſequentis, ut quoddam bonũ uoluptas eſt, omne bonum utile eſt, quoddam igitur utile eſt uoluptas. In prima forma & uniuerſaliter, & particulariter, & dedicatiuè, & abdicatiuè concludi poteſt, in ſecunda forma niſi per contrarium concludi non poteſt. In tertia forma particulariter tantũ concludit̃. Quapropter nõ fruſtra hic ordo eſt, ſeruatus. Nam meritò prima dicit̃, in qua omni modo concludi poteſt. Secunda autem rectè, in qua poteſt concludi uniuerſaliter, quamuis per contrarium. Tertia autem rectè, quia iu quantitate minor eſt, in qua niſi particulariter concludi non poteſt. Nunc dicendũ eſt, ſingulæ formæ quot modos recipiant. Nam recipiunt intra ſe certum numerum, extra quos modos quicquid concluſum fuerit, non eſt temerè concedẽdum. Recipit autẽ prima nouem modos, ſecunda quatuor, tertia ſex.

Primus

Primus modus.

PRimæ formæ primus modus eſt, in quo conficitur ex duobus uniuerſalibus dedicatiuis, uniuerſale dedicatiuũ directim, ut eſt, omne iuſtum honeſtum, omne honeſtum bonum, omne igitur iuſtum bonum. Si reflexim inferas, omne igitur bonũ iuſtum non ſequitur, ſed particulariter poteſt inferri, quoddam igitur bonum iuſtum, & efficit quintus modus. Secundus modus eſt, in quo conficitur ex uniuerſali dedicatiuo, & uniuerſali abdicatiuo uniuerſale abdicatiuum directim, ut eſt, omne iuſtũ honeſtum, nullum honeſtum turpe, nullum igitur iuſtum turpe. Si reflectans, nullum igitur turpe iuſtum, efficitur ſextus modus. Diximus enim ſupra uniuerſale abdicatiuum poſſe conuerti. Tertius modus eſt, in quo conficitur ex particulari dedicatiuo, & uniuerſali dedicatiuo particulare dedicatiuum directim, ut eſt, quoddam iuſtum honeſtum, omne honeſtum utile, quoddam igitur iuſtum utile. At ſi reflectans, efficitur ſeptimus modus, quoddam igitur utile iuſtum: quoniam ſupra dictum eſt, particulare dedicatiuum poſſe conuerti. Quartus modus eſt, in quo conficitur ex particulari dedicatiuo & uniuerſali abdicatiuo, particulare abdicatiuum directim, ut eſt, quoddam iuſtum honeſtum, nullum honeſtum turpe quoddam igitur iuſtum non eſt turpe: reflecti non poteſt Diximus enim ſupra particulare abdicatiuum non poſſe conuerti. Octauus modus eſt, in quo conficitur ex uniuerſali abdicatiuo & uniuerſali dedicatiuo, particulare abdicatiuum reflexim, ut eſt, nullum turpe honeſtum, omne honeſtum iuſtum, quoddam igitur iuſtum non eſt turpe. Nonus modus eſt, in quo conficitur ex uniuerſali abdicatiuo, & particulari dedicatiuo, particulare abdicatiuum reflexim ut eſt, nullum turpe honeſtum, quoddam honeſtum iuſtum, quoddam igitur iuſtum non eſt turpe.

De ſecundæ formæ primo modo.

SEcundæ formæ primus modus eſt, in quo conficitur ex uniuerſali dedicatiuo. & uniuerſali abdicatiuo, uniuerſale abdicatiuum directim ut eſt, omne iuſtum honeſtum, nullum turpe honeſtum, nullum igitur iuſtum turpe. Hic reflexione ſi utaris, alius modus non efficitur, quoniã de utriſq; ſit ſubiectiuis illatio. Secundus modus eſt, in quo conficitur ex uniuerſali abdicatiuo, & uniuerſali dedicatiuo, uniuerſale abdicatiuum directim, ut eſt, nullum turpe honeſtum, omne iuſtum honeſtum, nullũ igitur turpe iuſtum Tertius modus eſt, in quo conficitur ex particulari dedicatiuo, & uniuerſali abdicatiuo, particulare abdicatiuum directim, ut eſt, quoddam iuſtum honeſtum, nullum turpe honeſtum, quoddam igitur iuſtum non eſt turpe. Quartus modus eſt, in quo cõficitur, ex particulari abdicatiuo, & uniuerſali dedicatiuo, particulare abdicatiuũ directim, ut eſt, quoddam

quoddam iuſtum non eſt turpe, omne malum turpe, quoddam igitur iuſtum non eſt malum.

De primo modo tertiæ formæ.

TErtiæ formæ primus modus eſt, in quo conficitur ex duobus uniuerſalibus dedicatiuis, particulare dedicatiuum directim, ut eſt, omne iuſtum honeſtum, omne iuſtum bonum, quoddam igitur honeſtum bonum. Secundus modus eſt, in quo conficitur ex particulari dedicatiuo & uniuerſali dedicatiuo, particulare dedicatiuum directim, ut eſt, quoddam iuſtum honeſtum, omne iuſtum bonum, quoddam igitur honeſtum bonum. Tertius modus eſt, in quo conficitur ex uniuerſali dedicatiuo, & particulari dedicatiuo, particulare dedicatiuũ item directim, ut eſt, omne honeſtum iuſtum, quoddam honeſtum bonum, quoddam igitur iuſtum bonum. Quartus modus eſt, in quo conficitur ex uniuerſali dedicatiuo, & uniuerſali abdicatiuo, particulare abdicatiuum directim, ut eſt, oĩe iuſtum honeſtum, nullum iuſtum malum, quoddam igitur honeſtũ non eſt malum. Quintus modus eſt, in quo conficit̃ ex particulari dedicatiuo, ex uniuerſali abdicatiuo, p̃ticulare abdicatiuũ directim ut eſt, quoddã iuſtũ honeſtum, nullum iuſtum malum, quoddam igitur honeſtum non eſt malũ. Sextus modus eſt in quo conficitur ex uniuerſali dedicatiuo, & particulari abdicatiuo, particulare abdicatiuum directim, ut eſt omne iuſtum honeſtum, quoddam iuſtum non eſt malum, quoddam igitur honeſtum non eſt malum. Omnes igitur modi certum ordinem tenẽt, eiuſdemq; ordinis ratio eſt, quæ in ipſis formis demonſtrata eſt.

Quid ſit conditionalis Syllogiſmus.

COnditionalis ſyllogiſmus eſt, cuius propoſitio, & plenum argumẽtum & plenum id de quo quæſtio eſt continet, ita, ut aſſumpto argumento iam certum inferri poſſit, de quo quæſtio erat ad hunc modum. Ponamus quæſtionẽ eſſe utrum ſit utilis Rhetorica, & uolentes utilem probare, argumentum ab huius diffinitione capiamus, quod eſt bene dicendi ſciẽtia. Ex huius argumento & illa quæſtione, conditionalis ſyllogiſmus ponitur ſic: Si Rhetorica eſt bene dicendi ſcientia, utilis eſt. Aſſumimus argumẽtum ita, Eſt autẽ Rhetorica bene dicẽdi ſciẽtia. Hæc duo qui conceſſerit, etiam inuitus concedat, neceſſe eſt, utilẽ eſſe Rhetoricam: quod erat dubium, antequàm propoſitio, & aſſumptio concederet. Nihil tamen in aſſumptione acceſſit extrinſecus, quod eſt proprium prædicatiui ſyllogiſmi. Hic primus modus à dialecticis appellat̃, qui eſt ab antecedentibus propterea quoniam argumentum quemadmodũ poſitũ eſt, ita & aſſumptum, hoc tantum modo differens, quod cum conditione poſitum eſt, & ſine conditione aſſumptum. Secundus modus eſt, qui appellatur conſe-

quentibus, in quo ipſum argumentum quæſtionem ſequitur, non quæſtio argumentum, hoc modo: Si non eſt Rhetorica utilis, non eſt bene dicendi ſcientia. Aſſummitur argumentum à contrario, id eſt per negationem ſic: Eſt etiam bene dicendi ſcientia, utilis eſt igitur. Tertius modus eſt, qui appellatur à repugnantibus in quo demonſtratur, non poſſe ſimul hoc eſſe, & illud nõ eſſe. In quo cum fuerit aſſumptum unum, aliud neceſſario tollitur id eſt, cum fuerit aſſumptum eſſe, non eſſe tollatur, hoc modo non eſt bene dicendi ſcientia Rhetorica, & non eſt utilis. Eſt autem bene dicendi ſcientia, utilis eſt igitur. Confertum eſt utile eſſe, ſublato eo quod non eſſe utile propoſitum erat. Hi tres modi ex uno argumento poſſunt confici in unam rem omnes probare poſſunt. Nec intereſt in propoſitione, quam partem in primo ponas, utrum argumenti utrum quæſtionis, dum modo conditionis ratio conſeruetur. Cum dixeris: Si Rhetorica eſt bene dicendi ſcientia, utilis eſt. Poteſt & ſic poni, utilis eſt Rhetorica ſi bene dicẽdi ſcientia eſt. Hoc etiam in duobus alijs experiri licet. Quartus modus eſt, qui per disiunctionem efficitur, ita ut uno aſſumpto, aliud neceſſario negatum ſit, hoc modo: Aut ſanus eſt, aut imbecillis, ſanus eſt autẽ, non eſt igitur imbecillis. Quintus modus eſt, qui etiam per disiunctionem efficitur, ita ut uno negato, aliud neceſſario negatum ſit, hoc modo: Aut ſanus eſt aut imbecillis: non eſt autem ſanus, igitur imbecillis eſt. Additi ſunt alij duo modi, qui per argumentum iſtorum duorum fieri poſſunt: non tamẽ per disiunctionem, ſed per negationem. Eſt ergo ſextus modus in quo demonſtratur non poſſe ſimul & hoc eſſe & illud. Aſſummuntur per unius confirmationẽ, concluditur per alterius infirmationem hoc modo. Non eſt ſanus, & imbecillis: ſanus eſt autem, non igitur imbecillis. Septimus modus proponitur ſic, & in eo aſſummitur, ut in quinto atque ita concludit ad rem facilius intelligendam. His quædam formæ coniunguntur, ita ut rebus ipſis, non dictis ratiocinandi ius intelligatur. Eſt primi modi forma hæc. Si primum, ſecundũ: primum autem, ſecundum igitur. Secundi hæc: Si non primum, non ſecundum, ſecundum autem. & primum igitur. Tertij hæc non & primũ, & non ſecundum: primum autem, non igitur & ſecundum. Quarti hæc: Aut primum aut ſecundum primum autem non, igitur ſecundum. Quinti hæc Aut primum aut ſecundum, non autem primum, igitur ſecundum. Sexti hæc. Non & primum & ſecundum, primum autem: non igitur ſecundum. Septimi hæc Non & primum & ſecundum: non primum autem: igitur ſecundum. Sciendum tamen hæc ex uno argumento poſſe fieri tres ſuperiores modos, & ex uno argumento alios quatuor. Huius autem ordinis ratio eſt, ut primus modus ſit, qui appellatˀ ab antecedẽtibus, quia utiq; quod antecedit, prius eſt: Secũdus, à cõſequẽtibus eadẽ ratione, ut ipſe nomine ſuo primũ ſe debere ſequi, etiã in ordine uideatˀ oſtendere,

dere. Reſtat qui ſit Tertius in eodem argumẽto à repugnãtibus. Non enim poſſumus ad diſiunctionem tranſilire, quæ iam non poteſt ex eodem argumento fieri. Erit ergo Quartus modus quaſi ad aliud argumẽtum primus. Et ibi utiq; antecedere debet, in quo per confirmationem aſſummitur, prior enim eſt confirmatio negatione. Quintus debet eſſe idem, ſed per diſiunctionem poſt eum, propterea, quia in eo per confirmationem, in hoc autẽ per negationẽ aſſummitur. Hoc in duobus reliquis licet intelligi. Miſcentur autem ſibi multis modis ſyllogiſmi, ut in una ratiocinatione & prædicatiui generis, & conditionalis formas agnoſcas hoc modo. Si quæſtio ſit, utrum utilis ſit ipſa Dialectica, proponendum eſt ſi bene diſputare utile eſt, utilis eſt bene diſputandi ſcientia. At bene diſputare utile eſt, utilis eſt igitur Dialectica. Sanè uidendum eſt in prædicatiuo ſyllogiſmo, quod de propoſitione ſibi aſſumptionem uindicet. Nam extrinſecus aliquid iam accipere manifeſtum eſt. In eo autem, quod ſibi ut diximus, de propoſitione uindicat attendendum eſt, utrum rectè ſibi uindicet propter ſeruatas, memoratasq; formas. Efficitur enim, ut quod in propoſitione ad declaratiuam partem pertinere uidebatur, in aſſumptione oſtendatur, ad ſubiectiuam pertinere. Et itẽ ſi aliter aſſummas, hoc ipſum pertinebit ad declaratiuam hoc modo. Notũ eſt in prima forma ita aſſummi, ut aut declaratiua propoſitionis, ſubiectiua ſit aſſumptionis, aut ſubiectiua propoſitionis, eadem & declaratiua ſit aſſumptionis, ut ſi propoſueris ſic: Omnis ars frequenti exercitatione meditanda eſt, Dictio autem exercitatio eſt Rhetoricæ, Rhetorica igitur frequenti dictione meditanda eſt. In propoſitione exercitatio ad declaratiuam partem pertinere uidebatur, in aſſumptione ipſa exercitatio ita ad declaratiuam pertinet. Quomodo ergo forma ſeruata eſt ſcilicet quia relictũ eſt aliquid in declaratiua propoſitionis, quod nõ uenerit in declaratiua aſſumptionis, unde poſſit fieri concluſio, hoc eſt meditanda eſt. Nam ſi uelleſ ſic aſſummere, Rhetorica autem ars eſt, totum ſeruabitur ad concluſionem, Rhetorica igitur frequẽti exercitatione meditanda eſt. Ex hoc apparet multa eſſe communia, quæ poſſunt, uel ſubiectiuè, uel declaratiuè adiungi, prout ſe habuerit aſſumptio.

Talibus inſiſtente Dialectica, & ad quædam non minus inextricabilia quàm caliginoſa, ꝓperante, Pallas nutu Maiugenæ feſtinantis interuenit.

Perita fandi iam progreſſum comprime:
Ne inflexa tortos ſtringat intimatio:
Et multimodos perpetui infractus diu
Hymen recuſet, editum eſt compendio
Quicquid decenter docta diſputatio
Multo aſtruendum contulit uolumine.

Sat eſt profondæ frons decens ſcientiæ,
Quæ abſtruſa promit nil moroſum differens,
Præteruolando, nilq́ ignotum deferens.
Nam quæ ſuperſunt fraude multa confita
Quis falſa captos circuit deceptio:
Dum ambage ficta præſtruis ſophiſmata
Captenculiſue ludis illigantibus
Pellax ſoritas cumq́ ſenſim congeris:
Formâſue mendas comprobat quas ueritas:
Nefas tonantis garriat ſub auribus
Facinus dirum, quippe ſummi cælites
Oderc turpis omne falſum fœminæ
Nam ſi reuoluas, quid cauilla ſæuius?
Dudum locuta circulatrix indecens
Fies profecto decipla, ſi abſtruxeris.
Faceſſat ergo uerſilis profonditas:
Reliquum'q́ tempus linquens ſororibus.

His auditis Dialectica cunctabunda paululum, tamē diuæ præceptis pa ritura, reſpondit.

Venerandos mihi fatus, reuerendos'q́ ſecuta
Referam iuſſa pedem atq́ illicet exorſa ſilebunt.
Licet unam decuit iuſſæ præmittere culpam
V t honoris precio cederet inferre relatus.
Populum cecropidarum bene quo palliatarum:
Bromius conciperet contumias noſſe dolore.
Mage quàm crediderat, uipeream noſcere poſſet.
Et iners Marſica dudum fieret præſtigiatrix
Neq́ me conſpiceret ſomnificam uel temulentam
Loca paſſim blaterantem iouialibus ſuborſis
Tamen uni famulandum eſt tibi Virgo reticemus.

Hæc dicens uelut repreſſa conticuit: compluresq́ eam diuorum qui inter initia deriſerant, horruerunt.

Finis quarti libri.

MARNIANI

MARTIANI CAPELLAE DE RHETORICA LIBER V.

INterea ſonuêre tubæ, raucusq́ per æthram
Cantus, & ignoto cælum clangore remugit.
Turbati expauere dei, uulgusq́ minorum
Cælicolûm trepidat, cauſarum & neſcia corda
Hærent, & ueteris renouantur crimina phlegræ.
Tunc amnes, fauniq́ pales Ephialta Napeæ
Reſpectant proceres, nulloq́ aſſurgere motu
Cernunt attoniti, uicibusq́ alterna profantes:
Mirantur placidam per pectora ſacra quietem
Tunc primum poſita ſyluanus forte cupreſſo
Percitus ac trepidans dextram tendebat inermem:
Bellaq́ compoſcens arcus atq́ Herculis arma:
Portuni trifidam ſuſpirans flagitat haſtam:
Gradiui frameam non auſus poſcere falcem.
Saturni bello ſuetus diſquirit agreſti.
Diffidensq́ ſui reſpectat tela tonantis.

SEd dum talibus perturbatur multa terreſtrium plebs deorum, ecce quædam ſublimiſſimi corporis, ac fiduciæ grandioris, uultus etiam decore luculẽta, Fœmina inſignis ingreditur cui galeatus uertex, ac regali caput maieſtate ſeruatum, arma in manibus, quibus ſe uel communire ſolita, uel aduerſarios uulnerare, fulminea quadam coruſcatione renitebant. Subarmalis autem ueſtis, illi peplo quodam circa humeros inuoluto latialiter tegebatur, quod omnium figurarum, lumine uariatum, cunctorum ſchemata præferebat. Pectus autem exquiſitiſſimis gemmarũ coloribus ſubbaltearum Hæc cum in progreſſu arma concuſſerãt, uelut fulguræ nubis fragore colliſo bombis diſultãtibus fracta diceres crepitare tonitrua· deniq́ creditum, quod inſtar Iouis eadem poſſet etiam fulmina iaculari. Nam ueluti impotens rerum omnium Regina & impellere quo uellet & unde uellet deducere, & in lachrymas flectere, & in rabiem cõcitare, &

 in alios

in alios etiã uultus ſenſusq; conuerter e, tam urbes quàm exercitus præliantes, & quæcunq; poterat agmina populorũ. Hæc etiam Senatum, Roſtra, Iudicia domuiſſe in gente Romulea. Athenis uerò curiã, Gymnaſia, Theatraq; pro arbitrio reflexiſſe, ac totã funditus Græciam miſcuiſſe ferebatur. Hac uerò loquente, qui uultus, uociſue ſonus, quantaq; excellentia, celſitudoq; ſermonis audire operæprecium etiam ſuperis fuit, tantæ inuentionis ingenium, tam facundæ ubertatis eloquium, tam capacis memoriæ, recordationisq; theſaurum. Qualis diſponendi ordo, quã pronunciandi congruens modulatio. Qui geſtus in motu, quæ profunditas in conceptu. Denique exilis immodicis: in mediocribus facilis. In elatione flãmatrix, reddebatq; cunctos in ambiguis dociles. In perſuaſione cedentes, in colliſione diſcordes: in laudibus arrogantes. At uerò cum quid commotum publici nominis atteſtatione clamauerat, fluctuare, permiſceri, ardere omnia uidebantur. Hanc igitur fœminam auratæ uocis, & quaſdam diadematum gẽmas, regnorumq; fundentem, ingens illuſtrium uirorum ſequebatur agmen. Inter quos proximi eidem duo diuerſo habitu natioueq; prænitentes, quorum unus erat pallio circumactus: alterq; trabeatus. Diuerſus utriq; oris ſonus, licet alius etiã Athenis ſe diceret Graia didiciſſe, ac promptus gymnaſiorum ſtudijs, & reluctantibus ſemper Academiæ altercationibus haberetur, Ambo tamen nouí protectiq; paupertatis ſinu. Et cum alterum Quirinalis eques, alium fabrilis procrearet induſtria, ita præclues linguæ excellentia floruerit, ut poſt curiarum facta, immeritaſq; mortes uirtute aſtra conſcenderet, immortalitatæ gloriæ ſecula ſuperarent. De uno tamen quem Athenarum populus, ac palliata agmina ſequebantur, hæc fama cõuenerat, quod acerrimus idem & procellis generatis Oceani fremituq; uiolentior. Deniq; de illo uerſus huiuſmodi ferebatur:

δεινὸς ἀνὴρ τάχακεν καὶ ἀναίτιον αἰτιόωτο.

Alter uerò, quẽ conſularis purpura, & cõiurationis extinctæ laurea redimibat, mox ingreſſus curiam ſuperũ, & in Iouis gratulatus eſt ſe ueniſſe conſpectũ, clamare igitur cœpit: O nos beatos, ô remp. fortunatã, ô præclarã laudẽ conſulatus mei. Poſt hos tamen in diuerſis agminibus oratores emeriti, ac præ ſe ferentes inſignium culmẽ, maritaq; linguarum Aeſchinem, Iſocratẽ, Lyſiamq; conſpiceres. Tum in togatis agminibus Soſantios, Græcos, Regulum, Plinium, Frõtonemq;. Verum ante cunctos atq; ipſam ducem omniũ fœminam, ſenex quidam ſignum, ac præuiam uirgam geſtans, lictoris Romulei præcedebat uſu, atque in eiuſdem uirgæ culmine, Corax oris aurati uenientis fœminæ auſpicio præuolabat. Ille autem qui geſtabat uirgulam, Tiſias dictus, cunctiſq; uetuſtior atq; elatior uidebatur. Nam & ſuos minores cæteros ipſam illa ducem reſpectans ſuperpoſitum coruum, cõmune pignus filiamq; memorabat. Quo argumẽto commoti quamplures deorum

rum eam quidam nobiliſſimam fœminam primã aut Apollinis crediderec o gnatam, ſi Graia eſt: aut ſi Romulea de gẽte, coruina. Cui ænigmati illud ad iectum, quod intrepida fiduciæ promptioris, tam Palladis quam ipſius Cyl lenij deoſculata pectus, cuidam propinquæ familiaritatis indicia patefecit. Deniq; nonnulli ſuperum cum in trepidatione buccinæ præcinentis, & admi ratione amicitiæ ſuperorũ incerti, diutius Diuinatorem Phœbum cuperent ſciſcitari, nondum Ioue maximo diſquirente tumultuari ẽ, quæ eſſet inqui runt. Ac tunc illa reſpectãs ſuperos uniuerſos, aliquanto cõmotior ſic cœpit: Patrem maximũ Iouem, cæterosq; cælites, quos in cauſis pluribus ſæpę ſum deprecata atq; ipſum conuentũ ſuperæ confeſſionis atteſtor, nihil magis mi hi inconſentaneum atq; indecens æſtimari, quàm ut quæ ſemper in foro, iu dicijsq; quã pluribus accuſauerim multos, aliosq; defenderim, & uiribus glo riam deluctationis annixa, mihi de diſcriminum ſatis promeriti euentus præ conia cõpararim. Nunc apud uos ſuperi quis placere immortalitatis inſtar ac precium uidebatur, inuita compellor ſcholarium iuuenilium monitus, & exilia decantatæ artis præcepta memorare. Neq; enĩ hoc nobis aſcribit ino pia, cum redundantes turmæ ſuppeditãt conſequentium. Nam abſq; his qui perturbãtes pectora ſenſusq; cunctorum cognoſcentum quoq; perfregere ſubſellia, etiam alios habeam, qui minutias præceptorũ, & artis intimæ cõ menta perſcripſerint. Inter utrunq; uerò culmen ſectatorũ prænitcat Tulli us meus, qui non ſolum in foro, ſenatu, roſtriſq; grandilæq; facultatis maie ſtate tonuerit. Verũ etiam ipſius artis præcepta cõmentus, libros q; plures ſcoliorũ uſibus conſecrarit. Quod cum ita ſit, emeritæ granditatis pudor & celebrati, quantũ puto, nominis gloria, hæc inchoamentorũ primordia de trectaret excurrere, ni hoc ad immortalitatis præmiũ proficeret, quo diu bens ac fiducia pĕnitatis accendat exequi, uel primora tñ Ioue cũ ſuperis im perãte. Accingar igiť hæc aridiora percurrere, minus quidẽ q; publicitus ſole o placitura. q̃q; ſi pallados aures, atq; Archadiã ratiõe beniuolæ maieſtatis participarit aſſenſiõe. Nũc quidẽ apud uos maximi cælites diſplicebo. quip pe ſum ipſa, q̃ alij artẽ, uirtutẽ alij dixẽre, alteri diſciplinam. Artẽ uerò iccirco quia doceor, licet Plato huic uocabulo refragetur. Virtutem aũt dicunt, qui mihi bene dicendi ſcientiã ineſſe cõpererunt Qui ediſci uerò dicendi intimã rationem & percipi poſſe non neſciunt, fidenter me aſſerunt diſciplinam.

De officio & fine Rhetoricæ.

Officiũ uerò meũ eſt dicere appoſitæ ad perſuadẽdũ. Finis pſuadẽdi id quod eſt ꝓpoſitũ dictiõe. Quæ quidẽ uerba mei Cicer. atteſtor, cuius etiã exẽplis me ꝑ oẽs iſinuo ꝑceptiõis ductus cõſequẽť uſurã.

Vbi & Vnde.

MAteries aũt duplex eſt mihi. Vbi & ũde fiat oratio. Vbi, cum ut ipſius mẽbra aggredior quæſtiõis. Vnde cũ res inuẽtæ, uerbaq; ſociantur.

Quæſtio

Quæſtio Rhetoricæ, aut Finita aut Infinita.

QVæſtio ipſa aut finita eſt, aut infinita. Finita eſt, cum naſcitur de certo facto, demõſtrat q́; pſonam, ut in Roſciana quærit̃ Ciceronis, utrum interfecerit patrẽ Roſcius. Infinita eſt, quæ generaliter quærit, utrum ſit aliquid appetendum, ut an philoſophandum ſit: in Hortenſio diſputatur. In ſuperiore autem crebro, aſſiduéque colluctor, atq; eam Græcis placuit ὑπόθεσιν nominari. Infinita uerò uniuerſitatis aſtruendæ ſibi fiduciam uindicãt, tum potius uerſor, cum ocium, ac diſputatiões aggredior, licet plerũq; etiam pars ipſa, quæ Theſis dicitur, in cauſis mihi elatius anhelãti amentatas haſtas crebro, & pila plurimũ ualentia miniſtrarit. An aliud in Scauriana ſuccurrit, cũ interpoſita diſputatione tractatur. Ex quibus cauſis mors eueniat repẽtina. Ac pro Milone ſimiliter, an mundus prudentia gubernetur. Deniq; è meis ſectatoribus quidam acri admodum, ac ſubtiliſſima ratione cõmoti, nullam eſſe atteſtant̃ hypoteſim quæſtioné, cuncta quæ in defenſione ꝑ reis, contra q́; eos in accuſationibus retractantur, ad generales quæſtiones poterunt applicari.

Quæ ſint partes officij Rhetoricæ.

IAm uerò partes officij mei quinq; eſſe non dubiũ eſt. Nam eſt Inuentio Diſpoſitio, Elocutio, Memoria, Pronunciatio. Iudicatio enim quæ à nõnullis dicitur pars, partibus cunctis aſcribitur. Iccirco q́; ipſa pars non poterit ritẽ cenſeri, licet quid dicendum, quidue ſilendum ſit, diſpenſatio iudicationis examinet. Inuentio eſt quæſtionum argumentorum q́; ſagax, inueſtigatrix q́; comprehenſio Diſpoſitio eſt, quæ ordinẽ rebus attribuit. Eloquutio, quæ arripit uerba uel propria, uel trãslata, quæ q́; noua facit, uetera q́; cõponit. Memoria firma rerũ, uerborũ q́; cuſtodia eſt. Pronunciatio uocis, motus, geſtus q́; pro rerum & uerborũ dignitate moderatio. Sed ex his Inuentionẽ certũ eſt eſſe potiſſimam, cuius opus eſt cauſæ quæſtiones excutere, & argumenta probatu idonea reperire.

De Quæſtionibus principalibus & incidentibus.

QVæſtionum uerò duplex ſpecies. Aliæ ſunt enim principales: aliæ incidentes. Principales ſunt ſtatus, ex quibus naſcitur cauſa, quas Tullius conſtitutiones appellat. Incidẽtes uerò, quæ dum tractat̃ cauſa, naſcunt̃, dum argumenta uel ſcripta refutando, in plures cauſa deducitur quæſtiones: ut ſit principalis, utrum Clodiũ iure occiderit Milo. Incidens, uter utri inſidias compararit.

De Statibus, & unde naſcantur.

PRincipales igit̃ Status ſunt nũero tres. An ſit, Quid ſit, Quale ſit. An ſit, cõiectura eſt, ut an patrẽ Roſcius occiderit. Quid ſit, finis an maieſtate minuerit Cornelius Quale ſit, q̃litas ut an Saturninꝰ iure necatꝰ ſit. Sed ne forſan moueat, q ꝓ̃tereo q̃rtũ ſtatũ, quẽ Hermagoras

inuenit

inuenit, ſubtilior ratio eſt cum non ſtatum, ſed partem dicere qualitatis, quod in eius expoſitione mōſtrabo Nūc dicendū eſt, quomodo ſtatus inueniant̃ in cauſa. Inueniunt̃ igitur per intentionem & depulſionem. Intentio eſt, obiectio eius facti, quod in iudicium uenit. Depulſio quædam reſiſtens intentioni negatio ut ſi dicatur, occidiſti patrem, non occidi. Ex his duabus inter ſe concurrentibus uocibus, naſcitur quæſtio, quæ dicitur ſtatus, quòd ibi quaſi ad pugnandū actionū acies ordinata conſiſtat, ſed facile eſt uidere, quid obiecto crimini reſpondeatur Illud facile non eſt quid debeat intendi, utrum factum, ut hominem occidiſti, an nomen facti, ut homicidium feciſti. Et licet uideatur idem eſſe, tamē in ſuperiori obiectione ſi negabitur, coniectura erit: cum dixerit, non occidi. In hoc ubi rei nomen intēditur, poteſt & finis uideri, ut ſi dicat, non feci homicidium. An cum, quicunq; homo, an cum innocens occiditur, quod ſi nō factum obijcias, ſed criminis nomen negatione diuerſæ partis non erit manifeſtum, qui ſtatus exiſtat Neſcies enim quid negat, qui ita neget non feci homicidium: utrum quia nullum hominem iugularit, an quia tyranni interfectio homicidium non uocetur. Eſt igitur intendendum ipſum illud quod factum eſt, ut ſi id negauerit aduerſarius, habeas coniecturam. Si eo conceſſo, nomen criminis excluſerit, intelligas finem. Quod ſi conceſſo facto, factiq; uocabulo licuiſſe ſibi, uel oportuiſſe facere dixerit qualitas in cauſa uerſatur: quæ aut de re, aut de actione congreditur. De re, ut Miloni facere licuiſſet. De actione, an ſeruo uel addicto Tribunos liceat appellare, an habere ignominioſo liceat concionem. Quæ ſpecies qualitatis, Translatio nominatur. Item cauere debemus ne intendamus auditoris officium, ut ſola ſtatus qualitas fiat. Nam qui cauſam cognoſcit, propoſitum habet efficere aliquid, id eſt, aut damnare aliquem, aut abſoluere.

De generibus auditorum & cauſarum.

AVditoris autem ſunt tria genera. Vnum eius, qui ſecundum æquitatem aliquid ſtatuit, & is eſt, perpenſè iudex. Aliud eius, qui honeſtate uel utilitate incerta dubius alienæ ſententiæ perſuaſionem inexplicabilis deliberator expectat. Tertium genus eius eſt, qui facti honeſtatem, uel turpitudinem libera extimatione perpēdit. Hunc extimatorem cōuenit nominari. Hæc igitur ſunt tria cauſarum genera, quæ hypotheſi cōtinentur, id eſt Iudiciale Deliberatiuum & Demonſtratiuum. Sed cum omnes prædictarum rerum auditores dubitatio ſui deducat officij, quærendum diſcrimen eſt, & proprietas ſingulorum. Nam & iudex, cuius officium eſt damnare reum, uel abſoluere: poſſeſſionē dare, uel auferre, priuſq; cognouerit cauſam, dubitat quo modo utat̃ officio. Et q deliberat, ambigua mētis opinione differt̃. Et laudationis arbiter, an ritè qs laudet̃, extimanti

contem-

contemplatione diſpenſat. Sed cum in diuerſum hæc diſtrahantur officia; tunc illud maximè diſcrimen attendimus: quemadmodum temporibus uarientur. Nam deliberatio futuri tantum temporis continet quæſtionem, ut ſi deliberet Cato, an ſe debeat, ne uictorem aſpiciat Cæſarem trucidare. At uerò iudiciale genus tam præteriti quàm futuri nonnunquàm temporis inuenitur. Sed in præterito tantum de facto coniectura. Ex futuro qualitas frequenter innaſcitur, ut ſuo loco promptius aſſeretur. Laudatiuum etiam genus in præteritis factis omne conſiſtit, ſed à iudiciali genere fine diſcernitur. Nam aliud eſt, abſoluere innocẽtem æquitatis imperio: aliud laudibus proſequi glorioſum inſignium contemplatione meritorum. Accedit quod in Iudiciali genere ambigit cognitor in rebus alienis. In Deliberatiuo uerò quiſq; tam de ſuis quàm etiam de rebus externis. In laudatiuo æſtimator auſculta tuera, congruaq́; quæ memorentur, licet nouella, etiam id contulerint blandimenta, ut ſuæ prædicationis fiat arbiter, qui laudatur. Ergo oportet attentius intueri, ne ea, quæ auditoris officium habuerit, intendamus, ut ſi Verri, quod damnandus ſit, edicatur. Ille quippe ſe damnandum non eſſe reſpondet: & utrum damnandus ſit ſola qualitas apparebit. Igitur à facti obiectione naſcitur intentio, ut ſi eidem dicas: Siciliam ſpoliaſti, reſponſuro non feci, coniectura componitur. Stultum quippe eſt id, quod in arbitrio manet iudicis, aut certè facti nomen non ipſum crimen intendere. Cauendum æquè ne cum lex ulla, uel ſcriptura in cauſa tractatur, intentio ſumatur ex lege, ut ſi dicas Lex te murum uetabat aſcendere peregrinum, Sed illud potius dicendum: Murum aſcendiſti, ut ſi negauerit, nõ ſit pugna de lege, ſed de facto, cui accedit lex. Si confeſſus ex facto, tunc contra legem feciſſe uideatur. Cæterum ſi negato facto fuerit lex, uel quæuis ſcriptura recitata, ſuperflua uidebitur contentio: quando non iuris, ſed ueritatis altercatio contineat quæſtionem. Hoc uicio pleriq; falſi ſunt, ſed & præter illos treis quos ſtatus aſſerui, alios quatuor, uel quinq; deſcripti qualitate manantes eſſe dixerũt, qui licet ſuas in diuiſione cauſæ partes obtineant, tamen nunquàm principali loco naſcuntur: quia niſi fuerit, quod probetur, nemo ad probandum recitat legem, ut aliquam ſcripti formam. Id autem quod probatur, ſtatus eſt, qui ex primo conflictu ſemper exiſtit. Cæteræ quæſtiones controuerſiæ uel incidentes ſunt perhibendæ.

Quomodo Status facile inueniatur.

SIc igitur inueniendi Status facilis erit ratio, cum neq; nomen admiſſi, neq; auditoris officium, neq; legem, aut ſcriptũ aliquod intentionis loco poterit obiici. Itaq; talis eſt intentio, Hominem occidiſti. Depulſio, non occidi. Quæſtio ex his oritur, an occiderit, in quo ſtatu erit cõiectura. Sed cũ intẽtioni ius facti oppoſuerit reus, fit q̃litas, ut à Milone

non

non factum negatur,ſed de facti iure contentio eſt,occidiſſe enim ſe fateba tur Clodium ſed iure feciſſe. Huic depulſioni ſubijcitur ratio, quæ nō una ſimplex'ue ſit Nam poteſt unum atque idem factum propter uarias cauſas uideri probabile,ut hoc idem,quod inſidiatorem occiderat Milo, una ratio fuit. Alia, quòd hoſtem Reipub. & tyrannidis affectione ſuccenſum,ſe interemiſſe memorabat. In quibus aſſertis fit quidem qualitas, ſed diuerſæ ſpecies eius erumpunt. Nam prima relatiua altera comparatiua qualitas fulget,quòd ſi intentioni nonius facti,ſed negatio nominis opponatur: quamuis negatio depulſionis uice dicatur,tamen non faciet coniecturam, quia non factum,ſed nomen facti deſtruitur,ut in hoc adulteri actio ſit, cū repudiata uxore,ſtupratorem qui repudiauerat maritus inuenit, accuſat adulterij, Reus contradicit,nec factum negat, ſed adulterij nomē excludit. Et quæritur quid ſit adulterium,quod eſt diffinitiuæ controuerſiæ Igitur coniectura ipſius facti negatio eſt finis non admiſſi, ſed nominis. Iccircoq; etiam depulſio ingeſti criminis,quia cum facto aliud nomen imponitur,imminens obiecto crimini periculum denegatur, ut in hoc obiectu. Pocula templi è ſacerdotis domo furatus es, ſacrilegium feciſti. Repellit, pocula quidem abſtuli. ſed quia de domo,non de templo,furtum, non ſacrilegium nuncupandum. In quo etiam facti alia quædam uidetur eſſe negatio, non enim hoc ad deorum iniuriam ſpectat admiſſum,ſed ad diſpendium ſacerdotis,cum de domo pocula ſubtrahantur. Hic utraq; factum diffinitione tractandum,id eſt,& quid ſit ſacrilegium, & quid furtum.

Qualitas eſt cum qualis ſit quæritur.

NVnc de qualitate dicendum, cuius multiplex natura,diuiſionem partium primo deſiderat. ut ea decurſa ſingularum proprietas explicetur. Qualitas igitur aut de re. aut de actione eſt. De re cum eius facti,quod in iudicium uenit, ratio cauſā ue tractatur: uel cum quid fieri oporteat,diſceptatur,ut an iure Clodium Milo iugulauerit, uel an domus Tullio reſtituenda fuerit. De actione autem cum quæritur,an admittenda ſit actio. & iudicium faciendum: quæ pars, quoniā iuris æquitate perpenditur, rectè eam in ſpecies qualitatis ſubtilius aggregamus Aliam autē quam Harmagoras quaſi conſtitutionem nouā,aut qualitatem diſtinguere, & tranſlationē uel pſcriptionem uocare maluerat. Sed hæc poſterius, qualitas,ut futuri tēporis æſtimata, ita & præteriti Iuridicialis: futuri negocialis. Qualitas in utroq; iuris aſſertio eſt, in iuridiciali naturæ, in negociali legis aut conſuetudinis aſſerta uerſantur. Iuridicialis autem diuiditur in abſolutam, & aſſumptiuā. Abſoluta eſt, quæ factum ipſum ſui natura & iure defendit. Aſſumptiua, quæ cum in facto ipſo nihil probabile reperiat, confugit.

confugit ad ipſam cauſam eáq; iuſtam, ut facere deberet, allegat. Vt cum Milo non poteſt dicere hominem licuiſſe iugulari, cauſam occidendi aſtruxit inſidias Clodianas. Illic aſſumptiué nomen accepit: quia cum abſolutè factum tueri non poſſit, confugit ad cauſas. Hæc igitur aſſumptiua partes habet quatuor: Relationem, Remotionē, Comparationē, Conceſſionē. Relatio eſt, cum de facto confeſſo culpam in eum, qui pertulit, refert, ut in Clodium Milo, Oreſtes in matrem, Oratius in ſororem: qui iccirco à ſe perhibuit iugulatam, quia eius prouocatus iniuria, in facinus ſit coactus. Remotio eſt, cum obiectum crimen in alterum, uel in aliud ab eo, qui percellitur, remouetur in alium, ut Tiberius Gracchus in Mancinū, qui auctor faciendi fœderis fuit, quod tam ſenatus quàm populus improbarat. Item in tali cauſa legatus niſi intra triginta dies profectus erit, capite puniatur. Quæſtor ſumptum legato non dedit, tempus emenſum eſt. Accuſatus contradicit. & crimen obiectum remouet in quæſtorem. In aliud autem remouet, ſi morbo tardatus, in infortunium ſuum cauſam remoueat tarditatis. Remouetur uerò aut ipſum factum, ſi ad alterius attinuiſſe dicitur poteſtatē: aut cauſa, ſi alterius uicio quid accidiſſe dicatur. Cōparatio eſt, quam compenſationem noui à poſterioribus perhiberi. Non cum crimini beneficium alterius temporis ſubrogatur ſed cum factum iure defenditur, ut ex eo aliquid commodi ſequeret̃: nam ſi meritum alterius temporis, uelut in compenſationis gratiam memoratur, ad deprecatiuam potius admouendum eſt qualitatem, quæ ueniali ſpecie continetur, hæc uerò ritè ſe feciſſe contendit, ut Verris illa reſpōſio. Magno inquit, decumas uendidi: quod factū compenſat utilitate beneficij. In hac quippe parte facti confeſſio eſt, ſed immanitatem obiectionis excludit allegatio promerendi. At in illa criminis, factiq; unâ confeſſio eſt, ſed aut ab animo ſeparatur, aut purgatione ceſſante ad humanitatis miſeranda reſpirat. Verum hæc qualitas uenialis in bina aſſerta diſcernitur. In Purgationē & Deprecationem. Nam purgatio eſt, cum confeſſo facinore animum, uoluntatemq; purgamus. Cuius modos tres eſſe non dubium id eſt, Imprudentiā, Caſum, Neceſſitatē. Imprudētia eſt, cum à uoto, ſcientiaq; noſtra aliquid dimouemus, ut quidam inuenando iaculum intorſit in beluam, & hominē deliteſcentē retibus, interemit: quæ pars error dicitur, atq; ei ſubduntur: Ignoratio, Vinolentia, Obliuio, Fatuitas, Dementia. cæteraq; quæ errorem admittētis excuſant. Caſus uerò culpam euentus exonerat. ut qui cum uictimis ad diem ſacrū non occurrerit fluminis incrementis. Scelus autem neceſſitate conmmiſit, qui præcepto ducis inſontem hominem iugulauit. Inter quos modos hoc intereſt, qđ imprudentia fallit, caſus prohibet: neceſſitas cogit, deprecatio autem nihil cauſationis aſſociat, ſed in exornandi humilitatem, preceſq; ſuſpirat. Cæteras quæſtiones, quas Satus dicunt incidentes, aduertāt, qui taliū didicerūt.

Sicut

Sicut interius demonſtratione formet primæ uocis ingeſtio. Plerũq; enĩ ſecunda uim intentionis incutiet, ut in hoc uiro forti præmiũ, quod uolet, qui fortiter fecit petit præmium, nuptias uxoris alienæ. In quo qui petit præmium, quia nullum putat è diuerſo, nihil intendit, ſed maritus contradictor intendit, licet ſecundo loco uideatur aſſurgere, cui per depulſionem uir fortis obſtabit: tanquàm petitionem præmη, quod popoſcerat accuſati præmium iuſtum eſſe contendens, tanquàm ſi factum aliquod iure tueretur. Item quæſtiones legales quas tanquàm Status cauſis incidere memoraui principalium quæſtionum intentione uel depulſione nõ eadem regula perſenſentur: quippe quæ in ſecunda cõflictatione prorumpunt. Nam prima qualitati tribuitur. Igitur illa intentionis ac depulſionis regula in qualitatis prædicta parte turbatur.

De Examinatione, id eſt, Iudiciali genere.

NVnc τὸ κρινόμενον, quod Græci dicunt, conſequenter aſſummam. Nam cum intentio & depulſio ſtatum conſtitutionemq; ſignaret, ſi coniectura fuerit, Iudicationi præbebit pariter rationem. Neq; enim eſt, quod poſſit ponderari iudicio, niſi ipſa negatio In qualitate uerò, uel ſine alio loco quàm ſtatus apparet, neceſſe eſt confeſſa depulſio facti habeat rationem: quam item accuſator infirmet, & uelut ſecundaria quæſtio procreatur per confirmationẽ, impugnationemq; rationis. Hic illud iudicabile poſſe uerſari: idq; eſſe, quod æſtimator iuſti ratione perpendat, poſſe in quauis cauſa & omnes ſtatus exiſtere. Et multæ rationes, infirmationesq; numeroſæ, perindeq; iudicationũ ſemina copioſa: cum unum: uidelicet factum multiplici ratione defenditur, ut Tullius pro Milone; quòd inſidiatorem, & quòd hoſtem publicæ quietis occiderit. In his igitur ille ſtatus potius apparebit, quem orator pro utilitate defenſionis ſumpſerit. Illa etiam ratio ex oratoris plerũq; aſtructione colligitur. Tũcq; uelut rationes alη ſtatus emergẽt, ac ſic ad probationes ſcriptura profert. Hinc Iudicatio legalis orietur, cuius ſpecies ſunt quinq;. Vna eſt, cum ſcripto aliquod, pluráue ambigua continentur: quæ à Græcis ἀμφιβολογία memoratur, ut ex cõmunione nominis res plerũq; confunditur, ut eſt iſtud: Quidã taurum legauit, quo nomine ſeruum habuerat admodum precioſum. Verũ illi hæres taurum, hoc eſt bouem dedit, quia fecit nomẽ amphibolum quæſtionem. Item ex ex nominum diſtinctione per ſyllabã, ut qui habuerit propinquos duos: unum Leſium nomine, aliumq; Mileſium, hæredemq; conſtituens ſic locutus eſt Hæres eſto mi Leſi. Qua diſtinctionis ambage certamen exortum, dum hæres eſto mi, diſtinguit, qui Leſius dicebatur. Alius uerò continua nominis iugitate Mileſium dicit hæredem. Sunt idem modi quos dialectica comprehendit aſtructio. Item ſpecies ſcriptionalis eſt quæ-

ſtionis:quæ ex uerbis & ſententia ſcriptionis emergit, ut in hoc: Peregrinus murum ne aſcendat. Quidam obſeſſa ciuitate conſcendit, hoſtemq; deiecit. Arguitur hic reus legis ſententia, uerbis nititur accuſator. Tertium quæſtionis eſt genus, cum contrariæ leges utrinq; ſecus colliduntur, ut in illo: Mas tẽplũ cereris ne ingrediatur Item, qui parentibus opem non tulerit puniatur. In templo Cereris uapulãti matri ingreſſus opem filius tulit. Accuſatur. Facit hic cõflictum diuerſitas legum, quarum interpretatio colliditur, utcui potius auſcultãdũ fuiſſet appareat. Quarta de ſcripto quæſtio eſt, quæ dicitur ſyllogiſmus, cum ex eo, quod ſcriptum eſt, aliud quoq;, quod non ſcriptũ eſt argumentatione colligimus, ut in hoc Exulem intra fines deprehenſum liceat occidere Quidã inuentum exulem uerberauit, accuſatur, à defenſore colligitur, quod minus permiſſo ſit fieri debuiſſe. Huic inſunt modi quatuor. A ſimili, à conſequenti, à maiore ad minus, à contrario. A ſimili ita ut quia patris interfector culleo inſuitur, hæc pœna manere debeat matricidã Aconſequenti ſic: Tyrannicidæ præmium. Qui ſuaſit tyranno deponere dominatum, præmium petit. Colligit par eſſe meritũ, quia reddidit libertatẽ. A maiore ad minus. Supra dixi enim. Si exulem permittit iugulare, licet etiam uerberare. A contrario, Si uir fortis meretur præmium, deſertor dignus eſt pœna. Finitiua ſupereſt quæſtio de ſcripti ambiguitate demanans, cum aliquod uerbum in lege uel teſtamento dubium eſt, & diffinitione clareſcit: ut nocte cum telo deprehenſum liceat occidere, quendã cum fuſte nocte deprehenſum magiſtratus occidit, reus eſt cædis: lege ſe quidẽ tuetur, ſed telũ quid ſit inquirit. Quod quæſtiõis genus hoc à principalibus differt ſtatibus, quia non de facto, unde orta cauſatio eſt, ſed de ſcripti tantum diffinitione diſquiritur. Diſcutitur igitur ab his legalibus ſtatus principales eſſe diſcretos & hos incidentes dici. Illos autem à quibus cauſa naſcitur, uel conſtitutiões, uel ſtatus certius appellari.

De Genere deliberatiuo.

IAm nunc decurſis conſtitutionibus controuerſiarum, deliberatiui & demonſtratiui generis ſtatum uideamus, Nam & cauſarum tria genera eſſe dubium non eſt, & in omni cauſa ſtatum debere uerſari, licet in deliberatiuo quandã qualitatem negocialem cõſiſtere, quod de futuro deliberat, exiſtimarit. Tamẽ ita qualitas plerunq; cenſenda eſt, ut alij quoq; ſtatus huic generi poſſe accidere non negent Nunc ſtatus in talibus ita repperiri poſſe firmamus, ut non ex intentionis depulſione, quemadmodum in conflictibus monſtratum eſt, regulam teneamus. Quid enim aut quis intendet uel ordine ſoluto perſuaſor diſuaſorue confligent cum alterũ deligere in aſtructionibus non uetemur. Sed ta men accuſatoris partes diſuaſor uidetur arripere. Qui enim inhoneſtum uel inutile illud, quod diſſuadet, oſtendit, pro certo ipſum uidetur accuſare negocium. Perſuaſor uerò partes arripit defenſo

ris,

ris,& negocij tractatum qualibet obiectione cōtrarietatis abſoluit. Ex quo & perſuaſor intendere,& diſſuaſor depellere memorandi. Ac ſic conflictione partium facta, ſtatus poterit apparere, ut in tali cauſa crebro ad muros exercitu confugiente, delibérat imperator utrum diruat muros exſcidi, cum dicit, nonne uidetur, ſi fecerit accuſare. Deinde grauiter & ſeditioſe id exercitū perpeſſurum. In quo coniectura fiet de commotionis euentu. Ac mox ſi dicat uictoriam non uocandam, ſi præſidium ciuitatis exſcinditur. Finis acceſſit. Diffiniendum quippe qualis ſtatus mœnium uictoriam faciat celebrari. Tunc ſi diſſuaſor addat ſine conſilio ſenatus id fieri non debere. Præſcriptio etiam uidetur accedere. Certum eſt igitur & intentionem diſſuaſori iure ſignari Et deliberatiui cunctos ſtatus promptius apparere. Sciendum tamen, ne diſſuaſor uelut ſententiam dicens, prohibeat tanquàm iudex cum eius officium hoc ſit, ne faciat perſuadere inhoneſtæ rei, uelut inutilis ratione monſtrata.

De Genere Demonſtratiuo.

IAm nunc in Demonſtratiuo, quemadmodū ſtatus emergat, non eſt facilè memoratu. Icciro quia non ſtatim laudem uituperatio conſectať, ut quiſquis laudabilis non eſt, uituperabilis habeatur, uel cōtra. Qui uituperatione caruerit, laudibus faſtigetur, ut ſi laudabilis ex eo quis dicať, quia homicidium non commiſit. Eſt ergo medium nomen, quod priuationem placuit memorari, propterea quia laude priuatur, non confeſtim uituperationi permittitur, uel contra. Sic tamen ſtatus demonſtratiui generis apparet, cum laudatorē, uituperatoremq́ꝫ conſtituens, & uituperatori accuſatoris intentionem, laudatori defenſoris partes adiunxeris. Aut illud ſubtilius conformatur, ut auditor inter laudem & uituperationem libratus, uelut aduerſanti loco ponať. Nō eñ antea͂ laudandū, quencꝫ laudabilē demōſtraris. Nō illi talis intentio eſt, ut laudabilē nondū credat. Aduerſum quam intentionē laudatori certamen eſt, uel uituperatori, licet in ſuperiori aſtructione quidam conflictus euidens approbetur, ut cum alius quempiam laudat, & alter accuſat, ut Catonē Tullius laudans, & duobus uoluminibus Cæſar accuſans Ex quo colligitur omnium cauſarum genera ſtatibus percenſenda. Hoc reperto, naturam cauſæ diſcuties, quæ aut ſimplici, aut duplici quæſtione, aut multiplici continetur. Simplex eſt, cum unū quid, in tota actione diſquiritur, ut Clodium Milo ne iure necauerit. Illud uerò quod per indicationem poſteriore loco diſquiritur, uter utri inſidias compararit, non eſt ſingulare, ſed iunctum ex duplici coniectura, & quàm Græci ἀντικατηγορίαν nominant. Sed incidens quæſtio, genus cauſæ facere nō poteſt. Duplex tum, ex rebus fit, ut pro Cælio de auro & de ueneno. Tum collatiōe, ut pro Roſcio, Filius ne patrem, an inimici iugulauerint. Multiplex uerò ex pluribus

quæſtionibus cauſa cõſiſtit, ut repetundarũ omnes Verrinæ: et pro Scau-
ro de Boſtaris nece. De Annis uxore, & decimis tribus exquiritur. Dehinc
ductus cauſæ inſpiciendus eſt. Ductus autem eſt agendi per totam cauſam
tenor ſub aliqua figura ſeruatus. Sunt autem ductus quinq;: Simplex, ſub-
tilis, figuratus, obliquus, mixtus. Simplex, cum non aliud eſt in agentis con
ſilio, aliud in uerbis, ut ſi bene meritum laudes, ac noxium accuſes. Subtilis;
cum aliud uult animus, aliud agit oratio, ut quidam abdicat filium, quòd
amicos non habeat: hic non uerè abdicat, ſed ut amicos habeat, terret. Figu
ratus eſt, cum apertè quid dicere prohibet uerecũdia propter obſcœna, & ſi
gnificatione alia, atque integumentis ueſtita monſtratur. Obliquus eſt,
cum metus impedit aliquid dicere liberè, & per quoſdam faciendi cunicu-
los obijcienda mõſtramus. Vt in hoc: Tyrannus qui ſub abolitionẽ tyranni
dem poſuerat fortiter fecit, petit præmij nomine, armorum, arciſq; cuſto-
diam. Magiſtratus contradicunt. Mixtus autem ex utroque componit,
cum & pudor & metus impedit libertatem, ut tyrannus, qui duos filios ha-
buit: quorum uni uxor iniqua infamis fuit, cuius maritus ſe ſuſpendit. Co-
git alterum filium eandem ducere, contradicit. Hic nõ inceſtum liberè, nec
tyrannidem poteſt obijcere. Hi ſunt ductus artificioſè tractandi, & per to-
tam orationem ſubtiliter diffundendi: qui colore hoc ſeparantur, quod co-
lor in una tantum parte, ductus in tota cauſa ſeruatur. Ductus repe-
ritur ex cauſatiuo litis, hoc eſt ex re, quæ controuerſiam facit, quæ aut præ
teriti temporis eſt, ut an Aiacem Vlyxes occiderit, quæ ductũ ſimplicem
tenet. Aut ſi præſentis uel futuri temporis fuerit, omnes ductus admittit.
Ergo ductus de conſilio naſcitur. Conſilium ex cauſatiuo litis exoritur. Cau
ſatiui litis eſt, quod facit dubitatiõem, ut in illo tyranni cauſatiuum litis eſt,
quòd tyrannis cuſtodiam & arcis poſtulat & armorum. Hunc ductum ſer-
uatum teſtatur prima Philippica, quæ mira ſubtilitate dominatum Anto-
nij latenter inſimulat, ut omnia dicens nil aſperè dixiſſe uideatur.

De Argumentis.

HIs omnibus conquiſitis, argumenta uidenda ſunt, quibus ad quæſti
onis ambiguum fides ualeat adhiberi. Fides autem tribus fit mo-
dis: Conciliando, docendo, permouendo. Illa prior ethica, ſequens
apoditica, tertia pathetica nominatur. Conciliatione, licet in tota cauſa
uti conueniat, tamen in principijs uberius inſiſtendum, & incommouen-
do maximè urgere debet epilogus: docere autem præ cæteris debet ipſa nar
ratio: quamuis diluendis quæſtionibus, obijciendiſq; criminibus non diſſi-
milis operetur aſtructio. Nunc de argumentis incipiamus.

De Argu-

De Argumentis iterum.

ARgumentum eſt ratio, quæ rei dubiæ fidem facit. Res dubia eſt, in tentio & depulſio, uel ratio & infirmatio rationis. Cum enim obieceris occidiſti, ut doceas argumentationem firmare maximè cum negatur etiam ipſum non occidi. Exigit argumentum licet ad faciendam fidem etiam illa, quæ inartificialia nominantur, debeant adhiberi, ut tabulæ teſtimonia, quæſtiones, quæ poſt diſcutienda ſeruabo Nunc argumenta tractentur, quæ aut in negocio, de quo agitur poſita ſunt, aut illud attingũt. In ipſo, tum totũ, tum pars eius, tum nota, quam Græci ἐτυμολογίαν dicunt. Attingunt uerò negocium, quæ ad id relatiuorum ratione dicuntur. Et ſunt numero tredecim: à coniugatis, à genere, à forma uel ſpecie, à ſimili, à differenti, à contrario, à coniunctis, ab antecedentibus, à conſequentibus, à repugnantibus à cauſis, ab effectis, à comparatione. Cuius ſunt partes tres, maiora, minora, paria. Apparet in omnibus relatiuam ineſſe rationem. Nam coniugatum alterum alteri nominatur, & genus & ſpecies ad ſe relata fiunt. Ipſum etiam ſimile alicuius aſſimile eſt. Et omnes loci argumentorum non ex ſe, ſed ex alio nomen accipiunt.

De Diffinitione.

IGitur totum, quo dubium diſcutitur, diffiniri primitus oportebit, & ſic argumenta tractare hoc modo, Si tres dubia, utrum utilis eloquentia uideatur. Eloquentia totum eſt. In toto igitur diffiniendum eſt ſic: Eloquentia eſt bene dicendi ſcientia. Bene dicere autem utile eſt, utilis eſt igitur eloquentia. Cui loco tractando ſubſidio eſt Dialectica, quam nuper audiſtis perquam cognitum puto. quid ſit genus, quid ſpecies, uel differentia, proprium, accidens, cæteraq́, quæ eius præcepta tenuerunt, tamen ut potero, hæc breuiter, ſtrictimq́ percurram.

De Genere.

GEnus eſt igitur ad multas ſpecies, differentiasq́ notio pertinens, ut animal quod refertur ad hominem, pecudem, auem, piſcem, cæteráque, quæ non tantum numero. ſed etiam ſpecie diſparantur, quòd alia aërea, alia aquatilia, terrenaq́, alia rationabilia, alia rationis expertia, quæ ſub uno nomine collecta cum fuerint, nomine generis appellantur.

De Specie.

SPecies eſt, quæ à genere pendens alia continet numero tantummodo diſgregata, ut homo, continet & Demoſthenem & Ciceronem, quibus una ſpecies eſt, ſed numero diſtant.

De Differentia.

DIfferentia uerò eſt ſufficiens quæſtioni diſcretio, ut ſi quæratur inter hominem, leonemq́ue quid interſit, reſpōdeatur, quòd homo mitis, leo ferus ſit: quod quidem nec hominem à mitibus cæteris, nec leonem à feris alijs diſtinguit animalibus.

De Proprio.

PRoprium eſt, quod rem aliquam ab hominum communione diſcernit, ut riſus. Hoc enim non eſt homini commune cum cæteris.

De Accidente.

ACcidens eſt, quod in aliquo poſitum, nec pars eius eſt, nec ſeparari ab eodem poteſt, ut per ſe poſſit exiſtere, ut color in corpore, in animo diſciplina.

Argumentum à parte.

A Parte uerò argumentū, non ad totum probandum ducitur, ſed ad aliam partem, quæ continet quæſtionem. Non enim probata pars totum probat, utpote ſi oculus uidet, nō ideo totum corpus uidet, cum refuterur totum uidere corpus: ſed dialecticus iſte tractus eſt. Nunc quemadmodum argumentū à parte ad partem ſummatur, oſtendam. Si pedes, ſi brachia tueri debemus, utique oculos diligētius aſſeruare. Cuius argumenti loco incurrere aliquando & aliud poteſt, quia à minore ad magis dicitur. Nec tamen ideo principalis argumenti ratio perturbatur, quia geminari aliquātum argumenta natura permittit. Hoc ſæpe cōtingere, & in figuris ſolet, de quibus poſtea nobis erit dicendum. Fit nonnunquàm & in hoc modo à partibus argumentum, cum inducta partitione, & propoſitis partibus pluribus, cæteris refutatis, aliquam concludimus partem, in qua ſit quæſtio conſtituta, ut ſi dicas, equum hunc, quem habes, aut emiſti, aut dono accepiſti, aut natus eſt domi, aut furatus es. Non autem emiſti, nec dono tibi traditus eſt, neq́ue natus eſt domi, furatus es igitur

A Nota uel Etymologia.

A Nota uel Etymologia, ut Græci dicunt, ſummimus argumentum ſic: Si conſul eſt, qui conſulit reipublicæ, quid aliud Tullius fecit, cū affecit ſupplicio coniuratos. Quo in loco originem uocabuli tantum oportet attendere.

De Negocio.

AB his uerò, quæ negocium uidentur attingere, argumenta ducuntur hoc modo. Primum à coniugatis, quo uno nomine propoſito principali, per eius deriuationem caſu, aut tempore comutato aliquid

quid approbamus,ut ſi pietas uirtus eſt,quod piè factum eſt, laudari oportet.Conſtat enim laudabilem eſſe uirtutem. Qui locus à ſuperiore hoc differt,quia aliud eſt,unde nomen impoſitum fuerit, perſcrutari. Aliud per cognationem uerbi ab alio deflexi argumenti uim ſumere.

A Genere ad Speciem.

A Genere autem,cùm quod in toto ualet, ad ſpeciem quoque deducitur, ut ſi uarium & mutabile quiddam eſt fœmina,Dido etiam uaria,mutabiliſq; uideatur, poſſitq; ex amore in odium commutari. Hac ratione illud Ciceronis aſtruitur. Nam cum omnium prouinciarum,ſociorumq; rationem diligenter habere debeatis, tum præcipuè Siciliæ ô Iudices. Hunc locum ille à toto uidetur imitari. Sed intereſt illud, quod in illo à diffinitione,hic ab ipſa ratione,qua genus eſt, argumenta ducuntur. Et quod in genere totum eſt, quod totum diuiſione perit,genus manet etiam partibus diſtributum.

A Specie uel à Forma.

A Specie uel à forma ducitur argumentum, ut fidem generali faciat quæſtioni,ut Cicero in Philip. Eſt quædam actio lex. Actum enim genus eſt legis,quod à ſpecie,id eſt, lege lata à Cæſare comprobatū eſt. Quod item cōfirmat à ſimilibus. Quære acta Gracchi,leges Semproniæ proferentur. Quære Syllæ,Corneliæ.

A Simili.

A Simili per ſe,ut Helena Troianis,ſic ciuilibus bellis ſemen tu fuiſti. Item,ut ſæpe homines ægri morbo graui cum æſtu,febriq; iactantur &c. Huic diſſimilitudo cōtraria eſt,quæ à Cicerone differentia nominatur. Quæ res inter ſe diuiſas, non aduerſas oſtendit: cuius Cicero ponit exemplum in Verrem. Sed tu idem feciſſe eris æſtimandus, ſi eodem cōſilio feciſti. Hoc & in perſonis oſtenditur,& in rebus,& in tempore,& in locis,& in alijs quæ nunc memorare longiſſimum eſt.

A Contrario.

A Contrario, ut uita & mors, ex quibus Terentius ſic: Nam ſi illum obiurges,uitæ qui auxilium tulit, quid facies illi, qui dederit damnum aut malum? Cicero in tertio Philippicarum contra Antonium econtrario argumentatur dicens: Si ille conſul fuſtuarium meruerit,legiones quid, quæ conſulem reliquerunt?

A Comparatione maiorum.

A Comparatione maiorũ quis dubitet à Siculis petiſſe pecuniã Verrem,cũ à Marco Octauio Lygure poſtularet? Virg. Tu potes unanimes armare in prælia fratres. Ex hoc utiq; probat,& alienos poſſe quod minus eſt. Teren. Nam qui mentiri,aut fallere inſtituerit patrem aut matem,audebit tanto magis & cæteros.

A Minorum Comparatione.

A Minorum comparatione,ut eſt Publ. Scipio, Pontifex Maximus, Tyberiũ Grac. mediocriter labefactantẽ ſtatum reipu. priuatus interfecit. Deinde iungit quæſtionẽ,ubi modus eſt quidam. Catilinã orbem terræ cæde atq; incendijs uaſtare cupientem, nos conſules perferemus? Ex hoc Teren. loco illud. Hic paruæ conſuetudinis cauſa huius mortem tam fert familiariter.

A Parium Comparatione.

A Parium comparatione Cice. Et ſi non minus iucundi atq; illuſtres ſunt hi dies quibus naſcimur. Et in Piſonẽ: Nihil intereſt utrum ipſe conſul improbis contionibus perniciofis legibus rempub. uexet, an alios uexare patiatur.

His igitur breuiter demonſtratis, illa quæ non excogitantur ab oratore ſed à cauſa,aut à reis ſuggeruntur,in tribus (ut diximus)rebus poſita ſunt. In ſcriptura, ut tabulatum. In auctoritate, ut teſtium. In neceſſitate,ut tormentorum.

A Scipto.

A Scripto argumentum petitur, cum ad dubiæ rei probationem,uel chirographum,uel teſtamentum tranſactionis,aut tabulæ recitantur,cæteràque huiuſmodi: quæ ita nota ſunt, ut exempla deoratione non quærant.

Ab Auctoritate & Teſtimonio.

AB auctoritate uerò,ut Affricanum dixiſſe iure cæſum eſſe Tyberiũ Gracchum. Aut cum teſtimonio,quo ueritas nudetur,affertur,ut Gneum Pomp. demiſſo frumento celeriter teſtem nobis orator inducit. Auctoritas igitur,aut iudicantis,aut teſtis eſt. Huic parti adiunguntur oracula,cæteráq; id genus.

A Neceſſitate.

NEceſſitas uerò dat fidem ex tormentis,aut ſomno,aut furore,aut † uiolẽtia: quæ uocẽ alicuius rei extorquet inuitis. Quæ oĩa cũ ad coniecturã cauſa. pſona, facto adduñt,id eſt. ipſo teſtimonio, † uinolentia

uel

uel cōfeſſione, uel ſcripto capiunt fidem uel amittūt. Nam nec cauſa dicen tis attēditur, & perſona tractatur: & ipſi ſcripturæ ſecum, aut cū cauſa qualitas comparatur. Sequitur ut ad ea, quæ conciliant, aut permouent auditores, intentionem ſuam flectat aſſertor, quoniam ad fidem faciendam hæc quoq; pertinere prædiximus. Conciliantur igitur animi, tum perſonæ, tum rei dignitate. Perſonæ, aut auditoris, aut rei uel ipſius oratoris, aut aduerſarij. Auditoris ſic Qualē te antea publicæ rei præbuiſti, cum huic eidē quæſtioni iudex præeſſes talem te nobis & populo Romano hoc tempore impartias. Rei uerò, ut pro Deiotaro, quem ornare antea cuncto cum ſenatu ſolebam pro perpetuis eius in noſtram rempub. meritis. Oratoris uerò cum de ſe non ſuperbè, ſed moderatè loquitur: quale eſt illud. Cum quæſtor in Sicilia fuiſſem ô iudices, itaq; ex ea prouincia deceſſiſſem, ut Siculis omnibus &c. Sed hæc plenius in exordiorum præceptis diſſeram. Ab aduerſarij uerò perſona conciliatio fit, dum illius iniquitate aut arrogantia demōſtrata, noſtra modeſtia commēdatur Sed hæc poſterius & in principijs quanquàm nunc non orationis partes ſed dicendi formas, & faciendæ fidei ſpecies numeramus: quo loco patheticæ quoq; dictionis attendimus facultatem, cuius uis uel in communibus locis, uel in epilogis maximè continetur. Mea primordia quidem apud ueteres hac animorum permotione caruere, quod tunc demonſtrabitˉ, cum ordiendi præcepta tractabimus. Interim generatim, quibus mentes affectibus incitenˉ, nulla partium diffinitione ſignabo.

De Commotione animorum.

COmmouenˉ igitur auditores, aut miſeratione, aut odio, aut inuidia, aut metu aut ſpe, aut ira, cæteriſq; ſimilibus. Miſeratione, cū calamitates alicuius magno dolore tractamus. Cū iniquitatē temporis uel periculi magnitudinē memoramus, ut in ſeptima Verrinarum: Patres hi quos uidi &c. Ab odio cum aduerſarij factum, uel uiris bonis, uel iudicibus oſtendiˉ execrandū ut cum iudicū corruptio doceˉ à Verre iactari. Item cū in auariciæ ſcelere, periurio uos ſui ſimiles eſſe arbitraˉ. Inuidia eſt, quæ quodā liuore inficit auditores, ut eſt. quod ad tuam ipſius amicitiā cæterorumq; hominum magnorum atq; nobilium, faciliorē aditum iſtius habet nequitia & audacia, quàm cuiuſquàm noſtrum uirtus & integritas. Item iſtum rebus omnibus undiq; ereptis, impune eludentem circumfluere & abundare. Poteſt quidem & illa res auditorum mentes incendere, ut ſi alicuius exaggeres tyrannicum ſpiritum, aut potentiam non ferendā. Metum uerò excitari uel proprijs, uel communibus periculis. Proprijs, ut hoc eſt iudicium, in quo uos de reo publica res de uobis iudicabit. Communibus autem, ut eſt. Videor mihi uidere hanc urbē lucem orbis terrarum, ar-

cem omnium gentium ſubitò uno incendio concidentem. Spe quoq; animi perturbantur, cum beneficia aut obſequia permittuntur, ut cum fidem Milonis Pompeio pollicetur, & Cœlij in omni uita ſeruitiũ obſtrictũ uobis ac ac liberis habetis. Ita etiam uehemẽter animos turbat, ut cum exaggerat & exclamat Tullius incuria ſedere ſocios Catilinæ, O dij immortales ubi nam gentium ſumus? Quæ Reſpu. hic habetur? In qua urbe uiuimus? hic hic &c. Similes alij permiſcentur affectus, qui cum ad perſuadendũ plurimum ualeant, extra cauſam tamen ſunt, nec apparere in oratore manifeſtius debẽt, ne inſidijs iudicem capere, non ratione deducere uideatur.

De Diſpoſitione.

HIs igitur ad fidem faciendã prudenter inuentis, ordo rerũ eſt ſociandus: quæ pars diſpoſitio uocitatur, qua quid dicendũ, quóue loco, quid penitus omittendũ: quomodo etiã, & quando, & ubi prudenter incipimus. Duplex igitur huius partis eſt ratio. Aut enim naturalis eſt ordo, aut oratoris artificio cõparatur. Naturalis cum poſt principiũ. Narratio, Partitio, Propoſitio, Argumẽtatio, Concluſio, Epilogusq; conſequitur. Artificio oratoris, cum per membra orationis, quæ dicenda ſunt digerimus. Et hoc ex cauſæ utilitate, non ex temporis ſerie coaptamus, ut pro Milone factum, cum quæſtiones quaſdam ante narrationem, ut præiudicia refutaret, induxit. Quod nõ ex ordine naturæ, ſed ex cauſæ utilitate mutauit. Et pro Cornelio primo refutata ſunt crimina quæ ſecuta ſunt tribunatum. Poſt ad ipſum tribunatum recurſus eſt factus. Quæ diſpoſitio artificialis ut diximus nominatur. In Verrem autem naturalem temporum ordinem tenuit, ut primum quæſturam, tum legationem, deinde duas ſi prætturas obijceret, ſeruata temporum ratione: quam, niſi cauſæ repugnet utilitas neceſſario proſequemur. At ubi maiora quæq; potiſſimum & inuidioſiora purganda ſunt, ab his ſummitur refutationis exordium pro Cluentio coniecturæ partibus expeditis ad perſcriptionem legis acceſſit, ordine uidelicet commutato, ne ſi cluentium legis aſſertione non defenderet, fugere cauſam diffidentia uideretur.

De Elocutione.

DVabus his officij partibus abſolutis, Elocutionis cura eſt intimanda. Quæ cum conſtet in ſingulorum animaduerſione uerborum, hoc ab eloquentiæ nomine ſeparatur: quòd illa totius operis oratorij uirtus eſt hæc pars habet officij: cuius Cicero duo quaſi fundamenta, duo dicit eſſe faſtigia. Fundamẽta ſunt Latinè loqui planeq; dicere. Quorũ unũ grãmatice loquẽte didiciſtis, cũius uobis inſinuata eſt ſubtilitas, Faſtigia uerò ſunt copioſè ornateq; dicere, qd nõ ingenij, ſed laboris eſt maximi, exercitatione etiã diuturna: qui nõ ſolum uberior, ſed illuſtror quoque facultas

cultas acquiritur. Huius rei duplex ratio eſt. Vna, quæ in ſingulis uerbis lumen appareat. Altera, ut dignitas eloquendi copulationis ipſius decore ſeruetur. In ſingulis uerò rebus, aut proprium, aut tranſlatum, mutatúq; conquiritur. Propria ſunt uetuſta præcipuè: nam tum, cum proceres uel neſcirēt hæc dicendi ornamenta, uel appetere non auderent, proprijs utebant. Sed quia uerborũ ueterũ iam exoleuit uſus non ſunt audacius uſurpanda illa, quæ cum ætate mutata ſunt. Itaq; hallucinari, & cerritum, & caperatũ, ſimiliáq; prætereuntes utemur his, quæ conſuetudo recipiet. Nec tamen ſordidis, niſi cum rei, ſententiæq; uis exigit, ut Cicero uolens crudelitatis inuidiam facere ait: Gurgulionibus eiectis reliquerunt, & uirgis plebem Romanam concidere. Nec indecore Virgilius uitandæ humilitatis aucupio lychnos pro lucernis ait. Quod ſi ſua res propria uerba non habeat, nouanda ſunt, aut alienis utendum. Nouantur autem duobus modis uerba, aut quadam fictione uerborum, aut declinatione præſumpta, aut duorum, quæ uſitata ſunt cōiunctione cōpoſita. Finguntur maximè, cum transferimus, ut qui ποιότητα qualitatem eſſe dixerunt. Quod nomen nunquàm fuerat in Latinis quo & auribus temperandum, & inſolentia fugienda. Quam uitās Cicero Soterem ſaluatorem noluit nominare. Er ait. Qui in ſalutē dedit. Illud enim nimis inſolens uidebatur. Deriuatione quoque fiunt uerba, quæ grammatici paragoga nominarunt, ut dicimus. Florea rura, & campiq; uirentes oſſibus albent. quod ſatis criſpa flexione Oratius albicant dixit. His plerunq; grammaticè utitur: licet Tullius glandiferas poſſeſſiones dicat, & grandiloquos oratores. Huic diligentiæ ſubiungitur translatorum cura uerborum, cum res aut ſua non inuenit uerba: aut cum uolumus ſplendidius aliquid explicari. Ergo aut inopiæ, aut decoris cauſa transferuntur. Inopiæ, cum dicimus gemmare uitem, & luxuriare ſegetes. lætasq; phibemus: deſunt enim propria, & cōmodantur aſcita. Decoris uerò, ut bellum ſubitò exarſit, cum potuerit dici, extitit. Et item poſſumus ab omnibus ſenſibus mutuari, ut ab oculis lux liberta ũs, & odor legum. Et ſilent leges inter arma. Et à guſtu. O nomen dulce libertatis. Verum non debet hæc translatorum, alienorumq; uerborum affectatio, ſine moderatione captari. Nec longe petita debent eſſe translata, ut ſi dicas, Luxurioſam Charybdim. Vitandum quoq; ne turpis ſit ſimilitudinis uſurpatio, ut ſi dicas, Caſtratam Affricam mortuam rempub. Aut Clodium ſtercus Senatus. In hoc genere trāsferendi etiam allegoriam poëte præcipuè nexuerunt. Et Cicero, cum dicit, ſenatũ à gubernaculis deieciſſes: populum Romanum è naui exturbaſſes Ipſe archipirata grege prædonum impuriſſimorũ pleniſſimis uelis nauigares. Et in Piſonem, Vt qui in maximis tempeſtatibus ac fluctibus Reipublicæ nauim gubernaſſem, ſaluamq; in portu collocaſſem, frontis tuæ nubeculam, & collegæ tui contaminatum ſpiritum pertimeſcerem. Vſurpatis ergo his

ſimiliter

ſimiliter pluribus uerbis elocutus eſt, quæ ſuis fortaſſe anguſtius aut humilius diceret. Item trāslata quodammodo ſunt, quæ aut ex parte totum, aut ex toto partem, aut ex uno plures monſtrāt, aut ex pluribus ſingula. Ex parte totū, ut in puppim ferit unda. Aut me hiſdem parietibus tuto eſſe tecum, pro eadem domo. Hunc Tropum Metonymiam grammatici memorauerunt, κατάχρησιν, etiam Græci, quam nos abuſionē dicimus, ut cum perhibemus naturam deorum pro ſubſtantia. In coniunctis uerò uerbis, orationiſq́ contextu, ſeruanda ſunt hæc, ut conſtructio coaugumētata, & concluſio perfecta proueniat, & quodam ſchēmate dictio uenuſtetur. Iam cōpoſitionis præcepta percurram, cuius uitium maximum eſt, hiulcas & aſperas uoces, frenos etiam iotaciſmos, metaciſmos, labdaciſmos, homœoproferon, diſproferon & polyſigma non uitare. Vel cuiuslibet literæ aſſiduitate in odium, inperitiam, ut ſale ſaxa ſonabant. Et caſus Caſſandia canebat. Metaciſmus eſt, cum uerborū coniunctio M literæ aſſiduitate colliditur, ut ſi dicas Mammam ipſam amo: quaſi meam animam. Labdaciſmus eſt, ubi L, plurimum diſſonat, ut ſi dicas: Sol & luna luce lucent, alba leui lactea. Iotaciſmus, ut ſi dicas, Iunio Iuno Iouis iure iraſcitur. Polyſigma, ubi S litera crebrius geminatur. Soſia in Solario Soleas ſarciebat ſuas. Homœoproferon eſt, cum dicitur: O tite tute tati tibi tanta tyranne tuliſti. Diſpropheron, ut ſi quis dicat, perſuaſi trices, præſtrigiatrices atq; inductrices tygres. Aſperæ inter penultimam, ultimamq́; uerborū maximè uitandæ, cuius exemplum eſt, ut ſi dicas, Phaleras ablatas gratis, aut ſi iuret auriga per lora, per flagella, per frena. Hiulcæ ſunt, cū in ea parte, quā diximus, ſimiles uocales, ac ſimiliter longæ, colliſam, hiantemq́; ſtructurā faciāt, ut ſi quis dicat, ſuſcepiſſe ſe liberos ſecundo omine. Et ut Tullius pro Milone ait, Auctoritate publica armare. Quodquidem artem diſſimulans plerunq; appetit uoluntate. Vitandum ſimiliter ne in eodem loco tres, aut quatuor longas, breuesq́; continuè ponamus. nēue in notiſſimos uerſus, & maximè heroicos ſtructura fundatur, Iambicosq́; uerſus quamuis eos Cicero non euitet, cum dicit: Senatus hæc intelligit, conſul uidet. Et heroici uerſus finem uel initium non declinet: Cur dicit, O miſerum, cui peccare licebat. Et in Academicis: Latent iſtā omnia Varro magis obſcurata & circumfuſa tenebris: Et in Verrinis, plenum uerſum una quidem ſyllaba mutilum fudit, cum dicit, Cum loquerer tanti fletus, gemitusq́; fiebant. Nec finem uitauit elegi, ſicut ait: Oderat ille bonos. Incurrit etiam in endecaſyllabi phaleutici petulantiam dum dicit: Succeſſit tibi Lucius Metellus. Hic tñ uir & longo opere, & ipſa ſui maieſtate defenditur. Cæterum in clauſulis uitioſiſſimum reperitur. Animaduertendum autem ne cum ſimilitudinē uerſus effugimus, bonā clauſulam tranſeamus, ut ſi timeas dicere, ſtrepitūq́; plagarum, cum pla, longa ſit, & bonam clauſulam fecerit. Vitādum etiam

in eodem loco cacephaton uel interpoſitione, uel cõmutatione uerborũ. Inhoneſta enim exempla ſunt, ut Arrige aures Pamphile. Atq; erepræ uirgi nisira. In his enim ſordeſcit oratio. Vitandi etiam freni, qui fiunt ex aſperrimis literis in unum concurrentibus, ut eſt illud Teren. in Ecyra Perpol q̃ paucos reperies meretricibus fideles euenire amatores Syra. Et ab ijſdem literis incipientia, ut eſt. Non fuit iſtud iudicium iudicij ſimile iudices. Et in eadem deſinentia, ut fortiſſimorum proximorum, fideliſſimorumq́; ſociorum in eodem uitio habentur. Item penitus fugiendũ breues ſyllabas continuare quamplures, ut eſt illud Sereni: Perit auipedis animula leporis.

De Pedibus.

HIs breuiter intimatis pedes ſunt afferendi, quibus clauſulæ decenter aptentur: quos quidem Cicero quadam permixta confuſione perturbat, dum dicit, Modo ditrochæo ionicum concludendũ, modo Peonem primum probat incipientibus: modo finientibus, modo Dochimum, qui conſtat breui, duabus longis, breui & longa: cuius exemplum poſuit: Amicos tenes. Item Amphimacrũ pedem, & rurſus dactylicum numerum laudat: modo anapeſticum: modo deuteriambicũ laudat, nec tamẽ certa ſcientia eſt. Ego tamen compendioſiora percurrã, ut in hac ſylua quibuſdam uidear præire tramitibus.

De Monoſyllabis.

IN monoſyllabis inſpiciendum eſt, utrum finalis longa breuiſne ſit. Si enim longa eſt, præire debet Trochæus, ut eſt illud Ciceronis: Non ſcripta, ſed nata lex. Aut debet eſſe legum in reipub. prima uox, quæ tamen pendente ſenſui apta cõcluſio. At uerò ſi breuis fuerit monoſyllaba: Iambus aut Anapeſtus antecedat, ut ait Salluſtius: Tota aut ẽ inſula modica & cultibus inanis eſt. Breuem uerò breuis, aut longam longa, non ſine uituperatione ſectatur. ut ſi dicas, Iſta res mea eſt: aut contra: Quod Cicero pro Ligario: Nam tu cum patria priuare qua caret: ſeduita uis. Quod uoluptate orator non errore compoſuit. Verum hoc de monoſyllabo ſuperius præceptum in Colo melius collocamus, commate non in fine ſententiæ.

De Diſſyllabis.

DIſſyllabi uerò iambico numero non iure clauduntur, ſed ſi penultimus Spõdæus, mox iambus aptetur, ut ſi dicas, Tenui ſeruos meos. Aut Pyrrichius pro Iambo, ut Conſul uidet. At bona clauſula eſt ex Iambo & Spondæo, uel ultimo trochæo, ut ſiquis dicat: Patria continet bonos ciues, uel aſſerit caput legis. Cauendũ eſt autem, ne aut duo iambi, aut iambus & pyrrichius in fine ponantur, ut ſiquis dicat, pugnare iuuenes pro parentibus ſuis. Cauendum etiam, ne pyrrichius poſt pyrrichium

ueniat, & quatuor breues faciat, ut ſi quis dicat, perdidi bona mea. Aut poſt pyrrichium trochæus, ſpondæiuſue, ut ſi dicas. Conqueritur ſua fata: aut imputat ſibi demens. Sed & trochæus & iambus, uel pro iambo poſt trochæũ pyrrichius, malam clauſulam faciunt. Hunc enim finem elegiaci pentametri turpiter reddit. Quid enim intereſt, utrum dicas, omnia nempe uides, an uerò dicas: Aſpice facta mea: Bene autem ponuntur, uel duo trochæi uel trochæus & ſpondæus in fine clauſulæ, ut ſi quis dicat: Hæc eſt bonorũ ciuium magna cura. At hæc ſunt, quæ maximi principes ſola curant.

De Triſyllabis.

TRiſyllabis clauſulam terminantibus lex eſt. Si modo eam uelis leniter fluere, ut trochæo præcedente penultimam Moloſſus ſubſequatur, ſiue longam habeat nouiſſimam ſyllabam, ſiue breuem iure metrico, ut illud eſt Tullij Mare fluctuantibus littus eiectus. Fit autẽ peſſima clauſula, ſi pro trochæo penultimo ſpondæum prælocaueris, ut ſi dicas, Mare fluctuantibus rupes eiectis. Item peſſima, ſi pro trochæo pyrrichium præmiſeris, ut ſi dicas, mare fluctuantibus, apis eiectis. Item uitioſa eſt concluſio, ſi nouiſſimi moloſſi, prima ſyllaba breuis fiat, quamuis trochæo ritè præmiſſo. Tunc enim heroicum comma naſcitur, ut ſi quis dicat littus amicis. Item bona clauſula fit, ſi pro nouiſſimo moloſſo ionicus minor ponatur poſt trochæum, ut ſi dicas, mare fluctuantibus littus agitanti. Sed in hac clauſula cauendum, ne pro trochæo penultimo ſpondæus ponatur: nam tunc ſi ſolueris tertiam moloſſi, in uitium cadis, in quale incidit Cicero, cum dicit, Si te ſemel ad meas capſas admiſero. Si autẽ penultimo trochæo mediam moloſſi ſolueris, pulchram clauſulam feceris, ut ſi dicas: Littus Emiliæ. Item trochæo penultimo pulchrè etiam tertia moloſſi reſolui tur, ut ſi dicas, Littus æquabile. Item ſi trochæi penultimi longam ſolueris, & primam moloſſi ultimi, fit elegãs clauſula, ut eſt, curas regere animorũ.

Sententiarum autem figuræ hæ ſunt.

IRonia eſt ſimulatio, in qua aliud uerbis ſignificamus, aliud reipſa ſentimus, ut eſt principium pro Lygario Nouum crimen C. Cæſar. Paralipſis eſt præteritio, cum prætermittẽtes quædam, nihilominus dicimus. Apoſtrophe eſt in aliquem diſtricta conuerſio, frequens apud Ciceronem, ac nobilis figura. Hæc eſt, cum in aliquem ſic conuertimus actionem, ut ex ea iudices doceamus. Diaporeſis eſt addubitatio: qua figura utimur, cum ueluti dubitantes ab ipſis iudicibus inchoamenti conſilium poſtulamus, ut eſt pro Cluentio. Equidem quo me uertam iudices neſcio. Et pro Cornelia: Pugnem contra nobiliſſimorum hominum ſtudia, conſilia, rationeſq; eorum aperiam &c̃. Erotema eſt interrogatio, qua figura utimur, cum inter-

rogando aliquid coacetuamus, & exaggeramus eius inuidiam. Pyſma eſt quæ ſitum, quæ figura à ſuperiore eò differt, quòd interrogáti una uoce tantum reſponderi poteſt: quæſtio autem niſi pluribus reſponderi nõ poteſt, ut cum dicimus: qua igitur ratione bellum geremus, quæ auxilia nobis parata erunt? Quis erit, qui ſubuenire uelit, cum tam acerbè ſocios tractauerimus? Diatypoſis eſt deſcriptio uel deformatio, cum rebus, perſonisq́ ſubiectis, & formas ipſas & habitus exprimimus, ut Tullius pro Milone. Si hæc non geſta audiſtis, facta uideretis, & Milonem in Rheda ſedentem penulatum cum uxore: item Clodium cum equo & delectis uilla egredientem &c. Antiſagoge contraria inductio. Hæc figura eſt, cum aliquid difficile eſt, & contrarium conferimus, ut Cicero de rege Ptolomæo. Difficilis ratio belli gerẽdi, at plena fidei, plena pietatis. Diaſyſmos eſt eleuatio uel impreſſio. In hac figura laudantes, quæ dicuntur, ab aduerſarijs noſtris diſſoluimus: qualis eſt in Mureniana. Totus ille in Sulpicium locus de iure ciuili. Methatheſis eſt tranſmotio quædam, hæc eſt, cum rem à nobis alio tranſmouemus, ſed non ita, ut ibi totam cauſam conſtituamus, alioquin ſtatus incipit eſſe, non figura.

Quot modis fiat elocutio.

HActenus de ſententiarum figuris, nunc ad elocutionũ figuras tranſeamus. Sed uolo breuiter memorare, quot genera ſint elocutionis: quotq́ modis ea utendum ſit. Eſt igitur familiaris omnis narrationis generi, quam Græci ἐπιμονόλεξιν appellant: quæ ita connectitᷓ, ut ſuperiorem elocutionẽ ſemper proxima ſequatur: & hiſtoriæ conuenit & narrationi, & non couerſum. Neq́ circũſcriptum eloquẽdi genus deſiderat, ſed diffuſum atque continuum, ut illa ſunt in Miloniana: Occidi occidi non ſpurium Melium, quòd annonæ leuandæ iacturis &c. Eſt alia quam Græci περίοδον appellant, quæ ſententiam quandam circũſcriptione definit, atque determinat. Quale eſt in Cecinniana: Sed quantum in agris, locisq́ deſertis audacia poteſt: tantum in foro, iudicijsq́ impudentia ualeret, non minus nunc Aulus Cecinna cederet Sexti Ebuci impudentiæ, quantum in ui faciunda ceſſit audaciæ. Quæ multis conſtat ex membris, quæ κῶλα Græci dicunt: & Exceſis quæ κόμματα appellant. Membrum eſt pars orationis ex pluribus uerbis abſolutè, aliquid ſignificans hoc modo. Et ſi uereor iudices ne turpe ſit pro fortiſſimo uiro dicere incipientem timere. Cæſum autem eſt pars orationis ex duobus aut pluribus uerbis, dum quicquàm abſolutè ſignificamus: quãquàm cæſam orationem dicamus cum ſingula uerba quoduis ſignificantia proferuntur, ut eſt, Quis eſt Lolli, qui ſine ferro ne nunc quidem tecum eſt? Quis eſt iſte Lollius, armiger Catilinæ, ſtipator tui corporis, concitator tabernariorũ, percuſſor, lapidator curiæ? Et in Ver-

rinis. Comites illi dilecti manus erãt tuæ. Accenſi, medici, aruſpices, ſcribæ tuæ erant manus. Verũ ſuperior Periodos cõſtat ex duobus membris, & ex tribus & ex qnatuor, interdum & ſex. Quamuis ex uno menbro putent nonnulli poſſe compleri, quem μονοκωλον περίοδον appellant, cum ſit colon potius. Optima igitur oratio fiet: ſi nunc ex ambitu periodico, nunc ex illa continuatione perpetuæ elocutionis aptetur. Nonnullisq́ cæſis interrupta cũ fuerit, aliquando colo conſociet. Differt autem figura elocutionis à figura ſententiæ, hoc, quòd ſentẽtiæ figura, immutato uerborum ordine, manere non poterit, quamuis plerunq; fieri poteſt, ut ſententiæ figuræ coniungantur: cum elocutionis figura, ut in Ironia, quæ figura eſt ſententiæ, Epanaphora permiſcetur, quæ eſt elocutionis.

De figuris Elocutionis.

SVnt igtiur figuræ elocutionis, aliæ ad ornandum tantũ, & quaſi pingendam orationem cõmodatæ. Aliæ uerò ad ſignificationis uim intimandam, quibus nunc utimur. Antiteton, id eſt, compoſitum ex contrarijs, cum uerba pugnantia interſe paribus uocibus colliduntur, uel paria paribus opponuntur, ut eſt Ciceronis domus tibi deerat, at habebas. Pecunia ſuperabat, at egebas. Aut ſi dicas, In pace ad uexãdos ciues acerrimus in bello ad pugnandos hoſtes inertiſſimus. ἰσόκωλον exæquatum membris: quod fit non impugnantibus interſe uerbis, ſed paribus exæquatis, ut ſi dicas: Claſſem ſpecioſiſſimam & robuſtiſſimam extruxit. Exercitum pulcherrimum & fortiſſimum legit. Sociorum maximam & fideliſſimã manum comparauit. Pariſon propriè æquatũ. Hæc figura differt à ſuperiore, quòd ibi omnia membrorũ genera paria ſunt numero, hic uno uel altero addito in quouis loco cætera excurrũt. Homœoptoton ſimile caſibus. Nam ex eo nomen accepit, quòd cola omnia in eoſdem caſus cadunt, ut eſt: Huic ſocios ueſtros criminanti, & ad bellum uos cohortanti, & omnibus modis, ut in tumultu eſſetis, uolenti. Homœoteleuton, ſimili modo determinatũ: differt à ſuperiore, quod illud & caſu & ſono ſimili poſtrema uerba determinat, hoc uerò ſoni tantum ſimilitudine, ſub quacunq; uerbi enunciatione componitur. Paránomaſia, leuis immútatio uerbi ac nominis, id eſt, cum ſyllaba aut litera mutata, diuerſa ſignificat, ut ſi dicas, prætor eſt uel potius prædo. Ploce, id eſt, copulatio, in qua idem uerbum, aut nomen cõtinuò poſitum, diuerſa ſignificat, ut eſt: Sed tamen ad illam diem Memmius, Memmius ad illud tempus, Mẽmius in alio. Palinlogia iteratio. Hæc figura repetito uerbo aut nomine, non diuerſa uult intelligi, ſed uehementius repetita ſignificat, ut eſt: Nos nos, dico apertè, nos cõſules deſumus. Epanalepſis eſt repetitio, hæc figura à ſuperiore diſtat, quòd illa eadem parte orationis repetita coniungitur, aut uno alteróue uerbo interpoſito, aut hæc non una

parte orationis. ſed prout libuerit ſocietatis uerbis. ut eſt: Nō poteſt, iam non poteſt hæc libera ciuitas eſſe. Anadiploſis eſt replicatio optima, cum ea quæ in priore membro poſtrema ponuntur: in poſteriore prima repetunꝰ, ut eſt illud Teren. Negat hanc ſibi cognatam Demipho. Hanc Demipho negat eſſe cognatam. Proapodoſis redditio orationis. id eſt, cum nomen in poſtrema parte membri, aut eadem, quæcunq; pars orationis redditur, ex quo idem membrum cœpit, ut ſi dicas, publicas tibi calamitates imputare debes reſpublica. Epanaphora relatio, quotiēs per ſingula membra eadem pars orationis repetitꝰ, hoc modo: Verres calumniatores opponebat, Verres de cauſa cognoſcebat: Verres pronunciabat. Antiſtrophe cōuerſio. hæc figura hoc differt à ſuperiore, quòd illa ab eadem parte orationis ſæpius incipit: hæc in eadem terminatꝰ, ut eſt pro Fonteio. Maximus numerus ē Gallia peditatus, ampliſſimæ copiæ ē Gallia, equites numero plurimi ē Gallia. Symploce connexio: nam & incipit ſæpius ab una parte orationis, & totiens in unam atq; eādē definit. ut eſt quis legem tulit: Rullus. Quis decemuiros quos uoluit, creauit: Idem Rullus. Polyptoton ex pluribus caſibus, cum ſæpius initium ab eadem parte orationis fiat, illa ipſa pars declinationibus, aut numeris immutatꝰ per caſus, ut eſt, ſenatus iuſſit, ſenatui placuit, ſenatum certum eſt præcepiſſe, à ſenatu delectus eſt. Synonyma eſt cōmunio nominis, quotiens uno uerbo non ſatis dignitatem rei, aut magnitudinem demonſtramus, ideoque ad eandem ſignificationem plura cōferimus. Tautalogia eſt eadem pluribus uerbis ſignificatio. Hoc differt à ſuperiore, quòd ibi ſingulis uerbis eadem res. in hac plurimis ſignificatur. Climax eſt aſcenſus, ut eſt, Ciceronis pro Milone, Neque uerò ſe populo ſolum, ſed etiam ſenatui commiſit. Neque ſenatui modo, ſed etiam publicis ſocijs & armis. Neq; his tantum, uerum etiam eius poteſtati: cui ſenatus totam rempublicam commiſerat. Aſyntheton eſt ſolutum, ut ademptis coniunctionibus, quibus uerba, aut nomina connectuntur, ſingularim unumquenq; nunciamus, ut eſt: expecto uim edicti, ſeueritatem prætoris faueo oratori, cupio ſupplicio octuplo damnari Aphronium. Diezeugmenon diſiunctū appellamus, cum diuerſis redditionibus uerborū cola diſiungimus ſiue duo, ſiue plura, hoc modo: Capuam colonis deductis occupabūt, Attellam præſidio communient, Nuceriam cum hac multitudine ſuorū obtinebunt, cætera opida præſidijs deuincient. Antizeugmenon iniunctum. Hæc figura à ſuperiore hoc differt, quòd ibi ſingulis membris, ſingula diuerſa redduntur, hic plura in uno coniungimus, ut eſt: quorum ordo ab humili fortuna, ſordida, turpi, ratione abhorret. Hoc enim poſtremū, abhorret prædicta coniunxit. Pleonaſmos eſt plus neceſſarium, cum uerba quædam dicimus, non enunciando rei neceſſaria, ſed magnitudinis cumulatæ, ut ſi dicas: Antonius

ille

ille, cum ſuffecerit nomen dixiſſe, ad amplitudinem adijcimus, ille. Eclipſis eſt detractio, cõtraria ſuperiori figuræ, cum uerbo aliquo minus dicto, rem ſentiendam potius prætẽrimus ipſa celeritate gratiſſima. Hæc ſunt elocutionis figuræ, quas quidem non oportet, uelut ſtudioſe copulatas in unius conceptionis ſententiam conglobari.

De Memoria.

NVnc ordo præcepta memoriæ ſubminiſtrat: quam quidem conſtat eſſe naturalem, ſed & arte adiuuari poſſe non dubium eſt. Hæc ars autem breuibus præceptis, ſed magna exercitatione formatur. Cuius artis hoc munus eſt, ut non tantum firma, uerum etiam celeri comprehenſione res uerbáque percipiantur. Tenenda uerò ſunt non ea tantum, quæ à nobis inuenta ſunt, ſed etiam quæ ab aduerſario in agendo tractata ſunt. Simonides huius rei præcepta inueniſſe perhibetur, poëta, idémque philoſophus. Cum enim conuiuij locus ſubitò corruiſſet, nec poſſent propinqui obtritos internoſcere diſcumbẽtium ordinem, nomináque memoria recordãte ſuggeſſit. Quo admonitus intellexit ordinem eſſe, qui memoriæ præcepta conferret. Is uero in locis illuſtribus meditandus eſt: in quibus ſpecies rerum, ſententiarúmque imagines collocandæ ſunt. ueluti nuptiarum uelatam flammeo nubentem, aut homicidæ gladium, uel arma detineas. Quas ſpecies locis tanquàm depoſitas memoria reddat. Nam ſicut id, quod ſcribitur, cæra continetur, & literis, ſic quod memoriæ mandatur in locis tanquàm in cæra, pagináque ſignatur. Imaginibus uerò quaſi literis rerum recordatio continetur, ſed ut diximus, magnam exercitationem res, laborémque conquirit. In qua illud obſeruari compertum eſt ſolere, ut ſcribamus ipſi, quæ facilè uolumus retinere. Deinde, ut ſi longiora fuerint, quæ ſunt ediſcenda diuiſa per partes facilius inhæreſcunt. Tum apponere notas rebus ſingulis oportebit, his, quas uolumus maximè retinere. Nec uoce magna legẽda ſunt: ſed murmure potius meditanda & nocte magis quàm interdiu maturius excitari memoriam manifeſtum eſt: cum & latè ſilentium iuuat, nec foras à ſenſibus uocatur intentio. Eſt quidem memoria rerũ atq; uerborum, ſed non ſemper ediſcenda ſunt uerba, niſi ſpacium meditãdi tempus indulſerit. Sat erit, cui res ipſa animo tenuiſſe, præſertim, ſi nihil eius muneri naturali ꝑuenerit.

tor. Qui uerò quinq; dixere partes, rationalem ordinē perſequuntur. Nam eſt, exordium, narratio, propoſitio, argumentatio, peroratio.

De Exordio.

EXordium eſt oratio noſcēdæ cauſæ præparans auditorem: eius uirtutes ſunt tres, ut attentum, ut docilem, ut beniuolum faciat auditorem. Attentum facimus, ſi magnam rem geri, ſi nouam, ſi publicam aut plurimam dicimus. Docilem, ſi de cauſa aliquid ſtrictim, quo inſtruamus iudicem, proferatur. Beniuolū, aut à re, aut à perſona facimus. A perſona autem, aut à noſtra, aut iudicum, aut aduerſariorū. A noſtra, ſi quod fauorabile geſſimus, commemoramus. Aut ſi quid obeſt cauſæ diluimus, uel extenuamus. A iudicum, ſi eos nobis uel ex cauſæ ipſius blandimētis, uel extrinſecus conciliamus. Ab aduerſariorū autem perſona tribus modis, ſi eos in odium, in inuidiam, in contemptū adducimus. In odium, ſi ſceleſtos crudeléſue doceamus. In inuidiam, ſi eos impotentes eſſe monſtremus. In contemptum uerò, ſi humiles. Cæterum exordiorum genera ſunt duo, principum & inſinuatio. Principum eſt, quo ſtatim ſimpliciter, palámq; conciliamus nobis auditores. Inſinuatio, cum inſidioſo exordio iudicem circunſcribimus, in quo modi ſunt quatuor. Primus, cum res ipſa mala eſt. Alter, cū aduerſum nos iudex aliquid contraria opinatione præſumpſit, aut fatigatus eſt, aut acclamatio, uel irriſio ulla interuenit. Ante cuncta diſcutiendū, quæ ſit forma materiæ. Nā ſunt quinq;, honeſta, turpis, dubia, humilis, obſcura. Si honeſta eſt, aut principio non utendum, aut amplificatione exordium concludendum. Si turpis, inſinuatione utendum. Si dubia, beneuolus faciendus auditor. Si humilis, attentus. Si obſcura, docilis. Inſinuatio uerò quatuor modis explicatur. Cum aut perſonā rei ſubiectione mutamus, aut rem perſona, aut rem re, aut perſonam perſona. Nam ſi in cauſa meretricis agendum eſt: rem potius iudicibus ſpectandam eſſe dicimus. Aut ſi libertus alicuius, aut cliens agat perſonam patroni: non huius conſiderandā eſſe admoneamus, atq; ita cætera. Vitia uerò exordiorum iſta ſunt: Vulgare, quod in omnes cauſas cadere poteſt. Commune, quo etiam aduerſarius uti poteſt. Contrariū, quo melius aduerſarius uteretur. Affectatum, quod aut uerbis inuſitatis, aut rebus externis profertur. Superuacuum, quod neque attentum, neque docilem, neq; beniuolum facit auditorem. Fugiendū præterea ne ſatis longum & obſcurum ſit.

De Narratione.

NArrationum genera ſunt quatuor, hiſtoria, fabula, argumētum, negocialis uel iudicialis aſſertio. Hiſtoria eſt, ut Liuij. Fabula neque uera eſt, neque ueriſimilis, ut Daphnim in arborem uerſam.

Argumentum

Argumentum eſt, quod non facta, ſed quæ fieri potuerunt, continet, ut in comedijs patrem timeri, & amari meretricem. Iudicialis autem narratio eſt rerum geſtarum, aut ueriſimilium expoſitio. Narrationis autem laudes tres ſunt, ut lucida ſit, ut ueriſimilis, ut breuis. Et his contraria uitia uocantur. Lucida eſt narratio, ſi non confuſa, ſi uera, ſi uſitatis ſignificationibus, ſi non longo circuitu rem mõſtremus. Veriſimilis, ſi nihil affectatè, & quaſi ex natura exponere uideantur. Breuis, ſi non ultra quàm res exigit, & prolixè fundatur aſſertio. Narrationũ, aliæ ſunt ipſius cauſæ & negocij, aliæ incidentes. Ipſius cauſæ ſunt ſine quibus res, quæ agitur, intelligi non poteſt. Incidentes, quæ aut probationis gratia, aut exempli, aut agendi, aut inuidiæ, aut uoluptatis extrinſecus afferuntur. Nonnulli quinque ſpecies narrationis eſſe dixerunt, ut Theodorus Bizantius Græcè diſcernit, προδιήγησιν, ὑποδιήγησιν, παραδιήγησιν, καταδιήγησιν. Narrationis etiam elementa ſunt ſex, perſona, cauſa, locus, tempus, materia, res. Item narrationum, aliæ continuæ, aliæ partiles uocantur. Continuæ, quæ perpetuò cõtextu ſine ulla interruptione dicuntur. Partiles, quibus, uel argumentum, uel digreſſio aliqua interponitur. Narramus autem modis ſex, aut augẽtes aliquid, aut tenuantes, prætereuntes, aut mouentes, docentes gratiam, uel iuuidiã comparantes. Poſt narrationẽ quidẽ digreſſionẽ, quam Græci παρένθεσιν uocant, oportet adiungere: quouel incitamus iudices, uel delinimus. Sed quoniam pars orationis non eſt, & non ſemper arripienda eſt, eam placuit præterire.

De Propoſitione.

PRopoſitio aut noſtra eſt, aut aduerſariorum, aut communis. Noſtra, ut cædem obijcio. Aduerſariorum, cædem me feciſſe dicit. Communis uter noſtrum cædem admiſerit, quæritur. Propoſitiones autem principalium quæſtionum ſunt, aut incidentium, aut ſimplices, aut coniunctæ. Simplex, ut Luxurialis es, meretricem amas. Coniunctæ autem per partitionem maximè proponuntur, quæ dupliciter fiunt. Aut enim ſimpliciter quid dicturi ſumus oſtendimus, aut antequàm nobis cum aduerſario conueniat, quid in dubium uocetur, edicimus. Propoſitiones, aut nudæ ſunt, aut rationi ſubiectæ. Nudæ, ut affectaſti tyrannidem. Rationi ſubiectæ affectaſti tyrannidem: arma enim domi habes. Omnes autem ſummuntur, aut ſimpliciter, aut per inductionem. Simpliciter, ut ſi dicam, docebo proditorem. Per inductionem, ut ſi ſuperioris meminimus, & ſequentem introducimus, ſi dicas: quoniam docui iniuſtam legem, docebo inutilem. Proponimus autem, aut per conceſſionem, aut per præteritionem. Per conceſſionem, cum gratiam faci-

entes

entes eius, quod diximus prius, aliquid introducimus, ut ſi dicas Cōcedo interim occiſum: ſed ab hoc interemptum nego. Per præteritionem, cum ita tranſimus ad alteram propoſitionem, ne ſuperiorem interim cōcedamus, ut ſi dicas, Nunc quoniam docui ignominioſo actionem de priuatis rebus tantum negari: docebo de proditionis crimine non negari.

De Partitione.

Partitio eſt, quæ ordinem totius diuiſiōis breuiter comprehēdit, ut eſt pro Quintio, Negamus te bona publij Quintij poſſediſſe ex edicto prætoris. Et primo ſic incipit: Nullam cauſam fuiſſe poſtulandæ proſcriptionis. Huic ſubijcit, ne ex edicto poſſideri potuiſſe ad extremū, nec poſſeſſa eſſe. Hæc inquit tria cum docuero, perorabo. Animaduertis corpus totius orationis per hæc tria liniamenta digeſtum eſſe. Talis autem debet eſſe partitio, ut ſingulæ partes eius plurimas quæſtiones in ſe contineant. Nam ſi fuerit, & per incidētes quæſtiunculas deriuatæ, onerabit ipſa partitio. Et ex hoc rebuntur iudices rerum copiam fugiendam. Ideo & Tullius in eadem Quintiana ſic partitus eſt, ut ſingula capita plures quæſtionū articulos continerent. Etenim primum illud non fuiſſe cauſam poſtulandæ proſcriptionis. Vide quanta contineat, quod pecunia debita Sexta Neuio non fuerit, & aliter agi oportuerit, quòd Quintius uadimonium nō deſeruerit, ſecundum quod ex edicto poſſidere non potuerit, quod & procuratorē habuerit: & abſens defenſus ſit, & nō latitauerit, & cæteri creditores Quintij ſint. Et quod ante miſſum ſit, ut fundo cōmuni expelleretur, quàm proſcriptio eius imperaretur. Et quia ui deiectus ſit contra quam prætor iuſſerit. His igitur manifeſtū eſt intra partitionem quæſtiones eſſe ponendas quæ in executione ſint deuulgandæ, ut iudex & nobis attentus fiat, & promiſſorum copia non grauetur. Illud etiam inſpiciendum, quæ nobis cum diuerſa parte conueniant: quæ in controuerſiam deuocetur, & ea quæ conueniūt, tunc enumerāda ſi nobis proſunt, ut Cicero pro M. Rullo ait: Damnū paſſum eſſe M. Rullum. Conuenit mihi cum aduerſario, ut hominibus armatis rem geſtam eſſe non inficiantur. A familia Publij Fabij commiſſam negare non audent. Iam dolo malo factū ſit, ambigitur. Vides ergo hoc in partitione à conceſſis duxiſſe, quod ſibi proderat.

De Argumentatione.

Argumentatio eſt elocutio, qua argumēta ipſa uerbis exequimur: Argumenta uerò, quibus cauſa probatur. Argumentatio diuiditur in duas partes: in confirmationem & reprehenſionem. Argumentorum genera duo ſunt: artificiale & inartificiale. Sed artificiale locos habet principales quatuor: ante rem, in re, circa rem, poſt rem. Ante

rem uerò diuiditur in locos ſeptem. A perſona à re, à cauſa, à tempore, à loco, à modo, à materia. In re autem loci ſunt duodecim, à toto, à parte, à genere, à ſpecie, à differẽtia, per ſeptem circũſtantias. Qui locus recipit in ſe etiam à maiore ad minus, & à minore ad maius, à proprio, a diffinitione, a nomine, a multiplici appellatione, ab initio ad progreſſionem uel profectum, a profectione, ab initio uel conſumato. Circa rem loci ſunt decem: A ſimili cuius ſpecies ſunt quatuor: exemplum, ſimilitudo, fabula, imago, id eſt, ueriſimile, quod de comœdia ſummitur. Addũt quidam & apologos, ut ſunt Aeſopi. Ergo circa rem locos exequar: qui ſunt a ſimili, a pari, a contrario, ꝑ propoſitionem & negationem, ad aliquid, quod figuratur caſibus quatuor. genitiuo, datiuo, accuſatiuo, ablatiuo. Ab inter ſe collidentibus per habitationem & amiſſionem, a maiore ad minus, a minore ad maius, a præcedenti ab eo, quod ſimile eſt, uel a coniunctis, a conſequentibus. Poſt rem loci ſunt duo: ab euentu, & a iudicato. Sunt alij loci, ἀπὸ τῆς συζυγίας, id eſt, a coniugatione, ſiue a coniugatis, quod quaſi iunctum eſt perſonæ qualitatis ut cum qui hoſtilia ſentiat, hoſtem eſſe dicamus. Item a qualitate, ut ſi iracundè fecit, ſine ratione fecerit. A quantitate, ut ſi ſeruus eſt: eodem modo factum ſit. A coniunctis, id eſt, ἀπὸ τοῦ πτώσεως καὶ συνθέτου, ut faſces & toga, Sella curulis, magiſtratuum ornamenta ſunt. Item a partitione, id eſt, ἀπὸ τῆς διαιρέσεως. Per omnes circunſtantias, id eſt, cum partimur pſonas, tempora &c. quæ uarietas grata diſcriminat. Inartificialia diuidunt in præiudicia, in tumores, in tormenta, in tabulas, in iuſiurandum, in teſtes: quæ ſimiliter quemadmodum & artificialia tractat orator. In argumentis autẽ cauendum eſt, ne in aliqua parte nobis noceant, ne inter ſe diſcrepẽt, ne uulgaria ſint, ne cum aduerſario communia, ne altè repetita, aut ſupra dignitatem cauſæ, aut infra dignitatẽ. De confirmatione breuiter memoraui. nũc reprehenſionis præcepta uideamus. Reprehenditur enim actio aduerſarij, aut redarguendo, cum aut totum argumentũ, aut partes eius contra facere monſtrabimus. Aut repugnando, cũ docemus falſa eſſe pro ueris aſſumpta, uel ex his non offici. Aut compenſando, ſi contra argumentum, quod aduerſum nos eſt, aliud opponamus.

De Quæſtionibus.

QVæſtionũ duo ſunt genera. Dicitur enim προηγούμενος, quæ a nobis inducitur, ut confirmet. Ab aduerſarijs autem, quæ infertur, & repellenda eſt, igitur dicit ἀναγκαία. Verum ſuperior, quæ a nobis quæſtio infertur, modis fit duobus, ut aut ſingulatim ſeparatæ inducant, aut plures cõiunctim. Dicimus autem eas uariè, aut per ſimplicem propoſitionẽ, aut per præparationem, aut per figuras quas διάρσιας, dicunt: qui locus multiformis eſt. Nam penè tot ſunt occaſiones inducendæ

quæſtionis

quæſtionis in hoc genere, quot ſunt figuræ ſententiarum. Fit enim & per ſolutionem, id eſt, καταδιάλυσιν, aut per præteritionem, aut per conceſſionem, aut per reprehenſionem, aut per ſeiunctionem, aut per adiectionem, id eſt, ἀφόρισμον, aut per admonitionem, aut per diſſimulatam propoſitionem, aut per repetitam, aut per inſtructam, aut per partitam, aut per ſimilitudinem ſuperioris quæſtionis aut reſponſionis, aut per inuerſionem, id eſt, cum primam illam quæſtionem tractamus, quæ ſecunda eſt, dehinc primam. Et eam quæſtionem, quam aduerſarij intulerũt, hiſdem modis refutare poſſumus, & adijcere ſolemus, cum aliquid aut obſcurè aduerſarius poſuerat: aut agendi potius cauſa dixerit, quàm probandi, aut cum per hypophoram gradum facimus noſtræ propoſitionis, aut cum aduerſarij propoſitionem in noſtrã partem conuertimus, quam periſtrophen uocamus. Aut cum ſecunda propoſita quæſtione, primam tractamus. Et hoc faciendum, uel cum elegantiam uarietatis affectamus, uel cum prima quæſtio ad uerſus nos, ualde facit, & nõ eſt in primo loco ponenda. In hypophora cauendum eſt, ne plenè & copioſè ponatur, quanquàm aliquando irridendi aduerſarij cauſa, de quo nulla quæſtio eſt, exaggeranda à nobis eſt, ut quod diſcrepat, oſtendamus. Hypophoræ tribus modis imminuunt͂, adiectione uerborum, immutatione, detractione. Hypophora autem eſt intentio aduerſæ partis: antiphora eſt reſpõſio eius. Anacephaleoſis eſt ueluti à capite cauſæ breuis repetitio quæſtionum. Anacephaleoſi non ſemper utendum eſt, uidelicet quando, aut partitionem facimus, aut quando in multas quæſtiones cauſa proceſſit: ita tamen, ut ſummam cuiusq;, non partes partium retexamus, qua quidem utimur etiam in alia parte orationis, cum iudicis memoria fortaſſe ſuccumbet: quæ res tunc Epimeriſmos uocatur. Anacephaleoſis tamen nulla pars orationis eſt, ſed epilogi quædam portio. Epilogus enim tres habet partes, numerationem prædictam, indignationem, quam dinoſin dicimus, miſerationem, quam ictoſin uel eleos memoramus, ſed dinoſis ex locis argumentorum. Nam his non tantum res probamus: uerũ etiã augemus. Sed conquæſtio, id eſt, miſeratio his locis argumentorum ſumitur, quibus & indignatio. Peroratione tamen non in fine tantum orationis utendum, ſed ubi materia permiſerit, id eſt, in digreſſione principiorum, aut narrationis aſſiduæ, ſed & quæſtionum nonnunquàm. In epilogo generaliter obſeruandum, ut breuis ſit. Siquidem commotus iudex ſtatim admittendus eſt ad ſententiam proferendam, dum aut aduerſarijs iraſcitur, aut tuis miſeretur lachrymis, aut rerum afflictione commotus eſt.

SIc adhuc aſſeréti innuit ipſe Cyllenius, ut ad Germanarum cœtum, nubentisq́ʒ tranſiret obſequium. Quo cōſpecto, aſſerta determinās, ad Philologiæ conſeſſum fiducia promptiore perrexit: eiuſque uerticem deoſculata cum ſonitu: nihil enim ſilens, ac ſi cuperet, faciebat, ſororum ſe conſortio, ſocietatiq́ʒ permiſcuit.

Tandem loquacis terminata paginæ,
Aſſerta curſim, quæ tamen uoluminis
Vix umbilicum multa opertum faſcea
Turgore pinguis inſuit rubellulum
Quod ſi probatur, & caret faſtidio
Non nulla promet, quæ nouella texuit
Deditaq́ʒ fient. quæ uetuſtas præterit,
Sin Sanna Typhi naris imum torſeris:
Pigebit arma horruiſſe Cælites:
Formidinisq́ʒ tunc locus mouebitur
Syluane falcem cum petis Saturniam,
At tu reclamans Rhetorum ſacrum tuba
Clangore uerſo Tulliana percrepans
In caſtra abibis, quo nec oſor inuidens
Nec liuor ater te ſequatur præcluem.

Finis libri quinti.

MARTIANI CAPELLAE DE GEOMETRIA, LIBER VI.

VIrgo armata decens rerum ſapientia Pallas
Aetherius fomes mens & ſollertia Fati
Ingenium mundi, prudentia ſacra tonantis:
Ardor doctificus, noſtræq́ʒ induſtria ſortis:
Quæ facis arbitrium ſapientis præuia curæ:
Ac rationis apex, diuûmq́ʒ hominumq́ʒ ſacer νοῦς
Vltra terga means, rapidi ac ſplendentis Olympi

Celſior

Celſior una Ioue, flammantis circulus æthræ
E'πτὰς in numeris, prior igni tertia luna
Quam docto aſſimilant habitu, qui agalmata firmant.
Hinc nam trigeminæ rutilant de uertice criſtæ:
Quod dux ſanguineo, præſulq́ꝫ coruſca duello:
Vel tibi quod fulget, rapiturq́ꝫ triangulus ignis
Hinc tibi dant clypeum, ſapientia quòd regat orbem:
Vel rationis opem, quod ſpumea prælia poſcant.
Haſta etiam uibrans penetrabile monſtrat acumen:
Lymphaſeum magis eſt, & ſcutum circulus ambit.
Hinc iam uernicomæ frondent tibi munera oliuæ:
Artes cura uigil per te quod diſcat oliuo.
Glaucam dant uolucrem quòd lumine concolor igni es:
Tuq́ꝫ ignis flos es, cluis & γλαυκῶπις ἀθήνη.
An mage noctiuidæ tibi traditur alitis uſus:
Quod uigil inſomnes ducat ſollertia curas.
Pectore ſaxificam dicunt horrere Meduſam:
Quod pauidum ſtupidet ſapiens ſollertia uulgus.
Arcibus urbanis ueteres tibi templa dicarunt:
Quod ratio amplificet, quodq́ꝫ eſt elatior urbes.
Hinc de patre ferunt ſine matris fœdere natam
Prouida conſilia, quod neſcit curia matrum.
Conſultisq́ꝫ uirum præſis, hinc dicta uirago.
O ſacra doctarum prudentia fontigenarum
Sola Iouem complens muſis mens omnibus una,
Deprecor ad proprium dignata illabere munus,
Inſpirans nobis Graias latialiter artes.

AGo tibi, habeoq́ꝫ diua, perſoluensq́ꝫ præpetes debeo grates, quæ optatis fulcida dignaris annuere. Noſco, ueneror q́ꝫ, quod uidi. Patet deniq́ꝫ iam ingreſſuræ artes obſequi electiſſimæ fœminarum, quæ decentem quãdam, atq́ꝫ hyalini pulueris reſperſione coloratam, uelut menſulam geſtitantes, ad medium ſuperi ſenatus locum fiducia promptiore procedunt: Sed quæ iſtæ ſunt, quidue geſtitent, gerendorum inſcius non aduerto. Hic ut lepidula eſt, & quæ totam Fabellam ab inchoamentorum motu, limineq́ꝫ ſuſceperit Satyra iocabũda, ni fallor inquit, Felix meus plurimum, affatimq́ꝫ oliui quantũq́ꝫ palæſtras perluere, uel ſponſi ipſius poſſet ſuperfluo perdidiſti, diſpendiaq́ꝫ lini perflagrata caſſum deuorante Mulcibero, qui tot gymnaſiorum, ac tantorum heroum matrem philoſophiã non agnoſcis, ſaltem cum per eam Iupiter dudum cæleſtis conſultum ſenatus, tabulamq́ꝫ uulgaret. cumq́ꝫ ad Philologiæ concilianda conſortia Proc

cum affatim cõnubialiter allegaret, ne tunc om̃ia noſcere potuiſti? Sed qa nunc Archadicum, ac Medinũ ſapis, præſertim'q; ex illo quo deſudatio, curaq; diſtrictior tibi forenſis tabulationis partibus alligata aciem induſtriæ melioris obtulit, amiſiſſe mihi uideris, & huius matronæ memoriã etiam eiuſdem germanam uoluiſſe neſcire. Illi nanq; parili, quam accinctam cernis officio παιδικ uocitat, fœmina admodum locuplex, & quæ illa Crœſias, Dariasq;, præ ſuis opes, Gazasq; deſpiciat. Hæc utpote talentorũ conſcia in omnium rara congreſſus: nec cuiquàm facilè primores, ſaltem uultus ſuperba committẽs, plerunq; tamen adhæſit, arriſitq; pauperibus, magisq; illis, quos aut pedibus nudos, aut intonſo crine hiſpidos, aut ſordenti conſpexit pallio ſemitectos. Deniq; ſi Marcum Terentium, paucosq; Romuleos excipias conſulares, nullus prorſus erit, cuius iſta limen intrarit.

Vides igitur utriq; fœminæ quàm inſit faſtuoſa cenſura, tamẽ utræq; Mercurialis miniſtræ, quæ ueniet officio, præparatur. Illud quippe quod gerulæ detulerunt, Abacus nuncupatur, res depingendis, deſignãdisq; oportuna formis. Quippe ubi uel lineares ductus, uel circulares flexus, uel triangulares abraduntur anfractus. Hic totum potis eſt ambitum & circos formare mundi, elementorum facies, ipſamq; profunditatem adumbrare telluris. Videbis iſtic depingi, quicquid uerbis uiſum non ualeas explicare: nimirum inquam iſta, quæ ueniet, Appellem, Polycletumq; tranſcendit. Ita quippe memoratur poſſe omnia effigiare, ut Labyrintheus Dædalus eam credendus ſit genuiſſe. Et cum dicto proſpicio quandam fœminam luculentam, radium dextra, altera ſphæram ſolidam geſtitantem, amictamq; læuorſum peplo, in quo ſyderum magnitudines, & meatus circulorum menſuræ, connexionesq; uel formæ. umbra etiam telluris In cælum quoque perueniens, uel lunæ orbes, ac ſolis auratos caliganti murice decolorans inter ſydera uidebatur. Ipſam uerò uernantis æthræ colore refulgebat. Deniq; etiam in uſum germanæ ipſius Aſtronomiæ crebrius commodatum. Reliqua uerò uerſis illitum diuerſitatibus numerorum, Gnomonumq; ſtilis, interſtitiorum, ponderum, menſurarumq; formis, diuerſitate colorum uariata renidebat. Crepidas peragrandæ telluris cauſa, eaſdemq; parmenſo orbe contritas, uiatrix infaſtigata geſtabat. Quæ quidem ingreſſa Senatũ deûm, licet quot ſtadia è terris in cælum, quotq; ulnas, quot denique digitos parmenſa ſit, inſtanter abſoluere: tamen Iouiali, cæleſtiumq; maieſtate contracta, ad illam Abaci renudati menſulam circunſpectans, cameræ exterioris ornatum, & laqueata ſyderibus palacia properabat.

Conſtitit

Conſtitit attonito ſpectans ſtellantia uiſu
Et decuit crinis puluere eiq; pedes.
Ipſa etiam leua ſphæra fulgebat honora
Aſſimilis mundo, ſyderibusq; fuit.
Nam globus & circi, zonæq;, ac fulgida ſigna
Nexa recurrebant, arte locata pari.
Tellus, quæ rapidum conſiſtens ſuſcipit orbem:
Puncti inſtar medio hæſerat una loco.
Hanc tener & uitreis circunuolatibilis auris
Aër complectens imbrificabat aquis.
Quæ tamen immenſo, quo cingitur illa profundo:
Interriuata marmore tellus erat.
Texerat exterior, qui fulget circulus orbis
Ætheris aſtrifico lumina multa peplo.
Hinc nitidus rutilum titan ſuccenderat orbem:
Moxq; imitanda pium lactea luna diem.
Hic igitur furuæ oculos ſplendeſcere noctis
Cerneres ex auro, ut ſacra flamma micat.
Sic Cypris oceani perfuſo ſydere lymphis
Lucifero annuerat lumina tota ſuo.
Omnia comparat habet paribus ſub legibus ordo:
Nec minus hæc mira eſt quàm domus alta deûm.
Hanc mundo aſſimilem ſtupuit trinacria tellus
Archimedæa aſtrificante manu.
O felix cura, & mentis prudentia maior
Corpore ſub noſtro æquiparaſſe Iouem.

Tandem igitur reglutinatis ab æthræ interuibrantis admiratione luminibus decenti colluſtrans diuos, conſpectansq; cenſura, cum omnibus reuerenda uenerabili dignitate, & magiſtra cæterarũ, quæ notæ diuis ſunt artibus diceret, exquiſitum eſt eruditionis arcanum, ut ab ipſis præceptionis cunabulis auſpicata depromeret. Tum illa remoto paululum obſtaculo, cõtracti crinis à facie, orisq; luculenta maieſtate reſplendens, atq; Abaci ſui ſuperfuſum puluerem mouens, ſic exorſa: Licet Archimedem meum inter philoſophos conſpicata, Euclidemq; doctiſſimum in aſtruẽdæ præceptionis excurſus potueri ſubrogare, ne impolitum quicquàm ſubſiſteret aſſertorium, aut profunditas caligaret: tamen congruentius ipſa uobiſcum, quia Cyllenium excludit ornamen. Illi etiam Helladica tantummodo facultate nihil effantes, latialiter atticiſſant. Quæ etiam ipſos edocui, quod nunquàm ferè accidit, Romuleis, ut potero, uocibus intimabo, ac prius uoca-

buli mei promerenda ratio eſt, ne indecenter exquallentior peragratrix cæ-licolarum auratam curiam, & interſtrictum Cylindris gemantibus paui-mentum, rurali reſperſura puluere credar intraſſe.

GEOMETRIA dicor, quod permeatam crebrò, ad menſamq́ꝫ tel lurem eius quoq; figuram, magnitudinem, locum, partis, & ſtadia poſſim cum ſuis rationibus explicare, neq; ulla ſit in totius terræ diuerſitate parti-tio, quam non memoris curſu deſcriptionis abſoluam. Quo dicto, quoniã fuerant in deorũ ſenatu quamplures, qui neq; toti terris eſſent, neq; ipſi unq̃ dicerẽt, ſe calcaſſe tellurem. Ipſe etiã Iupiter curioſius totius terræ latebras uellet exquirere, credo, ne necubi decentes puellas, iſto quoq; ſeculo is uerſi-formis cupitor audiret. Hoc igitur promere Geometria primum iubetur, ac demum cætera aſtruendæ præcepta artis aperire. Tum illa: Formã to-tius terræ nõ planam, ut æſtimant, poſitioni, qui eam Diſci diffuſioris aſſi-milant, neq; concauam, ut alij, qui deſcendere imbrem dixêre telluris [illegible]gre mium, ſed rotundam, globoſam etiã ſicut ſecundus Dicæarchus aſſeuerat. Nanq; ortus, obitusq́ꝫ ſyderum, non diuerſus pro terræ elatione, uel inclina tionibus haberetur ſi plana diffuſis mundanæ conſtitutionis operibus uno eodemq́ꝫ tempore ſupra terras & æquora nituiſſent. Aut item ſi emerſiſſo lis exortus concauis ſubductioris terræ latebris abderetur. Sed quoniã po-ſterior aſſertio mage deſpicabilis opinationis caſſæ uilitate tenuatur, illam priorem, cui etiã phyſicus Anaxagoras acceſſit præſtat exigere. quamuis nõ ullas credatur aſtruere rationes. Quippe dicit planam terrã ortu occaſuue ſolis, aut lunæ perſpicuè cõprobari: qui mox, ut primi luminis fulgor emer-ſerit, confeſtim ad obtutus noſtros directis lineis diriguntur. Quod magis indubitabilis probamenti fiet, ſi in littore conſiſtentes obſtacula montium relinquamus. Quod ſi ita eſſet, cunctis ſupra terras degentibus, eodem tem pore emergentia uiderentur, occaſusq́ꝫ uno obitu condita cunctas ualerẽt tenebrare terras, ac falſa Romulei Vatis exploderetẽ aſſertio, qua docet:

Nosq́ꝫ ubi primus æquis oriens afflauit anhelis:
Illic ſera rubens accendit lumina ueſper.

Quin etiam cunctæ noctes ac dies ſimilibus interſtitijs horisq́ꝫ ſemper paribus conuenirent: nulliq́ꝫ parti telluris uel apparerent certa, uel alia ſy-dera negarentur. At cum Arctoa conuerſio ſupra uerticẽ uoluatur Heſpe-riæ apud Trogloditas, Aegyptiumq́ꝫ confine ignoto, occultoq́ꝫ penitus ſy-dere neſcitur: cum Canopum, ac Berenices crinem ſtellas admodum præ-nitentes Scythiæ, Galliæq́ꝫ, atque ipſa prorſus non cernat Italia, cum illæ antarcticis terris conſpicuæ, ac prænitentes, & uelut perpendiculatæ capiti bus ſuſpectentur. In Alexandria etiam Canopos quarta parte interſtitij ſi-gnilis ultra terras emineat, Trionesq́ꝫ geminos, & deuexa non cernat. Cum in Arabia Nouembri menſe ſub noctis auſpicio Helice nõ cõſpecta ſecunda uigilia

uigilia proſpectetur. In Meroë ſolſtitio tantum exiguaq́ꝫ breuitate conſpicitur: ubi circa ortum Arcturi cum die naſcitur. Quæ item in India Patauitano portu prima tantum parte noctis aſpicitur, in qua etiã in Maleo monte quindecim tantum diebus annuis uidetur. Quis igitur dubitet, & globi deuexioris oppoſitu, alia inconſpicua fieri, atq́ꝫ alia uelut ſphæræ curuationibus eminere. Additur ad fidem globi rotundioris ambigentibus aſſerendum, quòd ſolis, lunæq́ꝫ deliquia in occaſu facta, orientis incolæ nõ uiderũt. Item q́ꝫ in ortu ſi accidant, à tota Britania atque occaſiuis regionibus ignorantur. Etiã in medijs plerunq́ꝫ regionibus, horarum diuerſitatibus uariantur: ſicut in magni Alexandri uictoria lunam noctis ſecũda hora defeciſſe Seruius nobilis in Arabia nunciauit: quod in Sicilia in exortus primi ſplendore conſpectũ, Alpiano & Fonteio Conſ. undecimo Kal. Maij defectus ſolis fuit: qui in Campania diei ſeptima uiſus, in Armenia eiuſdem diei undecima comprobatᷣ. Quod factum eſt utiq́ꝫ ſphæræ circuitu moras per inflexus rotunditatis ſubinde uariante. Deniq́ꝫ ipſa uaſa quæ Horoſcopa, uel horologica memoranᷣ. pro locorũ diuerſitatibus immutata cõponunᷣ. Alióque Gnomone ultra quingenta ſtadia diſcernunᷣ, umbris pro locorũ, aut elationibus celſis, aut inclinatiõibus infimatis. Hinc eſt, quòd in Meroë longiſſimus dies duodecim æquinoctiales horas, & alterius Biſſem ſecaᷣ. Alexandriæ quatuordecim, In Italia quindecim: in Británia decẽ & ſeptẽ. Solſtitiali uerò tẽpore, cum cæli uerticẽ ſol inuectus ſubiectas leuorſum terras perpetui diei cõtinuatione colluſtrat. Item q́ꝫ brumali deſcenſu ſemiannuã facit horrere noctẽ, quod in inſula Tile compertũ Pytheas Maſſilienſis aſſeruit. His temporũ diuerſitatibus aſſertum (ni fallor) globoſam rotunditatis flexibus habendã eſſe tellurem. Sequitur, ut quem mũdi locũ quámue granditatẽ ſortita ſit, approbemus. Circulum quidem terræ ducentis quinquaginta duobus millibus ſtadiorũ, ut ab Heratoſthene doctiſſimo Gnomonica ſupputatione diſcuſſum. Quippe Scaphia dicunᷣ rotunda ex ære uaſa, quæ horarũ ductus ſtili in medio fundo ſui proceritate diſcriminanᷣ. Qui ſtilus Gnomon appellaᷣ: cuius umbræ prolixitas æquinoctio centri ſui extimatiõe dimenſa, uigies quater cõplicata, circuli duplicis modũ reddit. Heratoſthenes uerò à Syene ad Meroën per menſores regios Ptolomæi, certus de ſtadiorũ numero redditus, quotaq́ꝫ portio telluris eſſet aduertẽs, multiplicans q́ꝫ pro partiũ ratione circulum. menſuram q́ꝫ terræ incunctanter, quot millibus ſtadiorum ambiretur, abſoluit.

De Poſitione Terræ.

COmperta eſt terræ breuitate rationabili, magnitudo locus eiuſdẽ, ac poſitio doceatur: quam in medio, imóque mundi immobilem ſtare, multiplicibus monſtraᷣ aſſertis, quæ ſibi ante conſtitutionẽ

L 4 mundi

mundi in eodem loco fuerit, ex quo moueri non potuit. Ac dehinc diuulſis à confuſione primæ cõmixtionis elementis, undarum immenſa, & uolubilis latitudo, aërisq́; halitus undiq; ſecus circa terræ ſtationem diffuſus arctarit, mediumq́; fecerit: quod teres ac uolubilis circũcluſit, ſiue quòd in ſphæra efficitur imum omne, quod medium eſt, dum paribus ab extimæ rotunditatis ambitu lineis quicquid eas ſuſtinet, conſpicatur. Imum uerò iam neceſſe eſt ſui extremitate conſiſtere, quia inferius, quo decidat, nõ eſt. Omnia etiam pondera in eam deſuper cadunt, ut imber, grando, nix, fulgura atque ipſæ, qui in eius penita præcipitatur Oceanus, & fluenta latentia, quæ fundo uoluuntur in imo. Vides igitur eas, quæ undas, cunctaq́; ſuſtẽtat, arctata ex om̃ibus nihil ſubijcere quo ſecedat. Medio igitur credẽda eſt, quia poſtrema, quòd præſertim æquinoctialis tẽporis interſtitia manifeſtant. Nã pares horarum metas tam ante meridialium, quàm etiam poſtremarum, & tam diei quàm noctis horologia manifeſtant. Quo documento clarum eſt, tantundem undiq; ſecus ab terris abeſſe cælum: quod idem duobus circulis edocetur, ſolſtitiali & brumali. Nam utiq; quantum interſtitij dies habet, cum cæli culmina ſol elatus illuſtrat, tantum ſpacij longior nox, cum ſol in brumam decidens repræſentat. Itemq́; quicquid ſingula ſigna zodiaci intercapedine loci cõtulerint, tantundem ſole ecõtrario rutillante umbris noctis ignoſcunt. Quod utiq; undiq; uerſum probat tantundem circulos, ſyderaq́; diſtare, mediamq́; tellurem eſſe. Quod utiq;, ſi congruè uidetur aſſertum, iam partes eius, quas ipſa permenſa ſum, perhibebo.

De quinq; Zonis Terræ.

ORbis terræ in quinq; zona, ſiue melius faſceas dico, pro rerum diuerſitate diſcernit: quarum tres intemperies multa à contrariorũ nimietate relegauit. Nam duæ, quæ axi utriq; confines, algore immenſo & frigoribus occupatæ, deſertionis cauſas pruinis mergentibus præbuêre, media uerò flammis atq; anhelis ardoribus torridata, propinquãtes animantum imburit acceſſus. Aliæ autem duæ uitalis auræ halitu temperatæ, habitationem animalibus indulſerunt: quæ quidem per totius rotunditatem telluris incuruæ, tam ſupernum hemiſphærium, quàm inferius ambierunt. Nã utiq; terra duas ſibi partes hemicycliorũ quadã diuerſitate deſpicit, id eſt, unã habet ſupnatẽ, quã nos habitamus, & ambit Oceanus: & aliã infernatẽ. Sed hæc ſupior initiũ habet à ſolari ortu, illa inchoat à ſolis occaſu quẽ circulũ Græci ὁρίζοντα phibẽt. Verũ qa illæ zonæ uolubilitatẽ utriuſq; partis includũt, decẽ utrinq; circulo ſuo faciũt regiões, è qbus hæc quæ à nobis habitaẽ, eſt una, atq; ad aqlonẽ uerſus, & ſeptẽtriões aſcẽdit. Altera, quæ econtrario ad meridiẽ atq; auſtrũ fert, quã habitare illi æſtimanẽ, q uocantur ἀντοίκοι. Similiter ex infernatibus duæ, ſed hi, qui nobis obuerſi, Antipodes me-

des memorantur, qui contra illos, quos ἀντοίκους dicimus, Antichthones appellantur. Sed nos cum illis diuerſitas temporum uelut quadam contrarietate diſcriminat. Nam cum æſtate torremur, illi frigore cõtrahuntur. Nam cũ hic uer pubeſcit florentibus pratis, illic edomita æſtas temporibus autumneſcit. Hic bruma, ſolſtitiũ illic apparet. Nobis arctoa lumina ſpectare permiſſum, illis penitus denegatum. Antipotes autem noſtri unum nobiſcum tractum perferunt hyemis, & flagrantiam communis æſtatis, ſed noctem diuerſam, dieſq; contrarios: licet æſtate grandes dies, prolixasq; hyeme noctes nobiſq; ſeptentrio cõſpicabilis, illos lateat ſine fine. Ita & his qui ἀντοίκοι uocanẽ, Antipotes ſui quatuor anni tẽpora nouem cõmunia, ac polum qui eſt ad auſtrum: Antipodibus ſuis nobiſq; penitus ignoratũ, ſoli ſuſpiciũt. Qui autẽ in media faſcea ſũt, his quotidie ortus, occaſuſq; mutantur. Et ſupra quos ſol eſt, his citius exoritur, tardiuſq; merſaẽ. Aequinoctiali autẽ tempore, & oriens & occidẽs ſimiliter apparebit, neq; ulla aſtra ſunt, quæ illorũ obtutibus denegenẽ, & quæ unà illis oriuntur, ſimul ueniunt in occaſum. Hi dies cunctos pares ſuis noctibus intuenẽ, nec ullas meridiano die metiunẽ umbras: eorumq; Antipodes dies, noctesq; ſub eadẽ longitudine patiunẽ. Cum autẽ ſolſtitij pperantia peragendi, per eoſdẽ tranſeat, & iam brumã itidem ſol reuertens ſimiliter p illos iter ducat, & pcul ab his utrinq; ſecedat, dubium nõ eſt, quin bis hyemem. & ſecundo patiantur æſtatẽ. Quibus cum ortus ſolis eſt, eorum Antipodibus apparet occaſus. Verum illæ duæ regiones, quas faſceas item dixi, quarum una uicinantis plauſtri algore cruſtatur: altera trans auſtrini halitus de ſertione contrahitur. Antipodas proprios non habent, ſed ipſæ ſibi inuicem contraria fiunt habitatione. Antipodæq; nullos ortus ſyderum abſq; planetis utrinq; nouerunt: quæ quidem illis non ſupra caput eunt, ſed de medio lateris oriuntur. Stellæ etiã fixæ cæli ſex eis uidenẽ menſibus, ſex itidem non apparent, ortibuſq; circulus æquinoctialis illis eſt, ſenaq; ex zodiaco ſigna conſpiciunt. Deniq; ſex menſibus, dieſq; noctesq; patiuntur, ut utriſq; poli, axiſq; termini ſupra uerticem uideantur, ſed hæc prior ſeptentrionis: altera Canopi ſtella illuſtrata fulgore, cætera non nouerunt.

De Circuitu Terræ.

Quarum Regionũ habitus prodidit doctiſſimus Pythagoras, ſed ego ipſa peragraui, ne qua mihi ignota uiderecẽ portio ſupeſſe telluris, cuius terræ totius ambitus oĩs. plenuſq; circuitus, ut Romanorũ dimenſione pcenſeã, quicqd ſtadiorũ ſupputatiõe memoraui, eſt in millibus paſſuũ trecẽties & qndecies centenis: quo loco non puto trãſcũdã opinationẽ Ptolomæi in Geographico ope memoratã. Idẽ qppe zodiaci tractũ, oẽmq; cõplexum trecẽtis lx. cæli partibus ſecat: quas ſingulas in

las in telluris centrum ita æſtimat prouenire, ut unius partis latitudo iſtic
quingentorum ſtadiorum menſura tendatur. Singula uerò ſtadia centũ
uigintiquinq; paſſibus explicata, quæ octo millenos paſſus abſoluunt. Vn-
de quingẽta ſtadia quæ ſunt partis unius, millia paſſuum colligunt ſexagin-
ta duo, paſſusq́ quingentos. Verum illa ſtadia quingenta trecentis ſexagies
complicata, faciunt ſemel millies, octingentiesq́ ſexcenta ſexaginta ſtadia.
Ex quibus millia paſſuum partitione prædicta collecta, faciũt ducenties ui-
cies quinquies centena. Hoc de totius terræ globo oportuit intimari.

De Longitudine Terræ.

CAeterum eius longitudo ab ortu ad occaſum, hoc eſt ab ipſius In-
diæ extremitate, uſq; ad Herculis columnas Gadibus ſacratas, o-
ctuagies quinquies centena ſeptuaginta octo millia ſunt, ſicut etiã
Artemidorus auctor aſſeruit. Nam Iſidorus nonagies octies dicit, & decẽ
& octo millia. Verum Artemidorus dimenſioni prædictæ adijcit, quicquid
à Gadibus procurrit. Nam per Sphenis frontem circuitu ſacri promonto
rij, ad aliud finale promontorium, quod Artabrum nominatur, procedere
dicit terram in nongenta nonaginta unum millia.

Alia Dimenſio Terræ.

QVæ dimenſio item fieri compendioſior poteſt, ſi per maria quis
uectus excurrat. Nam à Gange fluuio, oſtioq́ eius, quo ſe in Eo-
um effundit Oceanum. per Indiam, Parthienemq́ ad Myriandrũ
urbem Syriæ in Iſſico ſinu poſitã, quinquagies bis quindecim
millia. Inde proxima nauigatione Cyprũ inſulam, Pateram Lyciæ, Rho
dum; Aſtypaleam in Carpatio mari. Item in inſula Tenarum Laconi-
cæ, unde Lilibæũ, Siciliæ, & Calatim Sardiniæ, tricies quater quinquagin-
ta millia. Inde Gadibus quadragies bis quinquaginta milla. Quæ menſura
uniuerſa ab eo mari efficit octogies quinquies ſeptuaginta octo millia.

Item alia Terræ, Mariſq́ Dimenſio.

POteſt item terra, mariq́ interduci per Gangem, Euphratemq́ flu
uium. Capadociam, Phrygiam, per Aegeum pelagus, & Laconicũ
mare. Itemq́ p ſinus, alios uſque Peloponeſum, Leucadem. Corcy-
ram, Acroceraunium, Brunduſium, Romam, Alpes & Galliam. Per Pyre-
neos etiam montes in Oceanum ueſpertinum Hiſpaniæ oram, traiectũq́
per Gades, & omnis menſura, atteſtante Artemidoro aſſertionibus meis,
habet millia octoagies ſexties centena octoginta quinq;. Habetis longitudi
nem multipliciter momoratam.

De Lati-

De Latitudine Terræ.

Latitudo autem eius à Meridiano ſitu, in ſeptẽtrionis caput plurimũ minor eſt. Nam utrinq; intemperati aëris nimietate contrahit̃. Eò accedit, quòd à ſeptentrionis plaga, Sarmatarũ gens, copiaſaq; Barbaries, acceſſum indagandæ dimenſionis excludit. Attamen quicquid intrepida permeare quiuit excurſio, competenter admenſum, repertaq; latitudo habitabilis terræ penè dimidio minor, quàm dicta eſt collegiſſe longitudo. Nã colligitur in quinquagies quatercentena ſexaginta duo millia. Quippe à littore Aethiopici oceani, qua habitabilis primum eſt ad Meroen, inde Alexandriam, Rhodum, Gnidum, Choum, Samum, Chium, Mytilenem, Tenedum, Sigæumq; promontorium, os Ponti, Carabim promontorium, os Mæotidis, oſtium Tanais prædicta dimenſio comprobat̃. Qui quidem curſus, ſi per maria tranſeatur, in compendium ducit millia ſexcenta ſeptuaginta octo. Nunc uſq; compertum progreſſum Arthemidorus aſſeuerat. Sed Iſidorus adiecit duodecies centena quinquaginta millia uſq; ad Tilen ultimam tendi: quæ quidem opinatio mihi uidet̃ incerta. Nam ipſi tantundem latitudinis ineſſe dico, quantum longitudinis comprehenſum. Neq; enim cum rotundum telluris orbem aſtructio ſuperior, ratioq; monſtrarit, impar latus globo poterit peruenire, ſed ſupradicti ſcriptores habitabilem dixêre tellurem.

De Rotunditate Terræ.

Rotunditas autem ipſius extima circunfuſus ambit Oceanus, ſicut nauigatus undiq; comprobatur. Nam à Gadibus per Hiſpaniæ, Galliarumq; flexum, occidentalis plaga omnis hodieq; nauigat̃. Dum autẽ Diuus Auguſtus claſſe Germaniã circuiret, ſeptentrionalem totum permeauit Oceanum. Nam primũ in Cimbricũ promontoriũ ueniens magno dehinc permenſo mari, ad Scythicam plagã, ac rigẽtes undas uſq; penetrauit. De cõfinio item ab orientis principio & Indico mari, pars quæ pergit in Caſpium mare à Macedonum claſſibus remigata: dum Seleucus & Anthiochus regnauiſſent. Palus uerò meotica eiuſdem ſinus habet̃ oceani. Item leui lateris circũflua memorent̃. Ab ipſis itaq; columnis Herculis, quæ in Gaditano ſunt littore conſecrata, uſq; in Arabicum ſinum meridianus omnis permeatur oceanus, ſicut plurimis aſſeueratur exemplis. Nam eius maximam partem, magni Alexandri ſulcauêre uictoriæ. In eodem Arabico ſinu conſtituto C. Cæſare Auguſti filio, Hiſpaniarum nauium naufragio, & eiectæ fragmentorum reliquiæ paruerunt. Item Hanno dum punicũ floreret imperium, Mauritaniæ circuitu, ac dehinc meridiani flexus excurſu, in Arabiæ terminos prolixa admodum nauigatione peruenit. Cornelius auctor affirmat quandam Eudoxum fugientem

regis inſidias ex Arabia in Gaditana perueniſſe refugia. Cælius antipater ſe hominem uidiſſe confirmat, qui negatiõis ardore in Aethiopiam ex Hiſpania nauigaſſet. Idẽ Cornelius poſt captos Indos ꝑ Germaniã nauigauit.

De Diuiſione Terræ.

OStenſum puto ambitum ſuperioris terræ permenſo in circulum mari undiq; ſecus nauigatum. Nunc ipſius diuiſionem, quantum patitur ſuccincta inſinuatio, memorabo. Circulus omnis ſupera habitabiliſq; telluris, ſicut pleriq; teſtantur, in tres partes eſt diſtributus: Europam, Aſiam, Africamq;: quarum primam atq; ultimam interruptio diſſecat oceani. Nam Athlantici profundi ex Gadiatano freto uis interſecãs profunda telluris, Lybicum Ibero latus abſcidit, & confeſtim ſe in propinqui maris fluenta diffudit. Quippe à Gaditano oſtio ingreſſum interioris maris per longitudinem curſus uix quindecim paſſuum millia numerant. Latitudo uerò ubi anguſtior quinq;, ubi diffuſa ſeptẽ, ubi prolixior decem millibus explicat. Hinc defluxêre per diuerſos ſinus, ſubſidentesq; campos tot maria, tot fragores, & quantum per diuerſa æquora tumeſcit. Vndarũ uerò illa proruptio interfluentis oceani leua Europam facit, Lybiamq; dextra, & montibus utrinque cõcluditur. Nam Europa, Calpe, Africa, Abyla monte deſpicitur qui utrinq; prominentes dici Columnæ Herculis meruerunt, quòd teſtimonio uetuſtatis, laboris herculei limes in illis ſit conſecratus: ſiquidem ultra eum progredi conſumpti telluris inuia prohibebant. Deniq; etiam hoc de eius ſacræ uirtutis poſſibilitate perſuaſum, quod cum antea natura terris maria diſpararet, ac tanto cingi circuitu firmaret oceani montium prædictorum effoſſis radicibus, diuulſoq; confinio camporũ, deuexis lacunisq; terrarum improuiſum pelagus in uſum immortalitatis admiſit: permutans orbis faciem, naturæq; diſcrimina. Hoc igitur freto leuorſum Europa diſtenditur, uſq; in Tanais fluminis gurgitem, à quo inchoans Aſia, Nili itidem alueo limitat. Qui quidẽ Nilus eadem, Africamq; diſrumpens, telluris complexum interſecans multitudine fluuiorum, Europã tamẽ interminari Propõtidis faucibus dixere quàmplurimi. Quæ Propontidis per anguſtam deſcendens ad Meotidem quoq; perfert. Europæ tamen principium, inchoamentiq; limen, Hiſpaniæ contributum, fertili frugum, opimæq; prouinciæ metallorum, auriq; fœtura, minij, marmoris, gemmarumq; muneribus prædicandæ. Quæ quidem, quòd Iberi fluminis interriuata tractu amnis ſui meruit cognomentum, cuius illa portio, quæ Athlantico cõfinis oceano, in Gaditani freti littus excurrit, Bethica perhibetur etiam ipſa uocabulum proprij fluminis nuncupatione ſortita, quæ ab Vrcitano fine, qua citerior meat, Terraconenſis dicitur à Terraconenſi urbe, quam Scipiones condiderunt. Nã Pœni fundauêre Carthaginem,

ginem, conditas ubicunq; urbes amico ſibi nomine præſignantes. Sed prædictum latus à Pyrenæi iugis in aliam prouinciam diſſecatur: ſiquidē Bethycæ à ſeptentrionali confinio Luſitania ſociatur, cui nomen fabula à luſu Liberi patris, uel cum eo Bachantium ſociauit. Hæc quoq; cognominis ſui fluuio permeatur, licet eam Tagus quoq; harenis illuſtret auratis. Oliſſipone illic opidum ab Vlyxe conditum ferunt, ex cuius nomine promontorium quod maria, terrasq; diſtinguit. Nam ab eius ambitu inchoat mare Gallicum, & facies ſeptentrionalis oceani. Athlanticus uerò & occiduus terminatur oceanus, qui tum Hiſpaniæ limitatur excurſibus. In eius quoque confinio equatū fœtura uentis maritantibus inoleſcit. Volucres proli curſus, ipſo ſpirante fauonio. Verum Bethica cunctas ubertate fœcunditatis anteuenit, quæ quidem habet iuridicos conuentus duos, Gaditanum, Cordubenſem. Opida centum ſeptuaginta quinq;, habitantium multitudine frequentata. Eadem uerò longitudinis dimenſione diſtendit à Caſtulonis oppidi fine, in Gaditanum oppidum ducentis quinquaginta millibus amplior æſtimatur. Latitudo quoq; in ducenta uiginti quatuor millia excurrit. At uniuerſa prouincia habet conuentus ſeptem, Carthaginenſem, Tatraconenſem, Cæſarauguſtanū, Cluniēſem, Aſturum, Lucrenſem, Bracarū. Ciuitates uerò in Hiſpania præter inſulas, atq; alias contributas, ducentas nonaginta quatuor tota complexione dinumerat. Tenditur autem per longitudinem quantum Agrippa dinumerat, millibus quadringentis ſeptuaginta quinq;, latitudine ducētis uiginti quatuor: cum finis Carthaginem uſq; pertenderet, quæ opinio Agrippæ non exiguum admittit errorem Nam Hiſpania omnis citerior à Pyræneo in Caſtulonis finem per ſexcenta ſeptuaginta millia longitudine protrahitur: cuius ora paulò amplior æſtimatur. Latitudo autem à Tarracone ad littus Iarſonis trecentis ſeptem millibus inuenitur. A radicibus Pyrenæi, ubi utriuſq; maris propinquitate concluditur, nam paulatim diffuſior adiacet in latitudinis excrementum.

De Monte Pyrenæo & prouincia Narbonenſi.

IDem igitur Pyrenæus ex alio latere Galliarum finibus admouet, à cuius radicibus quicquid interiacet uſq; Rhenum & item inter oceanum & montes Gebennam & Iuram, Gallicis regionibus attributum, Narbonenſis autem prouincia appellatur, quæ interno mari alludit. Hæc Brachata antea dicebatur, quæ ab Italia iugis alpium atq; amne Varo diſcernitur, cuius longitudo ſicuti Agrippa dimēſus eſt, trecenta ſeptuaginta millia paſſuum. Latitudo autem ducenta quadraginta octo. In hac prouincia Rhodanus fluuius ex alpibus ueniens, per Lemnanum lacum meat. Et cauſas fertilitatis importat terræ germinibus ac fœcūdis, cuius ora diuerſis nominibus appellata. Nam Hiſpanienſe unum: alterum Metapinū: tertium,

quo plenior meat Maſſalioticum nuncupat. prouincia uiris, opibus, frugibus memoranda: unoq; tranſcurrendam piaculo, quod illic fas fuerat hoſtias humani generis immolare.

De Italia.

Sed poſt alpium montes, qua facies prominentis naturæ ortui ſolis illuminatione profundit, inchoat, atq; deſcendit Italia longè ante alias omnes laudibus ueterum in urbis Romæ gratia prædicanda: cuius principium Ligures tenent. Dehinc, quæ ubertate Soli ſacrata occupauit, Hetruria regio tã indigetis Aeneæ fœdere, quàm remediorũ origine, atq; ipſius Tagetis exaratione celebrata. Vmbri mox Latiumq;, atque hoſtia Tyberina. Dehincq; ipſa caput gentiũ Roma armis, muris, ſacriſq; quandiu uiguit cæliferis laudibus cõferenda. Hæc à mari ſexdecim paſſuum millibus diſparatur. Dehinc littus in Volſcorum nomen, ſortemq; conceſſit. Mox Campania, Picẽteſq;, ac Lucanum littus. Brutiumq; coniungitur: cuius promontorium in meridiem, auſtrumq; reſpectãs, in mare procurrit. Leuaq; alia interioris ſinus fluenta complectitur, ut ſi à primis alpibus dextrum latus: & prolixi montis brachium contempleris, prominentias utrinque componens, theatrum quoddam ſpectare uidearis undarum. Lunata quippe & quodam hemicyclio, in promontorium memoratum circunfert. Italia deniq; ab ipſis Gadibus, qua ſe fauces freti interfluẽtis aperiunt, in Brutium ſinũ, qui eſt primus Europæ, emiſſa maria conquieſcunt. Interior uerò tellus, quæ in ſuperum mare Boreamq; profert, Græciæ ora Salentinis, Pediculis, Apulis, Pelignis, Iſtris, Liburnis, & cæteris popl'is obſcurioribus habitatur. Leuorſum quoque ſe flectit, & item duobus promontorijs peltæ Amozonicæ formam reddit, Dextro cornu Leucopetra tendens, leuo lacinium. Vnde cum longa ſit ab alpibus prætorijs a nguſtæ, per urbem Capuam, & Rhegium oppidum abſque recuruo flexu decies centena & uiginti millia paſſuum, nuſquàm uerò trecenta latitudo eius excedit. A ſolo igitur Italico, Liburnia, Iſtriàque diſcretæ ſunt centenis millibus paſſibus, quòd & ab Epiro & Illyrico quinquaginta. Ab Africa intra ducenta millia, ut Varro commemorat. Ab Sardinia centum uiginti, à Sicilia mille quingentis, à Corſica minus ſeptuaginta, ab Iſſa quinquaginta. Verum omnis Italiæ circuitus tenditur uigies centena quadraginta nouem millia. Eius umbilicus in agro dicitur Reatino, anguſtior plurimum eſt ad portum, quem Hannibalis caſtra dicunt Nam uix ibi uiginti millia paſſuum lata eſt. Verum Italia etiam Pado flumine memoranda: quem Græcia dixit Aeridanum. Hunc amnem mons Veſulus inter montes alpium clatior gignit fonte mirabili, qui in Ligurum finibus flumen creat, ac dehinc fluuius merſus impenita telluris in parte agri Vibienis emergit, canis ortu diffuſior. Nam

ſolutis

ſolutis alpium niuibus, flagrãtia ſolis æſtiui, exuberat ultra gurgitis ripas. Nulliq́ꝫ gloriæ amniũ nobiliũ cedẽs, triginta receptis fluminibus, Adriaticũ mare magna opimus granditate perfundit. Cætera Italiæ memoranda, nec poëtæ tacẽt, ut Scyllæum oppidum cum Crathide flumine, qui Scyllæ pater fuit. Carybdisq́ꝫ uoraginem ac uertiginem tortuoſam Peſtana, Roſaria, ſcopulos Syrenarum. In Campaniæ amœnis antiquitus nemora Phlegræi, dehinc campi, habitatioq́ꝫ Circeia, Terracina prius inſula nũc iuncta. Rhegium, quæ ab Sicilia continenti ſeparata, atque in compenſationem connexæ telluris in inſulam religata. Formæ etiam Leſtrigonum habitatione famoſæ.

De Conditoribus Vrbium.

HOc loco poſſem etiam urbium percurrere conditores, ut à Iano Ianiculum, à Saturno Latium, à Dane, Ardeam, ab Hercule Herculanium ad radicem Veſuuij, à quo haud procul Pompeios: cum boum pompa duceret Iberorum, ex cuius laboribus in Liguria campi lapidarij ſunt appellati, quòd eodem dimicante ſaxis ferũt pluiſſe cælum. Idem etiam Ioniæ nomen dedit. Nam Iouem Naulochi filiam obſidentem uias, latrocinaliter interemit. Iapygas Iapyx Dædali filius condidit. Coram Dardanus Agyllam Pelaſgi, Tybur Cathillus præfectus claſſis Euandriæ. Parthenope dicta ab Syrenis ſepulchro hoc nomine uocitata, quæ nunc Neapolis appellatur. Præneſte ab Vlyxis nepote Præneſte. licet alij uelint Cæculũ conditorem, quem pignus aſſerunt fuiſſe flammarum. Arpos & Beneuentũ Diomedes. Patauium, Antenor. Pylij Metapontum condidêre, ſed nil mea intereſt origines urbium perſcrutari.

De inſulis Tyrrheni maris.

NVnc quoniam continentes terræ limes interfluentis freti coërtio ne diſtinguitur, non alienum eſt interfluenta emergentes terras, quæ quòd in ſalo ſint, inſulæ uocitantur, præſertimq́ꝫ nobiles cõmonere. Neq́ꝫ enim moroſa debet eſſe percurſio. Tranſeo itaq́ꝫ Pityuſas à ſylua Pinea memoratas, quæ nunc Ebuſus appellatur. In confinio Carthaginis nouæ, Baleares etiam duas, colubrariam, & quam gymnaſias Græci dicũt. Vel capraliam naufragalem, in Galliæ quoq́ꝫ ora. In Rhodani oſtio Metina, quæ Blaſcorum uocatur: & tres Stoecades, quarum hæc ſunt nomina ſingularum: prima Themiſta: ſecunda Pomponiana: tertia Hypæa, cæteras quæ exiguas aduerſum Antipolim. In Liguſtico autẽ mari eſt Corſica, quam Græci Cyrnon appellauêre, longa centũ quinquaginta millibus paſſuum, lata quinquaginta. Circuitus eius omnis diſtenditur millibus trecẽtis uiginti quinq́ꝫ. Habet ciuitates triginta tres. Stipa autem citra eſt, Oglaſa infra in ſexageſimo Corſice Planaſia fallax nauigãtium, mentiensq́ꝫ

propinquitas. Vrgo item & Capraria, quã Aegilion Græci dixerũt. Item Igilium Dianium. Item columbaria uenaria. Item ultra Tyberina oſtia, in Antiano palmaria, Sinonia. Et in Firmiano pontiæ, Pandataria, Prochyta, Abæneria, Inarime à Græcis dicta Pithecuſa, & Megaris etiam in Neapolitano, à Surrento. In octauo miliario Capreæ Senaria dicta, & Telentea. Item Leucothea iam Africum mare ſpectans à Corſica.

De Sardinia.

IN octauo Sardinia eſt, in quo anguſto freto ſunt paruæ inſulæ, quæ cuniculariæ perhibentur. Item Pinton & foſſæ. Verum Sardinia à Sardo filio Herculis appellata habet formã humanæ plantæ. Deniq; Sandaliotes eſt appellata, & Signoſa, quòd utrinq; u eſtigij formam ſignat. Verum ab oriente centum octuaginta octo millibus pater. Ab occidente centum ſeptuaginta quinque, à meridie ſeptuaginta ſeptem, à ſeptentrione centum uigintiquinque millia habet. A Gorditano promotorio inſulas duas, quæ Herculis memorãtur. A Sulchenſi Enoſin, à Caralitano Ficariam Galatamq;. Quidam item non longè Balaridas dicũt, & Callode, & Heras Lutra. Contra Peſtanũ, Leucaſia eſt, à Syrene ibi ſepulta nominata. Contra Veliam Oenotrides. Contra Vibonẽ Itaceſiæ ab Vlyxis ſpecula dicta.

De Sicilia.

HInc Sicilia memorãda quæ à Thucydide Sicania, à multis Trinacria perhibetur. Sicania à Sicano rege, qui cum Hiberica manu in eandem terram ante bella Troiana peruenit. Dehinc Siculus Neptuni filius, à quo nomen eadem commutatum. Nam Trinacria, quòd tribus promontorijs, triangula cenſeatur: quippe unum, quod à Pachyno in Peloponneſum in Meridiem uerſum ſpectat, quadringentis quadraginta millibus à Græcia diſparatur. Pelorus autem occaſum, Italiamq; inſpicit, quæ freto mille quingentis paſſibus ſeparatur. Lilybæum Africæ fines uidet in centum octuaginta millibus. Ipſa autem promontoria inter ſe terreno itinere diſparantur. Sic à Peloro Pachynum millia cẽtum ſeptuaginta ſex. Inde Lilybæum ducenta. Inde Pelorum centũ quadraginta tria. Coloniæ in Sicilia quinq;, urbes ſexaginta tres, fluuij, fonteſq; quamplures, ac montis Aethnæ miracula noctibus totis uomentis incẽdia; cuius Crater ſtadijs uiginti patens, fauilla Taurominium, Catinamq; reſpergit, magno ſtrepitu mugiens, & immẽſos fragores intonãs obluctatione flammarũ.

De inſulis Siculi freti.

IN Siculo etiam freto inſulas eſſe non dubiũ eſt, Africam uerſus, Gaulos Melita à Camarina octuaginta quatuor millibus paſſuum, à Lilybæo cẽtum tredecim; Coſſura, Hieroneſos, Cœne, Lopaduſa, Aethuſa,

quam alij Egusam dixêre, & cæteræ ſunt aliæ citra Siciliã. Ex aduerſo Metauri amnis in uiginti quinq; mil. ab Italia ſeptem, Aeoliæ appellatæ, à noſtris Vulcaniæ, cum diuerſis nominibus, prima dicitur Lippara, ſecunda Theraſia, tertia Strongile, in qua Aeolus regnaſſe fertur, & à flamma in proximũ prorũpente, uel eius fumo, qui uentus flaturus eſſet, intellexiſſe, quod hodie quoq; eius loci incolas certum eſt præſentire. Quarta uerò inſula eſt Didyme, quinta Ericuſa, ſexta Phœnicu.a, ultima Euonymos.

De primo ſinu Europæ.

HIc primus Europæ ſinus Auſonij maris patet nonaginta ſex millibus. Quiq; tres ſinus habet, Italiæ frons incipit, quæ magna Græcia appellata eſt, ubi amnium & oppidorum copia, ac tunc portus, qui Hannibalis caſtra dicuntur: ubi latitudo Italiæ uiginti ſolis millibus æſtimatur.

De ſecundo ſinu.

DEhinc à Lacinio promontorio ſecundus incipit ſinus Europæ magno ambitu flexus, & Acroceuranio Epiri terminatus promontorio, à quo abeſt octoginta quinq; millibus oppidũ Croto. Ex hinc præter oppida, ſinusq; quamplures in mare Italia plurimum pergẽs in Hydruntum urbem uenit: ubi ſuperum, inferũq; mare decem & quatuor millibus diſparatur. Vnde in Græciam breuiſſimus tranſitus. Ac dehinc Italia per populos, ſinus, urbes, fluuioſq; montes, barbaroſq; quamplures ducit in fines Illyrici, cuius à flumine Arſia, ad flumen Drinium, longitudo pergit octingenta millia, à Drinio ad promontorium Acroceraunium centum ſeptuaginta dúo millia. Ora Illyrici habet inſulas ultra mille.

De tertio ſinu Europæ.

TErtius autem Europæ ſinus ab Acroceraunis inchoans montibus, Helleſponto terminatur, ac ſinus habet decem & nouem, prouinciaſq; quamplures. Nam ibi ſunt Epirus, Acarnania, Aetolia, Phocis, Locris, Achaia, Meſſenia, Laconia, Argolis, Megaris, Attica, Boëtia. Itẽ ab alio latere, alioq; mari Phocis & Locris, Doris, Phthiotis, Theſſalia, Magneſia, Macedonia, Thracia, Græcia omnis. Epiros autem incipit Acroceraunis mõtibus, in qua primi Chaonẽs, à qbus dicta Chaonia. Deinde mõs Pindus, Driopes, Moloſſiq;, Dodonæi Iouis fano inclyto celebrati. A tergo inter cæteros populos Ponto iunguntur, Mcſia ac Mædia. Thraces uſque ad Pontum. Rodope mox & Hemi uidetur excelſitas. Tunc colonia Butrorum. Ambracius ſinus faucibus anguſtis æquor accipiens, in quo defertur amnis Acheron infernæ fabulæ errore famoſus. Poſt aliquot gentes etiam Actium colonia cum Apollinis templo, ex quo ipſi quoq; deo additũ

M 3 cognomentum

cognomentum, ciuitaſq; Nicopolitana. Egreſſos ſinu Ambracio in Ioniũ excipit diuerſitas populorũ, & obliquè apud quos inter cæteras urbes oppidum in confinio maris, nomine Calidon, Diomedis, Tidæiq; prognatione notiſſimum. Dehinc influens ſinus Oetoliam ac Peloponneſum diuidit. Mox in Acarnania Aracyntus. In Oetolia Ozolei, apud quos oppidũ Oeanthe. in quo portus Apollinis. Tũc deinde in Phocidis campis, oppidum Cirra, portus Caleon, à quo in ſeptem millibus paſſuum introrſus oppidũ Delphos ſub monte Parnaſo, clarum oraculis Apollinis. Fons ibi caſtalius. Deinde in intimo ſinu angulus Boëtiæ, montem Heliconem iuxta Peloponneſum peninſula inter duo maria, Aegeum & Ionium, anguloſos receſſus obducens; in circuitu habens quingenta ſexaginta tria millia paſſuum. Et per ſinus penè tantundem anguſtiæ unde procedit, Iſthmos appellatur. In quinq; millibus paſſuũ diuerſa maria utrinq; collidunt, ac latera meatus abradũt. In medio hoc interuallo, quod Iſthmon appellaui, colonia eſt Corinthus ſexagenis ab utroq; litore eſt à Piſa ſumma arce, quæ dicit Acrocorinthos, utrunq; mare proſpectans. Ab Iſthmo autem Achaiæ prouinciæ nomẽ, incipit quæ ante Egialos uocabatur, propter urbes in littore per ordinem conſtitutas. Ibi quamplures ſinus, portus, montes, urbes, & populi. Ab ipſius Iſthmos anguſtijs Hellas incipit, à noſtris Græcia dicta. In ea prima Attica antiquitus Acte uocitata. Contingit Iſthmum ſui parte Megaris dicta. In ora autem portus, cui nomen Scyronia ſaxa uiginti ſex longitudine: latitudine quinq; millibus paſſuum à Myrthoo recedentibus Athenæ atq; Atticæ. Fontes ibi multi, inter quos Callirohe prædicatur. Nec Athenis cedũt Boëtiæ, in qbus Epigrane Arethuſa, Hyppocrene, Aganippe, Gargaphie, poſt oppida montes populiq; quamplures.

De Theſſalia.

SEquitur Aemonia, cuius à tergo mons Oeta, eaq; etiam Theſſalia nuncupatur. Ibi natus rex nomine Græcus, à quo Græcia dicta. Ibi Helles à quo Hellenes appellati. Theſſalia montes notiſſimi Olympus Pierins, Oſſa: cuius ex aduerſo Pindus & Othris Laphitarum ſedes, occaſum uerticibus intuentes. Nam Pelios ortũ uidet. Hi omnes montes theatrali more curuantur, ante quos ſeptuaginta quinq; urbes ſunt memorandæ. Theſſaliæ uicina Magneſia, cuius fons eſt Libetris, poëtici hauſtus nomine celebratus. Longitudo Theſſaliæ habet millia quadringenta octoginta latitudo ducenta nonaginta ſeptem.

De Macedonia.

MAcedonia poſtea centum quinquaginta populorum maximis regibus inclyta, præſertimq; Alexãdro qui Philippo cum natus crederetur, eius mater Olympias dracone eum conceptum eſſe memorabat,

morabat, uinctor orbis, nam eaſdem peragrationis & uictoriæ metas habuit quas Liber & Hercules. Hæc tamen Macedonia populos, qui Edonij dicebātur, totamq́ꝫ Migdoniam, Pieriam, Emathiamq́ꝫ recepit in nomen. Hæc in Thracium limitem terminum ducit. A Meridie Epirotis habitat. A ueſpera, à Dardanis & Illyrijs, à ſeptētrione Paphlagonia ac Peonia. Inter ipſam & Thraciam amnis Strimon pro limite eſt, ab Hēmi mōtis uertice defluens. In ea Rhodope, quem Mygdonium aſſerūt montē, & Athos abſciſſus à continenti, Xerſe uiribus utente Perſarum. Et Horeſtiadam terram ab Horeſtis & Hermionis filio quā uocitari nō dubium eſt. Ibi Phlegra nunc ciuitas, tunc gigantium, præliorumq́ꝫ immanium temeritate famoſa: quæ ſola etiam diluuio mundi aſſeritur non operta, quod utiq; præſtitit montium celſitudo.

De Thracia.

SEquitur Thracia cuius incolæ Bardi, appetitū habent maximū mortis. Et quia dextra parte Strimonis degunt Beſſi, & Denſelatæ, Neſtusq́ꝫ amnis, qui Pangæū ambit. Nam Hebrū Odryſiæ niues complent, qui inter diuerſos barbaros fluens etiā Ciconas perluit: quorum confinio Hemus ſex millibus paſſuū cacumē extollens, uicinia perflat aſtrorum. Cuius item terga diuerſæ gentes tenent, inter quas gentes Sarmatæ Scytæ. Dein pontum Sithonia gens habet, quæ gloriā Orphæi pgenitis uati perfectione ſortita eſt. Nam in Spartio pmontorio ille uitā, aut ſacris, ut aiunt, impēdit, aut fidibus. Mox regio Maronea ac Tyrida oppidū, in quo equi Diomedæi ſtabulati. Circa eum Abdira, cui conſtructæ Diomedis ſoror ſuum nomen aſcripſit: quod oppidū Democriti phyſici ortu potius decoratum. Eandem Thraciā Polydori ſepulchro ſignatā, nec poëtæ prætereunt. Illic promontoriū Ceraſchryſeon, Byzantio oppido celebratū, quod à Dyrrachio ſeptingentis undecim diſtat, eo enim interſtitio à ſe utraq; maria receſſerunt, id eſt, Adrias & Propontis. Illic Helleſpontus anguſtior p ſtadia ſeptem ab Europa, Aſiam diuidit. Hic quoq; duæ ciuitates, quarū una, id eſt Seſtos Europæ eſt. Abydos, Aſiæ. Deinde pmontoria cōtraria Cherroneſi, in quo terminat Europæ ſinus tertius. Et Aſiæ Aegeum, in quo Cynoſema dicitur locus Hecubæ ſepulchro tumulatus In confinio inſula Tenedos, à qua uſque Chium diffuſior ſinus interiacet: cuius dexterior Antandros exiguitas inſularum, denīq; nauigantibus capræ ſimilitudiue diuulgatur, ab eaque Aegeum pelagus appellatur, ſed in Corcyræ Phalario pmontorio effigiem nauis ſcopulus imitatur: in quem Vlyxis nauim uerſam fabuloſa confixit auctoritas. Nam Creta centum urbibus opulenta in ortum occaſumq́ꝫ porrigit, cui nomen ſuum Heſperidis filia Nympharum pulchra conceſſit. Aut Curetum rex Cretes, à quo Creta primo: mox Curetis nuncupata. Deinde propter cæli temperiem Macaroneſos eſt appellata.

Hæc in longitudinẽ tenditur millibus ducentis ſeptuaginta. Latitudo quinquaginta millia non excedit. Circuitus omnis quingentis octuaginta octo millibus patet montibus Idæo & Dictinæo ſublimibus Euboëa uerò à Boëtiæ cõtinenti modico, atq; ita exiguo mari interfluente diſcernitur, ut plerunq; ponte iungatur. Duobus promõtorijs ad Atticam uerſus Geraſto & ad Helleſpontum Caphareo decoratur. Huius latitudo ultra ſecundũ milliarium intra quadrageſimum contrahitur. Longitudo totius Boëticæ ab Attica uſq; Theſſaliam centum quinquaginta millibus numeratur. Circũferentia uerò trecentis ſexaginta quinq; millibus explicata. Huius oppidum Calcida ex aduerſo Aulis & Cariſtos marmoreis fluctibus concolora. In Myrthoo aũt mari Cyclades, quarum notiores Delos & Antandros: quæ nomina à circulata ordinatione ſortitæ. Item Strophades, quarum Naxo Homeri ſepulchro ueneranda, aliæq; quamplures per ſeptuaginta longitudinem, & per ducenta latitudinem ducũt. Inter Cheroneſum & Samothracen, quædam loca uaſta, nunc Barbarica.

De quarto ſinu Europæ.

QVartus uerò & magnus Europæ ſinus ab Helleſponto incipiens, Meotis oſtio terminatur. Nam arctum mare inter Europam & Aſiam, in anguſtias ſeptem ſtadiorum interfluens coartat: quas anguſtias Helleſpontum dicunt. Xerſes Perſidis rex aggregatis nauibus, põteq; constructo exercitũ duxit. Verum hac anguſtiora quadam interriuatione per octuaginta ſex millia diſtenduntur, ac rurſum diffunditur mare latiſſimũ. Iterũq; cõtrahit, ſed maris illa diffuſio Propontis dicitur, ſecundæq; anguſtiæ Boſphoros appellant, quæ quingentis paſſibus patent. Item hac Darius Xerſis pater copias ponte tranſmiſit: cuius ab Helleſponto longitudo ducentis triginta nouem millibus inuenit. Deinde Scythicus diffuſi maris ſinus, in quo Meotis oſtio iungitur, lacus Cimmerius, Boſphorus id os uocat: is duobus millibus & quingentis paſſibus inter quos Boſphoros, id eſt, Cimmeriũ & Thracium latus interpatent millia quingenta. Circuitus uerò totius Ponti, uicies ſemel quinquaginta millibus, ut Varro non reticet: quia dicit Europæ totius longitudinem habere ſexagies ter triginta ſeptẽ millia, paſſusq; quingentos. His Hiſter fluuius ortus in Germania de cacumine montis ad nouẽ ſexaginta amnes aſſumens etiã Danubi us uocitat. De hic littus Scythicũ cõfertũ multiplici diuerſitate Barbarica. Nam illic Getæ, Daci, Sarmatæ, Amacrobij, Troglodytæ, Alani, Germaniæq; omnis tractus. Ab Hiſtro ad Oceanũ bis decies centũ milliũ paſſuũ eſt, in latitudine millibus quadringẽtis uſq; ad Armeniæ ſolitudines. Nec procul fluuius, Lacus oppidũ, ſub uno cuncta nõie Boryſthenes, propter Achillis inſulam eius ſepulchro celebratã. Introrſus degunt Auchetæ, apud quos

Hiſpanis

Hiſpanis naſcit, & Neuræ, apud quos Boryſthenes, Geloni, Agathirſi, Antropophagi. Et à tergo eorum Arimaſpi. Tunc Riphæi montes, & regio caligantibus tenebris inumbrata. Poſt eoſdem montes trans Aquilonem Hiperborei, apud quos mundi axis continua ratione torquetur, gens moribus, prolixitate uitæ, deorum cultu, aëris clementia, ſemeſtri die fine etiam habitationis humanæ prædicanda. Verum Sarmatæ, Scytæ, Tauricæ tractus in lõgitudinem habet millia noningenta octuaginta, latitudine ſeptingenta decem. Iam nil in Europa æſtimo memorandum: quoniam & Hiperboreos ſibi Aſia uindicauit.

Alia dimenſio Europæ à Septentrione.

SI autem leuorſum poſt Riphæos montes redeas per Oceani ſeptentrionalis tractus, te denuo per Germaniæ, Galliarumq́, & Hiberos popl'os in Gaditanũ oſtium reuocabis. Ariphæi quippe iam in Aſia conſtituti parilem Hiperboreis uitã degunt, cunctis gentibus uenerandi, ut ad eos uelut quoddam aſylum confugiant metuentes Vltra hos Cimeri & Amazones ad Caſpium mare, quia in confinio ortum eſt, ibi Scyticum per rumpit Oceanum. Poſt prolixa terrarum & Hyrcania reperitur. Cæterum in Athlanticum littus Oceani remeantes, per Aquitaniam extremam, extremaq́ Europæ in Brittaniam reuertuntur: quæ inſula iacet inter ſeptentrionem & occaſum, longa millibus octingentis, lata trecentis. Circuitus tricies octies uigintiquinq; millia tenet. In ultimo eius ſylua Calidonia, inſulæq́; quamplures inter quas Orchades quadraginta pene iunctæ. Item Electrides, in quibus Electrum gignitur. Sed ultima omnium Tile, in qua ſolſtitiali tempore continuus dies, brumaliq́ nox perennis exigitur. Vltra quã nauigatione unius diei, mare concretũ eſt, ſed infra confinis eſt Galliæ, Hiſpaniæq́, quibus niſi oceani Athlantici prohiberet irruptio, Africa miſceretur. Nam Velonenſis Bethicæ ciuitas triginta tribus millibus à Tingi opido diſparatur, quæ colonia eſt Mauritaniæ Cæſarienſis. Huius auctor opidi Antæus dicitur.

De Africa.

AFrica uerò ac Libya dicta ab Afro Libe Herculis filio. In cõfinio eſt Eliſſos colonia, in qua Regia Antæi, luctamenq́; cum Hercule celebratur, & Heſperidum horti, illic æſtuarium flexuoſum, quem draconem uigilem rumor uetuſtatis alluſit. Nec lõgè mons Athlas de gremio cacumẽ proferẽs harenarũ. Hunc incolæ Adirim uocãt, is uſq; in cõfinia lunaris circuli euectus ultra nubiũ poteſtatẽ, qui ab occaſus parte littora proſpectat Oceani, nemoroſus fontibus ſcatens, ſed rupibus infœcundus. Qua uerò Africam ſpectat, opimus omnis. Arbores præterea gignit cupreſſo ſimiles, odore graues, quæ lanam obducũt inſtar ſerici precioſum. Per diem

ſilet,

ſilet,nocte & ignibus micat & tibijs, fiſtula, cymbalis, tympaniſq; percrepat Satyris, Aegypaniſq; bacchãtibus. Vltra ipſum ad occaſum littus per quadringenta nonaginta ſex millia ſaltis, feris Lybicis occupati. Nec plurimum diſtant ſeptem montes, qui paritate cacuminis fratres ſunt appellati, ſed elephantorum pleni ſunt, ac ultra prouinciam Tingitanam, cuius longitudo centum ſeptuaginta millium eſt. Item Siga oppidum eſt è regione Malacam urbem Hiſpaniæ contemplatur. In littore quoq; Carcenna maiuſq; oppidum Cæſarea. Item Icoſium æque coloniam. Item Ruſconie & Ruſcurius Saldæ etiam, cæteræq; ciuitates, atq; Igilgili. & Ruſarus. Flumen uerò Ampſaga abeſt à Cæſarea trecentis uiginti duobus millibus.

De duabus Mauritanijs.

VTriuſq; Mauritaniæ lõgitudo decies quadraginta triũ milliũ, latitudo quadringentorũ ſexaginta ſeptem. Ab Ampſaga Numidia eſt nomie celebrata. Numidæ Nomades dicti, cuius in mediterraneis colonia Cirta, & interius ſicca, atq; Bulla regia. In ora uero littoris Hippo regius ac Tabrachia. Interius Zeugitana regio, quæ proprie uocatᷓ Africa, habet hæc tria promontoria, Apollinis aduerſum Sardiniam, Mercurij reſpectans Siciliam, quæ in altum procurrentia duos efficiũt ſinus ab Hippone Diarrytho. Deinde promontorium Apollinis, & in alio ſinu Vtica Catonis morte memoranda. Flumen Bragada, ac propinqua Carthago, inclyta pridem armis, nunc felicitate reuerenda. Demum Maxulla, Carpi, Miſua, Clypeaq; in promontorio Mercurij. Item Curubis, Neapolis.

De Secundo Sinu Africæ.

MOxalia diſtinctio Libyæ, Phœnicos uocãtur, qui Bizantium incolunt, quæ regio ducentis quinq̃ginta millibus paſſuum circuit, cuius ſatio centeſimo meſſis incremento fœneratur. Hic oppida Puppup, Adrumetus, Leptis Ruſpæ, Tapſus, Thenæ, Macomades, Tacape, Sabrata contingens Syrtim minorem, ad quam Numidiæ & Africæ ab Ampſaga, lõgitudo ſunt millia quingenta octuaginta: latitudo ducenta.

De Tertio Sinu.

TErtius ſinus diuiditur in geminos duarum Syrtium receſſus, uadoſo ac reciproco mari, ſed minor Syrtis à Carthagine abeſt trecẽtis millibus, ad maiorem uerò per deſerta pergitur: quæ ſerpẽtibus diuerſis ac feris habitatᷓ. Poſt hæc Garamantes, ſup hos fuẽre Pſillij. Inde flexu ciuitas Ocenſis & Leptis magna. Inde Syrtis maior, circuitus ſexcentorũ uiginti quinq; milliũ. Tunc Cyrenaica regio, eadẽ eſt Pentapolitana Ammonis oraculo memorata, q̃ à Cyrenis abeſt cccc. millibus paſſuũ. Vrbes maximæ ibi quinq; Berenice, Arſinoẽ, Ptolomaida, Apollonia, ipſaque Cyrene,

Cyrene, Berenice autem in extremo Syrtis cornu, ubi Heſperidum horti fluuius Lethon. Lucus ſacer abeſt à Lepti trecentis ſeptuaginta quinq; millibus. Ab ea Arſinoë quadraginta tribus, & deinceps Ptolomais uiginti duobus, proculq; Catabathmon & Marmarides. Et in ora Syrtis Naſamones. Deinde Mateotis Maretonium. Inde Apis Aegypti locus, à quo Parethonium in ſexaginta duobus millibus Inde Alexandria ducenta millia. Totius autem Africæ à mari Athlantico cum inferiore Aegypto, tricies quadringenta millia. Ab oceano ad Carthaginem magnam, undecies millies. Ab ea ad Canopum Nili, ꝓximũ oſtiũ, ſexdecies millies octuagĩta octo millia.

De Interiori Africa.

INterior autem Africa ad meridiem uerſus interuenientibus deſertis, habet Leucas Aethiopes, Nigritias, & cæteros monſtruoſæ nouitatis. Poſt quos ſolitudines fugiendæ ad oriẽtem uerſus. Fluuius Niger eius, cuius Nilus naturæ eſt prorſus. Inter ſolitudines degunt Athlantes, qui neque ulla inter ſe nomina habent, & ſoli imprecantur, quòd eos cum meſſibus ſemper amburat. Hi nunquàm ſomniare uidentur. Troglodytæ in ſpecubus manent, ueſcunturq; ſerpentibus, ſtriduntq; potius quàm loquunt̃. Garamãtes uulgo fœminis ſine matrimonio ſociantur. Augilæ inferos colunt. Gamphaſantes nudi & imbelles, externis nunquàm miſcẽtur. Blemiæ ſine capite ſunt, atq; hos & oculos in pectore gerũt. Satyri, hominum nihil habent niſi faciem. Aegypanes quales pinguntur exiſtunt. Himantopodes debilitate pedum ſerpunt potius quàm incedunt. Pharuſi, comites Herculis fuêre, poſt hos finis eſt Africæ.

De Aegypto quæ eſt Aſiæ caput.

AEgyptus dehinc, hoc eſt Aſiæ caput: quæ una ab oſtio Canopi ad oſtium Põti habet uicies ſexies centũ quadragĩta tria millia paſſuũ. Ab ore autẽ Ponti ad os Meotis ſexdecies centena ſeptuaginta quinque millia paſſuum. Verum Aegyptus introrſum ad meridiem tendit, donecà tergo Aethiopes obuerſentur, cuius inferiorem ſitum Nilus dextra, læuaq; diuiſus amplectitur, ut Aegyptum Nili poſſis inſulam uocitate Nam ab ambitu circũfluentis amnis, etiam Deltæ literæ figuram creditur detinere; ſed à principio fiſſuræ ipſius fluuialis ad Canopium oſtium millia centum quadraginta ſex. Summa autem eius pars contermina Aethiopiæ opidorum multas præfecturas habet, quas Nomos uocant, inter quas Menalaitem Alexandriæ regionem. Item Lybiæ Mereotim Heracleopolis autẽ inſula Nili eſt, in qua oppida Herculis Arſinoita & Memphita. quæ ad ſummum Delta perueniunt. Nilus autem ipſe incertis ortus fontibus creditur, cũ Iuba rex eũ à monte inferioris Mauritaniæ. de lacu Hilide oriri ſignificet,

cet, quòd animalibus hiſdem, & argumentis fœturæ parilis approbatur. In omni autem Delta Nili opida ducenta quinquaginta fuiſſe, Artemidorus atteſtatur. In littore Aegypti maris præſtantior urbium Alexandria conſtituta, ab Alexandro magno condita, à Canopico oſtio in duodecim millibus paſſuum iuxta Mareotim lacum, qui complures inſulas habet, traiectusq; quadringentos, cuius tam longitudo, quàm etiam latitudo centena quinquagena millia paſſuum tenent. Vnde ultra Peluſiacum oſtium Arabia eſt, ad rubrũ pertingẽs mare, quod Erithræum ab Erithra rege Perſæ & Andromede filio uocitatum, à colore etiã dictum rubrum. Nam fons eſt in littore, quem cum greges biberint, in rubrum colorem incipiunt mutare lanas. Huius maris oppidum Arſinoë.

De Arabia & Syra.

VErum Arabia tenditur uſq; ad odoriferã, ac diuitem terram, ſed iuxta eſt Syria multis diſtincta nominibus. Nam & Paleſtina eſt, quæ contingit Arabiam, & Iudæa & Phœnicia, & quantum interior habetur, Damaſcene, in Meridiẽ uergens Babylonia. Et ex eadem Meſopotamia inter Eufraten & Tygrin. Quà uerò tranſit Taurum montem Sophene. Citra uerò etiam Comagene. Et ultra Armeniam Adiabene Aſſiria ante dicta. Et ubi Ciliciã attingit, Antiochia. Longitudo eius inter Ciliciam & Arabiam quadringentorũ ſeptuaginta Mil. paſ. eſt. Latitudo autẽ à Seleucia ad oppidum Eufratis Zeuma quingenta uiginti quinq; mi. paſſuum Oſtracinæ Arabia finitur à Peluſio ſexaginta ſex millibus paſſuum Apollonia, Paleſtinæ per centum octuagintaocto millia paſſuum procedẽs ſupra Idumæam & Samariam in Iudæa longè, lateq; fundit. Pars eius Syriæ iuncta, Galilæa uocatur A cæteris eius partibus Iordane amne diſcreta: qui fluuius oritur de fonte Paneade. Secunda elatio Iudææ ab Hieroſolymis, in quo latere eſt fons Callirhoë, ab occidente Heſſeni: qui ſine cõcubitu & cunctis cupiditatibus uiuunt. Hinc aliquãdo interius Maſada caſtellum, in quo Iudææ finis eſt. Iungitur Decapolis, dicta à numero ciuitatum. Redeuntibus ad oram Phœniciæ: colonia Ptolomais, à tergo Libanus & Antilibanus montes. Et interiacẽtibus campis Bargilus item mons ſedet. Item Syria deſinente inter oppida Phœniciæ Antiochia, quæ Oronte amne diuidit. Sup eam mons nomine Caſius: cuius altitudo quarta uigilia ſolem per tenebras uidet.

De Eufrate magno fluuio.

IN Syria fluuius Eufrates naſcitur à monte qui uocatur Capodes, ibi quoq; Marſias alius amnis inter Syriam & Parthiam oppidum palmira: moxq; Eufrates fluuius cuius decem dierum nauigatiõe in ipſam Seleuciam Parthorum urbem maximam peruenitur. Sed ſciſſus Eufrates

leuorſum

leuorſum in Meſopotamiam uadit, & Tygridi infunditur. Dextro aũt meatu Babyloniam petit, quæ Caldææ caput eſt. Sed redeũdum ad oram Syriæ cui confinis eſt Cilicia in qua oppidum Veneris & Cypros inſula fluuiuſq́; Paradyſus. Ciliciæ Pamphilia ſociatur, cuius ultima Phaſelis: dehinc q́; Lycaonia in Aſiaticam iuriſdictionem uerſa: quæ ab illa parte, qua Galatiæ cõtermina eſt, habet ciuitates quatuordecim. Verũ Pamphiliæ iuncta Lycia, à qua incipit mons Taurus, penè mediatenus orbis conſcius, quem peragraret, niſi maria reſtitiſſent. Qui aliquando flexuoſus euadit & in Riphæorum montium iuga ſub nominum diuerſitate protẽditur Nam inter cætera nomina idẽ Nypetes eſt, Cancaſus & Sarpedon. Portarum etiã nomine cenſentur, & alibi Armeniæ, alibi Caſpiæ, & idem Hyrcanius, Coraxicus. Scythicus ceraunius appellatur. Lycia alius mons Chimæra, noctibus flagrans Hæc habuit oppida ſeptuaginta, nunc triginta ſex ſunt. Telmeſus oppidum dicitur, quo finitur hinc Aſiaticum ſiue Carpatium mare, & quæ propriè uocatur Aſia, cui ab oriente Phrygia & Lycaonia, à ſeptentrione Paphlagonia eſt. Huius longitudo quadringentis ſeptuaginta millibus paſſuũ: latitudo trecentis Armenia altera ab oriente, à ſeptentrione pontica. In proximo Caria eſt, mox Ionia: ultra eam Aeolis, media Doride. In Phrygia Celeneantea, in Apamæam commutata. Illic Marſyas & natus, & occidit, & fluuio nomen dedit, & cum Apolline decertauit. Deniq́; pars eius Aulocrene, unde Meander amnis exoritur.

De Phrygia prouincia.

PHrygia Troadi imminet, ab Aquilone Galacia eſt. A Meridie Lycaonia & Pyſydiæ, Mygdoniæ confinis eſt. Ab oriente Lyciæ. A ſeptentrione Miſiæ, Cariæ Dehinc Tmolus loco florens, amniſq́; Pactolus. Ioniæ, Miletos caput: Ibi etiam Colophon, oraculo Clarij Apollinis celebrata. Meoniæ principium Sipylus, Smyrna etiam Homero notiſſima, quam circũfluit Meles fluuius Nam Smyrneos campos Hermus interſecat, qui ortus Dorilao, Phrygiam, Cariamq́; diſpartit. Iuxta Ilium ſepulchrũ Mẽnonis iacet. Supra Troadem in mediterraneo Teutrania eſt: quæ regio Myſorum fuit. Ciuitas uero Teutrania Caico flumine alluitur. Ibi inter omnes Aſiæ ciuitates, Pergamum clarius. Nam Bithynia initiũ Ponti eſt, & ab ortu Thraciæ aduerſa à Sagari flumine primos habitatores habet, qui fluuius alij fluuio Gallo miſcetur, à quo Galli dicuntur miniſtri matris deum. Hæc & Bebricia & Mygdonia dicta eſt. A Bithynio rege Bithynia In ea ciuitas Pruſias: quam Hylas inundat lacus: quo puer eiuſdem nominis dicitur interceptus. Ibi Libyſſa locus Nicomediæ proximus; in eo ſepulchrum Hannibalis memoratũ. Dehinc Ponti ora fauces Boſphori. Et amnem Rheſum, Sagarimq́; ſinus Mariãdini, in quo Heraclea ciuitas

portus Acone, ubi herba ueneni aconitum procreat. Specus Acheruſia, qui
mergitur in profunda telluris. Inde Paphlagonia, ubi à tergo Galatia eſt,
ſed hic Henetoſa etiam ciuitas, à cuius ciuibus in Italia ortos Venetos aſſe
runt. Ibi promontorium Carambis, quod à Ponti oſtio abeſt millibus paſ-
ſuum ducentis uiginti, tantundem à Cimmerio. Ibi etiam mons Cytorus
& ciuitas Eupatoria, quã Mitridates fecerat, ſed eo uicto Pompeiopolis
appellata.

De Cappadocia.

CAppadocia autem introuerſus recedit, quæ leuorſum ambas Ar-
menias, Comagenemq́ tranſcurrit, dextrorſum plurimos Aſiæ
populos ambiẽs. Adiuga Tauri ſuccreſcit in ortu. Præterit Lycao
niam, Pyſidiam, Ciliciam ſuper tractum Syriæ means; Antiochiæ partẽ
Scythiam pertendens. Ab Armenia maiore diuiditur Eufrate fluuio, quæ
Armenia inchoat à montibus Pariedris. In Cappadocia multæ urbes exi-
miæ, inter quas Melita, quam Semiramis condidit, & Mazaca, quam di-
cunt urbium matrem: cui Argæus mons imminet, qui niues uerticis albi-
cantis nec æſtiuis quidem ſolibus ſuperfundit. In hac Cappadocia longitudo
Aſiæ undecies centena quadraginta millia.

De Aſſyria.

ASſyrij Adiabene incipiũt, quos excipit Media in ꝓſpectu Caſpij ma
ris, quæ Caucaſeis montibus cingitur: ſed Caucaſus portas habet,
quas Caſpias dicũt, cautium præciſiones etiam ferreis trabibus ob-
ſeratas, ad externorum tranſitum cohibendum: quamuis uerno etiam ſer-
pentibus occludantur, à quibus ad Pontum ducenta millia paſſuum eſſe non
dubiũ eſt. In Põto autẽ ſunt inſulæ Symplegades, mox regio Mattianæ, ſo
la in eo tractu uitifera: incluſa montibus ſtadiorum mille quingentorum.
Difficilis additu propter ſolitudines arenoſas, quæ ſunt per centum uiginti
millia paſſuum. Regionis prædictæ amœnitatem Alexander magnus de-
legerat. & ibi primo nominis ſui condidit ciuitatẽ, quæ exciſa eſt, & ab An-
tiocho Seleuci filio reparata cum nomine patris eiuſdẽ: cuius circuitus ha-
bet ſtadia ſeptuaginta quinq;. Inde Oaxus amnis, qui circa Bactrã eius op-
pidum nominis, fluuioq́ ultra Panda oppidum Sogdianorum, ubi Alexan
der tertiam Alexandriam condidit, ad contextandam itineris prolixitatem:
quippe emenſi à Libero, dehinc ab Hercule: aræ ſunt cõſtitutæ in teſtimo
nium laboris immenſi. Illam terrarum partem Iaxartes fluuius ſecat, qui
Tanais putabatur: quem Dæmodamas dux tranſcẽdit: aliumq́ eſſe perdo-
cuit: & ultra Dydimæo Apollini aras extruxit.

De Perſide.

HIc Perſicus limes Scythis iungitur, ſed Scythico Oceano & Caſpio mari. Qua in oceanum Eoum curſus eſt, profundæ in exordio niues, dehincq́; longa deſertio. Poſtq́; Anthropophagi excurſus inuios reddidêre, poſt quos Seres, qui undis aſpergunt arbores ſuas, ut lanugo, quæ ſericum creat, poſſit admitti. Hi aliarum gentiũ homines aſpernantur, & appoſitionem mercium. Sine colloquio gaudent implere cõtractum. Hinc Attacorus ſinus, Hyperboreis beatitate conſimilis, quo incolæ gratulantur, qui circuitu uallium auras neſciunt peſtilentes.

De India.

DEhinc India, nã Ciconas in medio error aſtruxit, ſed à Medijs montibus inchoat India. Nam in Eoum mare à meridiano porrecta, ſalubris Fauonij uegetabilibus flabris, ſecunda æſtate annis ſingulis uegetatur, biſq́; frugem metit. Pro hyeme Etheſias perfert. Quinq́; millia habuit oppidorum. & mundi pars tertia credebat̃. Liber primus ingreſſus Indiam triumphauit. In ea maximi fluuiorum, Indus & Ganges, ſed ab Scythicis montibus Ganges uenit. Et Hypanis ibi amnis immodicus, qui Alexandri magni iter incluſit: ſicut in eius ripa locatæ teſtantur aræ. Latitudo Gangis ubi diffuſior, uiginti mil. paſſuum: ubi anguſtus octo, profundus pedibus centum millia. Ibi reges, gentiumq́; diuerſitas, tam exercitibus, q̃ elephantis copioſa. Vltra Palibotrã urbem mons Maleus, in quo hyeme in ſeptentriones umbræ: in auſtros æſtate cadunt, ſenis alternatæ menſibus. In eo loco per annum quindecim diebus tantum ſeptentriones apparẽt. Homines fuſciores: nam Pygmæi montibus habitant, & qui confines Oceano ſine regibus degunt. Pandeã gentem fœminæ tenent: cui prior regina Herculis filia. In eo tractu etiam Nyſam urbem eſſe Libero patri ſacram, montemq́; merum Ioui. Vnde fabula eſt, eum Iouis ſemine procreatũ. Ibi etiam inſulas duas auri, argentiq́; metallis, ac fœtura prædicandas, etiã uocabulis approbat̃: nam una Chryſera, Argyrea altera nuncupat̃. Omnes Indi comarum fuco decorant̃. Alij cæruleis, alij crocinis fulgoribus tincti, gemmis comuntur. Funerationes negligũt, elephantiſq́; uehi eximiũ putãt: ſed in Taprobane inſula maiores elephanti quàm Indici. Ampliores eñ Margaritæ ſunt, quæ patet in longitudine ſtadiorũ ſeptẽ millibus, in latitudine quinque millibus. Scindit̃ fluuio interfluente, atq́; Indiæ prætenta eſt: in quã ſeptẽ dierũ iter, ut Romanis nauib9 approbatũ. Illic & illud mare abſq́; canalibus profundis ſenum paſſuũ altitudine deprimit̃. Ibi ſeptentriones non apparẽt: Vergiliæ nunq̃. Luna ab octaua in ſedecimã tantũ ſupra terras uidet̃. Ibi ſidus clariſſimũ Canopos. Sol ortiuus in leua conſpicitur. In nauigando nullũ ſidus obſeruant: auium quas uehunt, uolatus ſequunt̃. Quaternis per annos

menſibus nauigant. Homines ibi corpore grandiores ultra hominū menſuram, rutilis comis, cæruleis oculis, trucioris ſoni. Nullo linguæ commercio genti alteri ſociantur. Cum negociatoribus alijs in ripa fluminis merces apponunt, ac uix complacitas mutarent. Aetas illis ultra humanam fragilitatē prolixa, ut immaturè pereat qui centenarius moritur. Nulli per diem ſomnus. Anona eodē ſemper tenore. Adificia humilia, paruaq́. Vitem neſciunt. Redundant pomis. Herculem colunt. Regē eum qui mitior, grauior ac ſine prole fuerit, eligunt. Et ſi in regno prolem ſuſceperit, remouent: hæreditariū formidantes imperiū. Cum quo tamen alij triginta cognoſcunt. Et ſi fuerit prouocatū ſeptuaginta iudices fiunt. Rex Liberi patris cultu cō ponitur. Et ſi peccauerit, interdicto omni uſu & colloquio, iugulatur. Culturas & uenatus amant: uerum tygridum aut elephantorum piſcationibus delectant, præſertim teſtudinū, quarū ſuperficie domos familiarū capaces operiunt. Dehinc habitant Ichthyophagi, quos Alexander ueſci piſcibus uetuit, ne longè inſula ſolis, quæ dicitur, & nympharum cubile rubens. In qua omne animal ui feruoris abſumit. Mox, Hytanis Carmaniæ fluuius, à quo primū aſpici ſeptentriones incipiunt. Deinde tres inſulæ, in quibus hydri marini, uigenum ſunt cubitorū. In his rubrum mare littoribus ſinu gemino diſparatur. Verum orticus Perſicus dicitur propter habitationē Perſarum, qui ſinus uicies & ſexaginta milli. circuitu patet. Ex aduerſo alter Arabicus uocatur. Carmania quoq; Perſis adiungit, quæ ab inſula Aphrodiſia inchoat, quæ translata eſt in Parthicum nomen. Littore quoq; occaſui obiacet, millium eſt quingentorū quinquaginta. Oppidum ibi nobile Suſa, in quo templum Dianæ. Suſæ iuxta Carbile, ſiue Babitace in centum triginta millibus: in qua ſunt homines, qui aurum in profunda defodiūt, necui ſit in uſu. Partici uerò regni nongenta quadraginta quatuor milliū paſſuum. Verum omnis Media, Parthia & Perſida ab oriente flumine Indo, ab occidēte Tygri, à ſeptētrione Tauro Caucaſo, à meridie rubro mari terminātur. Quæ omnes per latitudinem patent terdecies uiginti millia paſſuum, per latitudinem octingenta triginta.

De Babylonia.

SEd Chaldææ gentis Babylonia caput eſt. Deniq; Aſſyria & Meſopotamia propter illius claritatē Babylonia uocat. Vrbs ipſa ſexaginta mil. paſſuū muris amplectit, qui ducentis paſſibus alti, quinquagenis lati ſunt: niſi quòd amplius. Nam terni digiti ſingulis menſuræ noſtræ pedibus applicant. Hæc interluit Eufrate. Ibi Iouis Beli templum, qui inuentor fuit diſciplinæ ſyderalis. Hæc nūc ad ſolitudinē redijt exhauſtæ Seleuciæ. Item in hunc uſum etiā Teſiphontē tertio ab ea lapide condidêre. Parthia nunc caput regnorū eſt. Habitant etiā abdita Aethiopiæ, & aduſta Troglo ditarū & Ichthyophagorū gentibus, ſed primi feras curſu prætereūt. Alteri

nando

nando marinas belluas uincunt. Sunt & Gorgones inſulæ, obuerſæ ꝓmontorio quod uocāt Heſperionceras. Has incoluiſſe Gorgonas ferunt, in quas à continenti biduo nauigat. Vltra has Heſperidū inſulæ, quæ intimo admodum mari ſunt. Fortunatas autem inſulas in leua Mauritaniæ conſtitutas inter meridiem, occaſumq́ue non dubiū eſt: quarum prima Vmbrionа dicitur: ſecūda Iunonia: tertia Theode quarta Capraria: alia Niuaria quæ aëre nebuloſo & concreto eſt. Mox Canaria, canibus immēſæ magnitudinis plena, omnes auibus plenæ, nemoroſæ: palmiferæ, nuce pinea, mellis copia, amnibus, ac ſyluris piſcibus abundantes.

Item breuis repetitio.

PErcurſus breuiter terrarum ſitus, licet ignobilia quæq́ue præteruolans immorari nonpotuerim, tamen ut orbem terræ, mariaq́ue admenſa cognoſcar, menſuram omnem breuiter intimabo. A Gadita no freto per longitudinem directo curſu ad os Meotis, tricies & ter uiginti ſeptem millia quingēta paſſuum. Vniuerſus autem circuitus ab eodem exordio per ſinus dictos intra Mæotin lacū, centum quinquaginta ſeptē Cum ipſa uerò Mæotide centies octies, bis nongēta. Europæ ſolius mēſuræ octogies bis nongenta quatuor. Africæ longitudo tricies ſepties nongenta quatuor. Latitudo in Cyrenaicam eius partem nongenta & decem. Aſiæ uerò longitudo ſexagies ter ſeptingēta quinquaginta. Latitudo ab Aethiopico mari ad Alexandriam, iuxta Nilum ſitam per Mceroën & Syenem, decies octies uiginti quinq́ue. Expoſita eſt terræ, quam ipſa peragraui, æquorūq́ue menſura. Nunc ad artis præcepta, ut iuſſum eſt, ueniemus.

Dixerat at Paphiæ paulò contractior ore
  Mora intricante læditur.
Nixaq́ue mox famulis marcentia terga reclinat,
  Magis quod laſſa pulchrior,
Hic dudum roſeas inter reſoluta puellas
  Voluptas inquit anxia.
Vnde hæc tam duris imitis ruſtica membris
  Peregit orbis circulum,
Et tantos montes, fluuios, freta, compita currens
  Delere uenit tædia?
Hanc ego crediderim ſentis ſpineſcere membris,
  Neq́ue hirta crura uellere.
Nanq́ue ita puluerea eſt agreſti & robore fortis
  Iure ut putetur maſcula.

Quo dicto iocus miniſtris Veneris ſuſcitatur, ipſiq́ue Cythereæ: cui de

 proximo

proximo ſuſurrati m decenter arriſit. Quã Archas nutu hilaro: & quo eam ſolitus intueri, propter diuum reprehenſiones circũſpectus, inhibuit. Verũ pronuba propter aſſidens, nihil mirum, inquit. Si properè Venus cum deli ciјs famulitioq; ram comi appulſa eſt laſciuire: nam & nuptialiter læta eſt: & blanda ſemper arridente Cyllenio. Et cum dicto Geometria præcipit ad promiſſa properare: ſed ita, ut ſumma quæq; perſtringens, faſtidiũ non ſuſcitet tarditate. Tunc illa: Omnis mea, quæ in infinirum peragratur aſſertio, numeris lineisq; diſcernitur, quæ nunc corporea tum incorporea comprobantur. Nam unũ eſt, quod animi ſola cõtemplatione cõſpicimus. Aliud, quod etiam oculis intuemur. Verum prior pars, quæ numerorum regulis, rationibusq; concipitur, germanæ meæ Arithmeticæ deputatur. Alia eſt linearis, atq; optima huius pulueris erudita cognitio, quæ quidẽ ab incorporeis procreata, ac ſenſim in multiplices formas effigiata, tenui, ac uix intellectuali principio in cælum quoq; ſubuehitur. Quod quidem incorporeum, inuiſibileq; primordium, commune mihi cum Arithmetica repe ritur. Nam monas eiuſdem inſecabilis procreatio numerorum eſt, mihiq; ſignum uocatur. Quod utpote incomprehenſibile, parte nulla diſcernitur. Apud illam dyas lineam facit, mihi linea in longitudinem ducta latitudinis nil prorſus acquirit. Superficies item mihi tam longè, lateq; diffuſa, ſine profunditate cenſetur. Illi numerus, qui cunctis accedere ſpeciebus gregatim, ſigillatimq; poteſt, niſi rebus accidat, incorporeus inuenitur. Ergo incorporea utriuſq; principia.

De planis figuris.

VErum primæ apud me formandorum ſchematũ partes duæ: una quæ dicitˋ Planaris, quam ἐπίπεδον Græcè ſoleo memorare. Alia Solida, quam στερεὸν dicimus. Et prioris principium σημεῖον, quod punctum uel ſignum latialiter appellatur. Cõſequentis ſuperficies, quæ ἐπιφάνεια dicitur. Punctum uerò eſt, cuius pars nihil eſt: quæ ſi duo fuerint, linea interiacente iunguntur.

De lineis.

LInea uerò eſt, quam γραμμὴν uocamus, ſine latitudine longitudo. Linearum aliæ directæ ſunt, quas εὐθείας dico. Aliæ in gyrum reflexæ quas κυκλικάς. Nonnullas etiam ἑλικοειδεῖς. Alias καμπύλας pro obliquitate diſcrimino. Quæ tamen lineæ punctis utrinq; ſecus includuntur, ſicuti ipſæ quoq; ſupficiẽ circuncigũt. Supficies eſt, quæ lõgitudinẽ & latitu tantum habet, profunditate deſeritur, ut eſt color in corpore. Hanc ἐπιφάνειαν Græci dixêre: & ut dixi eius termini ſunt lineæ, ſiue planæ ſiue ſinuoſæ.

De plano

De plano angulo.

PLanus autem angulus fit in planicie duabus lineis ſe inuicem tangentibus, & non unam facientibus ad alterutrum inclinationem. Quando autem æquè intra ſe tenent angulum lineæ, & directæ fuerint, directilineus dicĩt angulus, ut Græce εὐθύγραμμος. Quando autem directa ſuper directam iacentem ſtans dextra, leuaq́ꝫ angulos æquales fecerit, directus uterq́ꝫ eſt angulus: & illa ſuperſtans perpendicularis dicitur, Sed Græce κάθετος. Angulus maior directo, obtuſus dicitur. Minor directo, acutus. Diffinitio eſt res quæ alicuius eſt terminus. Forma, eſt res quæ ex aliquo, uel aliquibus terminis continetur. Circulus, eſt planaris figura, quæ una linea continetur. Hæc linea περιπιφανία appellatur: ad quam ex una nota intra circulum poſita, omnes directæ ductæ lineæ, æquales ſunt. Punctum autem circuli eſt, circuli media nota.

De Diametro.

DIametros, eſt directa linea quædã, per punctum ſupradictum ducta quæ orbem æqualibus partibus diuidit.

De Hemicyclio.

HEmicycliũ eſt figura quæ Diametro & Perepiphania media, quã eadem diametros diſtinguit, continetur. Lineæ tres directæ, diuerſa poſitione, faciunt trigonium, quatuor tetragonum, multæ polygonum. Et hæ planæ figuræ dicuntur: quarum ſunt genera tria. Quorum unum directis lineis clauditur, quod Græci εὐθύγραμμον uocant. Aliud, quod inflexis, quod καμπτύγραμμον dicunt. Tertium, quod directis ſimul cur uiſque lineis aptatur, quod μικτὸν dicunt. εὐθύγραμμος igitur & τρίπλευρος & τετράπλευρος & πολύπλευρος dicitur. τρίπλευρος tres habet formas: nã trigonus eſt. Aut ἰσόπλευρος, quod Latinè æquilaterũ dicĩt, quod tribus paribus lineis, lateribuſq́ꝫ cõcurrit. Aut ἰσοσκελὴς quod ex tribus lineis, duas æquales habet, quibus quaſi cruribus inſiſtit. Deniq́ꝫ æquicruriũ uocitaẽ. Aut σκαληνὸς, quod oẽs tres lineas inter ſe inæq̃les habet. εὐθύγραμμος. Itẽ τετράπλευρος quinq́ꝫ ſpecies habet. Primã, quæ quatuor æqualibus lineis & directis angulis ſuſtentatur, quod ſchema tetragonum dicitur. Secũda ſpecies, quæ directiangula eſt, non æquilatera: & dicitur ἑτερόμηκες. Tertia, æquilatera eſt, non tamen directiangula, & dicitur ῥόμβος. Item quæ ex aduerſo ſibi latere æqualia & contrarios angulos inuicem ſibi æquales habeat & neque omnia latera inuicem ſibi æqualia, neq́ꝫ angulos directos, & dicitur ῥομβοειδής. Itẽ quæ nec latera ſibi inuicẽ æqualia, nec angulos directos, ſed acutos & obtuſos & dicĩt ἀμφίπλευρος. Extra has formas qcqd q̃drilaterũ eſt τραπέζιον uocatur. Parellellæ ſunt directæ lineæ, quæ in eadem planicie con

ſtitutæ,atq; productæ in infinitum nulla parte in ſe incidunt. Dictũ de Tetrapleuris: quorum ſimilitudo Polypleura ſchemata poteſt dicere. In his autem Pentagona, exagona,& cætera Eutigrammi generis continentur.

De genere ſchematis ſecundo.

SEquitur ſecundũ Schematum genus, quod curuis lineis informatur, quod καμπυλόγραμμον appellãt: cuius ſpecies duæ ſunt. Vna quæ integri circuli rationes tenet. Nam integer eſt, cum ad eius circũferentiam ab uno centrali lineæ protẽtæ undiq; æquales ſibi ſunt. Alia, quæ obducti circuli diuerſitates oſtendit. Tertium genus eſt planorũ Schematũ, quod μικτὸν uocãt quod partim curuis lineis partim directis includitur, ut eſt ſemicirculus cuius, ut ſupra dixi, gyrũ curua linea facit. Et alia directa, quæ eſt linea ſicut dixi διάμετρος dicitur: latinè diſtermina: quæ ſi in circulo pleno ſit, per centrum eius ad utrãq; circũferentiam peruenit.

De Ergaſticis ſchematibus.

IN his generibus planorum, alia ſchemata dicuntur Ergaſtica, alia Apodictica. Ergaſtica ſunt, quæ faciendæ cuiuslibet formæ præcepta continent. Apodictica, quæ probandi, quod aſſeuerant, afferunt documenta. Verũ Græcis noĩbus ſic appellant: Primus ὑστατικὸς Secundus, ἰθυματικὸς Tertius, ἀναγραφὸς, Quartus. ἔγγραφος. Quintus, περίγραφος. Sextus, παρεμβολικὸς. Septimus, προσευρετικὸς ὑστατικὸς eſt. qui docet quibus argumẽtis lineas præcidamus ad imperatum modum. ἰθυματικὸς dicitur, quo docẽt, quibus argumentis propoſitæ lineæ adiungi & aſcribi poſſint. ἀνάγραφος dicitur, quo docetur, quo modo concludendum ſit reliquum ſchema, quod imperatum eſt. ἔγγραφος eſt, qui mõſtrat, quibus argumẽtis dato circulo, uerbi gratia, imperatum trigonum, uel quid aliud in medio poſſimus conuenienter aſcribere. περίγραφος tropus eſt, qui docet, quemadmodũ datum circulum, uerbi gratia, quadrato cõcludamus ſchemate. παρεμβολικὸς eſt, qui docet quẽadmodũ, uerbi gratia, dato tetragono immittamus, datũ trigonum ut tetragonis ſpacia creſcãt, non ſchema mutẽt. προσευρετικὸς tropus eſt, qui docet, quẽadmodũ uerbi gratia inter datas impares lineas inueniamus mediã, quæ tantũ cædat maiori lineæ quãtũ præcedit minorẽ. Hi ſunt tropi generales Ergaſticorũ ſchematũ. Apodictici autẽ tropi ideo tranſeuntur, cũ mihi, cũ Dialectica, quã audiſtis, cõmunes ſint. Sed oĩa ſchemata quoq; ptibus cõmunibꝰ intexunt, quæ à Græcis ſic appellant. Prima, πρόθεσις. Secunda, διόρισμος. Tertia, κατασκευή. Quarta, ἀπόδειξις. Quinta, συμπέρασμα. Latinè etiã ſic poſſumus interpretari. Prima ſchematis ꝓpoſitũ. Secunda determinatio quæſtionis. Tertia diſpoſitio argumentorum. Quarta demonſtratio, comprobatioq; ſententiæ. Poſtrema concluſio. Hoc de

generibus

generibus planorũ dictum ſit. Ad thorematũ membra redeamus Nã utiq; membra ſunt Linea & Angulus. Angulorũ natura triplex eſt. Nã aut iuſtus eſt aut anguſtus, aut latus. Iuſtus eſt, qui directus & ſemp idem. Anguſtus autẽ acutus eſt, & ſemper mobilis. Latus uerò obtuſus, mobiliſq; ſimiliter. Nam cum latior fuerit directo ſiue multum, ſiue exiguum, obtuſus tamen erit: & cum moueris, in eadem forma permanebit. Quæ mobilitas in lineis conſtat: cum maiores, minoreſq; formantur. Huius autẽ collationis quatuor ſunt ſpecies. Prima dicitur ἰσότησ. Secũda ὁμολογία. Tertia ἀνάλογοσ. Quarta ἄλογοσ. ἰσότησ eſt, cum collata cõſentiunt ὁμολογόσ, cum duæ lineæ pares, uni mediæ, duplo, pariliue conferuntur. ἀναλογὸσ, cum linea ab alia duplo uicta, aliam tantundem ſuperet ἄλογοσ uerò eſt, quæ neq; æqualitatem uel media, tertiáue parte, neq; duplo, triplóue, alteri ulláue parte conſentit. Omnis autẽ linea, aut ῥήτη dicitur, aut ἄλογοσ. ῥήτη autẽ illa eſt, quæ prior proponitur, aut quæ propoſitæ lineæ cõmuni menſura confert. ῥητὸ autem dicitur quicquid conuenit. Propoſita autem linea, quãuis collata non ſit: tamen quia adhuc nõ eſt ἄλογοσ collata: & habet quiddã, quod ex ſe ſola perficiat, rationabiliter appellatur ῥήτη, ἄλογοσ autem iam collata linea efficitur, ſi diſſonare per omnia reperitur. Lineas autem, quæ ſibi conſentiunt, συμμέτρουσ dicimus: quæ non conſentiunt ἀσυμμέτρουσ. Et non menſura ſola, ſed & potentia συμμέτρουσ facit. & dicunt δυνάμει σύμμετροι. In menſura autem pares, μέσαι σύμμετροι appellantur. Ergo cum tam menſura q̃ potentia conferant, omnes quæ uel potentia uel menſura diſcrepãt, ἀσύμμετροι ſunt. Ex his Alogæ tredecim fiunt, quarum prima dicitur μέση ἄλογοσ. Secunda ἐκ δύο μέσων ἄλογοσ. Huius ſpecies ſunt ſex, quarum prima dicitur πρώτη ἄλογοσ. Secunda ſimiliter δευτέρα. Item τρίτη, & cæteræ deinceps. Itẽ tertiũ genus dicitur ἐκ δύο μέσων πρώτη ἄλογοσ. & ſimiliter ut ſupra;

Quartum, ἐκ δύο μέσων δευτέρα ἄλογοσ.

Quintum genus dicitur μικτὴ ἄλογοσ.

Sextum ἐκ δύο μέσων δυναμένη ἄλογοσ.

Septimum διὰ μέσα δυναμένη ἄλογοσ.

Octauum, ἀποτόμη ἄλογοσ. Huius ſpecies ſunt ſex,

Prima, Secunda, Tertia. Et deinceps dicũtur, ut ſupra.

Nona μέση ἀποτόμη πρώτη ἄλογοσ

Decima, ἀποτόμη δευτέρα ἄλογος.

Vndecima, ἐκ μέσων ἄλογοσ.

Duodecima, μετὰ ῥητοῦ μέσων τὸ ὅλον ποιοῦσα ἄλογοσ

Decimatertia, μετὰ μέσου ὅλον ποιοῦσα ἄλογοσ.

Hæ omne mixtæ cæteris lineis, dum aut trahũt ſuas, aut alienas uires accipiunt, diuerſis rationibus certos ſpatiorum modos, quos Græci χώρασ appellant, demonſtrant.

De ſolidis

De ſolidis figuris.

HAec de planis dixiſſe ſufficiat, nunc de ſolidis, quæ στερεὰ dicimus, uideamus. στερεὸν ſchema, longitudine, latitudine, altitudine conſtat, cuius extremum ſuperficies eſt, ut in planis linea. Subſiſtit autem ſolidum ſchema planorum ſchematum ſuperficie. Nam ſubiacenti trigono Pyramis imponitur, circulo conus, aut chelindros, quadro cubos, & cætera ſimiliter.

Sphæra ſanè intrinſecus capax omnium circulis ſubſtitit, in quos reſoluitur. Soliditas uerò efficit ſchemata generalia, quæ dicuntur à Græcis Pyrames. Item Priſma, id eſt, ſectio, quæ inſtar ſchematis eſt. Item Cubus, item Conus, item Chelindrus, item Sphæra. His adducuntur nobilia ſchemata ex his compoſita Occedros, item Duodecedros, item Icocedros: quæ cuncta cum ordine ſuo monſtremus in puluere. Hæc primitus concedenda. Fas ſit ab omni ſigno, ad omne ſignum directam lineam ducere: & terminatam directam, per continuum indirectam emittere: & omni centro, & interſtitio circulum ſcribere: & omnes directos angulos inuicem æquales ſibi eſſe, & omnem directū lineam terminatam, quantū uidetur producere. Et ſi in duas directas lineas directa linea incidet intus, & eadem parte duos angulos, duabus rectis minores faciat, ex illa parte qua ſunt minores, duabus directis directas lineas conuenire. Communes animi cōceptiones ſunt tres, quæ eidem æqualia ſunt, & inuicē ſibi æqualia ſunt. Si æqualibus æqualia addas, tota æqualia eſſe. Et ſi æqualibus æqualia adimas, æqualia ſunt reliqua.

Hæc cum permiſſa conſpiceret, lineam in Abaco rectam ducens, ſic ait. Quemadmodum poteſt ſuper datam directam terminatam lineam Trigonum æquilaterum conſtitui. Quo dato complures philoſophi, qui undique ſecum conſtipato agmine conſiſtebant, primum Euclidis Theorema fo rmare eam uelle cognoſcerent. confeſtim acclamare Euclidi, plauderéq; cœperunt. Cuius laudibus etiam ipſa Geometria plurimum gratulata, ſe perſectantis gloriam ſublimari, prouchiq́; cognoſcens, ab eo dem libros eius, quos caſu apportari conſpexerat, feſtina corripuit, atq; inceteræ aſtructiōis doctrinæ documentum, Ioui ac ſenatui cælitum offerens intimauit. Quo facto doctiſſima cunctarum & benigniſſima comprobatur.

Finis ſexti libri.

MARTIANI

MARTIANI CAPELLAE DE ARITHMETICA, LIBER VII.

Poſtquàm conticuit prudens permenſio terræ:
Incuba ſollertes curamq; inſtigat in artes:
Sic Abacum perſtare iubet, ſic tegmine glauco
Pandere puluereum formarum ductibus æquor.
Altera tunc etiam gerularum accire iubetur,
Germanam, doctæ mundum quæ admenſa ſororis.
Nec mora digreditur. Tunc rurſus Dia Voluptas
Ipſius æthereα Cylleni immurmurat aure:
Cum doctas ſuperis admirandasq; puellas
Approbat omnipotens, tu optati lentus amoris
Gaudia longa trahis? captumq; eludis honorem?
Seria marcentem ſtupidant commenta maritum.
Talia complacita ſpectat faſtigia Virgo,
Nec te cura tori, nec te puer ambit herilis,
Nec mea mella rapis quæ nam hæc hymeneia lex eſt,
In Veneris agro Pallas ſibi uindicat uſum,
Quam melius thalamo dulcis petulantia feruet.
Caſta maritalem reprimit Tritonia mentem,
Et nuptæ non æqua uenit, poſcenda Dione eſt,
Conueniensq; tibi potius celebrare Priapum.

His Athlantiades auditis, licent riſum inhibere uix poſſet, ne infacetus tamen & impar lepidus haberetur, hilaro ſuſurramine ſic reſpondit:

Licet urgeas Voluptas
Thalamos inire ſuadens,
Tamen exeret peritas
Breuis ambitus puellas
Demumq; nec iugalis
Ceſſator intricatus

Tardabo

Tardabo fulcra lecti
Et ſi quid illa noſtræ
Veneris feret uoluptas
Ne uobis abnegabo:
Furtis modo allubeſcat:
Vt clam roſeta paruæ:
Liliaq́ꝫ det papillæ.
Ne nunc ſexus iugalis
Cura ferale morium:
Et uulſa pellis acre
Laceros trahat capillos.

QVo dicto renitens, & plus ſolito lætior Voluptas ad Venerem regreſſa, cuncta eius auribus intimauit, quæ delitioſa mollitie, & interrumpente genas rubore pene prodidit ſuſurrata. Tuncq́ꝫ marcidulis decenter peta luminibus Maiugenā cōſpicatur, & quodam aſpectu promittētis illexit: quam Saturnia de propinquo, uelut deprehendentis caſtigabat obtutibus. Quæ dum geruntur, Pædiaq́ꝫ egreſſa dudum cum alia fœmina miri decoris ingreditur: cui quædā maieſtas nobiliſſimæ uetuſtatis, & ipſius Tonantis natalibus, ortuq́ꝫ præcelſior uultus ipſius lumine renidebat, quæ etiam miraculis quibuſdam capitis reuerēda uidebatur. Nam primo à frōte uno, ſed uix intelligibili radio candicabat. Ex quo item alter erumpēs, quadam ex primo linea defluebat. Dehinc tertius & quartus, tumq́ꝫ etiam nonus. Decuriatusq́ꝫ primus, honorū, reuerēdūq́ꝫ uerticem duplis, triplisq́ꝫ uarietatibus circulabant, ſed innumerabili radios multitudine prorumpentes in unum denuo tenuatos, miris quibuſdam defectibus contrahebat. Huius autem multiplicem, pluriformemq́ꝫ ueſtē quoddam uelamen, quo totius naturæ opera tegebantur, abdiderat. Digiti uerò uirginis recurſantes, & quadam incomprehenſæ mobilitatis ſcaturigine uermiculati. Quæ mox ingreſſa ſeptingētos decē & ſeptē numeros complicatis in eos digitis Iouem ſalutabunda ſuxxexit. Tum philoſophia, ut Tritonidē propter aſtabat: quid numero tali Arithmetica intuliſſet, exquirit. Cui Pallas, proprio inquit Iouem nomine ſalutauit. Ac tunc illi radius primus emerſerat, qui colliniatæ lucis nitore porrecto, ipſius Iouis uerticem luminauit. Quibus miraculis radiorum innumera repente multitudine prorumpente, nōnulli telluſtres, ſyluicolæq́ꝫ Diui Herculem conſpicati, opinantes eam hydreo germine pullulare. Ac tunc ab orto terrigenis muſſantibus murmure puer ille Piceus iuſſus admonere ſilētium. Verū fœminam Pythagoras, ut inter ſapientes aſtabat uſq; Abacum cōſecutus, idémque iam artem promere cupienti, quandam lactei luminis facem officioſo

conſiſtens, munere præferebat. Tum illa antequàm iuberetur, quid oportet, expromere ſic exorſa:

Non ignota cælo, nec rebus mundanis ignorata, quas genui adueni, ſup ueſtrum quidem nihil dedignata concilium, quamuis ſingulos uos, uniuerſosq́; recenſeam ex meis ramalibus germinari, tuq́; potiſſimum quem principalis ante cunctos procreauit emiſſio, tuæ ſingularis primigenæq́; naturæ fontem Iupiter recognoſce. Nec deſpicabilem ueſtrum omniũ matrem, Mercuriale quod habeo me faxit officium, cum proſapiam archanæ artis, originisq́; primordialem uobis ſtudeam comprobare. Quæ cum in terris exerceor, aſtrorũ populus recognoſcat honorandam ſuæ multitudinis genitricem.

De Monâde.

PRæ cunctis igitur affata ſacra monas eſto: quam ante cuncta uibrantem ſociati poſtmodum numeri principia docuerunt. Quæ ſi ſpecies eſt, accidens cuilibet extantium. Primo priúſque eſt, quod numerat, quâm illud numerandum, rité eam ante ipſum, quem principem dixêre, uenerantur. Nec diſſimulabo, quòd monas retractãtibus unum ſolum ipſa eſſe, ab ea atq; cætera procreari, omniumq́; numerorum ſolam ſeminariũ eſſe: ſolamq́; menſuram, & incrementorum cauſam, ſtatumq́; detrimentorum. Quæ tamen ubiq; pars eſt, ubiq́; totum, dum per cuncta perpetua. Neq; enim quæ eſt ante extantia, & quæ poſt abſumpta non abſconditur, poteſt non eſſe perpetua. Hanc igitur partem omnium Iouem ritè eſſe memoratum: quodquidem Idæalis illius, intellectualisq́; ſpeciei uis cauſatiuo teſtatur. Ad cuius exemplum unum deum, unum mundum, unumq́; ſolem, ſingularemq́; lunam: elementa etiam in quo extant ſingula memorari. Licet Ariſtoteles unus è ſectatoribus meis, ex eo quòd unum ſolum ipſa ſit, & ſe quæri ſemper uelit, Cupidinem aſſerat nominatã, quòd ſe cupiat. Siquidem ultra nihil habeat, & expers totius elationis, aut copulæ in ſe proprios detorquet ardores. Hanc quoq; alij concordiam, hanc pietatem, amicitiamq́; dixêre, quòd ita nectatur, ut non ſecetur in partes. Tamẽ rectius Iupiter nuncupatur, quòd ſit idem caput, ac pater deorum.

De Díade.

DEniq; cum unum facta in quodcũq; defluxerit, licet eius linea inſecabilis, ac ſine latitudinis ſignificatione fundatur, Diadem tamen facit. Quæ Días, quod ſit prima procreatio, à nonnullis Geneſis dicta, quòd autem inter eam, ac monadem prima coniunctio eſt, conſortiũq́; conſimile, Iuno perhibetur, uel coniunx, uel germana præcedentis. Eſt autẽ medietas capax. Nam bona, malaq́; participat. Eadem diſcordia & quæ aduerſa oriantur, utpote quæ prima poterit, ab adhærente ſeparari. In bonis

uerò eadem iuſtitia, quòd duobus æquis gaudeat pariter ponderatis. Eademq́; ſocietas, quòd uinculum, quo media cōnectantur, habeatur utrinq; commune. Ab hac numerus auſpicatur. Et eſt opinabilis corporatio, motusq́; primi probamentum. Elemētorum etiam mater, nam de diade quatus elementorū numerus procreatur: primaq́; forma paritatis eſt.

De Triade.

TRias uerò princeps imparium numerus, perfectusq́; cenſendus. Nam prior initium, medium, finemq́; ſortitur, & centrum medietatis ad initium, finemq́; interſtitiorū æqualitate componit. Deniq; fata, gratiarumq́; germanitas, & quædam Virgo, quam dicunt. Cœloq́;, hereboq́; potentem, huic numero colligat. Ex eo etiam pfectus, quòd perfectos gignit, ſenarium, nouenariumq́;, cuius auſpicio preces tertio ac libamina repetunt. Tres ſymphonias continet Harmonia, id eſt, Diapoſon, Hemolion, Diateſſeron. In tria ſeſpatia temporis curſus alternat, ideoq; tribus diuinatio memoratur. Idem mūdana præfectio eſt Nam monadē fabricatori deo, Diadem materiæ procreanti, Triadem idæalibus formis cō ſequeter aptamus. Animam uerò rationis & iracundiæ, cupiditatisq; diſtribuere tricario.

De Tetrade.

QVid Tetradem dicam? in qua ſoliditatis certa pfectio. Nam ex longitudine ac profunditate componitur. Decasq́; plena his quatuor numeris gradatim plicitis integratur. id eſt, uno, duobus, tribus quatuor. Itē Hecarontas à decade quaternario cumulat, id eſt. x. xx. xxx. xl. qui ſunt centum. Et item à centum quatuor numeri reddunt mille, id eſt, centum, ducenti, trecenti, quadringenti. Sic decem millia, cæteraq́; excrementa complentur. Quid quòd quatuor anni tēpota, fronteſq́; cœli, elementorumq́; principia eſſe non dubium eſt. Hominū etiam quatuor ætates, quatuor uitia, quatuorq́; uirtutes. Hic numerus quadratus ipſi Cyllenio deputatur, quòd quadratus deus ſolus habeatur.

De Pentade.

SEquitur pentas, qui numerus mundo eſt attributus Nā ſi ex quatuor elemētis ipſe ſub alia forma eſt quintus. Pentade eſt rationabiliter inſignitus: qui quidem permixtione naturali copulatur. Nā conſtat ex utriuſq; ſexus numero. Trias quippe uirilis eſt, dias fœmineus exiſtimatur. Etiam Apocatasticus dicitur. Et ſiue cum alijs imparibus, ſiue cū ſuo genere ſociatus, ſe ſemper oſtendit. Nam quinq; per quinq; habes xxv. Et quinquies terni xv. Et quinquies ſepteni, trigies quinquies, Et quinquies noueni, quadragies quinquies. Item zonæ terræ quinq;. In homine ſenſus

quinq;

quinq;. Totidemq́; habitatores mundi generibus,ut homines, quadrupedesq́;,reptantes,natantes,uolãtes. Hunc numerum quis neget eſſe diametrum? Nam decadis perfectio,circulusq́; huius hemiſphærio diſſecatur.

De Hexade.

SEnarium autem perfectum,analogicumq́; eſſe, quis dubitet, cum ſuis partibus impleatur? Nam & ſextam ſui intra ſe continet, quod eſt unus,& tertiam,quod duo, & medietatem,quod tria. Item naturalia officia,ſine quibus eſſe nihil poteſt,ſũt ſex,Magnitudo,Color, Figura, Interuallum, Status, Motus. Item motus totidem differentiæ ſunt nã mouemur priorſum,retrórſumue,dextra,leuaq́;,ſurſum,deorſumq́;. Nam ille æternus quidam motus eſt circuli. Hic autem numerus Veneri eſt attributus,quòd ex utriuſq; ſexus commixtione confertur, id eſt, ex triade: qui mas,quòd impar eſt numerus,habet. Et diade, quæ fœmina, paritate. Nã bis terni, ſexis faciunt. Solida etiam figura quadrati, ſex ſuperficies habet. Totius harmoniæ toni ſunt ſex,id eſt,quinq; toni,& duo hemitonia. Idem per primum motum,hoc eſt,diadem collatus, duodecim facit: inter quos duos numeros,duo medij inueniuntur,id eſt, octo & nouem. Quorũ unus ex meo nomine,reguláque cenſetur. Nam Arithmeticus memoratur idem nouenarius. Eodem enim numero ſuperatur à duodecim,quo nouenarius numeris ſuperat ſenarium, id eſt, tribus. Alius autem numerus, id eſt, octo muſica ratione confertur. Ea enim parte ſuperatur, à xij. qua ipſe ſuperat ſextum,id eſt, tertia. Nam ſexti tertia, duo ſunt, duodecimi tertia quatuor: quod Geometrica ratione componitur. Ea enim poſt collationem media octo per nouem, quæ extrema,id eſt,ſex per duodecim. Nam utræq; faciũt ſeptuaginta duo. Item in maioribus numeris,media extremorum rationibus componuntur,ſub prædicta ſenaria ratione: nam ſexies ſeptuageſies dipondius,quadringentos trigies dipondius Similiter octies ſeptuageſies dipondius quingentos ſeptuageſſis ſexis. Item nouies lxxij. faciunt ſexcentos xlviij. Similiter duodecies, faciunt dccclxiiij Quæ media inter ſe multiplicata reddunt numeros extremorum inter ſe cõuenientium. Hic primus numerus,id eſt, ſenarius, harmonias oſtenditur genuiſſe Quippe ſex ad duodecim, eſt ſymphonia Diapaſon: ſex ad nouem, hemiolos: ſex ad octo, epitritos, id eſt, ſymphonia Diateſſeron. Vnde Venus harmoniæ mater perhibetur. Item hic ſenarius quadrato & ſolido quaternario ſociatus, horas diei, noctiſq́; dimetitur: nam quater ſeni uicſſis quadruſſis faciunt.

De Heptate.

QVid autem te Heptas ueneráda cõmemorem: Quæ quod naturæ opera ſine fœturarum contagíone conformas, inter deos Tritoniæ uirgínis uocabulum poſſediſti nam cum omnes numerí intra decadem poſití, aut gígnant alios, alíjſq́ gígnantur, aut procreentur, Hexas octas generantur tantummodo. Tetras autem & creat & creat. At Hepras quód nihil gígnit, eo par Virgini perhíbet. Sed quodà nullo naſcitur, hic Minerua eſt. Et quod ex numeris tam maſculinís, quàm fœminis conſtet: Pallas Virago eſt appellata: nam ex tribus & quatuor ſeptem fiunt. Quí numerus formam lunæ complectit: nam primo eſt cornículata quam μονοειδῆ Græci uocant. Deinde medilunía, quam dicunt διχότομον Dehinc dímidiato maior, quæ dicitur ἀμφίκυρτος. Mox plena, quæ dicit πανσέληνος. Item tres formas prædictas deficiens repetit, hic numerus lunæ curſum ſignificat. Nam unum ij, iij, íiij, v, ví. vij xxviij. faciunt, Item ſeptem ſunt círculi, & tot planetæ, tot díes, totq́ transfuſiones elementorũ. Nam ex ínformi materie prímus ígnis, ex igni aër, ex aëre aqua ex aqua terra. Itẽ fit aſcenſio, & ex terra aqua eſt, & ex aqua aër, & ex aëre ignis. & ex igni materiem incomprehenſam, íam non poterit peruenírí. Quid omnium natura, nonne huic probatur numero deſeruire: In principio ſeptimani partus hominem abſolutum perfectumq́ dimittũt. Dehinc ideo homo ſeptem meatus habet ín capite, ſenſibus præparatos, duos oculos, aureſq́, & nares totidem, & unum os. Dehinc menſe ſeptimo paruulis dentes emergunt, ac ſeptimo anno mutantur. Item ſecũda hebdomada pubertatem mouet, gígnendíq́ poſſibilitatem. Tertia florem genarum. Quarta íncremẽta ſtaturæ finiuntur. Quinta iuuenalis ætatis, plena perfectio eſt. Septima etiã natura abſtruxit membra uitalia, linguã cor, pulmonem, lienem, iecur, & duos renes. Item ſeptem corporis partes hominem perficiũt. Caput tenus ímò collo, pectus, uentrem, duas manus, totídemq́ pedes. Totidemq́ ſtellæ in uertice axis cæleſtis.

De Octade.

AT octonaríus numerus prímus cubus eſt, & perfectus Vulcano dicatus. Nam ex primo motu, id eſt díade, quæ Iuno eſt conſtat. Nã dias per díadem facit tetradem. Ad hæc bis ductã, facit octadem. Perfectus item, quód à ſeptenario regitur. Omnís enim cubus ſex ſuperficies habet. Item ex imparibus conſecutis ímpletur. Nam prímus ímparíum trías, ſecundum pentas ambo octadem faciũt. Item cubum, quí à triade uenit, íd eſt, xxvij, ſequẽtes ímpares reddunt, íd eſt, heptas, enneas, & xi. quí oẽs faciunt xxvij. Item tertíus cubus, quí à tetrade uenit, íd eſt. lxiiij. Nam quater quaterni xvi. ſunt, Hoc quater lxiiij. fit, & hic ex ímparibus quatuor, quí ſuperiores

ſuperiores ſequũtur, id eſt, xiij xv. xvij. xix fiunt ſimul lxiiij. Et ſic omnes cubi per impariũ incrementa inueniunt, ſui duntaxat numeri. Sanè hic octonarius cubus ita omnium cuborum primus eſt, ut monas omnium numerorum. Cubus autem omnis etiam matri deûm tribuitur. Nam ideo Cybelle nominatur.

De Enneade.

ENneas quoq; perfecta eſt, & perfectior dicitur; quoniam ex triade, perfecta forma multiplicata perficitur. Deinde, quòd primi uerſus finem tenet, & ideo Mars appellata, à quo finis omniũ rerum. Quadratus quoq; finis eſt eorum, quæ per collationem augentur. Nam & harmoniæ ultima pars eſt. Ad Ennadem enim ab octade collatio, percuſſionis ſonus efficitur. Non minus nouem muſas dixêre. In mundo etiã nouem ſunt zonæ, id eſt, ſphæræ, & deorum ſeptem & terræ.

De Decade.

DEcas uerò ultra omnes habenda, quæ omnes numeros diuerſæ uirtutis ac perfectionis intra ſe habet. Quæ licet primi uerſus finis ſit, ſecundæ monadis implet auxilium. Hæc primi uerſus numerorum regulas, analogias, genera, ſpecies, differentias, perfectiones, & imperfecta concludit. Datur'q; Iano, quamuis eam plurimi Apocataſtaſim memorarint.

Quid ſit nnmerus.

DIctum breuiter, qui numerus primum uerſum facit, quos deorũ contineat, quas'q; uirtutes, iam nunc quid ipſe numerus ſit, quáſue inter ſe analogias ſeruet & formas, breuiter intimabo. Numerus eſt cogregatio monadum, uel à monade ueniens multitudo, atq; in monadem deſinens. Sunt autem numeri ſimplicis regulæ quatuor. Prima eſt, quæ appellatur à paribus par. Secunda à paribus impar. Tertia, ab imparibus par. Quarta, ab imparibus impar, quas inferius memorabo. Sũt etiã qui primi numeri appellantur, qui à nullo numero diuidi poſſunt, niſi à monade tantum non diuidi, ſed componi uidentur, ut puta vij xi. xiij. xvij. & cætera ſimilia: nullus enim eos diuidere, uno ordine poteſt. Quapropter primi appellantur: quoniam à nullo numero exoriuntur, nec æquis portionibus diſcernuntur. A ſemet igitur nati alios ex ſe creant numeros. Quoniam ab imparibus paria fiunt, à paribus impar fieri nullo modo poteſt. Ergo primi numeri neceſſario habendi, pulchri'q;. Sed omnes numeros primi uerſus ſub his regulis retractemus. Monas quidem numerus non eſt. Dias par eſt. Trias, & ordine & uirtute primus. Tetras, à paribus par. Pẽtas primus Hexas, à paribus impar, & ab imparibus par. Vnde & pfectus nominatur.

Heptas primus. Octas à paribus par. Enneas ab imparibus impar. Decas ab imparibus par. Sicut in primo uerſu, ita & ſequentibus hæ regulæ colliguntur. Primus igitur uerſus eſt, à monade uſq; ad Enneadem. Secundus, à Decade uſq; ad xc. Tertius uerò ab hecatondade uſq; ad dcccc. Quartus, qui & ultimus à mille uſq; ad nouē millia, licet nonnulli Græci & μυρία adieciſſe uideantur. Mihi uerò ſolus numerus approbatur, qui digitis cohercet. Alias quædam brachiorum contorta ſaltatio ſit, quæ fit, ut numeros Germanæ præcedentis formis, ac lineis concinamus. Nam mihi in primo uerſu monas, illi in ſigno principiū, quod non habet partes. In ſecundo uerſu à decem numeri uelut linea diſcindunt. In tertio uerſu quadrati ex centum, reliquisq; finiunt, quæ uelut latitudo primæ lōgitudini ſociatur. In quarto uerſu iam cubi ſunt, ideo ex mille, reliquisq; ſocietas Finis ergo, uel limites mihi ſunt monas, decas, hecatontas, & mille. Geometriæ uero nota linea, figura, ſoliditas. Nam monas ita indiuidua eſt, ut nota. Decas uerò in numeris, ut linea longitudinis ſolius Hecatontas quadratus qui eſt ſuperficies, & in latitudinem, & in longitudinē diuiditur, id eſt, decas per decas fit centū quadratus. Hoc per decem fit cubus mille. Omnis impar progreſſus à monade per ſingulas poſitiones neceſſario quadratos efficit. Prima ipſa monas fecit quatuor. Primū quadratū aſſocias quinq; feciſti. Secundū quadratū aſſocias vij. & nouem feciſti xvi. quadratū tertium Adijcis item nonas, & perficis quadratum xxv. Eodem modo progreditur ratio uſq; in infinitum. Sed ad ſuperius diuiſa regrediar. Omnem numerum aut parem, aut imparem eſſe, & utroq; finiri. Quicquid numero adijciatur, finito finitū adijci, neq; ex infinitis, finitum fieri poſſe.

De pari & impari, ex ijſq; compoſitis.

OMnis uerò numerus, aut par, aut impar eſt. Par eſt, qui in duas æquas partes diuidi, ut ij, iiij, vi. Impar, qui in duas æquas partes diuidi non poteſt, ut in iij, v, vij. Deinde ex imparibus, quidam ex imparibus tantum impares ſunt, ut iij, v, vij. Quidam etiam multitudine conſtant, ut ix, xv, xxi, quos περισσάκις περισσούς Græci appellant. At in his, qui pares ſunt plura diſcrimina ſunt, an pares ſunt, & diuidi poſſunt. Cæteri uel ex paribus pares, uel ex paribus impares, uel ex imparibus pares. Et illos Græci ἀρτιάκις ἀρτίους, uel περισσάκις ἀρτίους, uel ἀρτιάκις περισσούς nominãt Pares ex paribus ſunt quatuor, quia ex bis binis octo, quia ex bis quaternis conſtat. Pares ex imparibus ſunt, qui pares impari multiplicatione fiũt, ut bis terni ſexis, aut quinquies quaterni uies, quod genus Græci περισσάκις ἄρτιον uocant. Et hi qui imparem numerorum multitudinem pari multiplicatione conſumant, ut cum bis terni ſexis, & quater quini uiginti fiunt,

fiunt; quod genus ἀρτιάκις περισσόν Græci uocant. Qui numeri quamuis idem ſunt, rationes tamen in creſcendo diuerſas recipiunt, atque ex his ipſis quidam in duas partes diuiſi protinus in impares numeros recidunt. Quidam ſemel, ſæpiuſue per pares replicati, citra ſingularitatem in impares reſoluuntur. Nam duodecim & uiginti ſemel per pares diuidi poſſunt. At xlviij. nimirum bis uicenos quaternos, inde bis duodenos, deinde ſenos omnes adhuc pares efficiunt, nouiſſime in ternos impares decidunt. Itaq; nemo longius procedere ſimili multiplicatione poteſt, quin ut duplicatione reuoluta aſcenditur: ſic per replicationes, item in plures partes digeritur. Nam uiginti & bis dena ſunt, & quinq; & quaterna, & decies bina.

De quatuor ſpeciebus numerorum.

QVatuor deinde ſpecies numeros excipiũt. Quidam enim ſunt per ſe incompoſiti, quidam per ſe compoſiti. Quidam inter ſe incompoſiti, quidam inter ſe compoſiti. Ex quibus duo priores primi numeri duo ſequentes, ſecundi nominantur. Sed ea res, quo facilius addiſci poſſit, planius iudicanda eſt. Prima & minima omnis numeri menſura ſingularitas eſt. Quia nullus numerus nõ in ſingula diuidi poteſt. Deinde cum etiã aliæ menſuræ excipiunt, ut duplicationes, quæ duplo. Triplicationes, quæ triplo increſcunt. Cum hoc ita ſit. quibuſdam numeris in ſingularitate ſola menſura eſt, qui niſi in ſingula digeri non poſſunt: quales ſunt tres, tantum impares tres ſunt. Quibuſdam uerò & in alijs quales ſunt quatuor & nouem. Nam bis bina quatuor: ter terna nouem ſunt. Ita illa duplicatione, hæc triplicatione metitur. Ac ſæpe una quidem talis menſura numeros habet plures, ſiquidem octo metiri, & quadruplicatione, & duplicatione facile eſt. Cum & quater bina, & bis quaterna octo ſunt. Inter quæ euidens eſt, quicquid aliqua multiplicatione metimur, metiri nos etiã ſingularitate poſſe. Sed non ubicunq; ſingularitatis menſura eſt, eſſe alicuius etiam multiplicationis neceſſe eſt. Ita ſingularitas omnibus menſura communis quibuſdam unica eſt. Et cum hoc ita ſit per ſe incõpoſiti numeri dicuntur, qui nullam menſuram habent, niſi ſingularitatis. Per ſe uerò compoſiti, quos metiri non tantum ſingularitate, ſed alia quoq; multiplicatione, licet & hæc quidẽ ſingulorũ numerorũ æſtimatio ſit. Bini uerò pluréſue iuncti inter ſe incompoſiti eſſe dicunt qui nullam communẽ menſurã niſi ſingularitatis habent, ut iij. & quatuor. Neq; enim intereſt an quatuor dupli menſuram habeãt: cum eadem illa in tribus non ſit. At inter ſe compoſiti ſunt: quibus alia quoq; quàm ſingularitatis menſura communis eſt, ut nouem & xij. Quorũ utrunq; triplicatiõe metiri, cũ ter terna ix. ter quaterna xij fiant. Cum uerò alij numeri in ſingula tantũ: alij etiã in aliquos ſol-

dos numeros diuidantur, ut re ipſa diſcreti ſunt. Sic etiam uocabulis diſcernam, ne qua inde legentibus confuſio oriatur. Et cuiuſq; numeri membra nominabo ſolidos numeros, in quos is deduci poterit, ut in xij. fiunt. At ſingula, & ſi qui etiam ſolidi numeri immixti ſingulis inſerentur, partes appellabo, ut in ſeptem, uel totidem ſingula, uel etiã bis terna ſingulo adiecto.

De numeris perfectis & imperfectis, & plusq̃ perfectis.

EX numeris quidam perfecti ſunt, quidam ampliores perfectis, quidam imperfecti, τελείους & ὑπερτελείους & ὑποτελείους Græci appellant. Perfecti ſunt, qui partibus ſuis pares ſunt. Ampliores perfectis, qui plus imparibus ſuis quàm in ſe ipſis habent. Imperfecti, in quorum partibus minus quàm in ipſis eſt. Exempli cauſa ſummamus ſex. Hi & in ſingula diuidi poſſunt, & in bina, & in terna. Cum ex ſexies ſingula, & ter bina, & bis terna fiant ſex. Ergo partes eius ſunt unum duo, tria. Nunc in unum hæc conferuntur, fiant ſex. Hoc eſt eſſe parem partibus ſuis, & hoc numeri genus in aliqua uirtute eſt. Cætera in uitio, uel ex exuperante, uel ex deficiente, utputa ſummamus xij. & duodecies ſingula, & ſexies bina, & ter quaterna. Et bis ſena xij. fiunt. Itaq; eius partes ſunt, i, ij, iij, iiij, vi. Quæ iunctæ in unũ ſexdecim efficiunt. Hic amplior perfecto numerus eſt. At xvi. fiunt, iunctis ſingulis ſexdecies, octonis bis, binis octies, quater quaternis. Neq; pariter has ſi facias ulla eius numeri menſura eſt. Collati autẽ in unũ. i, ij, iiij, viij, nõ ultra faciũt q̃ xv. minus eo, ex quo orti ſunt. Hic imperfectus numerus eſt.

De planis & ſolidis numeris.

ALij etiam plani numeri ſunt, alij craſſitudinem quoque in ſe habẽt. Planum numerum eſſe Græci dicunt, qui à duobus numeris continetur. Id eiuſmodi in ratione menſurarum tantum de norma contineri, quantum à toto quadrangulo. Cuius pars in ea norma ſit, exiſtimãt, id eſt, ad numeros plani referuntur. Qui in duo latera ordinantur: Sicut rectum angulum facienti & normæ ſimilitudinem repræſentent. Igitur ſi in alterum latus quatuor, in alterum tria porriguntur, hi duo numeri lege eorum duodecim capiunt, planumq; eum numerum nominant. At craſſitudinem aiunt, à tribus numeris. Sint in alterum puta latus quatuor, in alterum tria, ſupra deinde quatuor adijciuntur. His numeris altitudinem quoquo ſuper inferiorẽ normã impleri dicunt, includiq; xxiiij. In quibus obſcuritate & ſupuacuo quæſita euidentiſſimũ eſt planum eſſe numerum. Sic ſingulis iunctis, neq d ſup alterũ ſit craſſitudine fieri numeris ſup numerũ impoſita. Ipſa aũt planicies uarias formas habet, numeris ad ſimilitudinẽ aliquarũ figurarũ ordinatis quas incipiũt. Aliæ etiã uel triãgulæ fiũt, atq; eæ, quæ q̃tuor angulos habet, uel quadratæ ſunt, uel altera parte longiores quas ἑτερομήκεις Græci appellãt. Præterea plures quoq; anguli poſſunt interdum

terdum & inæqualia numeri latera eſſe. Et cum deinde craſſitudinē inſurgat, figuraſq; plures efficiat, Teſſera perfectiſſima eſſe inter eas uidetur. Eſt autem triangulus in pauciſſimis tribus, quadratū in pauciſſimis quatuor. Id autem, quod imparia latera habet in pauciſſimis quinq;, altera parte longius, quadrangulū in pauciſſimis ſex. Craſſitudo item, qua teſſera in pauciſſimis octo. Nam duo ſimplicem ordinē faciunt tres ſic componi poſſunt, ut totidem angulos habeant, iiij. in quadrū poſiti, in omnē partē binos habent. Quinq; ſic colligunt, ut in altero latere duo, in altero iij ſint. Sex quadrangulū faciunt, quod in duobus lateribus binos, in duobus ternos habet. At ſi quatuor ponunt, & craſſitudo oritur, & paria omnia latera in planiciē, atq; altitudinē ſunt binis in omnē partem ordinatis. Similes autē plani numeri ſunt, quorū latera eandem rationē habēt, ut ſex & dc. Cū illis in altero latere duos, & in altero tres: his in altero cc. altero in latere ccc. ſint Eodemq; modo ſimiles etiā in craſſitudine numeri ſunt, quorū latera ſub eadē ratione ſunt, ut xxiiij. & xcvi. Nam ut in illis alterū latus iiij. & alterū iij. habet, quo fit, ut planicies xij craſſitudo xxiiij. capiat. Sed in his alterum latus octo, alterū vi. recipiat. Quo fit. ut planicies xlviij. craſſitudo xcvi. comprehendit Quod eſt autem inter duos & tres, hoc inter cc. & ccc ratio quæ eſt inter iij & quatuor: hæc eſt inter ſex & octo. Manifeſtum erit ſimul æquæ rationes quæ inter numeros ſunt, ſubiacere. Omnis enim numerus pars eſt alicui numero.

Quo modo fiat maior minore numerus.

MAior autem multiplicatione procedit, aut ratione membrorum aut partium, aut ſimul & multiplicatione. & ratione membrorū, uel partium. Ratio membrorū in uno membro pluribúſue. Ratio partium in una parte pluribúſue eſt, minor uerò eſt numerus, aut replicatione minuit, aut ratione membrorū, uel partiū. Interdū etiā ſimul replicatione, & ratione, aut membrorū, aut partiū. Neq; ulla ratio numeri adnumerū, quæ non intra hæc eſt. Græci multiplicationis numeros πολλαπλασίους replicatos ὑπολαπλασίου: mēbro. mēbriſue antecedentibus ἐπιμέρους appellāt Binis deinde nominibus utunt, in his. in qbus binæ rōnes ſunt. Cum hoc ita ſit, numerus cōparem rationē habet æqualitatis, quā ἰσότητα Græci uocant, ut ij. ad duos, iij. ad iij. Quæ ratio etiā perfecto numero ad ſuas partes eſt. Ideoq; is numerus potior cæteris habet. Quid eñ æquo eſſe melius poteſt? At ubi alter numerus maior, alter minor eſt, protinus inter eos diſtantia eſt, quod in omnibus ſit, qui ratione membrorum, uel partium, aut antecedūt aut antecedūtur. Ideoq; hi numeri priores ſunt, inter quos, parteſq; eorum aliquid diſcrimen eſt. Sed ut diſtantia inter duos numeros maiorē, minorēq; eadē eſt: ſic ratio inter eoſdē cōtraria eſt. Tantūdem eñ

diſtat

diſtat inter iij. & quatuor, quantum inter quatuor & iij. At ratio inter hos ipſos diuerſa eſt: eaq́ꝫ quæ ſit, intra patebit.

De multiplici uel ſubmultiplici numero, & de ratione numerorum uel partium.

CVm propoſuerim uerò primas in multiplicatiōe rationes eſſe multiplicationis, ratiq; eſt ſenioni ad ternionē, octonario numero ad quaternariū. Contra replicationis ternioni. Ad ſenionē quaternario numero ad octonariū. Membrorum uerò rationem uincit is numerus, qui ſolido membro, membriſue antecedit, qualis eſt nouenarius ad ſenariū. Ternione em̄ uincit. quæ cadē uis in ſenarij numero inuenit̄. Cōtraq́ꝫ mēbrorū ratione uincit̄ nouenarius à ſenario. At partiū ratione uincit, qui in ſe & ipſum minorē numerū habet, & aliquā partem eius, parteſue, ut ſi vij. cum quatuor conferant̄: ſiquidē in ſeptenario numero, & quatuor ſunt, & horum iij. Contra ergo partiū ratione uincunt̄, iiij à ſeptē. At idem numerus & multiplicatione, & membrorū ratione antecedit, ut puta, ſi octo iunguntur, & iij. nam octo & bis terna habēt: & præterea membrū in duobus. Et multiplicatione uerò, & partiū ratione uincunt v. ſi cōferant̄ cū duobus. Nam in v. bis bina ſunt, & præterea duorū pars una. Cōtra his ipſis numeris, minores à maioribus ſimul, & replicatione uincunt̄, & aut membrorū ratione, aut partiū. Sed ut genera rationū inter numeros hæc ſunt, ſic ſpecies in ſingulis plures. Nā ut ad multiplicationem primū, replicationeq́ꝫ ueniamus. Inter hos, aut dupli ratio eſt, aut tripli, aut quadrupli. Ac ꝓcedere quoq; ultra multiplicatio poteſt, per eoſdēq́ꝫ rurſus gradus idem numerus replicat̄. Ergo rationē habent duplo maiorē ij. ad unū, iiij. ad duo, octo ad quatuor. Duplo minorē, unū ad duos, duo ad quatuor, quatuor ad viij. Itē triplo maiorē, iij. ad unum, nouē ad iij. Triplo minorē, unum ad iij. tres ad nouem. Quadruplo maiorem, iiij. ad unū, xvi. ad quatuor. Quadruplo minorem, unum ad quatuor, quatuor ad ſedecim. Eadēq́ꝫ in ulterioribus multiplicationibus, & incrementi diminutionis ratio eſt.

De ſuper particulari.

AT ubi intēr maiores, minoresq́ꝫ numeros ratio mēbrorū eſt maior aut ſuper dimidio uincit, quem ἡμιόλιον, aut ſupertertio, quem ἐπίτριτο, aput ſuper quarto, quem ἐπιτέταρτον Græci uocant. Et ſic ad ſuper quintum, ſuper ſextum, ulterioréſque ratio procedit. Superdimidius eſt, qui ipſum aliquem numerum & dimidiū eius habet. Supertertius, qui ipſum aliquem & tertiam eius. Superquartus qui ipſum aliquem, & quartam eius. Eademq́ꝫ in ulterioribus ratio eſt. Cōtra ex hiſdē numeris minor, maiori. Aut ſubdimidius eſt, quē ὑφημιόλιον. At ſupertertius, quē ὑπότριτον Aut ſubquartus, quē ὑποτέταρτον Græci appellant. Supdimidij rōnē habēt

iij ad

iiij.ad duo.ccc.ad cc. Quorum ſupra facta eſt mentio. Contra ſubdimidij duo ad tria.cc.ad ccc. At ſuper tertij.iiij.ad iij. octo ad ſex. Qui ipſi quoque ſupra poſiti ſũt. Subtertij, tria ad quatuor, ſex ad octo. Superquarti, quatuor ad quinq;, octo ad decẽ. Subquarti, quatuor ad quinq;, octo ad decem.

De Superpartiendi.

PArtium uerò ratio proxima in quibuſdam numero ſupertertio eſt, in quibuſdam ſuperquarto: idq; procedere ultra poteſt. Supertertio ſimilis eſt, ubi maior numerus minorem ipſum, & aliquas eius tertias partes, comprehendit. Super quarto, ubi & illum ipſum, & quartas eius. Summamus, quinq; ad tria, & decem ad ſex. Antecedit quinarius ternionem, quod & illam ipſam, & eius duas tertias habet. Item in decus ſunt & ſex,, & de ſex duæ tertiæ. At proxima ſupraquarto ratio eſt inter ſeptem & quatuor. Inter xiiij. & octo. In ſeptẽ & ipſa quatuor ſunt, & eius iij quartæ. Atq; ut ea ratione, quæ ſupertertia & ſuperquarta proxĩa eſt, maiores in his numerum uincunt, ſic ratione proxima ſubtertiæ & ſubquartæ minores cum maioribus habent. Illo neminem decipi cõuenit, ut in aliquam partium rationem ſuper dimidiæ ſimilem putet. Nam ſi numerus aliquis, numerum aliquem & dimidium eius habet, ſuperdimidius eſt. Si numerum aliquem & eius duo dimidia habet, pars eſt. Nam ut duæ quidẽ tertiæ rationem ſupertertio proximam habent, ſic duæ quartæ rationẽ ſuper quarto proximã recipiunt. Nam ſi quis ipſum & eius duas quartas habet, ſupdimidius eſt: ut ſi ſint ſex ad quatuor. In ſex enim & quatuor ſunt, & eius duæ quartæ. Contra uerò, ut ea ratione quæ ſupertertiæ & ſuperquartæ proxima eſt, maiores in his numeri uincũt: ſic rationem proximam ſubtertiæ & ſubquartæ minores cum maioribus habẽt. Eademq; ratio procedit, ſicut ſuperquintæ ulterioribus ſimilis eſt.

De multiplici ſuperparticulari & ſuper partienti.

HInc rurſus plura diſcrimina oriuntur: ſiquidem unus numerus poteſt duplo geri, aut ſuper dimidio, aut ſuper tertio, aut ſuper quarto ulterioribuſue & multiplicationũ, & membrorũ rationibus. Ponamus iiij. & x. Ex his decẽ duplo, & ſuper dimidio aucti ſunt nam bis quaterna octo ſunt: deinde dimidiũ quatuor, ſunt in duobus. Apponamus quatuor & xiiij. Ex his xiiij. ex triplo ẽ ſup dimidio aucti ſũt. Nam ter quaterna, xij. ſunt: Deinde dimidiũ quatuor ſunt in duobus. Progrediamur ultra uſq; quatuor & xviij. Ex his xviij. quadruplo & ſuper dimidio increuerunt. Nam quater quaterni, ſedecim ſunt: deinde dimidium quatuor ſunt in duobus. At ſi ſint tres & ſeptem: ex his ſeptem duplo aucti ſunt, & ſuper tertio. Nã bis terna ſex ſunt: deinde pars tertia trium ſunt in uno. Sint tres & decem, ex his decem triplo increuerunt: & ſupertertio. Nam ter terna nouem

ſunt,

ſunt: & deinde pars tertia trium eſt in uno. Ponantur iij. & xiij Ex his trede
cim quadruplo aucti ſunt, & ſuper tertio. Nã rer quaterna, duodecim ſunt.
Deinde pars tertia trium eſt in uno. Accipiamus nũc quatuor & nouẽ, ex his
nouem & duplo plus habent, & ſuper quarto. Nam bis quaterna octo ſunt.
Deinde iiij. quarta pars eſt in uno. Quatuor uerò & xij. tripli, & ſuper quarti
ratio eſt. Item quatuor & xvij. quadrupli, & ſuper quarti ratio eſt. Idemq́;
in ulterioribus numeris fit. per quæ numeri minores ex his. Et replicationes
alicuius & ſubdimidij, uel ſub tertij, uel ſub quarti: uel alicuius ulterioris ra
tiones cum maioribus habent, ut apparere ex his potuit. multiplicatio à mi
nima ratione incipit, & ſubinde ad maiores, maioresq́; tranſit Ratio mẽ-
brorum, uel partiũ replicatio à maxima ratione incipit. & ſubinde ad mino-
res, minoresq́; trãſit. Maior ratio dicitur, quæ plus: minor, quæ minus ad-
ijcit. Ergo maior ratio tripli, quàm dupli: maior quadrupli, ꝙ tripli eſt. Con
tra, minor dupli quàm tripli: minor tripli quàm quadrupli eſt. Incipit igitur
multiplicatio à duplo: inde ad triplum, ad quadruplum, ſemperq́; ad maio-
res rationes tranſit. At ratio membrorum incipit à ſuperdimidio: deinde ſu
per tertium ſuper quartũ, ſemperq́; ad minus, & minus peruenit. Quæ oẽs
rationes inter duos, inter rationem membrorum & partium: uel inter du-
os numeros fines ſunt: ita numeri ſunt, ut puta dupli ratio eſt inter duo &
unum, tripli inter iij. & unum. quadrupli inter iiij. & unum. Et ſub ijſdẽ no-
minum rationibus fines minimi, ſuaq́; comparatione multo minores, uel
ſub duplo quàm duo & unum, uel ſub triplo quàm tria & unum, uel ſub qua
druplo quàm iiij. & unum poſſunt. Super hos deinde quãtumlibet ijſdem ra
tionibus ſolus fines his numeris augent. Ideoq́; eas fines, quæ minimè eunt,
Pythagoricus Thermacides nominat, quod ut uas ſuper ſuura fundũ, ſic
numeri rationis eiuſdem ſuper iſtos adiunguntur Idemq́; etiã ratione mẽ-
brorum: minimi enim fines ſunt, ſuper dimidij inter duos & iij. Super tertij
inter tres & quatuor. Sup iiij inter quatuor & quinq́;: tum deinde ſub hiſdẽ
rationibus numeri complentur. Neq́; alia conditio eſt, quæ ipſa incipit à ter
tia parte, ſicut membrorum ratio de hemiolo Deinde primum minimas fi
nes comptehendit: tum ad maiores tranſit. Ex his autem uetiſimile eſt, pri-
mam multiplicationem eſſe inuẽtam. Deinde rationem membrorũ, tum
partium. Neq; enim difficultas ad duplum, deinde triplum & quadruplum
apparuit, tum ex duplo ſuper dimidij facta conditio: ex triplo ſuper quarti
eſt. Idemq́; in ulterioribus incedit. Nam qui duplum uidebat, hoc ipſo cœ-
pit intelligere dimidium: quia ut duplum quatuor duorum ſunt, ſic dimi-
dium quartæ rationis duo. Vt igitur duobus duos adijciendo quatuor fecit:
ſic rurſus quaternioni duos adijciẽdo, fecit ſuper dimidium. Vtq́; ex duo
bus triplo ſexis impleuit: ſic ſenario numero duos adijciendo ſuper tertium
inuenit. Idemq́; in ulterioribus incidit. Deinde cum incurrent numeri ſine

iudicis

iudicis quidem rationibus poſiti. Quæſitum eſt, quotquot ex partes alterius numeri in altero eſſent. Et his eò uentum eſt, ne cuius numeri non aliqua ratio ad alium numerum exploratis ultima ſit.

Item de pari & impari, & ex his compoſitis.

POſt hæc non difficillima animaduerſio gemina ratione in numeris fluxit, quoniam genera numerorum, rationumq́ inter eos orientiũ expoſui. Rurſus ad ea ſingula reuertar, & quæ in quoq; animaduerſiones ſint, indicabo. Incipiam de paribus & imparibus. Par omni multiplicatione ſic procedit, ut par maneat, duplo augentur, ij, iiij, viij, xvi. Triplo, ij, vi, xviij Quadruplo, iiij, xvi, & lxiiij, & cclvi. Idemq́ in ulterioribus fiet. Impar pari multiplicatione protinus interit, & in numerum parem recidit. Impar, impari multiplicatione increſcere poteſt, ut impar maneat. Nã bis terna ſex. Item bis quaterna octo fiunt. Eodemq́; modo quater terna xij. Quater quina xx. At ter terna nouem: & ter ix, xxvij. Item quinquies terna xv. Quinquies quina xxv. Idé q; in omnibus multiplicatiõibus euenit, quo fit, ut ſiue par, ſiue impar, parium numeroru multitudo eſt, id quod conſumatum eſt, par ſit, ut, ij, iiij, vi, viij. Quæ impar numerorũ multitudo eſt, fiunt, xx, ij. iiij, vi, quæ impar numerorum multitudo eſt, xij. Ambo numeri pares. Item pari, imparium numerorum multitudo pares facit. Ergo tres & quinq; fiunt octo, qui pares ſunt. Impar tantummodo imparium multitudo impares ſeruat Nam, iij, & quinq; & ſeptem fiunt xv. Illi quoq; impares eadem de cãuſa quotiens par numerus uel parem, uel imparem multiplicat, is qui efficitur, par eſt. Nam duplicatio ſiue multiplicatio, ſiue duo multiplicauit, fecit quatuor. Siue, iij. fecit ſex, ambos pares. At impar numerus ſi parem multiplicat, facit parem. Si imparem, tum demum imparem reddit. Nam triplicatio ſi duos multiplicat, efficit ſex. Ipſos quoq; pares, ſi tres, efficit ix. qui impares ſũt. Tum ſi pari par adijcit, par manet, ut ſi duobus iiij, adijciant ſunt ſex. Si impari impar adijcit, fit par, ut ſi tribus v, adijciant, ſunt octo. Vno autem modo impar numerus procedit, ſi numero numerus non adijcitur eiuſdem generis. Sed par impari, & par pari. Nã ſiue quatuor quis adiectis tribus auxerit, ſiue, iij, adiectis, iiij, fient. vij, qui impares ſunt. Deinde numero pari quale demitur, tale ſupereſt Numero impari contrarium eſt, ne quid demitur, ſuperſit. Ergo ſi pari par demit, id quod ſupeſt, par eſt. Vt ſi ex octo duo auferantur, ſuperſint, vi. Si numero impari impar demitur, id quod ſupereſt, par eſt; ut ſi ex vij iij auferant, ſuperſint, iiij Si numero impari par demitur, id quod ſupereſt, impar eſt, ut ſi ex vij, duo auferãtur, ſuperſint quinq;. Par deinde ex paribus eſt numerus, quiſquis dimidium par habet, ut eſt in xij. quorũ dimidium in ſenario eſt numero, ipſo quoq; pari. Itẽ par ex paribus eſt, quiſquis à duobus duplo

increuit, ut iiij, viij, xvi Aut quiſquis ab alijs ſic increuit, ut recidere in parem poſſit. Quod uenit etiam quadruplo uel octuplo, ſimilibúſque auctis. At quiſquis numerus dimidium impar habet, par ex imparibus eſt, ut ſenio, cuius dimidium in tribus eſt. Si quis uerò neq; duobus, per duplicationem increuit: nec dimidium impar habet. Par quidē ex paribus eſt, oritur tamen ab eo: qui par ex imparibus eſt, ut xij. Hic enim numerus, neq; per duplicationem ortus eſt neq; dimidium impar habet, ſed à ſenario numero per duplicationem increuit, Ille autem par ex imparibus, id eſt, ternis eſt.

De incompoſitis numeris.

TRanſeamus, nunc ad numeros incompoſitos, quos etiam primos ſecundóſque nominare propoſui. Incompoſiti, per ſe numeri nulli pares ſunt, exceptis, ut ſupra poſui, duobus. Cæteri quicunq; per ſe incompoſiti ſunt, omnes impares ſunt, ut iij v, vij. ix, xiij, xvij, xix, ſimileſq;. Per ſe uerò cōpoſiti numeri ſunt omnes pares, qui uel ex paribus, uel ex imparibus ſunt. Nam & quatuor atq; octo duplicatione metimur: quorum alter numerus in binos, alter in quaternos replicatur. Et idem facere in ſex, aut decem, facilè eſt, cum ille in ternos, hic in quinos reſoluatur. Præter hos multi impares per ſe cōpoſiti ſunt, id eſt qui cum impari numero multiplicantur. Nam ſiue ternio, ſiue quinarius numerus, ſiue quis alius impar impares numeros multiplicauit, qui ſit effectus impar eſt, & per ſe compoſitus. Multiplicet ternio ſeipſum: fiūt ter terna nouem. Multiplicet quinarius numerus ſeipſum, fiunt quinquies quina uiginti quinq;. At multiplicet, uel ternio quinariū numerum, uel quinarius numerus ternionem, fiunt quindecim. Omneſq; hi numeri nouem xv, xxv, per ſe compoſiti ſunt. Et quicunq; impares partis eiuſdem ſunt, inter ſe uerò incōpoſiti nulli duo pares ſunt: ſiue ex paribus, ſiue ex imparibus ſunt. Quia nonnulli aliam quàm communem menſuram habēt. Nam ut ſummamus duos pares numeros: alterum ex paribus, alterum ex imparibus, id eſt, iiij, & ſex, tamen inter ſe compoſiti ſunt, quia cōmunis his duplicatio eſt, quia bis bina, quatuor, bis terna, ſex ſunt. At impares primum omnes qui per ſe incompoſiti ſunt Neq; enim poſſunt aliquam communem menſuram præter ſingularitatem habere, qui ne propriam quidē ullam habent. Ergo iij, v, vij ſimileſq; omnes ut per ſe: ſic etiam inter ſe incōpoſiti ſunt. Et in eadem ſorte is quoq; numerus eſt, qui par ſub eodem iure eſt, id eſt, duo. Nam ne hic quidē cum iij, aut v, aut cum ſimili cōponitur. Tum quiſquis ex his numeris, qui p̄ ſe incōpoſiti ſunt, iungit̄ cū altero numero: quamuis per ſe cōpoſito. Efficit, ut hi duo numeri inter ſe incompoſiti ſunt, ut ſi iij, & iiij. iungant̄. Quid enim intereſt, ſi in alterius menſura aliqua pars & eadem ſingularitate ſit. Si alteri

non eſt

non eſt. Ac licet etiam duo, pluréſue numeri, non per ſe tantum, ſed etiam inter ſe compoſiti ſint, incompoſitus efficit, ut omnes inter ſe incompoſiti ſint. Quia quamuis aliqua mēſura pluribus communis, nulla tamen omnibus præter ſingularitatem eſt, quod euenit, ſi quatuor, ſex, octo, & qui licet ſimiles ponantur. Adiciantur deinde duo ſiue tres. Nam quamuis tres priores numeri inter ſe componi poſſint: tamen hi duo inter ſe componuntur. Non tantum uerò adiectio eius numeri, qui per ſe incompoſitus eſt, efficit ut plures numeri inter ſe non componantur, ſed poteſt etiam euenire, ut qui per ſe compoſiti ſunt, in unum dati inter ſe incōpoſiti ſunt, ubi quamuis aliquas menſuras diuerſas tamen recipiunt. Idq; euenit, & inter impares duos numeros & inter parem atq; imparem. Summamus xi. & xxv. Horū uterq; per ſe compoſitus eſt. Habet enim mēſuram nouenarius numerus. In ternione habet xxv, in quinario numero. Inter ſe tamen hij non componuntur, quia neq; nouem quinarij numeri menſuram, neq; xxv. ternionis admittunt. Idem fit inter octo & nouem parem atq; imparem numerum. Nā neq; duplicatione, aut quadruplicatione nouem, neq; ternione octo metiri poſſumus. Itaq; per ſe etiam inter ſe incompoſiti ſunt, qui per ſe componuntur, non protinus etiam inter ſe componi poſſunt.

De Compoſitis.

Compoſiti uerò inter ſe ſunt omnes pares, ut apparere ſupra quoq; potuit. Quicunq; uel ex paribus, uel ex imparibus ſunt. Deinde quidam impares, ut ix, & xv, cum uterq; numerus in ternos recidūt. Tum quidam pares, & quidam impares, ut nouē & xij. Siquidem his quoque triplicatio cōmunis eſt, ter terna, ix, ter quater xij, ſunt. Illud animaduerſione dignum eſt, quòd cum impari numero nunquàm is par componi poteſt, qui ex paribus, ſed ex imparibus ortus eſt. Adeo mutata quoq; ſorte: iuris tamen aliqua ſocietas ſupereſt. Ergo nouem neq; cum quatuor, neq; cū octo, neq; cum xvi, neq; cum ullo ſimili numero componi poſſunt. Componuntur uerò cum xij, & xxiiij, quæ à tribus initium ſumpſerunt. Ac ne cum omnibus quidem, qui pares ex imparibus ſunt, cōponi poteſt. Omnis impar numerus, qui per ſe compoſitus eſt, quia poteſt nō in eandem menſurā recidere, ergo ix, & l. componi non poſſunt, quia, l. nullam triplicationē recipiunt. Quæ nouenario numero ſola præter ſingularitatē menſura eſt. Euenit autem hoc, quia ne xxv. quidem, quæ duplicata, quinquaginta fecerūt, ternionem recipiebant. Ergo ſi quando impar numerus, ex quo par factus eſt, eandem menſuram, quam alter impar tenet, habuerit, totum demum cum illo impari par, qui ex hoc factus eſt, componi poteſt: ubi illud nō anteceſſit: ne huc quidem ſequitur. Ideo nouem & quinquaginta inter ſe non componuntur. Ad nouem xxx. inter ſe componuntur. Orta enim ſunt xxx.

P 2 duplicatis

duplicatis, xv. Iam autem, nouem & quindecim inter ſe componi poterāt: cum communis menſura his in ternione eſt. Et ex his cætera oriuntur, quæ ad hoc numerorum genus pertinent.

De duobus numeris inter ſe incompoſitis, & per ſe compoſitis.

EX duobus numeris inter ſe incompoſitis, ſiue uterq;, ſiue alter per ſe cōpoſitus eſt, menſura alterius cum altero non cōponitur. Sint quatuor & nouem. Hi per ſe compoſiti, inter ſe incompoſiti ſunt. Menſura autem quatuor in duobus, nouem in tribus eſt. Neq; duo uerò cum ix, neq;, iii, cum quatuor componuntur. At ſi ſint quinq; & quatuor, alter per ſe incompoſitus menſuram quaternio habet in ii. Duo autē & quinq; non componuntur. Si duo numeri inter ſe incōpoſiti ſunt, & alter ex his ſeipſum multiplicabit: is qui ſic effectus eſt, cum priore illo non componit. Sint, iii, &, iiii, hi inter ſe incompoſiti ſunt. Siue ternio ſe multiplicarit, ix, &, iiii ſiue quaternio idem fecerit, xvi, &, iii, inter ſe incompoſiti erunt.

Si duo numeri inter ſe incompoſiti ſeipſos multiplcarint, qui ex his fiēt, inter ſe incompoſiti erunt, ut ſi eoſdē, iij, uel quatuor ſumpſerimus, & uterque ſe multiplicarit, nouem quoq; & xvi, inter ſe incompoſiti erunt.

Si duo numeri inter ſe incompoſiti ſunt, & alter ex his ſe multiplicabit, effectusq; ſic numerus rurſus ipſe ſe multiplicabit: Qui ſic effectus eſt numerus cum altero illo non componit. Sint duo & iij, uterlibet numerus ſe multiplicet, fiunt bis bina, iiij. ter terna, ix. Rurſus hos numeros idē multiplicent fiunt bis quaterna octo. ter nouem, xxvij Summantur nunc duo & xxvij, uel duo, uel nouem, æquè inter ſe incompoſiti ſunt.

Si duo numeri inter ſe incompoſiti ſunt, & uterq; ſe multiplicauerit, deinde effectum ex ſe rurſus multiplicauerit, hi quoq; qui ſic effecti ſunt, ut in his ipſis, qui ſupra poſiti ſunt. Nam ex ij. octo: ex iij, xxvij ſic facti inter ſe non componuntur. Si duo numeri inter ſe incompoſiti ſunt, & in unū iunguntur, hic numerus, qui ſic effectus eſt, componi cum alterutro ex prioribus nō poteſt. Si, iij &, v, in unum iungantur, fiunt octo. Hi neq; cū v, neq; cum tribus componi poſſunt. Si numerus in duos inter ſe incōpoſitos diuiſus eſt. componi cum alterutro eorum nō poteſt. Diuidantur ix, in, iiij, &, v, neq; cum quatuor, neq; cum, v, cōponi, iiii poſſunt. Si duo numeri cum tertio iuncti ſic fuerint, ut omnes inter ſe incōpoſiti ſint: deinde ex duobus alter alterum multiplicat, qui ſic effectus erit uterq; cum eo dem illo tertio componi non poterit. Sint duo numeri quatuor & viii, adiiciantur, his tribus inter ſe incompoſiti ſunt, multiplicent duo priores, alter alterum, quatuor, octo, aut octies quaterna fiunt, xxxii. Hi &, iii, inter ſe incompoſiti ſunt.

De per

De per ſe incompoſitis.

OMnis numerus, qui per ſe incompoſitus eſt, componi cum altero non poteſt, niſi cum ipſo menſura eſt. Ergo cōponuntur iij, ad ix, v, ad xv, quia ter terna nouem, quinquies terna, xv. ſũt. In quo numero quid eius non habebunt, cum eo componi non poterunt.

Si duobus numeris poſitis, minor è maiore detrahatur, & his qui ſupeſt, non eſt menſura eius, qui proximus ante eum demptus eſt. Hi numeri inter ſe incompoſiti ſunt. Sint iij, & octo. Tollantur ex maiore numero terni quotiens poſſunt, ſuperſunt duo: in his trium menſura non eſt. Ergo iij. quoq; & octo inter ſe incompoſiti ſunt. Si iij, iuncti ſunt ex omnibus qui ſub eadem ratione ſunt: ex his duobus quilibet in unum dati cum tertio non componuntur. Sint iij, numeri nouem xij, xvi. Horum inſeques ſemper priori ſuper tertius eſt. Nec ulli tres minores duo iuncti reperientur, cõfundantur in unum nouem & xij, fiunt xxi. Hi cum xvi non componuntur.

Si impar numerus cũ aliquo componi non poteſt: nec cum duplicato quidem eo componitur. Sint quinq; & octo: hi inter ſe incōpoſiti ſunt, duplicentur, octo fiunt, xvi, nec cum his quidem quoq; componi poſſunt.

Si duo & alteri duo numeri ponuntur, ſicut neuter ex prioribus cum alterutro ex inſequentibus componi poſſit: nec is, qui de duobus prioribus factus eſt, componi cum alterutro inſequentium poteſt. Sint duo numeri quatuor & octo. Itemq; alij duo, v, & vij neuter ex prioribus cōponi cum altero inſequentium poteſt. Confundantur in unum quatuor & octo, fiunt duodecim, ne hi quidem cum quinq; aut ſeptem componuntur.

Minimi numeri ex his qui ſub eadem ratione ſunt, inter ſe incompoſiti ſunt, ut in dupli ratione minimi ſunt, duo & quatuor. In triplici, duo & ſex. Hiq; inter ſe non componuntur. At quamuis magni numeri ſummantur, qui inter ſe incompoſiti ſunt minimis ex omnibus, qui ſub eadem ratione ſunt. Sint ut in duo ad unũ cc & c. hi inter ſe nō componũtur. Eſt autem inter eos partium ratio, quod cc. & c. id eſt, dimidio, & xcix. partibus antecedunt. Neq; id eſſe inter ullos minores numeros poteſt. Cum uerò menſuræ ratio efficiat, ut quidam per ſe incompoſiti, compoſiti ue, quidam inter ſe incompoſiti, compoſiti ue ſint, non alienum uidetur documentis protinus ſubijcere. Omnis numerus aut per ſe incōpoſitus eſt, aut ſi per ſe compoſitus eſt, in aliquo per ſe incompoſito menſurã habet, ut iij: quiq; ab eo per triplicationẽ increſcunt in tribus. Item xv, in v. Sed eorũ qui pares ex paribus ſunt, minima menſura in duobus eſt. Eorum autẽ, qui pares ex imparibus, aut etiã impares ſunt, minima menſura etiã in maioribus numeris eſt. Omnibus tamẽ imparibus: unius autẽ compoſiti mẽſura, uel minima, uel maxima facilè reperiť: Replicatio enim numero proxima mẽſura, maxima ultra minima eſt, utputa ſint, l hi replicenť. Dimidia pars eorum xxv. In his

menſura maxima eſt. Rurſus animaduertamus quas inferiores menſuras habeat. Sunt autem decies quina, l. Item quinquies dena: Item bis quina uicena: Nec ulla ex his minor eſt, ea, quæ ex duobus eſt. Hæc igitur minima menſura quinquagenarij eſt. At ſi duo numeri inter ſe compoſiti ſunt, maior & minor, quo modo reperiat̃ communis, his maxima, minimáque menſura quæri poteſt. Oportet autem maiori numero minorem detrahere quotiens poteſt. Deinde quantum ex priore ſupereſt, tantundẽ demere ex minore quotiens poteſt. Qui ſic interierit numerus: is eorum erit numerorum menſura maxima. Sint enim duo numeri, cccl. &, c. demantur ex cccl. quotiens poſſunt, id eſt, ter. Reliqui ſunt. l. ex altero centenario numero detrahant̃ l ſupererũt ex eo, l Hic numerus cccl. &, c. communis menſura maxima eſt. Nam quinquagies bina, c. quinquagies ſeptena, cccl. ſunt. Ex hoc etiam illud apparet, quod quiſquis numerus minor maximũ in ſupradictis numeris metitur: uno quoq; eorum menſura metietur. Minima autẽ menſura eorundem numerorum ſic inuenitur. Vbi maxima reperta eſt, illius ipſius minima quæritur. Eadem etiam prioribus numeris communis minima eſt. Vt hic quoq; minima quinquagenorũ menſura in duobus eſt. Igitur eadem etiam priorum numerorũ minima menſura eſt.

At trium numerorũ, qui inter ſe cõpoſiti ſunt, maxima minimáq; mẽſura ſic inueniť Duorũ menſura maxima quæriť, ſi & tertio quoq; eorum minimo cõmunis eſt repertũ id, quod deſyderatũ eſt. Si non eſt medij, minimiq; maxima menſura eodem modo requiriť. Eáq; tribus omnibus communis eſt. Sint tres numeri cccl. c. lxxv. quæ ſit menſura maxima cõmunis his qui cccl. & his, qui c. ſunt. Repertáq; ſit in quinquagenario numero. Conſideremus an hic tertiũ illum, qui lxxv. habet, metiatur. Si metiretur, omnibus tribus cõmunis eſſet. Nõ metitur autẽ Ergo iungamus c & lxxv. & horũ maximã menſuram requiramus Demo ex c lxxv. ſuperſunt xxv. Hos quotiẽs poſſum demo ex eo numero, qui lxxv. habet, id eſt, bis. Superſunt xxv, hic numerus maxima menſura eſt cõmunis his, qui c. & his q lxxv, ſunt. In his etiã omniũ triũ numerorũ, maxima menſura cõmunis eſt. Nam uicies quinquies terna, lxxv, ſunt. uicies quinquies quaterna c. Vicies quinquies quaterna dena, cccl. Conſideremus nunc horũ xxv. quæ minima menſura ſit: ea peruenire neq; ad duos, neq; ad tres, neq; ad quatuor poteſt, ſed eſt in quinario numero. Et hæc eadem mẽſura minima cõmunis omnibus tribus ſuperioribus numeris reperitur. Nam ij qui & cccl. & c. & metiuntur, lxxv, non metiuntur iij. qui lxxv, metiunť, cccl & c. non metiunť iiij, c. metiuntur. Qui rurſus cccl, &, lxxv, nõ metiuntur. Quinq; primũ omnes illos metiri poſſunt, quia quinquies quina dena lxxv. quinquies uicena centũ. quinquies ſeptuagena cccl ſunt. Duobus uerò numeris datis, quem minimum illi metiantur, ſic inuenitur: Sint dati numeri ij, & iij hi inter ſe in-

compoſiti

compoſiti ſunt. Ex his alter alterum multiplicet. Bis terna, uel ter bina fiunt ſex. Hic minimus numerus eſt, quem illi duo mentiantur. Maximum, quẽ metiri poſſint, nemo dixerit, ſed omnem idem numeri metientur, quicũq; ſenario numero multiplicato fiet. Addãtur duo numeri inter ſe compoſiti nouem & duodecim. Simili multiplicatione eódem non peruenitur, quia poteſt etiam minor numerus, quàm qui ſic efficit̃ in his menſuram aliam habere igitur uia reperiundum eſt. Videamus, qui minimi numeri ſub eadem ratiõe, qui hi ſint. Eſt autem in nouenario numero minimus rationis eiuſdem tres, in duodenario duo Nunc multiplicet ex minoribus numeris uterlibet nõ ſuum numerum. ſed alienum, i, uel tria, xij, uel, ij, ix Ter duodena xxxvi. bis nouena xviij. Ex his conſyderemus an minor numerus, qui eſt xviij. menſuram habeat. & in ix, & in xij Habet autem in ix, & in xij, nõ habet. Dimittat̃ igitur, & maior apprehendit̃. qui eſt xxxvi. Hic minimus eſt, quem metiri & ix, & xij, poſſint. Nam & nouies quaterna. & duodecies terna xxxvi, ſunt. Eadem ratione omnẽ numerũ, quicunq; xxxvi, multiplicatis fiet, idem dum duo numeri metiuntur. Tribus autem numeris datis: numerus, quem minimũ illi metiãtur, ſic inuenit̃ Sint dati tres numeri ij, iij, iiij. Summus is nũerus, qui minimus & in duplicatione, & in triplicatione menſurã habet, is eſt ſenarius numerus. Conſideremus an hic etiã tertiũ ex tribus idem quaternionẽ metiatur Si metietur, repertum ideſſet. quod requiſitũ eſt: nunc non metit̃. Aſpiciamus ergo. quẽ minimũ iiij, & iij, metiantur, is eſt xij. Ergo is eſt minimus, quẽ omnes illi tres metiri poſſunt. Nã & bis ſena, & ter quaterna, & quater terna xij, fiunt. Et hic quoq; omnẽ numerum, qui xij. multiplicatis fiet, idem illi numeri iij, metiant̃. Vbi duo numeri numerũ aliquẽ metiunt̃, qui minimus in illis duobus menſurã habet, eiuſdem illius numeri menſura eſt. Sint dati xij. hos & ij & iij. metiuntur. Minimus autẽ numerus, quẽ illi duo metiuntur ſenarius. At qui niſdem etiam xij, metitur. nã ſexies bina xij, ſunt. Idem fit in eo numero, quem tres aliqui metiunt̃. Nã hic quoq; metitur, qui minimus in illis tribus mẽſurã habet. Ponant̃ xxiiij. hos & ij. & iij, & iiij metiunt̃ minimus autẽ numerus, qui eſt xij in iſdem illis tribus menſurã habet Atquin hic quoq; eos qui xxiiij ſũt, metitur. nã duodecies bina xxiiij, ſunt Si binis nũeris maiores, minoresq; ponuntur, ſicut eadẽ ratio inter maiores, minoresq; fit Quotiẽs maior minorẽ totiens minor minorẽ metitur. Sint numeri duo & tres, deinde octo & xij. Eadem inter maiores, minoresq; numeros ratio eſt. Nã & iij, ij & xij, his qui octo ſunt ſuperdimidij ſunt. Metiunt̃ autẽ iij, eos, qui xij, ſunt quater. Nam ter quaterna duodecim ſunt. At qui duo quoque eos, qui octo ſũt, quatuor metiuntur. Nam quatuor bina octo ſunt.

Quotiens ſingularitas aliquem numerũ metitur, totiens alius numerus eam etiã metiet̃. Eueniet, ut quotiens ſingularitas ex ſecundis ulteriorẽ

P 4 numerum

numerum metietur, totiens is, qui ante in ſingularitatis menſuram uenerit, ulteriorem numerum metiatur. Sint, i & v, & vi, & xxx. Singularitas quinarium numerum quinquies metitur. Inde facit ſenio in xxx Rurſus ipſos ſex ſingularitas ſexies metitur. At quinarius quoque numerus ſexies metitur eos, qui xxx, ſunt. Si duo numeri, alteri alterum multiplicant, eum uerò numerum, qui ſic effectus eſt, aliquis qui per ſe incompoſitus eſt, metitur. Idem neceſſe eſt etiam utrunq; ex prioribus metiatur. Multiplicet decus octonarius numerus fiunt, lxxx, hos, ij, metiuntur. Nam bis quadragena, lxxx. ſunt. At quin idem ſi octo quoq; & decem metiũtur, cum bis quaterna octo, bis quina decem fiant Quotienſcunq; numeri portionis eiuſdem, quam ἀναλογίαν Græci uocant, in ordinem ponuntur, Primus, ſi ultimum metitur: ſecũdum quoq;, & deinceps omnes metitur. Si ſecundum metitur, ultimum quoq; & medios metietur. Si quemlibet deniq; unum metietur, omnes metietur. Contra ſi ultimum non metitur, ne ſecundum quidem, neq; quenquàm alium. Si ſecundum nõ metitur ne ultimum quidem, aliũmue. Si quem medium nõ metitur: ne alium quidem. Sint iij, & ix, & xxvij, & lxxxvij & ccxliij. inter hos omnes tripli ratio eſt. Ternio autẽ metitur eos, qui ccxliij, ſunt. Ter octogeni & ſinguli ccxliij, ſunt. Idem ergo metitur nouenarium numerum, cum ter terna nouem ſunt, & qui hũc metitur, etiam ultimum. Et quia utrumlibet, etiam cæteros. Et quia mediũ quẽuis ex illis, & priores quoq; & ulteriores. At duo q̃a non metiunt̃, ccxliij. ne ix, quidem, aut medios, quia ix non metiuntur, ne ccxliij, quidẽ aut medios, quia nullum ex medijs metiuntur, ne ulteriores quidem.

Si quodlibet ab. i. numeri cõueniunt portionis eiuſdem, quot per ſe incompoſiti numeri ultimum numerum totidem etiam eum, qui ab uno ꝓximus eſt, metientur. Sint numeri, qui duplo increſcunt. i, ij, iiij, viij, xvi. Ex his eos, qui, xvi, ſunt. ij, & idem ſeipſos metiuntur At ſint in, xij, cxliiij, in millibus, dccxxviij. Sunt per ſe incompoſiti numeri, ij. iij, quia bis octingenta, lxiiij in millibus, dccxxviij, ſunt. Itemq; ter quingenta. ſeptuagena ſena. At quin idem, ij, &, iij, &, xij, quoq;, quàm ab uno proximi ſunt, metiunt̃. Cum bis ſena, & ter quaterna, duodecim ſint. Si quodlibet ab uno numeri portionis eiuſdem ſunt, minor numerus maiorem ſemper per aliquem aliorũ, qui ſub eadem portione ſunt, metit̃ Sint, i, ij. iiij, viij, xvi, xxxij, lxiiij. Et his ij, eos, q̃ iiij ſunt, iiij, eos, qui octo ſunt, & ex duplicatione metiuntur. At ij, eos, qui octo ſunt, quadruplicatione metiuntur. Eadem eos, qui ſedecim ſunt, metiuntur iiij. Itemq; octuplicatione metiũtur, ij, eos, qui, xvi, ſunt, iiij, eos, qui, xxxii, ſunt octo, eos, qui lxiiii, ſunt. Neq; inuenitur numerus, qui non & maiorem metiatur, & nulla alia menſura id facit, quàm quæ in hiſdem numeris eſt. Si quodlibet ab uno numeri portionis eiuſdem ſunt. Et his, qui ab uno proximus eſt, per ſe incompoſitus eſt. Maximus ex his in

menſuram

menſuram nonueniet, niſi qui eiuſdem portionis erit. Sint,i, iii, ix,xxvii, inter hos tripla portio eſt,& uni proximus numerus per ſe incõpoſitus eſt. Igitur eos,qui xxvij,ſunt,nullus numerus metiri poteſt, niſi aut iij, aut ix, quia ſub eadem portione ſunt,quod non ita euenit,ſi quãdo ab,i,proximus numerus compoſitus eſt. Sint,i, iiij. xvi, lxiiij proximus ab,i, numeris,per ſe compoſitus eſt. Ergo ultimus,qui eſt lxiiij. Alias quoq; menſuras, quanq̃ in hac ſerie ſunt,admittit & ij,&,viij,&,xxxij cum bis xxxij, octies octona bis. & tricies bina,lxiiij faciant,quem minimum numerum,duo per ſe incõpoſiti metiuntur Eum nullus alius per ſe incompoſitus metietur. Summatur,v,&,vii,nullum minorem numerum,xxxv,metiuntur. Nam quinquies,vii,& ſepties quina,xxxv,ſunt Atq; nullus alius numerus per ſe incõpoſitus,hunc metiri poteſt. Nõ,ii,non,iii,non xi,non,xiii,non,xvii, multo uerò minus ulteriores numeri. Si quadratus numerus,quadratum metiť,in latere quoq; eius alterius menſura eſt. Sint,ii,quadrati numeri. iiii,&,xvi, metitur eos,qui xvi,ſunt,quaternio. Quater enim,iiii,xvi. At qui in latere iiii,ii ſunt,in latere eorum,qui,xvi,ſunt,iiii ſunt,ii,metiuntur quaternionẽ. Bis enim bina,quatuor ſunt. Ex hoc etiam illud apparet ex ii,quadratis numeris,ſi in alterius latere menſura eſt,in ipſo quoq; quadrato numero alterius quadrati menſuram eſſe. Si quadratus numerus quadratum non metitur,ne in latere quidem alterius mẽſura alterius eſt. Sint quadrati numeri,iiii,&,ix, Quaternio nouenariũ numerum non metitur. Ergo ne ii, quidem,qui in latere quadrati ſunt,iii,qui in latere nouenarii nũeri ſũt,metiuntur. Ex hoc etiam illud apparet ex ii,quadratis numeris,ſi in alterius latere alterius lateris menſura non eſt,ne in aliquo quidem quadrato numeri alterius quadrati menſuram eſſe. Si teſſera,teſſeram metitur, in latere quoq; alterius lateris mẽſura eſt. Sint,ii,teſſeræ,octo,lxiiii. Eos qui,lxiiii, ſunt,octo metiuntur. Siquidẽ octies,viii,lxiiii,ſunt. At quin ſi in latere eius teſſeræ,quæ octo habet,ii,ſint. in latere eius teſſeræ quæ, lxiiii. habet, iiii, ſunt,ii,quaternarii menſura ſunt. Ex hoc etiam illud apparet, ſi ex duabus teſſeris ii alterius latus,alterius menſura eſt lateris, eius quoq; teſſeræ alia teſſera menſura eſt. At qui ſi teſſeram teſſera non metietur ne in latere quidẽ apparens lateris alterius menſura eſt. Sint.ii,teſſeræ octo,& xxvii, eos qui,xxvii, ſunt octo nõ metiuntur. Ergo cum in latere eius teſſeræ,quæ octo habet,duo ſint, in eius, quæ, xxvii habet,iii,ſint. Duo ternionẽ non metiuntur. Ex hoc etiam illud apparet,quod ſi in latere teſſeræ non eſt menſura:ne ea quidem teſſera eam teſſeram mentitur.

In omni uerò numero,qui menſuram in aliquo numero habet, ex eodẽ & menſuræ nomen acquirit,qui menſuram facit. Sint nouem. hos ternio metiť, & eſt etiã nouẽarii nũeri tertia pars, in tribus ſint,xvi, Hosq̃ ternio

metitur,

metitur. Et eſt quarta eorum, qui xvi. ſunt quaternio. Idemq́ in cæteris omnibus numeris reperitur. Sequitur autem, ut ſi numero membrum ſit, eo numero menſuram is habeāt, cui cum eo membro cōmune nomē ſit, ut nouenarij numeri membrum in ternione eſt, eumq́ tres metiuntur.

Hos ſat erit curſim numeros memoraſſe, modosq́
Cætera Cecropias æquum perhibere cathedras
Si tamen ullus ineſt noſtris ſuper alitus aris,
Aut ritè in ueterem cultum replicantur abollæ,
Me ſpacium admonuit iam claudere fatibus orſa.
Ne ſuperum noſtri capiant faſtidia cœtus,
Et uetus aſtrigero pellar numeraria cælo.
Sic ait acreticens propriori adiuncta ſorori eſt.

Explicit liber ſeptimus.

MARTIANI CAPELLAE DE ASTRONOMIA, LIBER VIII.

QVAE dum geruntur, & deorum ſacer Senatus illos numerorū concinentium, repugnātiumq́ admiratur anfractus, ipſamq́ fœminam quadam uenerabilis excellentiæ celſitudine reuerendam, non caſſum parentem ſuperûm creditum recognoſcit. Multitudo etiam, quæ iuſſa conſtiterat, ſapientum, præſertimq́ Pythagoras cum ſectatoribus cunctis, Platóque Timæi ſui caligoſa diſcriminās arcanis eam laudibus uenerantur. Nupturamq́ Virginem ſæpius cōſpicabunda Pallas, quid ſuperdotalis eruditione fœminæ cōprobaret, exquirit, & ipſa nutum admirantis aſſociās. Cyllenius autem nullius magis alumnæ ſplendore, ac luculentia gloriatus, huius ſe fœminæ euehit granditate. Sic Phœbo diutulæ aliam dotalium intromittere remorante, ne prioris Proferæ admiratio laberetur: Sacrum paulum fuit, reuerendumq́ ſilentium. Sillenus interea, ut Euan conſecutus ponè uietus atque acliuis aſtabat, ſeu marcore confectus ætatis, ſiue anxia

inter

inter doctæ uocis miracula intentione comprehenſus, an aliàs poculis turgens. Tunc etiam nuptialis gratiæ nomine pro lectatus inundatis ſe temeri infuſione prolūerat. Iam dudum laxatus in ſomnos, forte repente blandum ſtertens ranæ ſonitum de ſorbentis increpuit. Quo terrore & rapiduli ſonitus raucitate concuſſi, eódem ſe quamplures conuertêre diui: ſenísque p̄flantis ſomnum atque humentis crapulæ exundatione conſpecta, riſus circūſtantium, eò maximè, quo claudebatur excuſſus. Tunc quoniam credita iocos nuptialis licentia non uetare famulitium Veneris, uernaculǽque Bromiales tantos cachinnos concuſſis admodum tulêre ſingultibus, ut quamplures alios conniſos cohibere riſum, hoc maximè impetulantis proruptionis ſonitum, effuſíque cachinni licentiam prouocarint. Denique, ut ſemper impatiens, atque inuerecundis procax, ac proteruus aſſultibus ad eum alacer Cupido atque hylarus accurrit, atque ut depile, rubellúmque caluitium ſenex bacculum acclinatus affixerat palmæ uerbere percrepantis apploſo: eóque ſonitu reclamantis riſum uelut etiam permiſſum penè omnibus ſuſcitauit.

Tunc uix ſenex recluſis
Creperum uidens ocellis
Circunſpicit ridentes,
Ictúque ſuſcitante
Stupidum dolens tuetur,
Frictúque palmulari
Madida detergit ora.
Tunc motus increpante
Baculum rapit Lyæo,
Ac dum mouere greſſum
Cupit aduocante Lyde,
Tandem recepta luce
Superûm uidet ſenatum
Percellitur repente,
Silicerniúmque nutant
Tentat celere curſum
Tunc motibus negatis
Magis inuolutus aſtat,
Ceſimque formidantes
Abeunt pedes tremore,
Titubanſque, moliénſque,
Hæret, reddit, recurrit,
Tunc uicta palpitanſque

Turgens

Turgens cadit ſenectus,
Fit maior inde riſus.
Neſcit modum uoluptas,
Donec iubente Baccho
Satyrus rapit iacentem,
Scapuliſq́; dat ſupinum,
Vuidumq́; Iachi membrum
Colloq́; complicatum,
Vtribus parem reportat.

Hac ocularis licentiæ alacritate feruente Satyra illa, quæ in eos ſemp curæ habuit informare ſenſus: ne tu ait infelix, uel Capella, uel quiſquis es, non minus ſenſus quàm nominis pecudalis huius incōgrui riſus adiectione deſipere uel dementare cœpiſti? An tandem nō diſpenſas in Iouiali cachinnos te mouiſſe concilio, uerendumq́; eſſe ſub diuûm, Palladiaq́; cenſura aſſimilare quenq̄ uel cerritulum garrientē. A quo etiam tempore Cupido uel Satyrus petulantis auſus procacitate diſſiliunt. Nempe cum Virgo ſyderea, pulchriorq́; dotalium in iſtam uenerabilem curiam, ac deorum uentura conſpectus. Apageſis nec poſt ad hæc iugales auſus lege hymenæa & culpæ uelamine licentis obnuberis. Saltem Prieneiæ auſculta nihilum grauatæ ſententiæ. Et ni ὄνος λύρας λυρῶν γνάθη. Tam triſtibus, aſperiſq́; Satyræ alioquin lepidulæ uerberibus demulctatis, cum excuſamentis admiſſi uelut procacis inuolutus tandem, quæ puellarū intromittenda paratur, inquiro. Ac ſic illa nōdum ſtomacho ſeneſcente, quo in me inuehebatur, exorſa.

Aſtrigeræ iam ſedis iter, curſumq́; polorum,
Et ſacra multiuago, qua tollunt ſydera flexus,
Dicere tempus adeſt, uideo ſplendeſcere pulſu
Icta coruſciferi, quo tunc laquearia cæli.
Illic bis ſeptem ſolitus ſeruare Triones
Plauſtro Hyperborea reſplendet luce Bootes.
Hinc qua deuexo tellus ſubducitur axe,
Ignoto Canopos ſeſe infert fulgidus aſtro.
Phœbæos pariter currus, rapidoſq́; meatus,
Et toties uariæ flammantia cornua lunæ.
Quin etiam medios, quos nectunt culmina circos
Obliquæ & rutilis, nuoſe rapit orbita ſignis
Cernere iam uideor, tu fingere ludicra præſtas.
Viliſq́; aſtriloquæ præfers commenta puellæ:

Talia adhuc canente Satyra, uetitus ille, ac duriſſime caſtigatus de

nuo me riſus inuaſit. Euge inquam, Satyra me ante poëtriam fecit collere. Cæpiſti me Parmiſſiaci gurgitis ſitire fontes. Iám ne fulgores præuides, & uultus deorũ? Vbi illud repente diſceſſit, quod irriſoria ſemper, lepidaq́ꝫ uerſutia, inter inſana ſemper deridebas, Vatum rumores dicabulis cauillantibus, ſaleq́ꝫ contenta, nec minus poëtarum, Rhetorumq́ꝫ cothurno inter lymphatica derelicto. Eſt quod rapido feruebas cerebroſa motu, ac me Sileni ſomnum ridentem cenſorio clangore ſuperciliosior increpabas. Ergo nec figmenta dimoueam, & nihil leporis, iociq́ꝫ permixti tædium auſcultantium recreabit Peligni de cætero iuuenis uerſiculo reſipiſſe, & ni tragicum cotrugaris, ride ſi ſapis ò puella ride. His me, ſatyraq́ꝫ mea alterna diutulæ obiurgatione rixatis, aliam dotalium Virginum Delius intromiſſurus egreditur. Et ecce globus quidam lucis æthereæ, & concaua perſpicui ignis aggeſtio, ut apparebat intra ſe quandam uirginem claudens miti uertigine ſenſim uolutus illabitur. Quo candore luminis propinquantis plures irradiati refulſere Diui, fatalesq́ꝫ maximè: quorũ etiam habitus, motusq́ꝫ, & quicquid in his ignotũ credebatur, emicuit. Tunc & ipſa extimi cæli contextio eiuſdem lucis fulgoribus reuibrauit. Quo miraculo ſtupefacti, aërij, terreſtresq́ꝫ, mariniq́ꝫ Diui, & ſi quos clauſa telluris operiunt: Aſtreanteq́ꝫ Vranien certe Libyſſam apparuiſſe rati locum conſeſſionis honoratiſſimæ præbuêre Et ecce ſubitò proſilit quædam gemmata, nec minus totis artubus decenter occulea. Huic ſydereus uertex, uibrantesq́ꝫ crines. Verum alæ cum pennis hyalinis & uolitandi per mundũ remigia crebrius aurata criſpantur. Geſtabat in manu cubitalem, fulgentemq́ꝫ mẽſuram. In alia librũ in quo præmetata diuûm itinera & curſus, recurſusq́ꝫ ſyderei cum ipſis polorum cardinibus prænotati ex metallis diuerſicoloribus apparebãt. Quæ ubi in medium quampluribus ſibi dijs arridentibus uenit, cæteris pulchritudinem, ſplendoremq́ꝫ eius admirãtibus ita cœpit. Multæ admodum rationis, nec eiuſdem deſpicabilis, tenendaq́ꝫ contuitu me, ſi qua ſunt induſtriæ noſtræ opera, conuenerat reticere. Hæc enim uerecundæ arbitror probitatis motus, curſusq́ꝫ proprios ipſis ediſcerere, qui mouentur, docereq́ꝫ deos uelle, quod faciunt. Tum etiam, quod per immenſa ſpacia ſeculorum, ne profana loquacitate uulgaret Aegyptiorũ clauſa adytis occulebar. Quippe per quadringenta ferme annorum millia illic recurrenti obſeruatiõe delitui Atqꝫ utinam poſt diluuialis conſternationis excurſum: Athenarumq́ꝫ urbem longa intercapedine reſtitutam, nullæ me in Græcia terreſtres illecebræ, nec iactantes crinitorum ſcopas palliolos non tegendam potius q̃ diuulgãdam cognouiſſent. Nunquàm profectò itineris rationes, reditusq́ꝫ ueſtri, in noticiam, ac mortalium curarum illuuiam peruenirẽt. Sed quorum utcunq́ꝫ in graiam noticiam hominum errabunda perueni, ſufficere oportuit, quicquid ab Herathoſtene, Ptolemæo, Hypparcho, cæterisq́ꝫ

uulgatum. Ne me ultra loquendi neceſſitas ingrauaret. Tamen quia me alumnantis, erudientisq́ Cyllenij reticere non permittit officium, noſtriq́ ſtudij ſecreta diſcludere. Solertia quoq; nubentis inuitat. Apud uos ſuperi cæleſtesq́, qui ueſtra recenſebitis metacula, non tacebo.

De Mundo.

MVndus igitur ex quatuor elementis, iiſdemq́ totis in ſphæræ modum globatus. Terram in medio, imoq́ defixam a ternis cæli raptibus circum currens circulari quadã ratione diſcriminat. Quanquàm auſcultare phyſicis in ipſo aſtruendi limine non dedigner, qui ſubtilium corporum teneritudinem ſuis coactibus circunductam in quaſdam ſectas uias, & circulorum intercapedines non æſtimant diſparari, ſed ſuis fluctibus adhærentes naturas undiq; ſecus globoſo ambitu orbibúſque diffundi: Quarum circa medium, quod dixere centron, aquæ primum, aërisq́ ſequens. Tertium ignis Cyma commemorat. Et nunc quinto quodam corporeæ ſubſtantiæ remperamento æthereos circũuolare fulgores. Quo loco ſolis, ac lunæ, ac ſyderum, ſigniferiq́ orbis ſe obliquitus circũducit, quod Cido, Foreticus, Cyma gymnaſia retulerunt: Cuius naturæ tranquillitas etiam illum extimum tenet, ambitioremq́ curſum, qui ex eo, quod nullis ſyderibus occulatur, ἄναστρον perhibetur. Si igitur ſui ſimilis omnis circumagentium naturarum ambitus reperitur, nulli poſſunt æthereum tractum circuli uariare. Nos igitur circulos non ita dicemus, ut liquẽtis naturæ diſcrimina corpulenta fingamus, ſed ut aſcenſus, deſcenſusq́ ad nos errantium demonſtremus. Neq; enim uel axem, polóſque, quos in ſphæra ænea, quæ Circite dicitur, ad intelligentiæ compendia affixere mortales. Ego robori mundanæ rationis apponam, cum nihil ſolidius terra ſit, quod eam ualeat ſubſtinere Deinde cum poli uelut perforatæ exterioris ſphæræ cauernis emineant, & hiatus quidam, cardinéſque fingantur: Quod utiq́ ſubtilibus æthereisq́ accidere non potuiſſe compertum. Sicubi igitur intelligentiæ ediſſertandiq́ propoſito, uel axem, uel polos, uel circulos perhibebo, Idæali quadam prudentia, non diuerſitate cæli diſcreta, ſed ſpaciorum rationibus diſpenſetur. Sicq; habeatur, cum euexum, deuexumq́ mundũ dixero, cum ſimilis cunctis ſuis partibus ſit, ſublimeturq́, uel lateat pro conditione orizontis, poſitioneq́ terrarum.

De quinq; Paralellis.

HOc igitur præmonito illud inſinuo, quod quidam Romanorũ nõ per oĩa ignarus mei: Stellas à ſtando, Sydera à conſidendo, Aſtra ab Aſtreo dicta fuiſſe cõmemorat, fabuloſisq́ cõmẽtis Graij complacuere cælũ. Ego præcepta potius ediſſerã diſciplinæ, ac decem dici mundi

circulos aſſeuero. Quorum alij paralelli, quos æquidiſtantes Latine poſſumus memorare, eoſdem polos habent, quos ipſe mundus. Poli enim ſunt, qui à centro circuli linea uſq; in circunferentias ducta medietatis ſectæ menſuram æqua ratione diſcriminant.

De primo Paralello.

VErũ ex paralellis primus is eſt, qui & ſemper apparẽs: & contingẽs confinia Finitoris nunquàm merſus aſſurgit, qui ſeptentrionalis circulus perhibetur. Ex eo quod cum cæteris, quæ promentur, etiam gemina ſydera ſeptentrionis includit.

De Secundo.

SEcundus autem ex paralellis maximus ſolſtitialis eſt, ad quem ſol æſtiuus accedens ſolſtitij fine repulſus abſcedit.

De Tertio.

TErtius æquinoctialis medius, maximusq; cunctorum, per quem ſol ſecundo, uel cum in æſtiuam flagrantiam ſurgit, uel cum in hyberna deſcendit, quadam mundi medietate peruectus menſuram noctis lucis æqualitate compenſat.

De Quarto.

HVic propinquus brumalis, in quem hyemali fine perueniens in aquilonem. Denuo rurſus aſſurgit.

De Vltimo.

QVintus autem, idemq; ultimus auſtralis: quiq; antarcticus perhibetur. Hic merſus, ac uix altiore circuli extremitate orizontis defixa contingens tanti tamen ſpacij, quanti ſeptentrionalis circulus ratione monſtratur, ei etiam inuenitur oppoſitus.

De Coluris.

COnſequens reor coluros demonſtrare: quorũ pars deſuper quædã alia in imò uerſatur occulta: de quibus non neſcio ſcriptorũ uariare diffinita. Nam alij à ſeptentrionali cardine in meridianũ duci circulum perhibent, Ex indeq; ſub terras meantẽ: denuo in articum apicem ſublimari. Alij uerò contra à cardine meridiano inchoamenta circuli perhibẽtes, eundem per arcticum uerticẽ, unde ortus denuo retulerunt. Qui quidem alium ab ortu circulũ decuſantes in quatuor quadras mundi ambitu diſcreuerunt. Verũ, ego, quod Hypparcus meus ſcriptorũ ueritate cõplexus: hos dico à ſignis zodiaci Cycli uenientes, & tam inter ſe ſecundo coniunctos, q̃ omnes paralellos angulis æquales perſecantes in cardines peruenire. Nam

unus ab Arietis octaua parte natus, ambito mundo per polorum uertices ad eandem recurrit. Alius ſimili complexu mundum à Cancro exortus includit, quod planius poſtmodum faciemus.

De obliquis.

VErum nunc obliqui ſunt edicendi. Quorum ſignifer duodecim diſcriminibus interſtinctus ex Paralellis duos, ſolſtitialem, brumalemq́ʒ cõtingens, æquinoctialem medium ſecat. Secundo nunc ad pares angulos, aut findit, aut finditur, qui Soli, Lunæq́ʒ iter præbet cum quinqʒ ſyderibus. Galaxias uerò lacteus obliquorũ multo maiore ambitu porrectus etiam uiſibus approbatur. Nam confinio ſeptentrionalis circuli natus in Finitorẽ antarticæ regionis acclinans, penè totũ uidetur permeare cælum, quem quidem mihi deſipere uidentur. qui circulum negauerũt. Supereſt iam unus è circulis, quẽ quidem, quod locis momentiſq́ʒ omnibus uariatur, dubito quid appellem. Hic tamen nouiſſima, ſupernaq́ʒ diſcriminans, atqʒ undiqʒ in ſuperficiem telluris lineæ flexu ambiẽtis incumbẽs: Orizon, uel Finitor, uel Oriens perhibetur.

Item de Septentrionali circulo.

SEd quoniam expoſiti circuli breuiter claruerunt, Nunc eorum ſpacia unde primo cœperam, perhibebo. Ac prius ad Septentrionalis circuli redeam granditatẽ. In quo more Geometrico duo primo ſigna cõ poſui ad circulũ perducẽdum, id eſt, unum, quod centron. Aliud quod ſphæram demonſtraret. Itaq́ʒ in ipſo mundi cardine poſui clarius ſydus. Atqʒ ab eo ad Draconis caput, quod iam notaueram uſqʒ ad Finitoris circulum peruenire lineam duxi. Quam poſtea manente centro mente circumagens circulum deſignaui, atqʒ ab omni parte ſpacium æquale complexa. Per hæc ſydera per ſphæram circumducta peruenit à capite Draconis, & dextro pede eius, qui appellatur, Engonaſis ad medium Cæphei pectus, tũc ad pedes priores maioris Vrſæ, inde rurſus ad Draconis caput.

De Solſtitiali.

HVic circulo confinis ſolſtitialis, quem itidem lineari dimenſione à cardine mundi in octauam Cancri partem ducta, quo Sol acceſſerat, ſolſtitio reperimus eundem circulum ambitu potiorem. Per hæc tamen ſigna curuari incipit ab octaua parte Cancris. Cuius omne corpus in longitudinem ſecat ad Leonis pectus, ac uentrem. Inde ad Ophiuchi humeros, Deinde ad caput Cygni. Deinde ad ungulas equi, ac protinus ad dextram Andromadæ manum, Deinde ad ſiniſtrũ Perſei crus, eiuſdemq́ʒ ſiniſtrum humerum. Inde ad utraqʒ Eniochi genua, & proxime ad Geminorum capita, à quibus rurſus ad octauam Cancri ipſius partem.

De Aequi-

De Aequinoctiali.

AEquinoctialis demum circulum bis admenſus à poli termino circũactus tam in Arietem, quàm in Libram linea permeãte, per hæc ſigna circulum includit. Ab octaua parte Arietis per totum corpus eiuſdem ad reductum Tauri pedem. Inde ad mediũ Orionis aluum. Deinde per edictas curuationes Idri, Crateraq́; & Coruum. Ad octauam Libræ partẽ inter duas lucidas ſigni illius ſtellas. Inde ad utraq; Ophiuchi genua. Ac tum per Aquilam ad pegaſi caput à quo rurſus ad octauã Arietis partẽ.

De Brumali.

BRumalem uerò circulum ſimiliter ſigno in octaua Capricorni parte de fixo per hæc meare comperimus. Ab octaua parte Capricorni per totum corpus eius ad pedes Aquarij. Inde ad Cæti ultimam caudam, ac dehinc ad Leporem, prioresq́; Caniculæ pedes. Inde per argo, tergusq́; Centauri ad Scorpionis aculeum, deinde per Sagittæ ultimam partem ad octauam Capricorni partem circulus reuocatur.

De Antartico.

VLtimus ex Paralellis, qui uocatur Antarticus tantundẽ ſpacij quantum Septentrionalis includit: Quem quidem meantem, quibus ſyderibus circuletur, Ego poteram memorare. Neq; enim mihi ulla cæleſtis globi portio habetur incognita. Sed quoniam per ignotas ſuperiores partes uiſus hominum diſtenditur, dicere prætermitto, ne incomperta falſitatem admiſcere uideatur aſſertio.

Item de Coluris.

MElius Coluros demonſtremus, licet ipſi quoq; aliquid curuationis abdentes, non ſe totos uiſibus repræſentent, tamen quia coniectura non erat, poterunt demonſtrari. Atq; ita eorum primus, qui ab æquinoctiali parte ſumit auſpicium ab octaua Arietis parte contingens ultimum Deltotos angulum, ac mox ſummum contingens Perſei caput, dextrumq́; eius brachium, proxime manum ſecans per ſeptentrionalẽ circulum ad cardinem mundi peruenit: A quo per caudam Draconis ad ſiniſtrum Arctophilacos, proximeq́; ad Bootis ſtellam ductus, dextrum Virginis pedem ſiniſtrumq́; contingit. In quo octaua pars libræ eſt. Vnde ad dextram manum Centauri, qua pantheram tenet, diuiſus haud procul ab eo loco, quo ſiniſtram centauri ungulam tetigit, in regionem inconſpicuæ nobis partis obruitur, unde emerſus infra cœtum per corpus eius, euerſiq́; ceruicem ad caput, Atq; inde ad octauam partem Arietis redit.

De Tropico.

ALter autem Colurus, qui etiam Tropicus dicitur, ab octaua parte Cancri conſurgit ad ſiniſtrum ex prioribus Vrſæ pedem peripſum pectus eius ceruicem'q;. Inde ad cardinē peruenit mundi: Atq; inde per clunes minoris Vrſæ, & bis per Draconē ad ſiniſtrā alam Cygni, ceruicem'q; perductus, ultimū Sagittæ ſpiculū, & proxime roſtrum Aquilæ contingit, à qua ad octauā partem Capricorni deſcendit. Inde haud procul merſus in regionem inconſpicuam, infra Argonem reſurgit, cuius & gubernaculum, & rectam puppim ſecans ad octauam partem Cancri reddit.

De Signifero.

DVos iam ſupereſſe circulos dubium non habetur, quos quidē obliquos dici ſuperius memoraui, quorum unus Signifer, non ut cæteri, quos linealiter feci: Sed latiſſimus omniū cōprobat. Quem cum in duodecim ſpacia diſcernerem, ſingulis xxx. partes, non neſcia rationis aſcripſi. Verum eius latitudinem circuli tetendi in duodecim portiones, ut tantundem ſpacij habeat latitudo, quantum longitudini duodecim partes attribuunt: Quod cum factum ſit, facile eſt, loco eo, quo de Sole loqui cœpero, demonſtrare: Qui per mediā circuli eiuſdem lineam ſolus fertur. Cuius circuli ambitum per duodecim ſigna admodum clara circumagi dubium non habetur. Nam Galaxias non magis ratione, quàm oculis approbatur. Cuius ultra regulā, & plerunq; deficiens latitudo à Caſſiopeæ aſtro in Scorpionis aculeum latitudine compenſatur.

De Orizonte.

SVpereſt circulus ſolus Finitor, qui ex eo, quod ſemper ſurgentis, demeantiſ'q; mundi diuerſitatibus uarietur, certum aſtrorum ordinē non poterit retinere.

Quid ſit ſpacij inter circulos.

IAm nunc inter circulos uniuerſos quid interſtitij, uel ſpacij intercapedo naturalis immerſerit, æquum explicare. Nam inter Septentrionalē circulum quem ſpacia viij. reſecauit, & inter ſolſtitialem interpatet tantundem, quàntum intereſt octo & ſex. Nam idem interiectus ſpacijs ſimilibus continetur In quo fit, ut maior ſit circulus ab eodem interiectu pari ſpacio, & eiuſdem tertia portione. Alia intercapedo inter ſolſtitialē, æquinoctialem'q; circulos minor eſt à ſuperiore interiectu quantum quatuor numeri ad ſex. Ab æquinoctiali ad Brumalem ſimilis. A Brumali autem ad auſtrinum talis eſt, qualis illa, quæ inter ſeptentrionalem, ſolſtitialem'q; circulos interiecta, circulus'q; ipſe auſtrinus tantum habet ad cardinem ſuum, quantum ſeptentrionalis oſtendit.

De Fixis ſignis.

PEracta iam ſpaciorum circulorumq́ breuiter ratione cætera, quæ appellantur inerrantia, percurramus. Dubium enim non eſt, xxxv. ſignis: omne cælum ſplendeſcere, niſi forte uelit quiſq́ eorum geſtamina ſociare, licet animaliū uocabulis cenſeantur, ut Capra. quæ Eniocho ſupperpoſita, aut hædos, qui eius humeris ſuſtinentur, uel ſerpentem, quē Ophiuchus tenet. Aut Pantheram, quem Centaurus geſtat, quæ ſydera uelut partes habendæ ſunt potiorum. Hæc igitur ſigna quinq́ & triginta ſigna circuli interiacentis ambitu diſcernunt. Nam alia ſunt Aquilonia, alia Auſtrina Regione quippe zodiaci, quæ Septentriones uerſus depicta ſūt: Aquilonia perhibentur. Interius autem numerat̄ auſtrina. Aquilonis igit̄ habent partē utraq́ Septentrio Draco. qui inter utrāq́ flexuoſus illabit̄. Arcturus, quē alij Bootem appellant. Corona Ariadnes, Niſusq́. quem alij Engonaſin dicunt, Lyra, Cygnus. Cæpheus Caſſiopia, Perſeus Deltoton, Eniochus, Andromda, Pegaſus, Ophiuchus, Delphinus, Aquila, Sagitta. Auſtrina autem hæc ſunt, Idrus, Crater Coruus, Prochion, Orion, Canicula, Lepus Eridanus, Qui ab Orionis pede defluit, Cœtus, Centaurus, Nauis, Argo, Piſcis auſtrinus, Ara. Nā & Aquā, quæ ex cratere Aquarij fluit, melius partem ſigni credimus. Et ſtellam, quam quidem Canopum, quidā Ptolomæum appellant, quæ ſuperiotibus inconſpicua inconfinio Alexandriæ incipit apparere, ut partem Eridani fluminis extimabo. Hæc diſcernit zodiacus, qui quidem æquales duodecim ſignorum integrat portiōes. Sed undecim habet ſigna. Scorpius enim tam ſuum ſpacium corpore, quàm Chelis occupat Libræ. Cuius ſuperiorem partem pedes Virginis occupāt. Maiorem uerò Scorpius: deniq́ Chelas, quam Librā dicimus quidā dixere Graij. Horum ergo ſignorum duodecim nomina, quod uulgo nota ſunt, prætermitto.

Quod diuerſis circulis diſtribuantur, quorundam partes ſignorum.

INtelligo ordinis hoc fuiſſe, ut quo circulo, ſpacióue, quæ ſigna ſint, demonſtrarem. Sed & magnam partem aſtructionis exquirit, cōtra propoſitum breuitatis. Et quod media tenus, tertiáue parte, quædam ſigna de fixis circulis diuerſis ſua membra diſcrepant. Hanc obſcuram caliginem derelinquo. Quippe ut cætera tranſeamus. Manus interior Arcturi intra ſeptentrionalē circulū ponit̄. Reliquūq́ corpus parti alterius deputat̄. Cæphei corpus media tenus ſeptentrionali thorace partito, & diuerſis circulis attributo Niſus uerò ſiniſtro pede ſeptentrionalis Draconis uerticē calcans capite ſolſtitialem circulum aſcendit, unum brachium Lyræ, alterum dans Coronæ, & alia huiuſmodi non minus inſuauia, quàm moroſa.

Quibus ſignis ſurgentibus, quæ oriantur, quæ occidant.

ILlud potius attendendum, quibus ſurgentibus ſignis, quæ ortum faciãt occidantq́. Nam oriente Cancro occidũt Corona Ariadnes, & auſtrini piſcis pars dimidia, Ophiucus à pedibus uſq; humeros, ſerpensq́ quem detinet, præter fauces caputq́ totum, Bootis etiam medietas. Oriuntur uerò Orion totus Eridaniq́ principium, & in lingua caniculæ lucida ſtella. Cum autem Leo oritur, Coronæ reliqua cõteguntur. Auſtriusq́ piſcis & Ophiuchi ſerpẽtis, Bootisq́ partes. Itemq́ Aquila, Niſiq; pars dextra. Oriuntur uerò Idri caput, Lepus & Prochion, Caniculæq́ pars prima. Oriente autem Virgine occidunt Lyra, Delfinus, Sagitta, Cygniq́ pars potior, Eridaniq́ pars ultima. Et caput, ceruixq́ Pegaſi. Oriunẽ autem Idri pars prior uſq; ad Craterem, Caniculaq́ tota, & Nauis Argonis, Puppis. Libra ſurgẽte occidũt Pegaſi & Cygni reliquæ portiones, Andromadæq́ caput, Cæpheiq́ humeri. Cætus & flexus fluminis Eridani. Oriunẽ Coronæ me dietas: Niſi dexter pes, & Bootes, & Idri reliquũ preter ultimã caudam Centauriq́ pars quæ in equi ſpeciem figuratur. Scorpione autem naſcente occidũt Andromadæ pars reliqua, Item Cæphei pars, quæ extra ſeptentrionalem circulum poſita, & Caſſiopiæ, & Orionis pars, Eodem tempore oriuntur Ariadnes corona tota & caput Eniochi, Niſiq; corpus omne præter ſiniſtram manũ. Idri cauda ultima, & Centaurus totus præter priores pedes Sagittario naſcente mergiẽ Orion & Canicula. & Eniochi pedes. Oriuntur uerò totus Ophiuchus, & Niſi ſiniſtra manus, & Lyra & Cæphei caput humeriq́, & Centauri pedes priores. Capricorno oriente occidunt Eniochus totus, & eius capra hædiq́. Perſei pars ſiniſtra, & Argonis puppis, & Prochion, Inuicem oriuntur Cygnus, & Aquila, & Sagitta & altariũ. Aquario oriente occidũt Centauri pars equina, Idri caput, Oritur & equus Pegaſus. Piſcibus ortis occidunt Idrus totus, & Centauri pars reliqua, & crater. Præterea oriuntur Andromadæ pars dextra, & piſcis auſtrinus. Arietis ſigno ſurgente occidunt pedes Centauri & altarium. Oriuntur uerò Andromadæ ſiniſtra pars & Perſei caput uſq; ad aluum & Deltoton. Signo Tauri oriente occidunt Bootis pedes, Ophiuchus à pedibus ad genua uſq;. Oriuntur autem Cæti pars reliqua & ſiniſter Orionis pes.

Quibus temporibus oriantur, aut occidant.

TEmporum quoq; ipſorum, quibus oriuntur, aut occidunt, habenda diſtantia eſt Nam quæ tranſuerſa oriuntur, & recte occidunt, celeriores ortus habent quàm occaſus. Contra autem, quæ recta oriuntur, & tranſuerſa conduntur, tardius oriuntur. Nam Cancri ſignum recte oritur, inclinatuq́ merſatur, licet hoc in Capricorno parua inflexione curuetur.

curuetur. Oritur autem duabus horis,& duodecima parte horæ,& hora occidit,ac deunce minima in iſto diſtantia eſt. Leo autem oritur duabus horis, & tertia parte horæ: occidit uerò hora ſemis,& ſexta parte horæ. Virgo oritur horis duabus & dimidia,& ſexta parte horæ occiditq́ hora & tertia parte. Similiter Libra. At Scorpius diminuit ortum,& auget occaſum: oritur enim horis duabus,& tertia parte, occidit hora ſemis, & ſexta parte horæ. At Sagittarius oritut horis duabus & duodecima parte horæ. occidit & deunce horæ. At inuicem quæ tranſuerſa oriuntur. & recta occidunt, breuiores ortus occupant quàm occaſus. Deniq; ex his eſt ſignum Capricorni, qđ orit̃ hora & deunce, occidit duabus horis,& duodecima parte horæ. Aquarij uerò proximũ ſignum oritur hora & dimidia,& ſexta parte horæ, Occidit horis duabus & tertia parte horæ. Sequens hos Piſcium ſignum oritur hora,& tertia parte horæ, occidit duabus horis & dimidia, & ſexta horæ parte. Eandem menſuram Aries utriuſq; temporis ſeruat. Taurus oritur hora & dimidia,& ſexta parte horæ occidit duabus horis,& tertia parte horæ. At Gemini oriuntur hora & deunce. Occidunt duabus horis,& duodecima parte horæ.

Quod pro diuerſitate ſignorum, dierum, noctiumq́; fiat inæqualitas.

HAec eſt inæqualitas,quæ dierum ſpacia noctiũmque diſcriminat. Nam cum ſolis lumen eorum ſignorum principium,quæ tardius oriuntur, ingreditur dum ſequentia ſigna naſcuntur, diei prolixitas procuratur. Vbi uerò hæc intrarit,quæ cito orta demerſantur,tardius diebus exiguis noctes efficit grandiores. Deniq; hæc ratio, & illis reſpondet, qui uelut miram efficiunt quæſtionem, talia proponentes Si ſpacijs æqualibus omnia ſigna percenſentur,ad neceſſe eſt diebus, noctibusq́; cunctis ſena ſigna ſupra terras eſſe, omnes dies, noctéſque pares eſſe debuerunt. Sena autem ſigna ſuperſtare nõ dubium eſt, totidemq; deliteſcere. Dies quoque noctesq́; uariari diuerſitatibus ſpaciorum. Nam Solſtitialis dies habet æquinoctialis menſuræ horas quatuordecim & ſextantem. Brumalis uerò horas nouem,& dimidiam ac tertiam portionem. Viciſſim brumales noctes Solſtitialis diei temporibus porriguntur: Cuius lucis tempora ſuſcipit nox æſtiua. In tanta uarietate diuerſitatéque temporum: Illud profecto colligitur Signa æqualia non habenda. Cuius concluſioni & rerũ uarietas, & noſtra regula refragat̃. Multiplici enim clepſydrarum appoſitiõe monſtratũ oĩa ſigna paria ſpacia cõtinere. Cũ eñi diuerſa ſpacia in ortu habeant, atq; occaſum, tamẽ ſi omniũ ortus, occaſusq́; cõpenſes, uidebis apple nũ collata mẽſuris æqualibus reſpondere, Verũ ac quæſtione conſumata,

alia

alia ſubtilior de ſpacijs imparibus obiectatatur. Dicunt enim ſi ſpacia ſignorum æqualia ſint: aut Sol tardiore curſu quædam ſigna tranſcurrit, aut in dierum ratio diuerſitate mentitur. Sed conſtat Solem geminorũ ſignum xxx. & duobus diebus excurrere. Sagittarij autem xxviij. cæteriſq; ſignis, aut adijci, aut detrahi aliquas portiones, quod profecto nõ fieret: Si aut ſol æquali curſu ferretur, aut ſigna ſpacijs paribus tenderent̃. Sol autẽ eadem ac perpetua celeritate feſtinat. Relinquitur, ut ſignis ſpaciorum æqualitas denegetur: Sed hunc quoq; errorem opinio inueterata compoſuit, quàm omnes hactenus credidere. Quemadmodum ipſi mundo ſphæræq; poſtremæ centron eſſe terrã: Ita & ſolaris circuli eandem centron eſſe, quod omnino falſum eſſe non dubium. Nam ut diuerſa ſpacia ſunt cæleſtis ambitus circuliq; medialis, ita & diuerſis centrorum ſignis, punctiſq; torquent̃: Quo fit, ut terra ſolaris circuli centrum non ſit, ſed eccentros habeatur. Per uices enim propinquitates, deſcenſuſq; ad terras ſolaris orbita, curſuſq; ſummittit. Itemq; pro ſignorum conditionibus ſublimatur, & cum medietatem linearem in latitudinem zodiaci, ſol libratus excurrat. Orbem tamẽ ſolis obliquitas meatus aut imprimit, aut extollit. Quis enim dubitet Cancrũ, Geminoſq;, uerbi gratia in mundi ardua ſublimari. Rurſumq; Sagittarium Capricornumq; per erratis deflexibus infirmari. Quod cum ipſe zodiacus ſignaq; cælo cohærentia tantundem à terris undiq; ſecus interſticij detineant. Solaris tamen circulus, qui ſubtermeat, aut euchit̃, aut deſcendit. Hinc uenit, ut à ſole ſigna cum dierum tranſcurri diuerſitatibus uideantur.

De Planetarum orbibus.

TRanſcurſa ratio eſt ſignorum cæleſtiũ, atq; etiam circulorũ. Nũc planetarum orbes diſſeram, quos quidem non ab erroribus ſuis. Nam hiſdem ſolis rationibus cõmeantes nihil licere patiunt̃ erroris. Sed quia diuerſa uarietas mortalibus caligines intentionis effundit, nõ planetas, ſed planõtas, ſicut Orator aſſerit, memorabo: licet eos ꝓprijs nominibus inſignitos etiã alijs nominibus appellarint: Nam Saturnũ Phænona uocant: Iouemq; Phœtonta: Pyro in Martem: Venerẽ Phoſphoron: Mercuriũ Stilbonta nominarũt. Soli uerò Lunæq; diuerſitas gentiũ innumera uocabula ſociauit. Horũ igitur ſeptem, illà eo maximè confixis ſyderibus habenda diſtantia, quòd illa cæli tantũmodo curſibus cõmouent̃, ꝓpria ſtatione ornata. Hi uerò tam mũdanis raptibus auferunt̃, quàm ꝓprijs curſibus cõmouent̃. Nam quãtũ eos retulit diei, noctiſq; rotatio, tantũ nitunt̃ diuerſis cõpenſare temporibus, id eſt, aut menſæ, ut Luna, aut anno, ut Sol aut xxx. annis, ut Saturnus, & cæteris tẽporibus attributis pro ſpaciorum quæ circumeunt latitudine, aut breuitate: Quæ cuncta ſydera, licet in ortũ pergere uideantur, nõ tamẽ aduerſum mundũ rigido motu, ſed obliquo per

zodiaci defixa moliuntur. Alioquin ex contrario partium ſuarũ motu mundus ſtare non poſſet. Deniq; etiam peripateticorum dogma cõtendit, non aduerſum mundum hæc ſydera promoueri, ſed celeritate mundi, quam ſequi nõ potuerunt, præteriri. Quod quidem, etiam ut uerum ſit, meis non poterit rationibus obuiari. Siue enim Saturnus nimia cum mundo celeritate concertans, uix exiguis curſibus ſuperatur. Ac luna, quod tardius incedat intra trigeſimũ diem à mundi parte eadem præterit. Siue contra mundum nitentibus, ideo celerior, quia breuiore ambitu orbem circuit luna, tardiusq; Saturnus, ppter latitudinẽ orbis effuſi. Vtrum uelis, meis regulis nõ obſiſtit. Siquidem ſuis motus iſtorum rationibus diſpenſat. Quibus tamẽ ſeptem ſyderibus unus eſt cõmunis motus, quod omnes ortum petũt. Alius quod temporũ omnes diuerſitatibus atq; accidentibus uariant. Nam ex his quinq; ſydera, ſtationes, recurſusq; patiunt. Sol uerò, lunaq; curſu cõtinuo rapiunt. Item hæc lumina uicibus obſcurant. Quinq; uerò ſydera neſciunt umbrari. Tria item ex his cum Sole, Lunaq; orbem terræ circumeũt. Venus uerò ac Mercurius non ambiunt terram.

Quod Tellus non ſit centrum omnibus planetis.

Licet generaliter ſciẽdum cunctis orbibus planetarum eccentron eſſe Tellurem, hoc eſt, non tenere medium circulorũ, quod mundi centron eſſe non dubium. Et illud generale ſeptem omnibus aduertendum, quod cum mundus eiuſdem ductus rotatione unimoda torqueatur. Planetæ quotidie tam loca, quàm diuerſitates arripiant circulorum. Nã ex his nullum ſydus ex eo loco unde pridie ortum eſt, eleuatur. Quod ſi eſt dubium non eſt, clxxxiij. circulos habere Solem, per quos, aut ab ſolſtitio in brumam redit, aut ab eadem in ſolſtitialem lineam ſubleuat. Per eaſdem quippe mutationes commeat circulorum, Sed cum ſol prædictum numerum habeat. Mars duplos circulos facit: Iouis ſtella duodecies excreſcere octies uicies cumulatis, Saturnus eos circulos, qui Paralelli etiam dicti ſũt circũcurrens: Qui motus omnium cum mundo proueniũt, & terram ortibus, occaſibusq; circumeũt. Nã Venus, Mercuriusq;, licet ortus occaſuſque quotidianos oſtendant, tamen eorum circuli terras omnino non ambiunt: Sed circa ſolem laxiore ambitu circulantur. Deniq; circulorum ſuorum centron in Sole cõſtituunt. Ita ut ſupra ipſum aliquãdo. Infra plerunque propinquiores terris ferrantur, à quo quidem ſigno uno, & parte dimidia Venus diſparatur. Sed cum ſupra ſolem ſunt, propinquior eſt ei Mercurius cum intra Solem, Venus. utpote orbe caſtiore, diffuſioréque curuetur. Nam Luna, quæ propinquior terris eſt, per per quos ferratur anfractus, interius memorabo. Poſt cuius orbem alij Mercurium, Veneremq; Alij ipſius circulum ſolis eſſe concertant. Deinde Martis, Iouis, ac Saturni. Quos

ni: quos omnes ut ſuis amplitudinibus metiamur, quod non facilê aſtrologi uoluêre, ab uno Geometriæ conceſſo, aſſertio eſt inchoãda: quod & ipſa ſuggerit in præſenti, & ab Heratoſthene, Archimede'q; perſuaſum in circuitu terræ eſſe ccccvi. millia ſtadiorum & decem ſtadia.

Quod circulus Lunæ maior ſit quàm terra, & ipſa Luna minor quàm tellus.

ITa ergo, ut ab hoc indubitatis rationibus approbetur, Lunæ circulum centies terra eſſe maiorem. Qui quidem circulus ipſa luna ſexcẽties potior inuenitur. Quæ duo ex defectibus ſolis aſſiduis quantũ umbræ Luna ſubiecta reddiderit, & ipſius umbræ collatione cum ipſo Lunæ corpore uera dimenſione monſtranť. Quæ niſi moroſa ſit, quemadmodum dimenſa ſim, demonſtrabo. Crebro in climate Diameroës proueniens ſolis defectus, eiuſdem ex omni parte totum obumbrauit orbem. Sed ꝑpinquo climati, id eſt, Diarhodij portio obſcurationis apparuit. In climate uerò Diaboriſthenis nulla obſiſtente parte Sol totus eluxit. Vnde quoniam clima Diarhodij quot ſtadia contineat, manifeſtum eſt, repperi duo de uigeſimã partem terræ umbram, quam luna fecerat, continere. Sed quoniam maius corpus eius eſt, quod umbra metaliter iacitur, quàm ipſa umbra ex climatibus, quibus pro parte Sol obſcurabatur, dextra, leua'q; compertum eſt triplo maiorem eſſe ipſam Lunam umbra ſua. Ergo collectum eſt Lunam ſexies minorem orbe terræ prædictis rationibus inueniri.

Quod Luna minor ſit orbe ſuo.

LVna autem minor eſt orbe ſuo ſexcenties, quod clepſydris intelligi poteſt. Duobus enim uaſis æneis fuſilibus poſitis, unum uacuum inferius, aliud ſuperius aqua plenum pone. Obſerua autem Lunæ ortum, & ſtellam fixam ſimul cum ea orientem. Et cum cœperit corpus Lunæ ex ſuperiore parte ſupra terras apparere, cito ſuperioris uaſis aqua, uide licet pleni centrum aperi, ut ſimul cum incipiente Luna oriri, aqua fluere in uas inferius incipiat, & donec totum corpus appareat fluat. Cum autẽ tota ſupra terras apparuerit Luna, ſtatim primum uas, in quod aqua fluxerit, ſubtrahas, & aliud apponas, in quod aqua fluat, donec nocte alia renaſcatur illa ſtella quæ in priore nocte cum Luna oriebatur, & cum illa orta fuerit, ſuperius uas, unde aqua fluxerat, tollas. Deinde metire totã aquam, quæ in ſpacio uiginti quatuor horarum fluxerat ad menſuram illam primã, quæ cum corpore Lunæ prius in primũ uas fluxerat. & inuenies ſexcenties aquã exciſcere, quod in Lunæ circulo fieri non dubium eſt. id eſt, ſexcenties ſuperare ſpacium corpus Lunæ. Vnde colligas circulum eius totiens eſſe maiorem. Luna autem minor eſt orbe ſuo ſexcenties, quod clepſydris fuſile imponas:

ponas: Atq; emerſa omni ſubtrahas primum, & aliud uas apponas, donec nocte alia renaſcatur, adiecto ad circuli ſpacia, & quot excurrit partibus, & ipſo item lunæ corpore, quoniam de circulo hoc quoq; eſſe nō dubium eſt, inuenies ſexcenties aquam excreſcere, unde colligas circulum eius toties eſſe maiorem. Si ergo ipſa Luna maior ſexies terra, ſexcenties circulus eius maior Luna. Vides lunarem circulum centies maiorem eſſe tellure.

Quorum planetarum orbes Lunam ſupercreſcant.

QVo monſtrato alios circulos uideamus. Sed quis dubitet ſolarē circulum duodecies quàm Lunæ eſſe maiorem? Cum quod illa menſe, ille duodecim percurrat. Martis uerò circulus uicies quater potior inuenitur. Iouis centies & quadragies quater. Saturni trecenties, tricies, & ſexies. Vnde ſi numerus intentionibus ſupputetur. Et quot ſtadia Saturni circulus habeat, & quota eius portio omnis terra ſit, inuenitur. Nam ſi centies Lunæ circulus maior eſt terra. Lunæ autem circulo cccxxxvi. maior Saturni: Maior eſt igitur Saturni circulus omni terra tricesies, ter millies, & ſexcenties.

De Lunæ meatu.

NVnc iam Lunæ meatum, quæ terræ propinquior eſt, uideamus, quam quidem menſtruum habere lumen phyſicorum aſſertione perſuaſum eſt. Cum quòd ſit ſemper pleni orbis eſſe non dubium eſt. Nam ſi ab illa parte, quæ ſe ſubijcit Soli, omni hemiſphærio colluſtratur etiam trigeſima nobiſcum nullum lumē oſtendit. Superne qua Solem ſpectat pleno lumine relucescit. Demq; cum diſcedens à Sole à latere cum cœperit intueri, pro parte etiam inferius lumen acquirit, donec è regione poſita ab hac parte quæ nobis eſt uiſibilis, colluſtretur. Circuit enim eius globum undiq; ſecus Solis nitor, & ei parti, quam totam tunc aſpicit, lumē indulget, cuius luminis radij in terras quoq; luculentiores perueniunt, ut ſi quis ex ſpeculo lumine repercuſſo effigiem lucis excipiat. Quæ quidē Luna, cum eum in orientis partibus cōprehenderit, obſcuratur. & cum in occaſu deſeruerit, luceſcit. Cuius primi luminis effigies quibuſdam uelut cornibus circulata μονοιδὴς dicitur. Cum uerò xc partibus à Sole diſcedens orbē eius mediatenus idem radius luminarit, διάτομος perhibetur. Sed prædictis partibus cum alias xlv. adiecerit, perhibetur ἀμφίκυρτος, id eſt, maior dimidia, minor plena. Cum uerò clxxx. partibus à Sole diſceſſerit, contrario poſitam totam partem, quam terris opponit, illuminat, πανσίληνος perhibetur. Ac dehinc deficiens ſeruat tum prædictis partibus nomina memorata. Quæ quidem xiij. orbis ſui partes die noctéq; tranſcurrit, cum pro latitudine circulorum, quos obeunt eodem interſtitio Mars dimidiam, Iupiter

duodecimam unius partis, Saturnus xxviij. unius portionis, excurrat. Verum Luna circuit totum ſigniferum xxvij. diebus & biſſe. Sed Solem xxix. diebus, & media diei, noctisq́; parte conſequitur, quod ideo tardius prouenit, quia cum ſuum peregent circulum. Ex quo Sol ab eodem loco, quo ei lumen dederat, excurrerit, & in ſigno proximo, aut etiam altero reperit. Nã ſi in Libræ, aut Scorpij, aut Sagittarij ultima parte lumen acceperit. Nõ eum in ſequenti ſigno, ſed in altero conſequitur. Hæc enim aliquando tria ſigna tranſcurrit. Quemadmodum his contraria plerũq; bis inuenit. Nam quoniam ibi Sol xxx. diebus, & in Geminis xxxij moratur. Luna, quæ xxix. diebus & dimidia parte eum conſequitur, ibi utiq; poterit inuenire. Verũ eadem Luna aliquando xiiij. diebus, aliquando xv. plerunq; xvi. plenũ perficit lumen. Ita tamen, ut in eodem deponendo compenſet. Nam ſi xiiij. die lumen impleuerit xv. diebus amittit, ut dierum ratio integra concludatur. Verum eadem Luna implet annum ſuum cccliiij. diebus. Nam xij eius coitus hoc numero peraguntur. Sicq́; fit, ut annus ſolaris diebus xi. maior habeatur, quod intercalationum diuerſitatibus compenſatur.

De XII. partibus latitudinis Zodiaci.

DE Latitudinis partibus, per quas Luna commeat, edicamus. Nã in zodiaco xij. eſſe latitudinis partes ſuperius intimaui, per quas diuerſis modis ſydera ſpaciantur. Nam alia per tres partes. Alia per quatuor. Alia per octo, quædam per omnes xij. deferuntur. Sol enim in nullam excedens partem in medio libramento fertur abſq; ipſo Libræ confinio. Nam ibi ſe aut in auſtrum, aquilonemq́; deflectit ad dimidium ferê momentum. Luna autem per omnes xij. currens, nunc in aquilonem prouehitur, nunc in auſtrum deueniens infimat, utrinq; momentis excurrens Sicut Hypparcus quoq; conſentit. Deniq; obliquitati eius uocabulũ conſtructum, ut ferè ἑλικοειδῆ dicatur, ita tamen ut deſcendens, aſcendensq́; ipſam ſolarem lineam. quam mediam inter ſenas utriuſq; lateris partes eſſe monſtraui, aut acutis, aut ſpacioſis angulis ſecet, nec poſſit tamen ad idem, hoc eſt ita, ut eſt poſita, eodem menſe, eadem parte ſic ad Solem reuerti eadẽ latitudinis portione, niſi menſe ccxxxv. hoc eſt anno xix. Nam ut ſub eadẽ die, atq; hiſdem propinquitatibus ſyderum inerrantium ad idem redeat, faciunt anni lv. Vt uerò etiam planetarum hiſdem rationibus ſub eadem ſpecie contingat, anni magni prolixitas ſpectanda. Verum eadem Luna conſecans ſolarem lineam in aquilone ſcandit, uocatur ὑψουμένη. Cum ab aquilone ad ſolarem lineam redit dicitur, ὕψος ταπεινουμένη. Cum à ſolari in auſtrũ deſcendit, ταπεινὸς ταπεινουμένη. Cum deinde rediens ad ſolem reſurgit ταπεινὸς ὑψουμένη, Sed idem aſcenſus, deſcenſusq́; faciunt utriuſq; luminis obſcurationem, Nam cum Luna ſcandens, deſcendensq́; in ſolarem lineã inciderit. ſi

rit,ſi trigeſima eſt. Hoc eſt omni corpore ſubiecta Soli, obſcuratione͂ Solis terris facit. Suo enim corpore ſubter ſe poſitis obſcurat alijs partibus terræ Sole,qua non tegitur relucente. Quam obſcurationem eadem non cunctis menſibus facit,quia non ſemper trigeſima in eadem ſolari linea reperit. Sed aut ſurſum,aut deorſum poſita,ne poſſit obſtare,tranſmittit.

De Defectu Lunæ.

ITem Lunæ defectus fit,cum in contrario Luna poſita, hoc eſt, xv. in eadem linea Solis umbra terræ metaliter infuſcatur. Nam Sol umbram terræ,in ſuam lineam mittit. Quam ſi Lunæ corpus intrarit: Quonia͂ uidere lumen Solis terra obſtante non poterit, luminis ſoliti ademptione furueſcit. Alias cum in ſuperiore,aut inferiore latitudinis loco fuerit, pleni luminis effigie relucеſcit. Deniq; ideo intra ſex menſem defectus non potuerunt iterari,quia aut xv. aut prima in eadem Solis linea per xij. partium latitudinem ſpaciatur. Deinde non poterit inueniri. Vnde ſi ab Aquilone rediens ad Solem in latere proximo poſita non obſiſtit παραμάξαντην σύνοδον facere perhibetur. Quæ ſi à latere Septentrionis tranſcurrens coit, & obſiſtit παραμάξαντα βόρειον σύνοδον memoratur. Si ab Auſtro ueniens, nec obſiſtens lumen acceperit παραμάξαντην σύνοδον νότιον feciſſe dicitur. Si autem ad ſolarem circulum ueniens ab Auſtro obſtiterit Soli ἀναβιβάζον σύνδεσμον feciſſe dicitur. Hæ ſpecies, diuerſitatesq́; Lunæ ſuperæ mutabilitatis uarietate confunduntur.

De curſu Solis.

NAm Sol, quem Gemino diximus meare motu, quippe ab ortu, aut cum mundo corripitur, aut ipſe ſuum circulum contra mundum per obliqua diſtendit. Verum ex ea parte, qua cum mundo uoluitur, quotidie ortus ſui lineam mutat. Et quoniam omnes ductus, per quos uoluitur, circulos appellamus clxxxiij. eoſdem eſſe dubium non habet. Nam ſiue à Cancro deſcendat, per eoſdem uſq; ad Brumalem circulum currit. Siue à Bruma in ſolſtitium ueniat, per ipſos denuo reuoluitur. Qui quidem ſecantes ſecundo zodiacum, contrarijs ſignis perpetuo lineantur. Nam primus Arietis circulus primus eſt Libræ. Item trigeſimus Arietis trigeſimus eſt Libræ. Item Tauri prior Scorpionis eſt primus. Sic igit͂ ccclxvi. partibus fiunt, clxxxiij Circuli, quos omnes Paralellos appellamus, & ex co͂trario, ut dixi, ſigna hiſdem partibus ſecant. Ergo bis hos circulos annuos, ccclxv. diebus, & quadrante diei peragit, ſiue ad ſolſtitialem circulum tendat ſiue exinde reuertatur. Illud etiam non tacendum, quod cum duo ſint hemiſphæria. Vnum ab æquinoctiali circulo in ſeptentrionem. Aliud in Auſtru͂ ab eodem æquinoctiali, tamen Sol diuerſa utrunq; ratione diſcurrit. Cum

ut dixi, paria ſint ſigna partis utriuſq;. Verum id, quod ad ſolſtitialem conſurgit. clxxxv. diebus, & quadrante diei, noctisq; Id autem, quod ad Brumalem deprimitur. clxxx. diebus peragitur, quod utiq; illa, res facit, quòd eccentron Solis circulo dixi eſſe Tellurem. Et in ſuperiore hemiſphærio altcrius tolli, in inferiore ad terræ confinia propinquare. Dubium autem non eſt citius tranſcurrere breuiorem ſinum, tardiusq; diffuſum: Verũ Sol, cum ad Cancrum ab æquinoctiali parte conſcendit, æſtatem præſtat hominibus, quos inter ſolſtitialem, ſeptentrionalemq; uiuere, dubium nõ habetur. Cũ ab eodem Cancro in æquinoctialem Libram deſcenderit, Autumnum facit. Cum uerò ad Brumalem lineam recedit, Hyems habetur. Propterea, quòd calore dimoto, torpor inuadit. Rurſum cum à Capricorno hyemali in æquinoctialem Arietem ſurgit, uernum tempus arridet. Ex hinc denuo in Cancro Aeſtas torrida renouatur Sed econtrario perferre omnia non dubitatur: Antipodas, quorum æſtatem Capricornus facit, hyemem Cancer Sol tenens æquinoctia utriq; parti temperiem.

De acceſſu, defectuq; dierum ac noctium.

IAm illud ſuperfluũ puto noctium acceſſus, defectusq; memorare. Cum pares pro rota ſint æſtiuis diebus hyemis noctes, & hyemalibus diebus noctes æſtiuæ, unaq; æquinoctialis nox, quæ bis anno contingit, par ſit diei ſuo. Nam cum ab æquinoctio uerno in Cancrũ Sol meat, omnes dies maiores ſunt noctibus ſuis Item ab autumnali æquinoctio uſq; ad Brumã minores dies noctibus dilaratis.

De Climatibus octo.

MInimus autem anni dies Brumalis eſt, qui habet horas. ix. Maximus aũt Solſtitialis habet horas. xiiij. licet hoc pro climatũ rationibus uarietẽ. Nam climata octo ſunt, ſed proximũ ſolſtitiali Diameroẽs. Deinde alterũ diaſyenes. Tertiũ Dialexandrias, quod ducitẽ p Cyrænas in Africam Carthagini ab auſtro adiacentẽ. Quartum & medium ex omnibus diarhodij, quod per mediã Peloponẽſem, Siciliamq; ductum, ad oſtiũ Bethys pucnit. Quintum eſt Diatomes per Macedoniã, & alterã partem per Gallias, & Luſitaniã ad Tagum deſcendens. Deinde ſextũ per Helleſpontũ, Traciãq;, & confiñẽ Germaniæ Galliã Septimũ Diaboriſthenes per Ponticũ mare, & ab altera parte Germaniam, Britaniamq; præcidens. Vltimũ eſt ultra Meotis paludes, & infra Riphæos montes.

De æquinoctialibus diebus ſecundum Climata.

ERgo ſecundũ Climãta dies dicanẽ. Diameroẽs maximus dies habet æquinoctiales horas. xiij. Minimus dies, xi. Diaſyenis maximus dies horas habet. xiiij Minimus decem. Dialexandrias maximus hora-

rum

rum xiiij Minimus, ix. Diarhodij maximus horas xiiij. & biſſe, & Minimus ix. Diaromæ maximus, xv. Minimus ix. Diahelleſpõtus maximus horas xv Minimus viij. & biſſe. Diaboriſthenes maximus horas xvi & biſſe. Minimus viij. & triẽtem. Diariphæon maximus horas xvi. Minimus viij. Deinde cum prope cardinem acceſſeris longior dies ſemper, breuiorq́ʒ nox fiet. Deniq́ʒ colligitur ſub ipſo uerò cardine ſemper diem eſſe. Interea his climatibus quibus creſcunt, decreſcuntq́ʒ luces. Sciendumq́ʒ à Bruma ita dies accreſcere, ut primo menſe duodecima eiuſdem tẽporis, quod addiẽ æſtati accreſcat. Secundo menſe ſexta, Tertio quarta. Et quarto menſe alia quarta. Quinto ſexta. Sexto duodecima Illud quoq́ʒ manifeſtũ, quod zodiacus circa Cancrũ, Capricornũq́ʒ flexior æquinoctialẽ penè directum ſecat.

De Stella Mercurij.

HActenus de Sole. Nunc planetarum curſus conuenit intueri. Eorumq́ʒ præcipuè, qui circa Solem peragratione mundana uoluuntur. Nam Stilbon penè anni circulum ducens per octo latitudinis partes alterna incitus diuerſitate diſcurrit. Huius Venerisq́ʒ circulos epicicloſq́ʒ eſſe ſuperioribus memoraui, id eſt, non intra ambitũ propriũ rotunditatem telluris includere. Sed de latere terræ quodãmodo circunduci. Qui ut oriri ſubinde occidereq́ʒ uideantur, mundani motus raptibus inuoluunẽ. Sed idem Stilbon, licet Solem ex diuerſis circulis comitetur. Ab eo tamen nunquàm ultra xxxij. partes poterit aberrare, nec duobus ſignis abſiſtere. Nunc præteriens, nunc conſiſtens, aut certe regrediens, qui quidem diuerſis ſchematibus uariatur. Nam licet exiguo, paruiq́ʒ temporis ſpacium faciat, tamẽ & ortus facit, & occaſus. Quippe ubi radijs ſolaribus conditione partium liberatus, ante emergẽtis ſplendorem Iubaris uibrandus apparet, ultra terrarum orizontem ſubleuatus. Nam à Cronico ortu hic nunquàm poterit eleuari. Quippe in Diametro Solis poſſe poſitis euenire ſyderibus Diametrum in ſigno ſeptimo perhibetur: ita fit, ut iſte, qui ultra ſignum & alterã exiguam portionẽ ſequentis abeſſe non poterit, non illic contingat ortu à Cronico ſubleuari. Deniq́ʒ nec contrarium eidem nouit occaſum, uel ortũ Sed ortum itidem ueſpertinum facit. Cum poſt occaſum Solis luminis ſui libertate clareſcit. Item occaſus duos habet: Vnum cum ante Solem parere ſolitus, claritate radij ſuperueniẽtis occulitur. Alium, cum itidem retrogradatione ſui uicinæ Solis admotus idem patitur in occaſu. Ab eo quippe Solis lumine intra xx. momenta abeſſe nõ poterit, licet maioribus partibus aberrarit, qui ultra ſecundum ſignum non poterit inueniri. Et has tamen obſcurationes, ortuſq́ʒ perſpicuos quarto quoque menſe, nec id tamen ſemper offendit,

De Stella Veneris.

AT Venus,quæ ab alijs Phoſphoros nominatur, à Pythagora Samio,cũ ſuis oſtẽſa eſt terris rationibus perueſtigata. Etipſam circa anni confinium habere circulum proprium perdocetur, Nam ccc. diebus,& aliquot latitudinis uerò partibus,xij. Lunæ ſimilis peruagatur ,L. momentis à Solis orbe diſcedens,licet plus à xlvi partibus aberrare non ualeat, Et tamen in ſuo poſita circulo eum uaria diuerſitate circundat,quia aliquando eum tranſcurrit,aliquando ſubſequitur,nec comprehendit, aliquando ſuperfertur,non nunquàm ſubiacet. Quippe quæ non annis omnibus reuocet curſum. Tũc etiam retrogradatur ultra anni circulum tardior colluſtrat orbem. Cum autem directo curſu meat, etiam undecimo menſe circulum complet. Nunc faciens ortum,ut in Luciferum , nunc poſt occaſum Solis effulgens. Veſper uel ueſperugo nominatur. Sola de quinq; ſyderibus umbram reddit,ut Luna· Soláque fulgori Solis emergentis diu conſpecta non cedit. Quæ quidem in ortu matutino plerunq; quatuor menſibus immoratur. In ueſpertino uerò nunquàm plus uiginti diebus. Verum tam uiſus eius quàm occulationes xix. menſibus reſtauratur.

De Stella Martis.

NAm pytois ſiue Martium ſydus ultra Solem means proprium etiam ipſe circum telluris eccentron meat. At annis prope duobus in latitudine quinq; partes excurrit. Cui licet cum duobus ſuperpoſitis ortus,occaſus,ſtationesq;,ac reditus uideantur eſſe cõmunes,tamen,& altitudinem propriam,& ſtationem primam,& Abſidem ſuam exceptam cæteris nouit. Nam eius altitudo,id eſt,ubi ſe eius circulus à terra altius tollit,ſub ſigni Leonis regione conſurgit. Statio uerò ſpecialis eius prima. Nam utpote Soli coniunctus de proximo etiam in quadratura eius poſitus radios ſentit. Quippe in nonageſima parte ex utroq; eius latere remoratur Abſidem etiam habet,receſſumq; ſublimem in Capricorni confinio,hoc eſt,ſub eius uigeſima nona parte.

De Stella Iouis.

STella uerò Iouis ſalutaris ad omnia,utpote ſuperior duodecim annis longitudinem propriæ circumactionis excurrit. Per latitudinem uerò quinq; partium ſpaciatur. Altitudo eius circuli in Virgine reperitur. Abſis uerò in Cancri decimaquinta portione Qui aſcenſus,deſcenſusq; eccentron eſſe terram ipſum quoque criculum conteſtantur.

De Stella

De Stella Saturni.

PHænonis autem, hoc eſt, Saturni præaltius omnibus ſydus modico minus annis triginta circulum ſuum per longitudinem circumcurrit. In altitudine uerò tribus tantum aut etiam duabus partibus peruagatur. Altitudo quidem eius circuli in Scorpionis ſigno grandeſcit. Verum Abſis ipſius Libræ uigeſima portione ortus tam ei quàm duabus inferioribus ſunt ſimiles, cum ultra partes duodecim eos matutini radius non præceſſerit Solis. Tunc quippe matutinum ortum facere perhibentur. Occaſum autem cum Sole dimerſo remotæ tot partibus poterũt apparere. Eſt & alius ortus, qui χρονικὸς perhibetur. Cum Sole intra orizontem demergente de Orientis facie clarum planetæ naſcentis ſydus emergit. Occultationes uerò eorum fiunt, cum radio conſequente proprij luminis uibratum amittunt. Deniq; a partibus, cxx. matutinas ſtationes efficiunt. Moxq; in contrario in, clxxx. partibus exortus faciunt ueſpertinos. Itemq; in alio latere in, cxx. partibus uicinantes ſtationes faciũt ueſpertinas, quas etiam ſecundas dicunt, qui ſuperiores primas eſſe dixerunt. Conſecutus autem radius intra duodecim partes, eas opprimit, & occultat. Sed curſus diuerſitates, altitudiniſq; cauſas conſiſtendi, retrogradiendiq;, atq; incedendi omnibus ſupradictis importat radius Solis affulgens, qui eas percutiẽs, aut in ſublime tollit, aut in profundum deprimit, aut in latitudinem declinare, aut retrogradare facit.

Explicit Liber Octauus.

MARTIANI CAPELLAE DE MVSICA, LIBER IX.

IAm facibus laſſos ſpectans marcentibus igne
Inſtaurare iubet tunc hymenæa Venus.
Quis modus, inquit, erit? quo nam ſolertia fine
Impendient thalamos ludere gymnaſia?
Diriguit comis blandiſq; aſſueta uoluptas
Et noſter pallens cotrahit ora puer.

Ipſa etiam fulcris redimicula nectere ſueta
    Flora decens trina anxia cum charite eſt.
Nec melicum recinens modulatur tibia carmen,
    Nec dulcis temptat pſallere Melpomene,
Omnia quæ tenero moris feruescere ludo
    In cumulum doctæ uocis honore tacent:
Ne cſuada illecebris ſponſalis pectora mulcet,
    Nec ſtimula incenſo allicit aculeo.
Quin etiam interulos gaudens diſſoluere nexus:
    Blandificaq́ libens ſtringere corda face:
Nictantes oculos reprimit ſtupefacta uapore,
    Nec perferre ualet gorgonos ora trucis.
Si erudita placent certe ſponſalia diui
    Saltem docta ferat carmina Calliope.
Nam ſimul oblectans uocis modulamine mentes
    Tedia dulciſonis aufert illa tonis.
Quippe eſt ſcrupoſis, fateor, laſſata puellis
    Inſuetis lætor mœſtificata modis.
Pronuba ſic uolupe eſt hæc ſeria carpere Iuno
    Nec cura aſtriferi te ſtimulat thalami.
Aſt ego ſuccubui, lepidisq́ aſſueta choreis
    Non ualeo triſtes cernere cecropidas.

ET cum dicto reſupina paululum, reclinisq́ pone conſiſtens ſeſe permiſit amplexus Voluptatis. Cuius uerbis, aſſertioniq́ ruricolæ omnes. Cunctiq́ Fluctigenæ quàm plures etiam Aſtriluci aſſenſere Diui, Præſertimq́ Lemnius mulciber Fabrilium tantum operum ſollers maritus promptiore atteſtatione collaudat. Tunc deniq́, quod decenter inixa, atq́ ipſa relabentem laſſitudo decuerat, Mars eminus conſpicatus teneræ cum admirationis obtutu languidiore fractior uoce laudauit, profundaq́ uiſus eſt traxiſſe ſuſpiria. Nec Bromius in fauoris gratiã diſpar fuit. Quin etiam ipſam Athlantidem tam flammatæ cupiditatis cura cõcuſſit, ut omittere uellet, quæ circa ſponſalem cœtum ornatiora diſpoſuit. Tanti quippe uiſum nunquàm Veneri diſplicere. Verum ſuperum pater, licet inſinuatione Germanæ, ut ꝑpetaret admonitus tamẽ nequid nuptialibus derogaret ornatibus, aut tantæ eruditio nis examen delitioſa feſtinatione cõuelleret. Qui probandarum numerus ſupereſſet, nihil afferens feſtinationis exquirit. Cui Delius Medicinam ſuggerit, Architectonicamq́ in præparatis aſſiſtere. Sed quoniam his mortalium rarum cura, terrenorumq́ ſollertia eſt. Nec cũ æthere quicquàm habent, ſuperisq́ confine non incongrue, ac ſi faſtidio reſpuuntur,

untur, in Senatu cælico reticebūt. Ab ipſa deinceps Virgine explorandæ diſcuſſius. Vna uerò, quæ potiſſima Cæli, Syderūq́; dilectior eſt, examinis huius tam fauore, quàm uoluptate diſquiritur. Tuiſq́; conſpectibus non poterit ſine ſcelere uiduari. Sed illud præ cunctis intimatum uelim. Quod Dotis offerendæ, cumulandæq́; reciproco alias aduexit Virginis mater puellas, quas opulentis colocatas muneribus examine iſto explorare conſtituit. Hæ igitur modo diſpares numero, nec diſgregæ uenuſtate eruditionis, etiam dignitate paucis aſtantium conferendæ, in penetralibus quoque uirginis, ſecretiſq́; ſanctionibus alumnatæ. Quatenus nec odio, quibuſq; delicijs, ac prorſus eneruí mollitudine ſyderalis curiæ tranſcantur, Iouialis uigoris maieſtate percenſæ. Hic Tritonida. At quin ait Virgines, quas Phroneſis educauit, ſuperum inceſſabiliter pectorum arcana tenuerunt. Nec quiſquàm fuit ueſtrum, qui non illis uoluntatis abditæ interpretamenta commiſerit Deniq; ex his quamplures antiſtitiam Profeſſæ diuūm. Ac ni per illas in terris ſanctis libare numinibus, certe litare penitus abnegatum. Verum tranſactæ Virgines eruditionis caſtæ præſtitere miracula. Hæ familiaria tis ueſtræ prætulerunt documenta. Nam inter diuina, humanaq́; diſſidia Solæ ſemper interiunxere colloquia. Has igitur ingreſſas agnoſcetis probabitiſq́; Diui Quæ dum Delius, Pallaſq́; differerent earum diſquiſita uocabula. Tunc Phœbus Genethliace inquit, propior aſtabit. Quæ rationis æthereæ concia penſa Lacheſis adopertæ, atq; inſtantium ſæculorum gerenda denunciat. Deinde Symbolice, quæ uarietatibus ominatis uentura compones auſpiciorum prouentus penſat uiribus futurorū. Thnetice tertia eſt, per quam tripos illa uentura denunciat, atq́; omnis eminuit noſtra Cortina. Deniq; in argumentum præſcientiæ mihi coruus alludit. Cygnus etiam ſociatur, ut diei noctiſq́; prouentus nos auibus præſentire concolor temporum pluma teſtetur. Ipſaq́; tripos trini curſus præſagia pollicetur, hoc eſt. Ex tantis, Inſtantis, & Rapti. Demum trigarium ſupplicantis ſemper germanitatis aduenïat, quòd ueſtra uulgo ſuffragia pollicendo incertos mortalium ſenſus primum in ſpem opis ſuperæ proritauit. Præſidijq́; indagā inuultam fecit procedere nationem. Hanc igitur ſiue trigeminam fœminam, ſiue tres in unius nominis uocabulum conſpirantes, quis in cælum uenientes inexaminatas attemptet explodere? Cum per eas in terras nos certū ſit demeare. Poſt has uerò aſtabit decens illa ſyderes fulguranſq́; luminibus, quæ epiſtolaris tua, & dicta eſt, & probata. Huic ſemper pater tuas aſſereris credidiſſe manubias ac triſulcæ lucis commiſiſſe fulgorem, quæ uias, ueſtigia, aduentum, exituſq́; igniuagæ denunciationis agnoſcit. Huic igitur fœminæ colloquium denegamus? per quàm edictorum tuorum admonitus mortalibus innoteſcunt. Cur igitur pater optime remoraris, & intromittere eas alacer & probare,

Poſtquàm

Poſtquâm hæc Latoius dixit, Iupiter Harmoniē uenire, quam ſuggeſtum eſt, Mercurialiũ ſolam ſupeſſe præceperit. Tuncq́; alias in ordinem continuari. Hic Luna iam gemina emenſi dici portione cōmonita. Ingreſſuram, inquit, mox fœminã poſſum explorare uobiſcum. Cæterum propinquante ueſpera, cōfinijsq́; noctis conſequentibus tempora impartire non poſſum. Quippe plauſtrum mihi, Taurusq́;, ac mundanæ diſcurſionis itiner ſubeundum, nec ex terrarũ me auſcultare commentis ſtelligeri raptus meta permittit. Et fateor, uellem, ſi quam examinationē Virginũ prorogaret auctoritas, ipſa quoq; tam præcluis eruditionis aſſerta cognoſcere, præſertimq́; cum perendinatio rationabiliter expectatur, ne laſſata cognoſcentis curæ fatigatione faſtidia omnē doctæ intimationis excurſum grauatæ laboribus intentionis excludāt. Et illa expectēdæ cognitionis approbandæq́; ſubtilitatis in odium noſcendorũ obtuſa multiplici prolixitate uertatur. Aequius igitur duco ampliãdam diſcuſſionē tantum in ardentem ſitim aurium inuidarũ. Quæ cum Luna diſſereret, omnes certatim aſſenſere diui. Dehincq́; utrum repenſatrix data, diesq́; conferendæ Dotis prorogari iure publico poſſit, inquirit. Quo dicto, Arcanus ille priſci iuris aſſertor magna nepotum obſecratione conſulitur, reſponditq́; regulariter etiam matrimonio copulato dotem dicere Fœminã uiro nullis legibus prohiberi. At tunc Iupiter periti patris eruditione cōmonitus. Habeo inquit, mea pignora gratulandum. Quod fas aſſerit, quicquid uos uelle cognoui. Neq; enim faſtuoſa rigidus elatione defugiam, aut ueſtrum crebrius accelebrare conſcilium, aut doctarum uirginum examinare ſollertiam deſidis ignauiæ diſſimulatione piguerit, præſertim cum terris indecenter expulſas Solis oporteat adhærere ſyderibus. Nunc igitur præcellentiſſimam Fœminarũ Harmoniam, quæ Mercurialium ſola ſupereſt, audiamus. Hæc quippe & ſuperum curas præcunctis poterit permulcere æthera cantibus, numerisq́; lætificans, & noſtra tantummodo cupit cælebrare palacia Exoſa terrigenæ ſtoliditatis ignauiam. Quam melicorum indocilis auget ſine fine mortalitas Deniq; iampridem homines, dirutaq́; gymnaſia, abſcedens orbe, terrisq;. damnauit. Ac uix Cyllenide indagantis excurſibus nunc compræhenſa Poſt longæ occultationis obliuia de fuga reuocatur, reduciturq́; latibulis. Hanc igitur repertam poſt ſæcula numeroſa, & tandem in uſum melicum. carmenq; reuocatam tam uolupe eſt, quàm conducit audire. Cæteræ uerò eruditionis doctiſſimæ, ſacraq́; Germanæ. Cum renouata lux fuerit, intromiſſæ intentionis curæ examine probabuntur.

His orſis Iouialibus Phœbus admonitus Virginē ſibi prorſus accōmodam admiſſurus egredit. Verum Paphia remeantis filiæ gratulatione concuſſa, annuit puero præcinere nuptiale carmē. Itaq́; Hymænæus alacri tandem uigore luminatus, Nec ipſa iam renuente Tritonide, ſic cœpit.

Aurea

Aurea flamigerum cum Luna ſubegerit orbem
 Roſis iugabo lilia.
Virgo deusq; ſacro ſociabunt fœdera lecto.
 Fulcris parate cinnama.
Heſperus intactam ſeruet licet uſq; puellam
 Nuptam uidebis Phoſphore.
Nec matris lachrymæ, preſſi nec uiribus ungues
 Nexus ualebunt rumpere.
Ne thalamos metuas, eris hoc, quod Iuno tonanti eſt.
 Quæ nunc ſorore dulcior.
Si placuit docti Sollertia ſacra mariti:
 Magis placebunt oſcula.
Aurora exoriens roſeis ſpectabit ocellis
 Floris refecti præmia.
Ipſe ego pſallentem ſpeculabor luce puellam
 Seſe occulentem uiſibus.
Conſcia iam Veneris noua ſerta parate Napææ,
 Crocumq; lecto ſpargite.
Inq; thorum uiolas certatim fundite conchis
 Puluinar almum comite.
Crinale ſpicum pharetris deprome Cupido
 Libens capillum ſoluere
Flammea uirgineum, quæ obnubere ſueta pudorem
 Regina deme pronuba.
Te blandum teneri, quæ conſcia ſola doloris
 Venus decens ſolabitur:
Quæ nunc dura nouo neſcis committere amori
 Parabit illa pectora.
Tu modo quæ mando oculos delecta decoros
 Reconde mentis intimo.
Doctiloquum charis iuuenem complexa lacertis
 Fœcunda redde pignora.

HIs Hymenæo diutius uelut feſcennina quadã licentia perſonante, geminanteq;, crebrius placuiſſet atus maxima circunſtãtium multitudo Tritonidem, Dionémque comitata digredit̃, & ad nos reductæ tandem Virginis ſtudio properanter cõcurritur. Verum tam puellarum, quæ deas dominæ conſecutæ ponè forte conſtiterant, quàm Heroum populus qui iuſſus aduenerat, properabant. Illæ ut pſallendi materiem diſcerent, Hi ut ſacri uultus memoriam recenſerent. Nec mora, & ecce

& ecce quædã ſuauitas intemptata, Aulicæque dulcedinis cantus inſonuit, ac melodiæ ultra cuncta rerum oblectamina recinētes, aditum mirantium compleuere diuûm. Non enim ſimplex quidam & unius materiæ tinnitibus modulatus, ſed omnium organicarum uocum conſociata permixtio quandam plenitudinem cuncticinæ uoluptatis admiſit. Quo canore diutius circumſtantium pectora deorumq́ꝫ mulcente. Illæ egreſſorum paulo ante turbæ aduentum Virginis præeuntes, ac tanti comitatus præambulare uiſuntur. Sed non caſſæ dulcedinis, nec ſine aliquo ſonori modulaminis argumento, aut opere reuertuntur Nam Eratine Cypridis filia, & hymeros Cupidinis aſſecutor. Item Terpſiche famulitio Dione concinentes gratiſſime intrauere primum: Sed puer monaliter ſonabat. Poſt hos pſallentes Pyro: Voluptas & Gratiæ admixtis lyræ uocibus, atqꝫ ipſæ harmonicis diſſultantes motibus aduenere dextra, leuaq́ꝫ. Interea præcedebat numerus Heroum crinitorumq́ꝫ ſapiētum, qui omnes modulatione quidem leni, paruaq́ꝫ uoce qualibet dulcedine murmurantes: Sed alij laudes deorũ, hymnoſq́ꝫ quàmplurimi. Alij muſicos tonos quos modo compererant, retexebant. Verum per medium quidam agreſtes, canoriq́ꝫ Semidei, quorũ hircipedem Pandura: Syluarum harundinis enodis fiſtula ſibilatrix, Rureſtris Faunum tibia decuerũt. Verum ſequens Heroum præclui enituit admiratione conuentus. Nam Orpheus Amphion, Arionq́ꝫ doctiſſimi aurata omnes teſtudine conſonantes flexanimũ pariter reddidere concentum.

Nam Trax, quo duri rumpere regna Herebi,
Quoqꝫ ſuam meruit immemor Euridicen,
Quo cantu ſtupidæ tygridis ira ruit,
Quo fertur rabidas perdomuiſſe feras,
Quo uidit rigidas glandibus ire comas,
Iſmaros & ſyluas currere monte ſuas
Carmine, quo Strymon continuit latices,
It tanais uerſis ſæpe reflatus aquis
Quo impune accubuit rictibus agna lupi,
Et lepus immiti contulit ora cani,
Hoc nunc permulſit, inſonuitq́ꝫ melo,
Accumulanſq́ꝫ magis carmina ſacra Ioui.
Amphion rigido in corpore mentis iter
Quoqꝫ dedit montes ſummere poſſe animas,
Quo ſenſus duris cautibus inſeruit,
Et docuit rupes carmina uelle ſequi.
Nam muros thebis dulciſonis fidibus
Præſidiumq́ꝫ dedit carminis arbitrio.

Sed

Sed nec Arionam marmora ſurda chelin
Tempſere, extremam cum flagitaret opem:
Et licet indomiti dira procella noti
Spumea ſcynæi uerreret ima maris
Delphinas totis ſollicitauit aquis,
Et melicos cantus melica grata tulit.
O uerè antiſtans numina magna deûm:
Quæ iſtorum laudes protulit harmonia:
Quæ domitat herebum, marmora, ſaxa, feras
Hæc potuit rupes ſenſificare tonis.

Poſt hos honoratior fontigenarum Virginum chorus pegaſææ uocis nectare diffluebat, qui Phrygij cuiuſdam pubidæ cicutis geminatis interſtinctus, omnes præcedentium ſuauium dulcedines anteibat. Tandem inter, Phœbum, Palladem'q; media harmonia ſublimis ingreditur. Cuius Sonorum caput auri coruſcantis bracteis comebatur. Caſo etiam tenuatoq; metallo rigens ueſtis, & omnibus ad motum, greſſum'q; rata congruentia, temperatumq; blandis leniter crepitaculis tynniebat. Cuius inceſſum Mater Paphia, ut eam contigue ſequebatur, licet pulchris roſea numeris, ac libratis paſſibus moueretur: Vix tamen poterat imitari. Dextra autem quoddam gyris multiplicibus circulatum, & miris ductibus intertextũ uelut clypeum geſtabat, quod quidem ſuis inuicem complexionibus modulatum ex illis fidibus circulatis, omnium modorum concinnentiam perſonabat. Leua autem Virginis quam plures ex auro aſſimilatæ, paruæq; effigies theatralium uoluptatum, religatæq; pendebant. Verum ille orbis non chelis, nec barbiton, nec tetrachordon apparebat. Sed ignota reconditas omnium melodias tranſcenderat organorũ. Deniq; mox ingreſſa, atq; eiuſdem orbis ſonuere concentus, cuncta illa quæ diſſona ſuauitas commendarat, uelut muteſcentia tacuerunt. Ipſeq; tunc Iupiter, cæleſteſq; diui ſuperioris melodiæ agnita granditate, quæ in honorem cuiuſdam ignis archani ac flammæ inſopibilis fondebatur, reueriti intimũ, partium'q; carmen paululum in uenerationem extramondanæ omnes intelligentiæ ſurrexerunt. Tunc Egerimion ineffabile uirgo concludens ad Iouem reuerſa, alijs modulis, numeriſq; uoce etiam aſſociata ſic cœpit.

Te nunc aſtriſonum carmine Iupiter:
Quo gemmata poli uoluere ſydera
Sueuit lege rata ſacra recurſio.
Præfandum ueneror. quippe potiſſimo
Nectis ſceptrifero ſub diademate

Omnigenum genitor regna mouens deum
Mundum perpetuo dum rotat ambitu
Mens: quam ſydereo ſufficis impete:
Te nam flammigeri ſemina fomitis
Spargentem referunt aſtra micantia:
Te foueant ſacro munere lumina:
Terris purpureum dum renouant Iubar
Te ſtata ambroſium ſplendificat diem
Si et tua noctis honos lampade menſtrua
Auratis creuit præmia cornibus
Sub te paluſtri lucas luminat ignibus
Anguis Parrhaſias diſſiciens feras
Sic ſolidi tenerum corporis ambitum
Tellus non prohibens axibus inditur:
Alternisque regit, & regitur polis.
Sic Nerea freti noſcere limitem
Sicque ignem ſuperum lambere pabula
Vt nullis careant diſſona litibus:
Atque ita perpesa ment diſſita uinclum:
Vt ſemper metuant fœdifragum chaus
Tu rector ſuperum, tu pater optumus:
Complexuque pio ſydera colligans:
Natos perpetuo corpore uiuidas:
Salue: noſtra cui perficitur chelis:
Bis plenum omniſona cui recinunt mela,
Iam uos uerenda quæſo cæli germina:
Quæ multiforme ſcitis eire barbiton:
Affata noſtris ferte corda cantibus:
Miſcilla ſacræ dum feruntur curiæ
Mulcere ueſtrum quæ uelim conſortium
Iam uos uiciſſim proque lege numinum
Poſt has ſonabit diſgregato plaſmate:
Suiſque cunctos allubeſcentes tonis
Deducet, urget, atque debebit locis
Stimulosq́ rurſum lene permulcet melos.
Nunc igitur alma, quæ Senatum lumina
Deum uerendo culminatis uertice
Biſſena quamuis uos hetruſci numina
Ritus frequentent, atq; opiment uictimis
Tamen gemellis, quæ refulget curſibus

Natura

Natura honoro protulit faſtigio
Phœbea uerò præferens uocabula
Pallas coruſca ac decens Latoia.
Lunare quippe hac uenit conſortium
Phœtontos ardens ſcandet axem Delius
Nunc uos pudici noſtra fratres culmina
Precabor ipſa, ne uerendos contrahant
Vultus iugandis que ferendis carmina:
Hymenę́ noſtrum inuehat faſtidium
Pſallente plectro concinentur nuptiæ;
Fidibusq́ lux feſcennina proderit.

Iam nunc blanda melos carpe Dione
Durus quippe rigor cedit amori.
Nouit nam tenerum promere carmen
Ipſum ſpumigenæ ſalum cytheres:
Nerinaque chelis mouet camœnam:
Dum conchis galathæa perſonante:
Nantes fluctigenas chorumq́ phorci
Flagrans cura trahit, niualibusq́
Interſtinctus aquis triumphat ardor.
Iam nunc blanda melos carpe Dione,
Durus quippe rigor cedit amori.
Carmen menaliæ tulere pinus:
Percuſſaque modis ſonat licæis
Sollers archadia nemus cicuta
Pernix ſemiferi puella panos.
Nam uerſa in calamos ſonat loquaces:
Quam dum forte deus premit labellis
Suſpirat uelut oculis canorem.
Iam nunc blanda melos carpe Dione,
Durus quippe rigor cedit amori.
Puer ipſe uerſiformis
Facibus ſtudet cupido,
Arcuſque dulci neru es
Roſeo ligans ramali
Feriato linquit arcu
Calamos parante muſa
In carminis leporem
Curam negat ſagittis.

Tenerumque arundinetum
Noſtrum in melos reliquit.
Nunc ergo corda mulcent
Vapor & canor iugati
Placet ac decet uiciſſim
Cantemus, atque amemus,
Iam nunc blanda melos carpe Dione,
Durus quippe rigor cedit amori.
Prudens puella pulchræ
Mater fuit lacenæ
Illecta ſed canore
Neſcit dolum cauere.
Nam candidus niuoſis
Olor inuolutus alis
Argentis minorem
Plumis uidens decorem
Nec poſſe pupuratis
Nimium placere ocellis
Teneros ciere cantus:
Phoetontiaſque muſas
Cœpit repente ficta
Fraudem parans ſenecta
Sic admouetur ori,
Roſeumque circumactæ
Rapit oſculum puellæ:
Gremioque complicatus
Precium tulit pudoris,
Iam nunc blanda melos carpe Dione
Durus quippe rigor cedit Amori,
Carmen Lamiadeum
Lucis diua ſecundæ
Sacris prætulit aſtris.
Antrum quippe ſecura
Linquens culmina cæli
Paſtoralibus ardens
Palmam dedit cicutis:
Pulſo & luminis auro
Pandit ſepta balantum
Sordentique adoperta
Pratis gaudet amictu.

Ac tunc

Ac tunc conſcia noctu:
Paſcit monte capellas
Spectans ſydera mundi
Mage percrepat flagello
Nec curare deorum
Penſa aut ferre ſuſurros
Illex carminis ampli
Aegrum cura coegit,
Temnit noctis horrorem,
Præfert antra ſubulci
Rupe & dura quieſcit:
Et poſt regna Tonantis
Stramen dulcius herba eſt.

Talibus Harmoniæ carminibus oblectati omnes, permulſiq; diui. Nec minor quippe ex fidibus ſuauitas quam uocis modulamine reſultabat. Deniq; qua induſtria comparatū, quibuſue aſſequendum, ediſcendum'q; opibus uigil cura repromittat, ut in tam dulcem, eblanditamq; mollíciem inti ma mentium liqueſcat affectio, Ioue admirante diſquiritur. Ac tunc Virgo, cum artis præcepta à ſe expeti examinandæ eruditionis intentione conſpiceret, paulū melicis tēperans exhortāte quoq; Delio, Palladeq; ſic cœpit.

Iam pridem quidem exoſa terrigenas & faſtidioſa mortalium cæli orbes ſtellantes incutio. In quibus artis præcepta diſſertare prohibitum. Cum melodiam omniſonis conuenientem pulſibus modulorum machinæ obeuntis ipſa rapiditas. & concinat, & agnoſcat. Sed quoniam emerſa terris Virgo nuptura uaneſcentia intercapedinatæ prolixitatis obliuia iam ſupero de bet uigore diſcutere, iuſſa percurram. Si prius ingratæ mortalitatis commoda repēdiata recenſeam: Dum me quippe germanam, gemellamq; cælo illa incogitabilis effigientiæ genuiſſet immēſitas. Sydereæ reuolutionis excurſus, atq; ipſa totius molis uolumina comitata ſuperos, incitosq; fulgores modis aſſocians numeros non reliqui. Sed cum illa monas intellectualisq; lucis prima formatio animas fontibus emanantes in terrarum habitacula rigaret, moderatrix earum iuſſa ſum demeare. Deniq; numeros cogitabilium motionum, totiuſque uoluntatis impulſus ipſa rerum diſpēſans congruentiam temperabam. Quam rem debere mortalibus uniuerſis Theophraſtus laborauit. Pythagorei autem docuerūt ferociam animi tibijs, aut fidibus mollientes cum corporibus adhærere nexum fœdus animarū Membris quo latentes interſerere numeros non contempſi. Hoc etiam Ariſtoxenus, Pytagoraſque teſtanē. Deniq; benignitate largiſſima ſenſim ipſam notionem meæ obiectationis aperui Nam fides apud Delphos per Deliacam cytharam demōſtraui Tibiæ per Tritonidam noſtri comitē: Marſiamq;

Lydium ſonuerunt. Calamos: Mariandini & Aones in laudes inflauere cæleſtium. Panduram Aegyptios attemptare permiſi. Ipſisq; me paſtoralibus fiſtulis, uel cantus auium, uel arborum crepitus, uel ſuſurros fluminum imitantibus non negaui. Spaltas chordaciſtas, Sambucos Hydraulas per totum orbem ad commodum humanæ utilitatis inueni. Per me quippe ueſtrum homines illexêre ſuccurſum. Iraſq; inferas per me etiã ſedauêre. Quid, quód bella, uictoriæq; undiq; meis cantibus conquiſitæ. Nam Cretes ad Cytharam dimicabant. Lacedæmoni ad tibias. Nec agrediebantur fata præliorum, priuſquâm illis contingeret litare Muſis. Quid Amazones? nonne ad calamos arma tractabant? Quarum una, quæ concipiendi ſtudio uenerat, cum Alexandrum ſalutaret, donata tibicine, ut magno munere gratulata diſceſſit. Lacedæmonios in Græcia. In Italia Tibaritas tibicines ad prælia præire quis neſciat? Tubas non ſolum Sonipedes atq; bella. Sed agonas acuere certamenq; membrorum nunc quoque compertum. Quid pacis munia. Non ne noſtris cantibus celebrata? Græcarum quippe urbium multæ ad lyram leges, decretáque publica recitabant. Perturbationibus animorum corporeiſq; morbis medicabile crebrius carmen inſonui Nam freneticos Symphonia reſanaui. Quod Aſclepiades quoq; medicus imitatus. Cum conſulentibus urbium patribus plebis inconditæ uulgus infremeret. Seditiones accenſas crebrior cantus inhibuit. Ebrios iuuenes, perindeq; improbius petulantes Damon unus è ſectatoribus meis modulorum grauitate perdomuit. Quippe tibicinem ſpondæum canere iubens, temulentæ perturbationis dementiam infregit. Quid afflictationibus corporeis, non ne aſſidua meditatione ſuccurri? Febrem curabant, uulneráque ueteres cantione. Aſclepiades item tuba ſurdiſſimis medebatur. Ad affectiones animi tibias Theophraſtus adhibebat. Iſchiadas quis neſciat expelli aulicá ſuauitate? Xenocrates organicis modulis lymphaticos liberabat. Taletem cretenſem cythteræ ſuauitate compertũ eſt morbos, ac peſtilentiam fugauiſſe. Ierophilus ægrorum uenas rhythmorum collocatione penſabat Animalium ueró ſenſus meis cantibus incunctanter adduci ſaltem Thracius cythariſta perdocuit. In quo nõ fabula, ſed ueritas gloriam procreauit. Vnde enim cerui fiſtulis capiuntur. Piſces in ſtagno Alexandriæ crepitu detinentur. Cygnos hyperboreos cythare cantus adducit. Elephantes indicos organica permulſos detineri uoce compertum. Fiſtulis aues allici comprobatũ. Infantibus crepitacula uagitus abrumpere. Fides delphinis amicitiam hominum perſuaſere. Quid cantibus allici diſrumpiq; ſerpẽtes. Glandem ferunt meſſeſq; tranſire, manes cieri, lunâmque laborare. Nonne ipſius uetuſtatis perſuaſione compertum? In Lydia nympharum inſulas dici: quas etiam recentior aſſerentium Varro ſe uidiſſe teſtaẽ. Quæ in medium ſtagnum à continenti procedentes cantu tibiarum primo in cir-

culum

culum motæ. Dehinc ad littora reuertuntur. In Attico littore mare cytharam ſonat. Megaris ſaxum ad ictum pulſus cuiuſcunq; fidicinat. Poſſem innumera mortalibus à me collata percurrere, ut non me terras fugiendi ſtudio reliquiſſe, ſed ingratæ humanitatis ignauiam uiderer iure damnaſſe. Sed iam ad artis præcepta deſiliam, ut nupturæ uirgini promiſſum munus impendam.

Quid ſit officium Muſicæ.

ET quoniam officium meum eſt bene modulandi Sollertia, quæ rhythmicis & melicis aſtructionibus continetur. Prius de melicis diſſertabo. Dico quicquid ritè ſonuerit, aut Tonũ eſſe, aut Hemitoniũ, aut quartam partem toni, quæ Dieſis appellatur. Verum Tonus eſt ſpacium cum legitima quantitate, qui ex duobus ſonis diuerſis inter ſe inuicem continetur. Hemitonium dicitur, quod toni medium tenet. Dieſis uerò diſtantiæ ſunt tres. Nam prima breuior, quæ tetartemoria nominatur. Ex eo, quod quartam partem toni recipiat. Enarmonios quoq; dicit̃: proptèrea quòd Enarmonion modulandi genus per hanc maxime dimetimur. Secunda ab illa maior eſt. Nam tritemoria nominatur, quoniam habet partem tertiam toni. Itemq; Cromatice appellatur, quod cromaticum modulandi genus per ipſam ſinditur. Tertia uerò habet toni tertiam partem, ac dimidiam tertiæ, & uocatur hemiolia & harmoniæ diuiſio, quoniam hemiolij modum complet.

De Tropis.

TOnus igitur idem plerunq; appellatur & ſonus. Verum ſoni ſunt per ſingulos quoſq;, ac per omnes tropos numero. xviij. Quorum primus dicitur apud Græcos προσλαμβανόμενος Apud Romanos uero, quia eadem uoce uti ſummus Iuppiter ſtatuit: idem dicit̃ acquiſitus. Secundus ὑπάτη ὑπατῶν, hoc eſt principalis principaliũ. Tertius παρυπάτη ὑπατῶν, id eſt ſubprincipalis principalium. Quartus ὑπατῶν διάτονος, id eſt principaliũ extẽta. Quintus ὑπάτη μέσων, id eſt, principalis mediarũ. Sextus autẽ παρυπάτη μέσων, quod eſt ſubprincipalis mediarum. Septimus μέσων διάτονος, id eſt, mediarũ extenta. Octauus μέση hoc eſt media Nonus τρίτη συνημμένων, id eſt tertia cõiunctarũ, Decimus συνημμένων διάτονος. hoc eſt cõiunctarũ. Vndecimus νήτη συνημμένων. i. ultima coniunctarũ. Duodecimus παραμέση, id eſt, ꝑpe mediã. Tertiuſdecimus τρίτη διεζευγμένων. i. tertia diuiſarum. Quartuſdecimus διεζευγμένων διάτονος. quod eſt diuiſarum extenta. Quintuſdecimus νήτη διεζευγμένων, id eſt ultima diuiſarum. Sextuſdecimus τρίτη ὑπερβολαίων, id eſt, tertia excellentium. Decimuſſeptimus ὑπερβολαίων διάτονος hoc eſt, excellentium extenta. Decimuſoctauus νήτη

ὑπερβό

ὑπερβολαίων, id eſt ultima excellentium. Hi ſunt igitur ſoni, qui modulationem apte, & cum ratione componunt. Conſtat autem omnis modulatio ex grauitate ſoni, uel acumine. Grauitas dicitur, quæ modi quadam emiſſione molleſcit. Acumẽ uero, quod in aciem tenuatam gracilis & rectæ modulationis extenditur.

De Symphonijs.

EX ſupradictis itaq; ſonis, qui & ſingulis & omnibus tropis ritè conueniunt. Symphoniæ tres, quarũ eſt prima διὰ τεσσάρων, quæ latine appellatur ex quatuor. Et recipit ſonos quatuor, ſpacia tria, productiones duas & dimidiam. Soni enim duo tonum faciunt. Nam ſonum. id eſt, tonum productionem uocaui. Eſt autem hemitoniorum quinq;, quæ ad productiões plenas & integras mediatenus ualent, dieſeon decem. Dieſis uerò interpretatio eſt, ſicut ſupra dixi q̃rta pars toni. Sed hæc ſymphonia eſt in epitriti ratione. Epitritus autẽ dicit̃, qui & numerũ ternariũ habet, & trium tertiã, quod eſt unus, ut ſunt. iiij. ad. iij. Alia Symphonia quinaria eſt, & dicitur διὰ πέντε atq; conſtat ſonis quinq;, qui inter ſe. iiij. ſpacijs diuidũtur Productiones habet. iij. me diamque præcidit, hoc eſt tonos tres, ac medium. Hemitonia ſeptem. Dieſisq;. xiiij. atq; hemiolij poſſidet rationem. Quæ forma & eundem numerum circa collata detinet, & eius medium, ut ſunt. iij ad duos. Tertia διὰ πασῶν quæ ex omnibus dicitur. viij. ſonos recipit, ſpacia ſeptem. productiones ſex, hemitonia. xij. Dieſis xxiiij. atq; conſtat ex ratione diplaſia, hoc eſt dupli. Tropi uerò ſunt. xv. ſed principales quinq;, quibus bini cohærent, id eſt, Lydius cui adhærent ὑπερλύδιος, & ὑπολύδιος, Secũdus Iaſtius cui ſociatur ὑποϊάστιος & ὑπεριάστιος. Item Aeolius, cum ὑποαιολίῳ & ὑπεραιολίῳ. Quartus phrygius cum duobus ὑποφρυγίῳ & ὑπερφρυγίῳ. Quintus dorius cum ὑποδωρίῳ & ὑπερδωρίῳ. Verum inter hos tropos eſt quædam amica cõcordia, qua ſibi inuicem germani ſunt, ut inter ὑποδώριον & ὑποφρύγιον, & item inter ὑποϊάστιον & ὑπολύδιον. Item cõueniens aptaq; reſpõſio inter ὑποφρύγιον & ὑποαιόλιον, qui tantum duplices copulantur. Mediæ uerò grauiorum troporum, his, qui acutiores ſunt προσλαμβανομένων. Fiunt, uerum tropi ſinguli quoq; tetrachorda faciũt quina. Tetrachordum autem eſt affectio quædam ſonorum. iiij per ordinem compoſitorum, quorum extremi ſibi debeant conuenire. Sed hæc poſterius. Nunc ad inchoamentorum ratum ordinem redeamus. Prædicta enim, ideo primo dicta ſunt, ut altius tenerentur.

De tribus

De tribus generibus Muſicæ.

PRimo quippe cum Hypaſius exorſus harmoniæ mortalibus diuulgaret. Tria tantum ei genera putabãtur ἰδικὸν ὑπεργαστικὸν ἐξαγγελτικὸν, quod etiam ἑρμηνευτικὸν dicitur. Et ἰδικὸν, eſt quod ex perſeuerantibus, & ſimilibus conſonabat, id eſt ſono, numeris, atq; uerbis. Sed quæ ex his ad melos pertinent harmonica dicunt, quæ ad numeros rhythmica, quæ ad uerba metrica ὑπεργαστικὸν eſt quidam materiæ tractus efficiens exercitium eius, cuius itidem tres partes, id eſt, μελοποιία, λέξις. πλοκή. ἐξαγγελτικὸν autem ad expoſitionem pertinere uidetur. & habet partes tres, ὀργανικὸν, ᾠδικὸν ὑποκριτικὸν, quæ inferius rerum ordo diſponet. Nunc de prima uoce uelut de ſonitus totius parente dicemus.

De Voce.

OMnis uox in duo genera diuiditur. Continuum atq; diuiſum. Continuum eſt uelut iuge colloquium. Diuiſum, quod in modulatione ſeruamus. Eſt & medium, quod in utroq; permixtum, ac neq; alterius continuum modum ſeruat, nec alterius frequenti diuiſione præciditur, ut pronunciandi modo carmina cuncta rec antur. Horum illa, quã in diuiſas partes, certasq; deducimus, diaſtematica nominatur, & eius parti, quæ harmonica uocatur, aptanda eſt.

De Septem partibus Harmoniæ.

QVæ quidem Harmonica habet partes diſputationis ſeptem. Primam de Sonis. Secũdã de Spacijs. Tertiã de Syſtematis. Quartam de Genere Quintam de Tonis. Sextam de Commutationibus, Septimam de Modulatione, quam Melopœiam uocamus. Ac prius de Sonis, ubi artis eſt elementum.

De Sonis.

SOnus quippe tanti apud nos loci eſt, quanti in geometricis ſignũ. In Arithmeticis ſingulum. Pthongos ſonos dicimus. Verum pthongus dicitur uocis modulatæ particula una intentione producta. Eſt autem intenſio, quam dicimus Taſim, in qua uox perſiſtit, ac perſeuerat. Sonus phthongus, uel ſpacium, uel generatim appellatur. Sed generale uocabulum habent & ſpecialia, quæ ἰδιότητα graia uoce perhibentur. Vt ſi quemadmodum nobis ſcribendum ſit, cogitemus. Ita hæc uirtus phthongi docet, quid uel acuminis exeramus, uel lenius remitamus. Verum ex his alia faciunt, alia patiuntur. Faciunt intenſio uel remiſſio. Patiuntur acumen & grauiras. Productio autem eſt, hoc eſt, ἐπίτασις, uocis commotio à loco grauiore in acutum locum. ἄνεσις uerò contra. Nam ab acuminis culmine in graue quiddam, ſeriumq; deſcendit. Eſt autem ſoni

grauitas,

grauitas, cum ex intimo quidam ſpiritus trahitur. Acumen uerò ex ſuperfic oris emittitur. Sunt igit̃ innumerabiles ſoni, ſed ſpecialiter per ſingulos Tropos .xxviij. tantum poterunt conuenire, quorũ nomina ſuperius memoraui. Quorũ prior eſt acquiſitus, qui ideo tali nomine nuncupat̃, quoniã eorum, quæ tetrachorda nominant̃, nulli omnino conſentit. Sed extrinſeco uelut acquiſitus accedit propter conſortium mediæ, cui cõcinnere conſueuit, qui acquiſitus uno tono, à principali principaliũ ſeperat̃, quæ principalis principaliũ, quia prima in tetrachordo collocat̃, quaſi cuiuſdam rectoris nomen accepit. Subprincipalis deniq; dicit̃, quæ principali ſubiecta coniungitur. Principaliũ uerò ἐναρμόνιος, & χρωματικός, quam nos uix forſan recte colorabilem memoramus. Et ideo hoc nomen accepit, quia inter principales colores album, tetrumq́; quicquid interiacens inuenitur, colorabile graia ſignificatiõe perhibet̃. Ergo enarmonius, cromaticus. Itemq́; diatonus, quam extentam dicimus, indicia ſunt generum modulandi. Multiplex quippe tetrachordorũ ratio ſic firmatur. Principalis autem mediarũ, quia prima eſt medij tetrachordi, ideo id nomen accepit. Cui ſubnexa ſubprincipalis mediarum eſſe dicitur. Deniq; reliquæ tres ſui ſimilibus obediẽt. Dictum uerò hoc tetrachordorum mediarum, quia in medio locatum eſt inter principalium tetrachordum & tetrachordum coniunctarũ. Poſt ſupradictas autem quæ ſequitur, media nominatur, quæ ideo media dicit̃, quia tam grauis modi finis eſt, quàm in tropis omnibus futuri acuminis caput. Atq; ipſius quodãmodo uinculo tam grauis modulatio, quàm acuta connectitur, ut in Lydio modo, ubi rectum Iota eſt. Verum poſt mediam extendentem hemitonũ coniunctarũ erit tertia, quæ in eodem modo, id eſt, Lydio literam pro nota habebit. Poſt hanc illæ, quæ à nobis ſuperius expreſſæ ſunt. Tres ſequẽtur ἐναρμόνιος, χρωματικός & διάτονος quæ & παράνητη dicitur, quam Latine penè ultimam perhibemus. Poſtq; ultima ſociatur, quæ ideo dicta eſt cõiunctarũ ultima, quia in hoc tetrachordo finem tenet. Omne autem tetrachordũ coniunctarum ideo dictum, quia mediæ ipſi, quæ perfectam Symphoniã prima compleuit, adiungit̃, ac producente media ſequentem tonum. Ille, qui ſequitur Sonus παραμέσος nominat̃, quod hunc ſatis proximum ſonum adiunctæ modulationis offendat. Dehinc diuiſarum Octaua, quæ plenum Syſtema Diapaſon finit. Vnde diuiſarum tertia perhibet̃. Poſt hanc ſoni cæteri conſequunt̃. Sonus uerò diuiſarũ ideo hoc nomen accepit, quia uno & dimidio tonos à medij fine diuellitur. Poſt hoc tetrachordũ excellentiũ collocatur. Quod ideo excellens nomẽ accepit, quia in ſingulis tropis in omne acumen erigitur. In ſingulis modulationibus faſtigiatur. Horum igitur ſonorum, id eſt, phthongon ſunt. Alij, quos cõſiſtere, & perſeuerare neceſſe eſt. Alij uerò ſunt uagi. Deniq; alij βαρύπυκνοι nominantur. Alij μεσόπυκνοι perhibet̃. Spiſſum uerò dicitur trium ſonorũ.

compoſitiua

compoſitiua quædã qualitas. βαρύπυκνοι autẽ ſunt qui uelut regiones primas ſpiſſi retentant μεσόπυκνοι uerò qui media poſſidet ὀξύπυκνοι qui ultima tenent ἄπυκνοι, qui impoſitionem ſonorum trium, qui ſunt ſpiſſi, nullo genere aut lege iunguntur. Stantes autem perſeuerantesq́ dicuntur, uel ἄπυκνοι uel βαρύπυκνοι qui ueluti quandam ſpeciem & formam ſibi principalium uindicabunt. Ideo à quibuſdam Sraiarij nominantur, quia diuerſa ſextentiones recipere non poſſunt. Alij autem uagi, & errantes habentur, quia interdum largiora, interdum minora ſpacia receperũt. Sed hi alij παρυπατοειδὺς, alij λιχανοειδὺς uocãtur. Verum primi ion ſic dicuntur, quòd ſtatim prioribus ſubnectuntur. λιχανοειδεῖς dicuntur, à digito, quos Miniſter artis ad cantus ſingulos mouet. Eſt autem primus à pollice. Hi uerò alij ſibi inuicem congruunt: alij diſcrepant, & reſultant. Sed illi ὁμόφονοι quia ſibi inuicem coniunguntur. διάφονοι autem, id eſt, diſſentientes ſunt. Qui cũ percuſſi fuerint, inuicem diſcrepant. ὁμόφονοι qui uocis quidem aliam ſignificationem gerunt. Eundem tamen impetum ſeruant. Sunt autem & aliæ ſonorum diuerſitates. Et prima quidem per intentionem: Vt aut acumine, aut grauitate diſſentiat. Secunda per ſpaciorum præceptionem. Cum uni, aut pluribus coniungitur ſpacijs. Tertia per cõiunctionem Syſtematis, quod aut unum, aut plura recipit. Et quod ſecundum morem dicitur κατεθὸσ. Alium quippe morem acuta ſignificant, alium grauiora. Nũc iam de Diaſtematis diſſerendum.

Quid ſit Diaſtema.

Diaſtema eſt uocis ſpacium, quo acuta & grauior includitur. Sed in Diaſtemate alia breuiora, illa quæ ſũt in Dieſi Enarmonia. Maiora uerò ſunt, quæ per ſingulos tropos bis ex omnibus faciunt, quo nihil maius in tropis poſſumus inuenire, Atq; in ſpacijs alia ſunt compoſita, alia diſiuncta, atque Aſyntheta. Et compoſita ſunt, quæ per ordinem currunt. Incompoſita autem, quæ ex diuerſis ſibi inuicem copulantur. Item alia logica, alia aloga memorantur Ac rationabilia illa ſunt, quorum conſenſus poſſumus præſtare rationem. Irrationabilia quibus nõ ſubeſt ratio. Item alia conibentia: alia diſcrepãtia. Tuncq́; alia Enarmonia: alia Chromatica: Alia Diatonica. Item alia Archia. Alia Periſſa. Sed prima æqualia, ſecunda excurrentia memorabo. Verum inæqualia ſunt, quæ in æquas partes poterunt ſeparari, ut tonus in duo hemitonia. Periſſa autem, quæ in tria hemitonia diſcernuntur. Deinde alia diaſtemata ſpiſſa. Alia rariora. Spiſſa ſunt, quæ per dieſis colliguntur. Rariora, quæ tonis. & in his alia ſibi congruunt, alia diſcrepant, Sed diſcrepantium nimia multitudo. Conuenientia uerò per ſingulos tropos ſex ſunt, id eſt, Diateſſaron,

ron, quòd eſt de.iiij. dicimus. Diapente, quòd de quinq;. Dehinc Diapaſon quod ex omnibus continet. Illud etiam, quod ex omnibus & ex.iiij. conſtat: uel ex omnibus, & ex quinq;, uel bis ex omnibus, quod bis Diapaſon dicitur. Sed illud, quod Diateſſaron, hoc eſt, ex.iiij. dicitur, recipit ſonos. iiij. ſpacia, iij. tonos. ij. & ſemis. Hemitonia quinq;. Dieſis uerò decem, & eſt in Epitriti ratione, ut ſunt. iiij. ad iij. Diapente, quod ex quinq; eſt, ſonos recipit. v. ſpacia. iiij. tonos. iij. & ſemis: hemitonia. vij. Dieſis bis ſeptem. Et eſt in hemiolia ratione. quod. iij. ad. ij. Diapaſon autem ſonos habet. viij. ſpacia. vij. tonos. vi. hemitonia duplicat. Dieſis quadruplicat, atq; in diplaſia ratione uerſatur quæ eſt. i. ad. ij. Quod uerò ex omnibus, & ex quatuor dicitur Sonorum eſt. xi ſpaciorum, x. tonos habet. viij. & ſemis. hemitonia duplicat. Dieſisq; prædicta ratione multiplicat, & eſt in diplaſi, & diametri regula, ut ſũt viij. ad. iij. Quod uerò ex omnibus, & ex quinq; conſtat, recipit ſonos. xij. ſpacia. xi. tonos. ix. & ſemis: hemitonia geminantur. dieſis tetraplãtur. Et eſt in triplaſia ratione, ut quatuor ad. xij. Quod dis Diapaſon dicitur, habet ſonos xv. ſpacia bis ſeptena, tonos. x. ac. ij. hemitonia duplicata. dieſis. xlviij. atque eſt in tetraplaſi ratione, ut ſunt. xij. ad. iij. Eſt autem tonus in Epogdoi ratione, ubiq; dieſim in enarmonio debemus accipere, quæ eſt in quarta particulatione. Nunc quid ſit Syſtema perhibendum.

Quid ſit Syſtema.

SYſtema eſt magnitudo uocis ex multis modis cõſtans, quæ licet multa diuiſionum genera recipiat, tamen quia eadem in diaſtemate memoraui, prætereo. Sunt autem abſoluta & perfecta Syſtemata numero octo. Et primum eſt, quod ab acquiſito, quem græce προσλαμβανόμενον dicimus ad mediam, quem meſen diximus, omne conficitur. Secũdum, quod à principali principalium in parameſon uſq; diſtẽditur. Tertiũ, quod à ſubprincipali principaliũ indiuiſarum tertium iungitur. Quartum, quod ab extenta principalium uſq; indiuiſarum diatonum profertur. Quintum quod à principali mediarum in netem diuiſarum uſq; progreditur. Sextum quod à ſubprincipali mediarum in tertiam excellentium trahitur. Septimũ quod à mediarum extenta in excellentium diatonon exurgit. Octauum qđ à media excellentium in ultimum ducitur.

De Generibus Tetrachordorum.

QVibus excurſis Genera Tetrachordorũ, modulandiq; diſcurram. Tetrachordos eſt cordarum cum certa qualitate diuiſio. Genera modulandi ſunt tria, ἐναρμόνιον χρῶμα διατονόν Enarmonion quidẽ dicit, quod pluribus ſpacijs & anguſtioribus ſeparatur. Diatonon uerò, quod tonis copioſum. Chroma, quod de hemitonijs cõponitur.

Sicut

Sicut enim quod inter album,nigrumq́; eſt,color dicitur: ita hoc chroma, quia inter utrunq; eſt,nominatur. Enarmonion quidem,cum immutabilibus ſonis cingitur,modulationi obediet in acumen per dieſim & diatonon incompoſitum. In grauem uerò ſonum à contrario modulatio tota ſumitur. Chroma autem hoc modo melos accipit per hemitonium & hemitonium & tria hemitonia,quæ incompoſita prouenient. In grauem uerò ex diuerſo recurret Ad uerò Diatonum ipſis contentum ſonis in acumen quidem ita accipiet modulationem,ut per hemitonium & tonum,& tonũ modum integrum compleat. At uerò grauiorem per contrarium ordinem perſequetur. Sed nunc maximè diatono utimur. ſed horum alia modulamur per Agogen,alia per Plocen. Per Agogen eſt,cum per ordinem ſonus ſequitur. Ploce autem dicitur. cum diuerſa ſociamus. Ex hinc in modulando, alia Euthia dicitur,quod eſt recta,alia anacamptos,quod eſt reuertẽs, alia periferes,hoc eſt circunſtans. Euthia eſt,quæ à graui in acumen erigitur. Anacamptos,quæ econtrario deficit. Periferes,quæ ad utranq;,aut commodatur,aut ſeruit. Sed cum tetrachordorũ quos quadrifidos appellamus,diuiſiones innumerabiles ſint,ſex ſunt notæ: Euromaniæ una, Chromatis tres, quarum prima, quæ mollis ac ſoluta, ſecunda, quæ hemiolia eſt, tertia, quæ eſt Tonia. Diatonicæ duæ,una mollis, altera robuſta Et modos quidem accipit Enarmonia à Tetartemoria,dieſi, id eſt,toni parte quarta. In illud uerò,quod mollius diximus, per tritemoriam dieſis copulatur. Ipſum uerò Chroma Hemiolion fit ab Hemiolia dieſi, quæ fit, enarmoniæ. Sed nunc de Tonis.

De Tonis.

TOnus eſt ſpacij magnitudo,qui ideo tonus dictus eſt, quia p hoc ſpacium ante omnes prima uox,quæ fuerit,extenditur, hoc eſt,de nota qualibet in notam, ut à media in Parameſen, ut eſt in Lydio, ſi à lota directo in ſummam iacens ſigna concurrant. Verum quia hemitonia,dieſisq́; quid uel quantæ qualesúe ſint,docui, Troporum etiam nomina,numerumq́; monſtraui: nunc de tetracordis eloquamur: Nam ſinguli quinq; tropi tetrachorda quina cuſtodiunt,ſicut ſuperius quoq; notaui. Verum horum extremos ſibi aptandos eſſe non dubium eſt. Tetrachordum quippe eſt quatuor ſonorum in ordine poſitorum congruens, fidaq́; cõcordia. Sunt autem tetrachorda, principalium, mediarum, cõiunctarũ, ſeparatarum,excellẽtium. Et primum tetrachordum,quod eſt grauius, incipit à principali principalium,& definit in principalem mediarum. Verum principalium & mediarum connexum, quod coniunctarum uocatur, erit tetrachordum à media in netem coniunctarum. Atq; ab his diuiſum,lon-

geq́; diſcretum, quod eſt quartum diuiſarum à ſub media in netem ſeparatarum uſq; coniungitur. Quod autem ex diuerſis coniunctum eſt, in acutiorem ſonum, & quintum excellẽtium profertur Sed de tetrachordis ſatis dictum. Nunc de pentachordis uideamus.

De Pentachordis.

AC ſimiliter hæc quoq; & quinq; eſſe non dubium eſt. Primum igitur, quod eſt grauius principalium eſſe dicimus quod incipit ab acquiſito, & in principali mediarum terminatur. Sequens in acumen eiuſmodi eſt. Et cõſtat à principalium extenta in mediarum illam, quæ in Lydio Iota rectum habet. Tertium autem coniunctarum eſt, quod à mediarum extenta in ultimam coniunctarum ducitur. Quartum uerò, quod per diuiſionem eſt à media in tertiam diuiſarum connecti ſolet. Quintũ in acumen exigitur, atq; nete excellentiũ terminatur. Hæc quæ dixi, artis noſtræ doctiſſimis approbantur. Nam non ſum neſcia aſſerere quædam tetrachorda ab hemitonijs initia poſſe ſortiri, quod eſt in modulatione diatonica ſitum: de qua ſuperius multa dixi. Sanè notum atq; intimatum uelim, acquiſitum in omnibus quidem alijs collocari: In his autem, quæ nõ per ſonos fiunt, in tetrachordis fieri non poſſe. In his enim ſemper ab hemitonijs principia dicuntur. In alijs autem, quæ pent achorda nominantur, nec tam modulationi ſubijciunt, ut per ſonos conſtare uideatur, apponit. Secundũ enim in his hemitoniũ poſſumus ponere. Nunc de tranſitu modulantium.

De Tranſituuocis.

TRanſitus eſt alienatio uocis in figuram alteram ſoni. Fit autem tranſitus modis quatuor. Per genus ab enarmonio, aut in chromate, aut in diatono, uel per ſyſtema, aut à principali principaliũ. Si forte in ſubprincipalem, aut in aliud forte ſyſtematum. Aut cum de coniunctis ad diuiſas tranſitum facimus, uel per tonum. Cum à Lydio, uel in Phrygium, uel in alium tropum cantilena tranſducitur. uel per modulationem, cum ex alia ſpecie modulandi in aliam deſilimus. Vel cum à uirili cantilena tranſitus in fœmineos modos fit. De genere modulandi conſequenter ediſſeram.

De Modulatione.

MElopœia eſt habitus modulatiõis effectæ. Melos autẽ eſt actus acuti, aut grauioris ſoni. Modulatio eſt ſoni multiplicis expreſſio. Melopœiæ ſpecies ſunt tres Hypatoides, Meſoides, Netoides. Hypatoides eſt, quæ appellatur, quæ per grauiores ſonos conſtat. Meſoides, quæ λύπαρα ἰάμβικα nominatur, quæ tonos æquales, mediosq́; cuſtodit, Netoides, quæ & κωμικόσ conſueuit uocari, quæ plures ſonos ex ultimis

ultimis recipit. Sunt etiam aliæ diſtantiæ, quæ & tropica Mela dicuntur. Aliæ comiologica. Sed hæc aptius pro rebus ſubrogantur, nec ſuas magis poterunt diuiſiones afferre. Hæ autem ſpecies etiam tropi dicunt. Diſſentiunt autem melopœiæ ipſæ modis pluribus inter ſe & genere, ut alia ſit enarmonios, alia cromatice, alia diatonos. Specie quoq;, quia alia eſt hypatoides, alia meſoides, alia netoides. Tropis, ut Dorio, Lydio uel cæteris. Omnis tamen qui melos inchoat præcunctis ſyſtema debet aduertere: deinc ſonos miſcere atq; componere. Hæc de ſeptem partibus artis noſtræ dixiſſe ſufficiat. Nunc Rythmos, hoc eſt, numeros perſtringamus, quoniã ipſam quoq; noſtri portionem eſſe non dubium eſt.

Quid ſit Rhythmus.

Rhythmus igitur eſt compoſitio quædam ex ſenſibilibus collocata temporibus, ad aliquem habitũ, ordinemq; connexa. Rurſum ſic diffinitur: Numerus eſt diuerſorum modorum ordinata cõnexio, tempori pro ratione modulationis inſeruiẽs per id, quod aut efferenda uox fuerit, aut premenda, & qui nos à licentia modulationis ad artem, diſciplinamq; conſtringat. Intereſt tamẽ inter rhythmũ & rhythzomenon. Quippe rhythzomenon eſt materia numerorum Numerus autem uelut quidã artifex ad ſpecies modulationis apponitur. Omnis igitur numerus triplici ratione diſcernit Viſu auditúque, uel tactu. Viſu ſicut ſunt ea, quæ motu corporis colligunt. Auditu cum ad iudicium modulationis intendimus. Tactu uerò, ut ex digitis, uenarum exploramus indicia. Verum nobis attribuitur maximè in auditu, uiſuq;. Sed rhythoizete eſt ars om̃is in numeris, quæ numeros quoſdam propriæ conuerſionis accipiat, flexuſq; legitimos ſortiatur. Eſt quoq; diſtantia inter rhythmum, metrumq; non parua, ſicut poſterius memorabo. Sed quia uiſus, auditusq; numero dicti ſunt accedere, hi quoq; in tria itidem genera diuidentur: in corporis motum: in ſonorum, modulãdiq; rationem, atq; in uerba, quæ apta modis ratio colligarit, quæ cuncta ſociata perfectam faciunt cantilenam. Diuiditur ſanè numerus in oratione per ſyllabas. In modulatione per arſim & theſim. In geſtu figuris determinatis, ſchematiſq; completur.

De ſeptem generibus numerorum.

Verum numeri genera ſunt ſeptem. Primum de temporibus. Secundum de enumeratione uerborum, quæ in numerum cadere nõ poſſunt, quæ rhythmoides, id eſt, ſimilia numeris iudicant. Quæque tribus uocabulis diſcernuntur, hoc eſt, enrhythmon, arhythmon, rhythmoides. Tertium de pedibus. Quartum de eorum genere. Quintũ eſt, quod agogen rhythmicam nominamus, id eſt, quo genere numerus, mo

díq; ducantur. Sextum de cõuerſionibus Vltimum rhythmopœia,id eſt, quemadmodum procreatio numerí poſſit effingi.

Quid ſit tempus Rhythmícum.

PRímum ígitur tempus eſt,quod in morem athomí nec partes,nec momenta reciſionis admittit,ut eſt íngeometricis punctũ.In Arithmeticis monas,íd eſt, ſingularis quædam, ac ſeipſa natura contenta. Sed numerus ín uerbis per ſyllabam,in modulatione per ſonum aut ſpacium , quod fuerít ſingulare. In geſtu íncipiente corporis motum ,quod Schema dixímus ínuenitur. Atq; hoc erít breuiſſimum tempus, quod ín ſecabile memorauí.Compoſitum uerò quod poteſt díuídí : & quod à prímo aut duplum eſt, aut tríplum, aut quadruplum. Eatenus enim tempus omne numerí profertur, atq; ei finis eſt,qui plenæ rationis eſt terminus. Atque in hoc numerus toní ſimílís ínuenítur. Vt enim ille per quatuor ſpecies,hoc eſt, dieſis díuiditur : ita hic etiam quaternaria temporum modulatione concluditur.

De tribus temporibus numerorum.

SEd eorũ temporũ, quæ ad numeros copulauĩ, alía ſunt quæ enrhythmica tempora nominanĩ. Alia quæ arhythmata. Tertía,quæ rhythmoides perhibentur. Et enrhythmica quidem ſunt,quæ ratione certa ordinem ſeruant, ut in duplici,uel hemíolio,uel in alŋs, quæ alia ratione íunguntur. Arhythmata ſunt,quæ ſibi nulla omnino lege conſentiunt,ac ſine certa ratione coníuncta ſunt. Rhythmoides uerò in alŋs numerum ſeruant. in alŋsq; diſpiciunt. Quorum temporum alia στρογγύλα, hoc eſt, rotonda perhibentur. Alía περίπλεα Et rotonda ſunt,quæ prochuius & facilius quàm gradus quidam,atq; ordo legítimus expetit. præcipitantur. περίπλεα uerò, quæ amplius quàm decet, moras compoſitæ modulationis innectunt,ſeq; ipſa tardiore pronunciatione ſuſpendunt.

Quid ſit pes in numeris.

SEd temporum, alia ſimplicia ſunt,quæ podica etiam perhibenĩ. Pes uerò eſt numerí prima progreſſio per legitimos & neceſſarios ſonos iuncta. Cuius partes duæ ſunt, arſis & theſis. Arſis eſt eleuatio. Theſis depoſitio uocis,ac remiſſio. Sed pedum differentiæ ſunt ſeptem, per magnitudinem cum alios ſimplices alios multíplices pedes ponímus. Et ſimplices quidem. ut eſt Pyrrhichius. Compoſití uerò,ut ſunt peones. uel eorum pares. Et ſimplices quidem dicuntur. quí temporibus díuíduñ. Compoſiti autem,qui in pedes etíam reſoluuntur. Alios uerò Alogos. hoc eſt, irrationabiles nominamus, quorumq; ratio nulla præſtatur. Sed incondita

quædam

quædam compoſitio profertur. Alia deinde differentia eſt, quæ per diuiſioné quæritur qualis exiſtit, hoc eſt ποῖα, cum uariè & multipliciter ea, quæ connexa fuerint, diuidũtur. Atq; illa qua ſimplices pedes eſſe multiplices nominamus. Alia eſt, quæ per diuiſionem fieri conſueuit. Septima, quæ per oppoſitum fit, id eſt, cum duobus pedibus acceptis, unus habet prolixius tempus, quod præcedit ex ordine. Illud autem tempus, quod inſequitur anguſtius: uel cum per contrarium ordinem tempora prædicta uertuntur.

De tribus rhythmicis generibus.

RHythmica uerò genera ſunt tria, quæ aliâs Dactylica, Iambica, Peonica nominantur, aliâs æqualia, aliâs hemiolia duplicia. Denique etiam epitritus ſociatur. Etenim unus ſemper cum ſibi fuerit aptatus, ut æqualis conuenit. Tria uerò ad duo numerus hemiolus eſt. Duplex uerò qui fuerit ad ſingularem geminam rationem, tam ſyllabarum, quàm temporum ſeruat. Quatuor uerò ad tria, epitriti modum faciunt. Sed quæ æqualia diximus, eadem dactylica eſſe dicimus. Deniq; in dactylico genere ſigna æqualia ſibi iure nectuntur. Verum ad alterum, uel ad numerum geminum duo uelut forte æqualitas numeroſa decurret. Sequitur Iambicum genus, quod dilapſium ſuperius expreſſi. In quo pedum ſigna duplicem rationem ad inuicem ſeruant, ſiue unius ad duo, ſiue ad quatuor gemini, uel quicquid ad duplum currit. Hemiolium ſanè, quod peonicum memoratur, tunc eſt, cum pedum ſigna hemiolij rationem iusq; ſectantur, ut ad duo tria ſunt. Accidit autem etiam in Epitriti rationem ſæpe numerus, cum pes in eo accipitur, qui ſit ad tria quatuor. Sed iam ad ordinem recurramus.

De æquali duplo, hemiolio, & epitrito genere.

AEquale eſt igitur numeri genus, quod à diſemo uſque in ſedecim pedes procedit. Diſemus autem appellatur pes, qui per arſim & theſim: primus conſtare dicitur, ut eſt leo. Duplum uerò incipit à triſemo decem & octo autem ſyllabas in finem uſq; deducet. Hemiolium ſanè ab Pentaſemo ducit exordium. Impleatur autẽ in quindecim numeris. Epitritus ab Eptaſemo principium facit quatuordecim ſemilibus, id eſt, ponens, cuius difficilis eſt uſus. Atq; hos quidem omnes numerorum ordines ideo numerauimus, ut ſingulorum leges per uniuerſa ſeruentur. Sed numerorum alij ſunt compoſiti, alij incompoſiti, alij permixti. Et compoſiti è duobus generibus, uel pluribus cohæſerunt. Incompoſiti, qui uno pedum genere conſiſtunt, ut ſunt tetraſemi. Mixti uerò, qui aliquando in pedes, ali-

T 3 quando

quando in numero accipere debemus. At uerò eorum, qui compoſiti eſſe dicuntur, alij per copulas, alij uerò per periodum colligantur. Etenim συζυγία, id eſt, copula duorum pedum in unum eſt aſſcripta connexio, qui in diſſimiles ſibi poſiti eſſe uidentur. Periodus autem eſt pedum compoſitio plurimorum: quiq; diſſimiles ſibi impares ſociantur. Diſſimilitudinum ſanè differentiæ tres erũt, per magnitudinem, per genus, per oppoſitionem. Per magnitudinem, cum ex diſemo, uel tetraſemo componitur numerus. Per genus, cum dilapſium, aut hemiolium ſimul iũgimus, uel quod ex pluribus æqualiter copulatur. Per oppoſitionem, id eſt, per antitheſim, cum aut primos diſſemos ponimus, aut in ſequentibus lõge prioribus. Aut tetraſemos diſemis in ſequentibus applicamus. Verum notum eſſe conueniet, unum etiam pedem poſſe ſuffiecere ad complendam periodon: ſi ſolus cæteris inæqualibus inſeritur.

De Dactylico genere.

SEd eorum quæ in pedem recidunt, Dactylicum genus primum eſt, in quo genere pedes incompoſiti uocabuntur. Qui numeri ſunt quinq;, id eſt, Proceleumaticus. Anapeſtus, Spondæus ſimplex, & ſpondæus maior Ac proceleumaticus quidem eſt, qui & poſitionẽ breuem, & elationem breuem retinet. Vtetur autem hic idem tetraſemo frequentius. Namq; & diſemus huic, id eſt, qui duobus temporibus impletur. Proceleumaticus quidem, ſed breuior nominatur. Ille uerò maior eſt, qui ex quatuor breuibus efficiẽ. At uerò breuior, id eſt, diſemus Synecces uocatur, quia ipſa aſſiduitas, & frequentia comprehendentis ſe inuicem ſyllabæ, nec magnitudinem aliquam, nec modum diuiſæ poteſtatis extendit, ideoq; eo rarò uti decet, ne aſſiduitas breuis ſyllabæ carmen ipſum, quod cum dignitate aliqua proferri oportet, incidãt. In permixtionẽ uerò aliorum pedum, qui longiores ponuntur, decenter aptatur, ut illorum prolixam moram interuenientẽ ſua celeritate cõpenſet. Quare Proceleumaticus, qui ad numeros aptatur, quadriſemo exordium debet accipere. Anapeſtus, qui uocatur minor, accipiet elationem pedis unius temporis: poſitionem uerò duorũ temporum faciet. Monochronon quippe dicitur tempus etiam cum longa ponitur, quæ longa duo tempora recipere conſueuit. Vel cum tria tempora ſimul breuia collocantur: uel cum ſunt quatuor numero: quæ omnia ad comparationem longæ ſyllabæ computantur. Igitur maior Anapeſtus elationem quidem ſuſcipiet, quæ Monochronos eſſe dicatur. Poſitionẽ, Dichronon habere monſtratur. Quare utriuſq; temporis, quod in poſitione fuerit æquali ſibi poſito oportet elationis geminum tempus accipere. Ita tamen ut utroq; in ſequenti tempore par priori eſſe uideatur. Quare anapeſtus

ἀνὰ

ἀπὸ μείζονος dactylicus à nobis eſſe dicit̃. At uerò anapeſtus, qui ἀπ᾽ ἐλάσσονος nominatur ex duabus breuibus, quæ in elatione ſint, & ex una, quæ in poſitione ſit, copulatur. Simplex uerò ſpondæus erit, qui ex ꝑducta tam arſi, q̃ theſi iungit̃. Maior uerò dicitur, qui quaternariam non ſolum elationem, ſed poſitionem etiam uidetur admittere. Per copulam uerò duplices accedunt numeri. Quoniam alter ex maiore erit ionico, alter ex minore. Atq; ille qui ex maiore procedit, conſtabit ex ſpondæo ſimplici, uel proceleumatico, quem diſemum eſſe non dubium eſt. Qui uerò ex minore eſt, contrarium facit. Atq; hi quidem in Dactylico genere ponentur, rhythmi incompoſiti, ac compoſiti, qui ſeptem numero omnes erunt. Dactylus igitur eſt dictus, quia ordinem ſyllabarum conſimilẽ digito hominis informat. Anapeſtus uerò quia per ordinem redeat ſurſum. Pyrrhichius uerò, id eſt, proceleumaticus, quia hic aſſiduus, uel in certamine, uel in ludo quodam puerili. Spondæus, quia plerũq; inſeruit. Ionicus ſanè propter numerorum inæqualem ſonum: habet enim duas longas, duasq; correptas, quo pedum carmine multi ſæpe reprehenſi ſunt.

De Iambicis metris.

HAec de Dactylicis ſatis Nunc Iambica memoremus: in quo genere numeri incompoſiti erant, quatuor compoſiti per copulam duo: at uerò per periodũ ſunt duodecim. Qui igitur incompoſiti erũt, iſti ſunt Iambus ex dimidia elatione, quæ breuis eſt, & poſitione, quæ gemina eſt. Trochæus ex duplici poſitione, & elatione, quæ breuis eſt. Orchius qui ex tetraſemi elatione, id eſt, arſi, & octaſeni poſitione conſtabit: ita ut duodecim tempora hic pes recepiſſe uideatur. Atq; habet propinquitatem quandam cum Iambico pede Quatuor enim primis temporibus ad Iambum conſonat, reliquis octo temporibus adiunctis. Dehinc trochæus, qui Semanticus dicitur, id eſt, qui è contrario octo primis poſitionibus conſtet: reliquis in elationem quatuor breuibus artetur. Compoſiti ſanè ſunt, qui per copulas colliguntur. Sunt autem hi Antibacchus, qui ex trochæo deducit auſpicium. Fine autem Iambici terminatur. Qui uerò Bacchius eſt, à Iambo principia ſortitur. Atq; à contrario his, quos diximus, pedibus aptabitur. Per periodum uerò eſt, quod uelut per ſe certam uiam prouenit. In hoc genere cum ſint duodecim numero quatuor quidem per ſingulas periodos accipere docetur: unum Iambum ac tres trochæos. Ac de hiſdem quatuor primum quidem, quòd Iambum habere monſtratur: Trochæus Iambo denominatur. Qui uerò rhythmus ſecundum Iambum recipiet à Bacchio, trochæo uocabitur. Qui uerò Iambum tertium recipit, Bacchius à trochæo poterit nominari. Ille uerò, qui

quartum admittit, Iambum, appellatur epitritus Iambus. Eorum uerò, qui ex uno trochæo fit, etiam Iambus à trochæo appellaẽ. Secundus Iambus à Bacchio dicitur, aut certè Bacchius à Iambo nominatur. Qui uerò quartum recipit trochæum, epitritus trochæus appellatur. Octo uerò & quatuor de his, quos duodecim diximus, per periodum illi eſſe dicunẽ, qui binos trochæos atq; Iambos per Pyrrichium ſeruant. Atq; ille primus trochaicos recipit, duplex Bacchius à trochæo eſſe dicitur. Qui uerò ſecundos Iambos habebit, duplex Bacchius à trochæo eſſe dicetur. Qui uerò ſecundũ Iambum habebit, & duplex Bacchius à Iambo nominatur. Cum autem trochæi medio collocantur, trochæus medius iure dicetur. Cum autem in medio Iambi, medius Iambus uocatur. Omnes uel qui incompoſiti per periodon, uel qui per copulam colligantur, rhythmi decem & octo numerati ſunt. Sed Iambus dictus eſt ab eo, quod ἰαμβίζειν Græci detrahere dixerunt. Et hoc carmine, quibusq; ueteres detrahebant. Item hoc nomẽ eſt ab eo, quòd uenenum maledicti, aut liuoris infundat. Trochæus uerò ab eo dicto, quòd celerem reuerſionem faciat ueluti rota. Orthius propter honeſtatem poſitionis eſt nominatus. Semanticus ſanè, quia cũ ſit tardior tempore, ſignificiationem ipſam productæ & remanentis ceſſationis effingit. Bacchij uerò ſunt dicti, quod Bacchicis maximè ſonis congruunt: iſq; Bacchi ludus eſt, qui in illis carminibus aptatur.

De Pæonico genere.

IN eo uerò genere, quod pæonicum nominatur incompoſiti duo rhythmi eſſe dicuntur. Quorum alius Pæon διπλάσιον appellaẽ ex longa poſitione, & longa elatione. Ac alter Pæon Epibatis, id eſt, in theſi duplici poſitione producta, & arſi longiore ducitur. Hi ſunt Pæonici generis numeri, quos incompoſitos eſſe prædiximus. Neq; uerò per coniunctionem, hoc eſt, συζυγίαν, neq; per periodum in iſto genere rhythmus accedet. Inde διπλάσιος quidem dictus eſt, id eſt, quaſi duplicia membra diſcernat. Epibatos autẽ, quia membris ueluti utens quatuor & tria diuerſitatibus copulaẽ.

De permixtis generibus.

VErum hæc genera cum permixta fuerint ſpeciebus numerorũ, primæ ſpecies erunt iſtæ, quæ Dociminæ nominanẽ. Ex quibus prius quod fuerit hac lege componitur, ut ſit ex Iambo & peone, quia διατόνιο uocãtur, hunc διάτομον poſteriores Græci cognominarũt. Secũda eſt ſpecies, quæ ex Iambo dactylico & peone cõſtare mõſtraẽ. Qui aũt deducti numeri noĩanẽ ꝓpter aſſiduũ & cõpoſitũ ſonũ appellari uidenẽ. Fiũt aũt numeri, qui & ꝓſodiaci uocanẽ. Quorũ alij per ternos pedes fiunt: Pyrrhichio, Iambo & trochæo. Alij uerò, iiij. ut his. iij. pedibus Iambus primus aptetur.

aptetur. Alij uerò ex duobus ſyzygijs, ideſt, copulis Bacchio & Ionico ἀπομείζονοσ conſtare conſueuerunt. Sunt ſanè, qui etiam irrationabiles eſſe dicuntur, quos analogòs uocitamus, quos etiam chorios appellare conſueuimus. Sunt autem numero duo, quorum alter Dijambi figuram reſpicit, & conſtat ex elatione, quæ longa eſt, & duabus poſitionibus. Et numero qui eſt ad dactylum ſimilis. Partibus uerò ad numerum Ionicum iungitur, & Iambicũ. Alius uerò eſt numerus, qui trochaides nominatur, id eſt, qui figuram quandam, ſpeciemq́ trochæi habere uidetur, ex elationibus geminis & longa poſitione conſiſtens per contrariorũ prioris effectus.

De quinq; ſpeciebus mixti generis.

SVnt autem mixti generis quinq;, id eſt, Dactylicus per Iambũ. Dactylicus in Bacchio incidens is qui ueniat ex trochæo. Dactylicus per Bacchiũ, qui ex Iambo manauerit. Dactylicus in chorio, qui ex Iambi ſimilitudine exordium mutuetur. Dactylicus per chorium, qui ex ſimilitudine trochæi uideatur expreſſus. Et creticus quidem cõſonans ex trochæo poſitione & inditione numeri componendi & omnium figurarum plena perceptio. Diuiditur hæc in eas, quas & Melopœia partes, quæ ſunt iſtæ ἐπιλέξιοσ, id eſt, perceptio, per quam ſcimus, quo quantum numero utendũ ſit. χρῆσισ, id eſt, uſus per quẽ poſitiones, elationes decenter aptamus. μίξισ, id eſt, permixtio, per quam quod oportunũ fuerit ex arte miſcemus. Tropi uerò, ut in Melopœia, & in rhythmopœia tres ſunt, quos Syſtalticos dicimus, & in harmonicis eos ſuperius memoraui. Numerũ autem marem eſſe, Mœlos fœminam nouerimus. Etenim melos materies eſt, quæ ſine propria figura cenſetur. Rhythmus autẽ opere quodam uirilis actus tam formam ſonis, quàm uarios præſtat effectus.

Quæ cum hermonia intentis tam Diuis, quàm Heroum populis auguſta quadam ſuauitate percurreret, ad cantus, carminumq́ dulcedines decenter regreſſa conticuit. Tunc quoque Ioue aſſurgente, diuisq́ præambulis Cineſim modulata, in thalamum quoque uirginis magna cunctorum uoluptate peruenit.

Tandem ſenilem Martiane fabulam:
Miſcillo luſit quam lucernis flamine
Satyra pelaſgos dum docere nititur
Artes creagris uix amicas atticis:
Sic in nouena decidit uolumina.
Hæc quippe loquax docta indoctis aggerans
Fandis tacenda farcinat, im miſcuit
Muſas, deasq́ diſciplinas cyclicas:

Garrire

Garrire agreſti cruda finxit plaſmate
Hac ipſa nauci rupta conſcientia,
Turgensq́ uelle, ac bile multa chlamyde
Prodire doctis approbanda cultibus
Poſſemq́ comes utq́ è Martis curia
Fœlices inquit, ſed capellæ flamine
Indocta rabidum quem uidere ſæcula
Iurgis caninos blateratus pendere
Proconſulari uerò dantem culmini
Ipſoq́ dudum bombinatore floſculo
Decerptum falce iam caneſcenti rota
Beata alumnum urbs eliſæ uidet
Iugariorum murcidam uiciniam
Paruo obſidem uixq́ reſperſum lucro
Nictanti cura ſomnolentum lucibus
O ob hoc creatum Pegaſeum gurgitem
Decente quando poſſem haurire poculo
Teſtem ego, noſtrumq́ ueternum prodidit:
Secute nugis nate ignoſce lectitans.

Martiani Capellæ de Muſica, & ultimi libri Finis.

BASILEAE EXCVDEBAT HEN RICVS PETRVS, MENSE MARTIO, ANNO M. D. XXXII.

A01 1468484